

Vsebina. — Tables des matières.

I. Razprave. — Dissertations.	Stran. — Page.
Kotnik J., Profesor dr. Matija Murko. — Mathias Murko	145
Brodar S., Raziskavanja v Potočki zijalki in nje problemi. — Recherches dans la grotte »Potočka« et les problèmes qui en résultent	153
Abramić dr. M., Novi natpisi iz Petovija. — Inscriptions nouvelles de Poetovio .	177
Kos dr. M., K poročilu Pavla Diakona o Slovencih. — Du rapport de Paul Diacre sur les Slovènes	202
II. Izvestja. — Rapports.	
Skrabar V., Najdba rimskega spomenika. — Découverte d'un monument romain .	216
Baš F., Arheološka raziskavanja prof. B. Sarie. — Les recherches archéologiques du professeur B. Sarie	217
Schlosser P., Poslopje Dečjega doma v Mariboru. — Le bâtiment de l'asyle d'enfants à Maribor	219
J. A. G., Budna. — Budna	222
J. A. G., »Što je nebo.« — »Qu'est - ce que c'est que le ciel?«	223
Ilešič dr. F., Kalobski rokopis slovenskih pesmi iz l. 1651. — Le manuscrit des chansons slovènes de Kalobie datant de l'année 1651	223
Glaser J., Literarne predloge in paralele. — Parallèles littéraires	225
III. Bibliografija. — Bibliographie.	
Baš F., Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1930. — Bibliographie ethnographique slovène pour l'année 1930	227
IV. Slovstvo. — Littérature.	
Haumant E., La formation de la Yougoslavie. Fr. Kovačič	251
Pivec-Stelè M., La vie Economique des Provinces Illyriennes. Dr. A. Veble	261
Pirjevec A., Levstikova pisma. S. Trdina	269
Sveslavenski zbornik. J. Šedivý	272
Karaman Lj., Tragom hrvatskih kraljeva. F. K.	274
Поповић В., Метернихова политика на Блиском Истоку. В. Stupar	274
Stankiewicz Ks. A., Rodnaja mowa u swiatyniach. J. Šedivý	275
Лазаревић Ђ., Југословенска историјска читанка. J. Š.	277
Sveslavenski zbornik. J. Šedivý	277
Известия на историческото дружество въ София. J. Šedivý	278
Записки научногo товариства имени Шевченка. J. Šedivý	279
Melik A., Kozolec na Slovenskem. Fr. Baš	280
Naša Slovenačka. R. Savnik	285
Jurančič J., Iz šole za narod. Fr. Baš	286
Илустрација III, št. 5. Fr. Baš	287
V. Društveni glasnik. — Chronique des Sociétés.	
Muzejsko društvo v Ptuj	287
Imenik članov ZDM	289
Zamena publikacij	295
Priloga. — Annexe.	
Arhiv za zgodovino in narodopisje	49—96

Letna članarina, oziroma naročilna Din 50.—, za inozemstvo Din 60.—.
Knjigotrška cena Din 75.—.

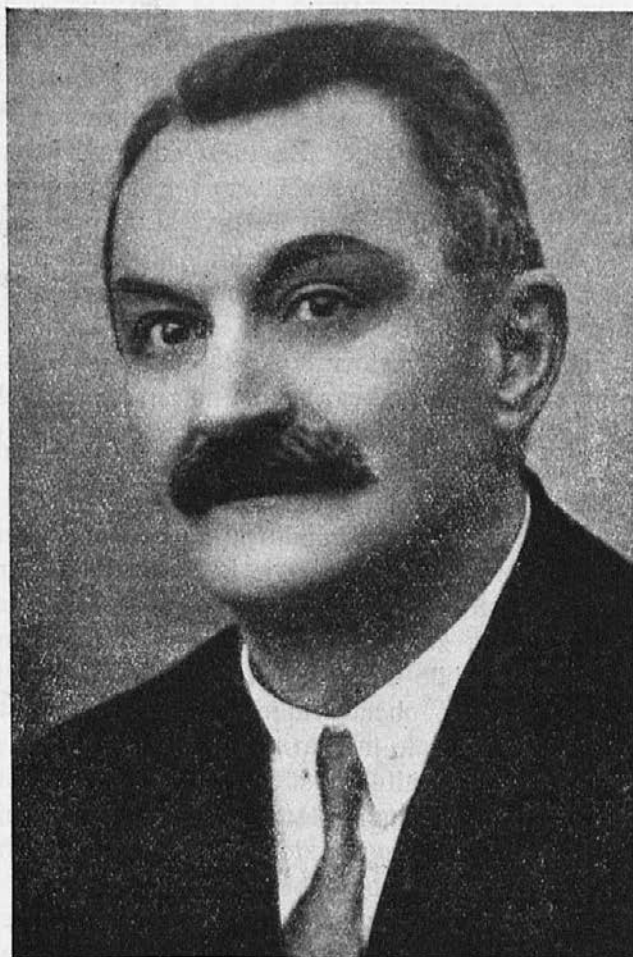
Za uredništvo in Zgodovinsko društvo odgovarja prof. dr. Fr. Kovačič. Za vsebino posameznih člankov so odgovorni pisatelji sami.

Tisk Mariborske tiskarne v Mariboru; odgovarja ravnatelj Stanko Detela.

Profesor dr. Matija Murko.

Janko Kotnik — Maribor.

Ob sedemdesetletnici rojstva.

Profesor dr. Murko je naš ožji rojak. Kot takšnemu in kot soustanovitelju Zgodovinskega društva v Mariboru kakor tudi večkratnemu sodelavniku ČZN¹⁾, zlasti pa kot odličnemu znanstveniku na polju južnoslo-

vanskega narodopisja smo dolžni, da mu mimo prigodnih člankov, ki jih je izzval po vsem kulturnem svetu redki jubilej našega rojaka, posvetimo tudi naslednje vrstice.

Ozemlje, ki nam je dalo na jezikoslovnem ter literarno-zgodovinskem polju že toliko slavnih mož, je rodilo tudi profesorja Murka. Dne 10. februarja l. 1861. je na Drsteli pri Ptujju zagledal luč sveta. Vse one vrline, ki so odlikovale njegovega rojaka in velikega učitelja Fr. Miklošiča, je narava položila tudi njemu v zibelko. Gimnazijo je študiral vse-skozi odlično, in sicer najprej v Ptujju, potem v Mariboru. Leta 1880. je prišel na Dunaj, kjer se je posvetil slovanskemu in germanskemu jezikoslovju. Njegovi odlični učitelji Heinzel, Schmidt in Miklošič so mu začrtali pot na znanstvenem polju. Leta 1886. je bil promoviran »sub auspiciis imperatoris« za doktorja filozofije. Za to izredno odlikovanje je dobil l. 1887. štipendijo dunajskega vseučilišča ter nastopil poldrugoletno potovanje po Rusiji. V Petrogradu in Moskvi se je seznanil z Veselovskim, Pypinom, Buslajevim in drugimi ruskimi učenjaki, po knjižnicah in med ljudstvom si je nabral mnogo znanstvenega gradiva za svoja poznejša raziskavanja. Ko se je l. 1889. vrnil na Dunaj, je dobil najprej službo v ministrstvu zunanjih del, in sicer kot referent za slovanske časopise. Razen tega je bil tudi učitelj ruskega jezika na zavodu za vzhodne jezike in pozneje tudi na konzularni akademiji, obenem pa je poučeval slovenščino na Terezijanski akademiji.

L. 1897. se je z znanstvenim delom »Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik« habilitiral za docenta slovanske filologije na dunajski univerzi. L. 1902. pa je kot redni profesor prevzel po prof. G. Kreku graško stolico za slovansko jezikoslovje. Gradec pomenja novo dobo v Murkovem znanstvenem in zasebnem življenju. Njegovo znanstveno delo, ki se je bilo na Dunaju tako široko in vsestransko razmahnilo, da vzbuja splošno občudovanje, se je za časa petnajstletnega bivanja v Gradcu koncentriralo in znatno poglobilo. Najlepši plod te dobe je knjiga: »Geschichte der älteren südslawischen Literaturen, Leipzig 1908«. V Gradcu si je Murko tudi ustanovil svoje lastno ognjišče ter poročil hčerko uglednega celjskega rodoljuba dr. Josipa Serneca. Ko je l. 1908. odšel profesor Jagić v pokoj, bi bil Murko rad prišel na dunajsko stolico, do katere je imel kot znanstvenik največ utemeljenih predpogojev. A osebni oziri, ki pri podelitvi takih mest igrajo često važno vlogo, so tudi tukaj drugače odločili. Dunajsko slavistično stolico je dobil Jagićev zet prof. Rešetar, Murko pa je ostal še nadalje v Gradcu, kjer je preživel tudi skoro vsa vojna leta, združena s pomanjkanjem in z vsemi ostalimi neprilikami.

¹⁾ Glej ČZN I. III, VII, VIII, XII.

Ko se je l. 1917. pravkar preselil v lastno vilo, je prišel iz Leipziga, kjer je umrl prof. Leskien, poziv, da prevzame tamkajšnjo slavistično stolico. To za prof. Murka ni bilo samo veliko priznanje njegovega dela in znanstvenega slovesa, marveč tudi nekako osebno zadoščenje za ne-taktno postopanje glede Dunaja. Z nastopnim predavanjem »Die slawische Philologie in Deutschland« se je lotil z veliko vnemo preosnovitve slavističnih študij v Nemčiji, čeprav tla za to v vojnem času niso bila kaj ugodna.

Takoj po prevratu je stal prof. Murko pred važnim vprašanjem: »Kam sedaj?« Treba je bilo razen tega tudi misliti na bodočnost doraščajoče dece. Dobil je sicer poziv iz Zagreba, a pogoji so bili zanj nesprejemljivi. Istočasno pa ga je klicala tudi Praga. Vsekakor ga je zelo vlekle v novo domovino, kar pričajo tudi pisma, napisana dr. Turnerju²⁾. V enem izmed teh pravi: »Rad bi vstopil v tej ali oni obliki v službo jugoslovanske države, za katero sem znanstveno toliko deloval, posebno s tem, da sem se potegoval za zблиžanje Hrvatov in Srbov. V njej imajo tudi otroci svojo pravo domovino, za katero jih je treba čimprej odgojiti.«

Naša država je bila takrat v prvem razvojnem stanju in vsa zaposlena z notranjo organizacijo. Zato pač merodajni činitelji niso polagali tolike važnosti na to, da bi si v osebi prof. Murka pridobili znanstvenika svetovnega slovesa.

Morda pa je bilo celo bolje, da je prof. Murko odšel v Prago, kajti tam se mu je odprlo povsem novo polje za udejstvovanje. Na starodavni Karlovi univerzi je dobil profesuro južnoslovanskih jezikov in slovstev. V dobi, ko drugi odhajajo v pokoj, začčenja prof. Murko novo življenje. Z neumorno energijo se je lotil dela in čeprav mu je bilo težko zapustiti novo ustanovljeno Jugoslavijo, se je sredi ogromnega dela vendar kinalu vživel v nove razmere, kakor izjavlja v enem izmed poslednjih pisem, ki jih je bil napisal dr. Turnerju³⁾: »Mi smo v Pragi res zadovoljni. Jaz imam sicer mnogo dela in skrbi, ali imam lep delokrog in vidim, da se znanstveno delo tukaj vendar ceni.«

Tako se je Murku posrečilo, da je po svetovni vojni prenesel središče slavističnih študij, ki je bilo za Kopitarja, Miklošiča in Jagića na Dunaju, zopet v Prago.

* * *

Ob sedemdesetletnici prof. Murka je objavila njegova hčerka Jelka Arneriova bibliografski seznam Murkovih spisov⁴⁾. Ta knjižica, kjer so

²⁾ Glej arhiv Zgod. društva v Mariboru (AZDM) K. 47.

³⁾ AZDM. 1. c.

⁴⁾ Bibliografický soupis literární činnosti prof. M. Murka. Sestavila Jelka Arneriova-Murková. 1931. — V popolni obliki izide bibliografija Murkovih spisov v »Raz-

na 17 straneh kronološko nanizani naslovi Murkovih del, nam priča, kako vsestransko in plodovito je bilo Murkovo literarno delovanje. Strogo filološka vprašanja, kulturno-zgodovinski problemi, primerjalno literarne razprave in narodopisje, vse to tvori pestro vsebino Murkovih spisov.

Jezikoslovna vprašanja so ga zanimala zlasti v mlajših letih, ko se še javlja vpliv učitelja filologa Fr. Miklošiča. Pri svečani promociji je predaval o pomenu tujk, napisal je dve lepi razpravi iz slovenske slovnice, in sicer »O enklitikah v slovenščini« (Letopis Mat. Slov. 1891—92) in »Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslowenischen« (Archiv f. slaw. Phil. 1892), ocenil Berneckerjev etimološki slovar, Gebauerjevo slovnico in več drugih učnih knjig ter leta 1925. objavil v Daničičevem Zborniku razpravo »Nekoliko reči o jeziku srpsko-hrvatskih protestantskih knjiga«.

Dasi kažejo omenjene razprave globoko razumevanje slovniških in etimoloških vprašanj, vendar slovnica ni polje, kjer bi se Murko kot učenjak mogel široko razmahniti. Bolj ga zanimajo vprašanja, ki so v posredni ali neposredni zvezi s kulturno in literarno zgodovino slovanskih narodov.

V Ljublj. zvonu 1889 je objavil svoje potne spomine iz Rusije, istotam je napisal l. 1886. razpravo o Miklošičevih najnovejših delih. Svojemu velikemu učitelju in ožjemu rojaku je posvetil še več krajših in daljših člankov, zlasti pa l. 1898. krasno monografijo »Miklosichs Jugend- und Lehrjahre«, ki je izšla v zborniku na čast germanistu Heinzelu. Med številnimi življenjepisi, ki jih je Murko napisal v spomin slovanskim učnjakom, je najlepši in najpopolnejši Oblakov, objavljen v Knezovi knjižnici Slov. matice 1899. Profesor Nachtigall⁵⁾ toplo priporoča to vzorno biografijo kot nekak vademecum vsakemu slovenskemu slavistu. Zanimivo je, da je nemški posnetek tega obširnega dela tudi avstrijsko naučno ministrstvo priporočilo šolskim knjižnicam.

Tudi svojemu prijatelju in dolgoletnemu tovarišu na graški univerzi, dr. Štreklju, je ob smrti l. 1912. napisal z ljubeznijo in razumevanjem prežet članek v Vedi, mimo tega pa krajši nekrolog v »Grazer Tagespost«. Tu bodi omenjeno, da je profesor Murko neustrašeno in možato zastavil ves svoj vpliv, da bi bil Štrekelj čimprej imenovan za rednega profesorja. Dne 4. maja 1907 poroča o tej zadevi dr. Turnerju⁶⁾: »Jaz imam že od 25. jan. trde boje, ker predlagam zopet Štreklja za rednega profesorja. Akademično življenje ima povsodi mnogo žindre, aii če se mu pridruži

pravah iz zgodovine slovanske filologije«, ki jih tiska Slovanský ústav v Pragi. Tam bo priobčen tudi Murkov življenjepis.

⁵⁾ Dr. R. Nachtigall: Prof. M. Murko. Ljublj. Zv. 1921.

⁶⁾ AZDM. K. 47.

še tevtonski šovinizem, si lahko misliš, kako težko se je boriti v takih razmerah . . . Morali bomo resno misliti na svojo univerzo, ali pot do nje je dolga . . .«

Zgodaj se je začel baviti tudi s češko romantiko. Ob Kollarjevi in Šafaříkovi stoletnici je napisal več temeljitih razprav, ki pa so le predhodnice njegovega velikega dela, s katerim se je habilitiral za privat. docenta na dunajski univerzi. S knjigo »Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slawischen Romantik, I. Teil: böhmische Romantik« je Murko zadivil ves učenjaški svet. Z novo primerjalno metodo odkriva literarnohistorični vedi povsem nova pota. Le žal, da tega dela ni nadaljeval tudi z ozirom na ostale Slované.

Z literarno zgodovino južnih Slovanov pa se bavi v Teubnerjevi zbirki »Kultur der Gegenwart«, za katero je l. 1908. napisal pregled starejših in novejših južnoslovanskih literatur, v Amelangovi zbirki vzhodnih literatur pa je izšlo istega leta epohalno delo: »Geschichte der älteren südslawischen Literaturen«, ki je plod dolgotrajnih in podrobnih študij. Tu se prvič obravnava južnoslovanska literatura kot enotna celota. Nekatera poglavja tvorijo zaokrožene monografije in so bila tudi drugod objavljena. Študije o južnoslovanskih literaturah nadaljuje široko zasnovana, nemški pisana razprava »o pomenu reformacije in protireformacije za duševno življenje južnih Slovanov«, ki je izšla najprej v Slaviji IV. in V., pozneje pa kot separaten odtisk v Pragi in Heidelbergu. Protestantška doba je poleg romantike Murka vidno najbolj zanimala. Reformacija, ki je bila namenjena vsem južnim Slovanom, je ustvarila južnoslovanski program, ki ga je dvajseto stoletje uresničilo.

Isto misel izraža prof. Murko tudi v svojem predavanju, ki ga je imel v maju 1920. l. na saksonski akademiji in ki ga završuje s temi-le besedami: »Jugoslovansko kraljestvo, ki je izšlo iz svetovne vojne, se mi zdi kot člen verige, ki sega po svojem razvoju stoletja nazaj«.

Z narodopisjem se je začel baviti že zelo zgodaj. Recenzije in drugi članki, raztreseni po različnih slavističnih in etnografskih glasilih, nam to potrjujejo. Zlasti pa ga je navdušila narodopisna razstava l. 1895. v Pragi, o kateri poroča v »Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien« ter v Ljublj. zvonu 1896, kjer Slovincem daje ob koncu te-le nauke: »Zbirajmo in hranimo svoje starine, samobitne in prisvojene, kolikor moremo, ker človeka, ki ni barbar, bo vedno zanimalo, kako so živeli njegovi predniki«. Morebiti so bile poleg drugih teženj tudi te vrstice v vzpodbudo onim, ki so ustanovili v Mariboru Zgod. društvo.

Razprava »Povest sedmerih modrijanov pri Slovanih« (Sitzungsberichte der Wiener Akademie 1890), s katero si je prof. Murko pridobil sloves izbornega poznavalca starejše literature, spada sicer v oblast pri-

merjalnih in tekstno kritičnih študij, vendar pa sega tudi v območje narodopisja. K tej temi se je Murko pozneje še večkrat povrnil.

Vse, kar spada v področje narodopisja, zanima profesorja Murka. L. 1902. ocenjuje Meringerjevo razpravo »Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrat«, l. 1906. pa objavlja sam povsem novo razpravo o jugoslovanski hiši (»Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen«).

L. 1909. je začela izhajati v Heidelbergu revija »Wörter und Sachen«, ki ji je glavni namen, da uporablja rezultate kulturno zgodovinskih preiskav za tolmačenje in razlago pojmov in besed. Misel je izšla iz Gradca, gotovo ne brez zaslug prof. Murka, ki je bil temu listu tudi sourednik.

Že v I. letniku tega novega znanstvenega glasila prispeva Murko članek, v katerem kulturnozgodovinsko razlaga sprejem nekaterih srbohrvaških besed pri Slovencih, v II. letniku pa objavlja obsežno in klasično razpravo »Das Grab als Tisch«, kjer govori o nagrobnih obredih slovanskih narodov in na podlagi teh raziskovanj pojasnjuje več zanimivih etimologij. Temu glasilu je ostal zvest sotrudnik tudi v najnovejšem času, objavljajoč v XII. letniku študijo o vilah (»Zur Geschichte der Heugabel«).

V tesni zvezi z Murkovim zanimanjem za slovansko, zlasti južno-slovansko narodopisje so njegove študije o jugoslovanski narodni epiki. Kakor je prof. Murko drugod vedno utiral nova pota, je tudi tukaj njegova metoda povsem nova in svojevrstna. Z narodno epiko se bavi prof. Murko že izza l. 1904. dalje. L. 1912. je nastopil svoje prvo znanstveno potovanje po severozapadni Bosni in severni Dalmaciji, l. 1913. pa po Bosni in Hercegovini, da na licu mesta prouči, pod kakšnimi pogoji živi in umira dandanes srbohrvatska narodna epika. Ko so po vojni normalne razmere zopet omogočile potovanje, se je vnovič vrnil k tej temi. V letih 1924., 1927., 1930. in 1931. ponovno potuje v teh krajih, najprej v Sandžaku, nato v Črni gori in ostali Srbiji in prinaša s svojih potovanj vedno vse polno novega gradiva, ki ga namerava obdelati v obširnem delu o jugoslovanski epiki. Nekako pregledno in sintetično razpravo o stanju jugoslovanske narodne epike v 20. stol. je izdal l. 1928. v francoskem jeziku pri slovanskem institutu v Parizu, ki ga je tudi povabil, da je imel v maju l. 1928. na Sorboni serijo predavanj o tem zanimivem predmetu.

Da se je zanimal tudi za slovensko narodno pesem, priča dejstvo, da je bil član slovenskega odseka dunajskega odbora za izdajo monumentalnega dela: »Narodna pesem v Avstriji« in po Štrekljevi smrti tudi predsednik tega odseka. Ta odbor, ki je začel delovati l. 1906., je zbral do l. 1913. že 11.159 slovenskih pesmi z napevi. Svetovna vojna je nato

prekinila njegovo delovanje, l. 1919. pa je začel znova delovati, tako da se je nabralo doslej okoli 13.000 narodnih pesmi z melodijami. L. 1927. je ta odbor izročil ves material etnografskemu muzeju v Ljubljani. Delovanje tega odbora opisuje prof. Murko v III. letniku Etnologa pod naslovom: »Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami«.

Koliko ocen in drugih informativnih člankov je izšlo v Jagićevelem »Archivu« in drugih znanstvenih revijah! A tudi splošnim vprašanjem iz slovanskega kulturnega življenja je Murko posvečal svojo pozornost in često zastavil pero tudi v publicistične namene, kar pričajo zlasti mnogoštevilni članki po svetovni vojni o najrazličnejših aktualnih vprašanjih. Citiram le nekaj izmed njih. V »Novi Evropi« so izšli: Slovenski književni jezik, Prag kao kulturno središte Slovenstva, Kulturna Slovenija u opisu samih Slovenaca, Ko je stvorio Jugoslovane i Jugoslaviju, Začetki čehoslovaške-jugoslovanske zaveze; v Prager Presse: Die Neuordnung Jugoslawiens, Im slawischen Süden, Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft des patriarchalischen Jugoslawiens in dr.

Med omenjenimi članki je še danes zelo aktualen in zanimiv članek o »slovenskem jeziku v Jugoslaviji«, ki je izšel tudi v Ljublj. zvonu l. 1922. in je pisan s tistim treznim smislom za živo realnost, ki se ga je prof. Murko že v svojih mladih letih navzel od bratov Čehov. Vsak izobražen Jugoslovan bi se moral seznaniti z vsebino tega članka!

Prof. Murka odlikuje izreden organizatoričen talent, ki se javlja že v študijskih letih, ko zbira okoli sebe tovariše, sposobne in navdušene za kulturno in znanstveno delo. In kjerkoli se pozneje nahaja, bodisi na Dunaju, v Gradcu in v Nemčiji, povsodi tvori prof. Murko središče slovanske družbe. V posebni meri pa se je njegov organizatorični talent uveljavil, ko je prišel v Prago. Praga je po njegovi zaslugi postala središče slovanskih jezikoslovnih študij, v Pragi je razširil in znatno obogatil knjižnico slovanskega seminarja. S svojim neumornim prizadevanjem je dosegel, da je slovanski seminar dobil novo poslopje, bil je soustanovitelj »Slavije«, ki je narasla že na 10 letnikov. Leta 1929., ob stoletnici smrti Dobrovskega, je sklical v Prago kongres slovanskih filologov, ki ga je sam uspešno vodil in na katerem je glede organizacije znanstvenega dela dosegel mnogo lepih rezultatov.

Kot znanstvenik pri svojem delu ni okorel in postal starokopiten, kakor se to često dogaja, ampak je z vedno mladostno svežostjo, ki je lastna tudi njegovi telesni konstituciji, sledil novim in modernim izsledkom znanosti ter mnogokrat tudi sam utiral nova pota.

Kdorkoli je imel opraviti s profesorjem Murkom, se je na mah prepričal, da ima pred seboj velesimpatičnega človeka. Za svoje slušatelje se prof. Murko ni brigal samo za časa njihovih študij na univerzi, am-

pak jih je imel v stalni evidenci tudi po njihovem odhodu z vseučilišča. Bil je predsednik ali odbornik raznih dijaških podpornih društev in vedno očetovsko pripravljen, pomagati revnim dijakom. Posebno neumorno se je potegoval za dijaško bolniško zavarovanje — in tu se zopet kaže njegov smisel za organizacijo — češ, vsaka služkinja ima svojo bolniško blagajno, ki ji nudi pomoč v slučaju bolezni ali nezgode, le dijak je nima.

Po vsakdanjem trudapolnem delu je bil najljubeznivejši zakonski mož in družinski oče, ki se je ob prostih urah prav srčno veselo poigral s svojo doraščajočo in ljubko deco.

Prof. dr. Murko je ponesel glas in slavo slovenskega imena daleč preko mej naše ozke domovine, kajti kjerkoli se je kretal, bodisi v znanstvenem svetu, bodisi v družabnem občevanju, povsodi je bil in ostal dober Slovenec in zaveden Jugoslovan.

Ob petdesetletnici je pisal prof. Murko svojemu staremu in najboljšemu prijatelju dr. Turnerju, s katerim so ga trajno vezale nežne prijateljske vezi, prepletene s hvaležnostjo izza onih let, ko je bil dr. Turner njegov podpornik, zahvaljujoč se mu za čestitke k petdesetletnemu jubileju med drugim tudi to-le: »Petdesetletnice nisem bil vesel. Lotila se me je mala melanholija, ko sem premišljeval, da bi bilo lahko marsikaj drugače izpalo, meni v korist, še bolj pa znanosti«⁷⁾.

Danes, ko profesor Murko stopa v osmi decenij svojega plodonosnega življenja, ko ima za seboj skoro petdesetletno znanstveno karijero, bi morda svojo takratno izjavo v toliko popravil, da je navzlic mnogim težavam in zaprekam, s katerimi se je moral večkrat boriti, vendarle lahko zadovoljen s svojim življenjskim delom, in če že res marsikaj ni izpalo njemu v korist, pa je bilo vsaj znanosti v prid.

Mnogoštevilna odlikovanja, ki jih je dobil prof. Murko v teku svoje dolgoletne znanstvene karijere, so priznanje velikemu delu, ki ga je izvršil in ga še stalno vrši.

Bodi mu sojeno še mnogo zdravih in srečnih dni, da lahko izpolni, kar si še sam obeta od življenja, in dovrši, kar še pričakuje od njega znanstveni svet!

Ta članek je prikrojen po govoru, ki ga je pisec imel na lepo uspelim Murkovem večeru, katerega je priredilo Zgodovinsko društvo v Mariboru dne 8. aprila 1931.

Viri: T. St. Grabowski: Najnowsza Historia Literatur południowosłowiańskich i działalność prof. M. Murki, Kraków 1910. — J. Kotnik: Dva jubileja v Gradcu. Dou in svet 1911. — Prof. dr. R. Nachtigall: Matija Murko, Ljublj. zvon 1921. — Jelka Arneriová-Murková: Bibliografický soupis literární činnosti prof. M. Murka. Praha 1931. — Josef Páta: Prof. dr. Matyáš Murko. Praha 1931. — Razni priložnostni članki ob sedemdesetletnici. — Murkova pisma dr. Turnerju v arhivu Zgod. društva v Mariboru.

⁷⁾ AZDM. I. c.

Raziskavanja v Potočki zijalki in nje problemi.

S. B r o d a r — Celje.

I. Raziskavanje l. 1930.

Uspehi kopanja in raziskavanja v Potočki zijalki na Olševi l. 1928. in 1929. so bili tako povoljni¹⁾, da je Muzejsko društvo v Celju — v svesti si velikega pomena na novo odkrite paleolitske postaje za znanost — sklenilo, organizirati tretjo ekspedicijo v poletju l. 1930., ki naj bi sistematično in brez ozira na materialen uspeh raziskala plasti v Potočki zijalki in z zbranim gradivom podala kolikor mogoče jasno sliko razmerja pračloveka in njegove jame. Radi izredne obsežnosti naše paleolitske postaje je bila zamišljena seveda ta ekspedicija le kot prva etapa po načrtu zasnovanega še bodočega dela. Vendar je bilo treba že za to ekspedicijo toliko gmotnih žrtev, da bi se bila le težko uresničila, ako ne bi prejelo Muzejsko društvo v Celju tako iz državnih sredstev kakor tudi od mestne občine celjske znatnejše pomoči. V dolžnost si štejem, da se v imenu celjskega Muzejskega društva imenovanim faktorjem javno zahvaljujem. Globoko razumevanje za delo v Potočki zijalki sem našel že od vsega početka pri celjskem mestnem načelniku g. dr. A. G o r i č a n u; njemu kakor tudi vsem, ki so mi na kakršenkoli način pomagali, bodi izrečena iskrena zahvala.

Tako je bilo torej mogoče dne 8. julija 1930 v jami z delom pričeti in ga po 38 dneh, 14. avgusta 1930, z uspehom končati.

Vreme je bilo ves čas izredno slabo; vrstili so se deževni, viharni in megleni dnevi, celo sneg ni izostal. Temperatura je večkrat padla do 3° C. Vendar je šla ekspedicija vsak dan razen nedelj in praznikov ter enega dne, ko je lilo od jutra do večera kot iz škafa, na delo v 1700 m visoko ležečo jamo. Kljub deževnemu vremenu je bila jama ob prihodu ekspedicije izredno suha, bolj suha kot n. pr. prejšnje leto, ko je bilo suho in toplo. Zato smo imeli prva dva tedna v jami občutno pomanjkanje vode in jo je bilo treba celo za pijačo nositi seboj. Ko so kasneje nastopili večji nalivi, je jama glede vlage in vode dobila normalno lice. Tekom 24 ur je po vsakem večjem nalivu začela deževnica pronicati skozi stene in v gostih curkih kapljati od stropa. Kadar je deževalo, je padal dež z vetrom precej daleč v jamo; ko pa je zunaj dež pojenjal, je sledil še skoro neprijetnejši jamski dež s stropa.

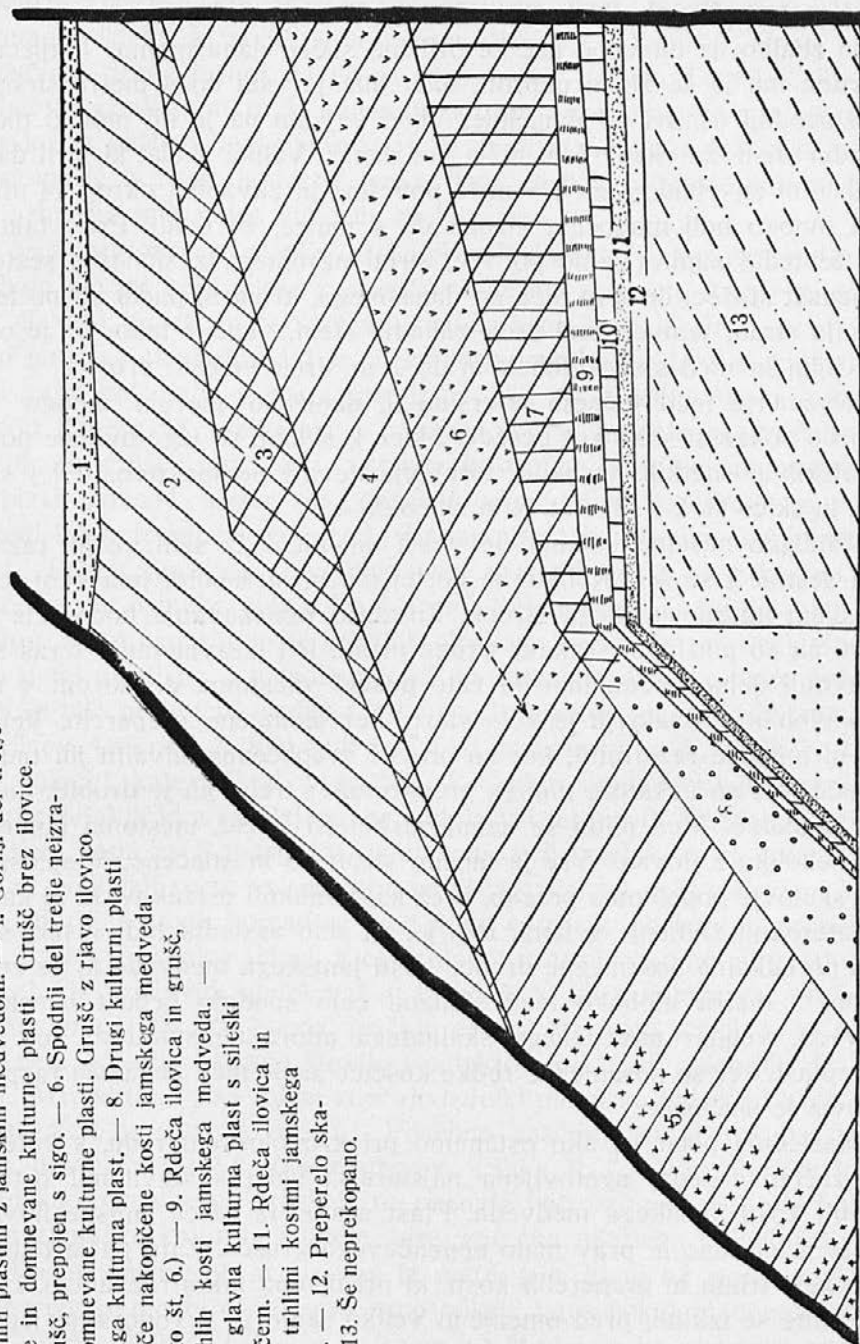
¹⁾ Glej poročila v ČZN XXIV, Maribor 1929, št. 1—2, str. 113—116 in v Zdravniškem vestniku, Ljubljana, II, št. 4, str. 107—125.

Kljub vsem vremenskim neugodnostim je bilo vendar polnih 31 delavnih dni. Zaposlenih je bilo pri ekspediciji dnevno povprečno 7 oseb. Poleg poročevalca so sodelovali še: prof. S t a n t e V. kot fotograf, akademik D i e h l V l a d i m i r, učitelj K m e c l E d m u n d, ki je bil poleg drugega tudi izboren kuhar, ter solčavski domačini: I k o v i c S i l v e s t e r, C i g a l a I v a n, E r j a v c A n t o n, R o k in J o ž e P l e s n i k, O l š e v n i k o v Š i m o n, ki so z naravno inteligenco prav spretno ločili n. pr. vsako tujo kamenino od apnenca. Najeti smo morali tudi pastirja, ki je pazil, da pod steno pasoča se živina ni prišla preblizu kamenju, ki smo ga stresali iz jame po pobočju in je imelo kakih 200—300 m nižje že prav nevaren pospešek.

Nekaj manj kot 2 uri smo porabili dnevno za hojo v jamo in nazaj k Sv. Duhu, kjer je bil naš glavni stan. Delalo se je dnevno $7\frac{1}{2}$ ure; vseh delavnih ur je bilo 1430. Delo je šlo včasih bolj počasi, drugič bolj urno od rok, pač z ozirom na značaj materijala in kulturne plasti. Večje skale je bilo treba drobiti in v nekaterih primerih tudi razstreliti, izrazito kulturne plasti pa dobro pregledati. Tako je bilo n. pr. prekopanega in odvoženega en dan do 18 m³ materijala, a drugič zopet komaj 1 m³. V celoti je bilo pregledanega in odpravljenega nad 300 m³ gruščja.

Poskusni rov pred jamo, oziroma ob vhodu v zijalko iz l. 1929., ki je pokazal že prejšnje leto pozitivne rezultate, je tvoril podlago letošnjemu delu. Vzhodna stena tega rova je ostala letos skoro nedotaknjena, to se pravi: vse izkopavanje se je vršilo le v zahodni polovici jamskega vhoda, in sicer ne samo do zahodne stene same, temveč še več metrov pod njenim dandanašnje že zasutim previsom, v širini nekako 8—12 m in v dolžini okrog 10—14 m. V talnem načrtu meri prekopano ozemlje 155 m², od tega nekaj nad 25 m² za, oz. pod površinsko črto dandanašnje zahodne stene. Pri tem je dobra tretjina vsega prekopanega sveta že popolnoma izven območja jame, dočim sta ostali dve slabi tretjini že pokriti od jamskega svoda. Površina v jami prekopanega ozemlja je bila precej enakomerno izravnana in ni kazala znatnejših višinskih razlik. Pač pa je ozemlje, kolikor ga ni več pokritega od jamskega svoda in se nahaja torej že izven jame, prav strmo padalo, tako da znaša višinska razlika med najvišjo in najnižjo točko preiskanelega sveta okrog 6 metrov. Na takem terenu je mogoče kopati le v terasah. Nakopali smo 4 terase, od katerih je druga najobsežnejša ter sega do stene ogromne skale v jami, tretja in četrta pa sta znatno ožji in segata po velikem delu že pod previs zahodne stene. Terasa padajo od vzhoda proti zahodu. (Sliki št. 1. in 2.) Kopalno se je v glavnem po vertikalni metodi, ki je omogočila prav lahko razlikovanje posameznih plasti, medtem ko se horizontalna metoda (na prvi terasi) ni obnesla. Najgloblje se je kopalo 3.30 m, povprečno pa nekaj nad 2 metra.

1. Grušč na površju. — 2. Siga. — 3. Prehodna plast med sigo in spodnjimi plastmi z jamskim medvedom. — 4. Gornji del tretje neizržite in domnevane kulturne plasti. Grušč brez ilovice. — 5. Grušč, prepojen s sigo. — 6. Spodnji del tretje neizržite in domnevane kulturne plasti. Grušč z riavo ilovico. — 7. Druga kulturna plast. — 8. Drugi kulturni plasti pripadajoče nakopičene kosti jamskega medveda. (Glej sliko št. 6.) — 9. Rdeča ilovica in grušč, polna trhljih kosti jamskega medveda. — 10. Prva, glavna kulturna plast s sileški in ognjiščem. — 11. Rdeča ilovica in grušč, s trhljimi kostmi jamskega medveda. — 12. Preperelo skalo. — 13. Še neprekopano.

Profil jamske plasti ob vhodu v Potočko zijalko med zahodno jamsko steno (levo) in veliko skalo (desno). Merilo 1:40

Ko je pračlovek obiskal prvič — po dosedanjih ugotovitvah — Po-točko zijalko, je bil vhod pač že prilično sličen današnjemu. Trapecasta odprtina mu je že zijala naproti, toda bila je vsaj do 4 metre širša po svoji spodnji osnovi od današnje. Vhod v jamo pa je bil mogoč tik ob zahodni steni že okrog 5 m nižje kot danes. Velika skala, ki štrli danes kakih 6 m za vhomom za $1\frac{1}{2}$ m iz površine in zavzema okrog 14 m^2 , je stala mnogo bolj mogočna, visoka do 4 metre, že tedaj. Prav tako je tudi že tedaj zapiral jamo po vsej širini ogromen, iz skalovja sestojč grebenast stožec, do 2 m nižji od današnjega, ki pa ni padal strmo le na zunanjo stran, temveč tudi proti zahodni steni, vendar tako, da je ostal med njim in med steno globok in do 2 m širok vmesni prostor.

Razmerje med tedanjo površino in današnjo morejo mnogo bolj nazorno pokazati slike kot besede. Skice k slikam so izgotovljene po fotografiskih posnetkih, treba je torej vpoštevati perspektivo. (Glej sliko št. 4. in skico št. 2.; sliko št. 5. in skico št. 4.)

Podlago našemu kopanju je tvoril omenjeni, iz skal večjih razsežnosti sestojč stožec. Kolikor je doslej možno presoditi, ima svoj izvor v večjem udoru jamskega stropa. Kasnejša raziskavanja bodo šele do-gnala, ali so pod njim še kake druge plasti. Pri izravnavanju teras smo ga morali delno načeti in smo zato posegli mestoma do 80 cm v nje-govo globino. Skalovje je zelo staro, ker je močno preperelo. Velikih skal ni mogoče razstreliti, ker so preveč prepočene; odvaliti jih tudi ni mogoče, ker so nekatere mnogo precogromne; treba jih je drobiti, kar je zelo zamudno. Med njimi se nahaja debelejši grušč, mestoma pomešan celo nekoliko z ilovico. Vse je močno stisnjeno in stlačeno. V splošnem je to skalovje popolnoma prazno, brez kakršnihkoli ostankov, ki bi kazali na katerokoli življenje v jami. Res je, da smo zasledili tudi v tem ska-lovju poredkoma posamezne drobce kosti jamskega medveda in na enem mestu $\frac{1}{2}$ metra globoko med skalami celo spodnjo čeljust jamskega medveda, vendar navedenega skalnatega udara ne smatram kot kulturno plast, ker so posamezne redke koščice zašle med zevajoče razpoke skalovja le slučajno.

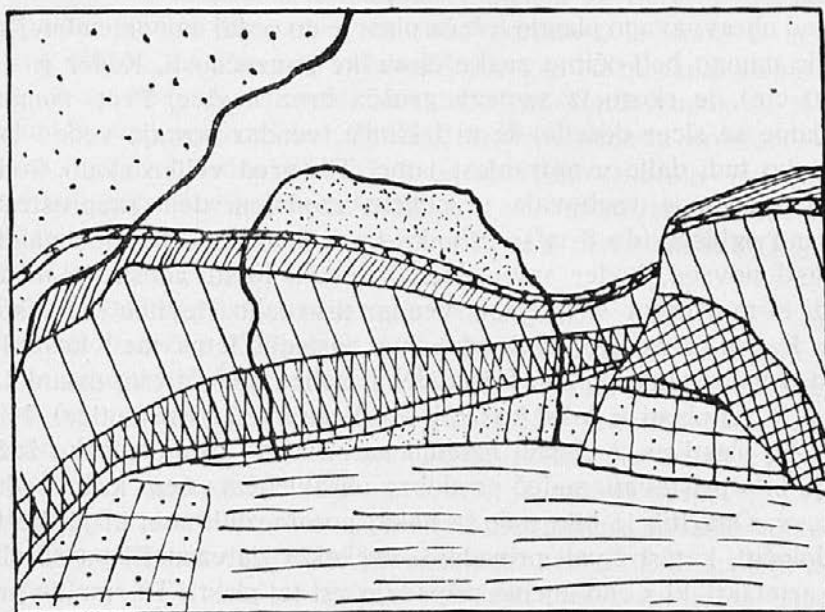
Naslednja plast je, ako ostanemo pri kronološkem redu, s katerim smo začeli, dosedaj ugotovljena najstarejša plast s številnimi ostanki razbitih kosti jamskega medveda. Plast sestoji iz rdeče jamske ilovice, ki ji je primešano le prav malo apnenčevega grušča. Zato pa je tembolj polna zelo trhljih in preperelih kosti, ki pri izkopu takoj razpadejo. Blizu roba jame se izklini, pred omenjeno veliko skalo je v vodoravni legi in najdebelejša (25 cm), a proti zahodni steni in dalje v notranjost jame, kamor je tedanja površina padala, se znatno tanjša. Kljub temu, da ni nudi-la dosedaj nobenih artefaktov v pravem pomenu besede, jo moramo

vendarle smatrati kot najstarejšo kulturno plast. Ne le radi razbitih medvedjih kosti, ki si jih v toliko množini pri vходу v jamo težko tolmačimo drugače, kot da jih je nagromadil človek. Tem bolj še radi drobcev raznih jami tujih kamenin, katere spoznamo kot paleocojske, silurske in karbonske hribine vsaj 20 m nižje od jame ležečega sveta. Mestoma je ta plast, koder je tenka, brez kosti in sivkaste barve; v takih primerih ima videz stlačene mehke sige.

Nad obravnavano plastjo ležeča plast je do sedaj najpomembnejša, ker vsebuje mnogo bolj očitne znake človeške navzočnosti. Koder je debela (do 40 cm), je skoro iz samega grušča brez ilovice. Proti zunanjemu robu jame se sicer dosedaj še ni izklinila, vendar postaja vedno tanjša; prav tako tudi dalje v notranjost jame. Tik pred veliko skalo, koder je najbolj debela, je vsebovala v svojem spodnjem delu razprostranjeno sklenjeno oglišče (do 8 m²); ostanke in drobce oglja pa smo naleteli v tej plasti povsod, koder smo dosedaj kopali. Kostni jamskega medveda so tudi tu raztresene vsepovsod, vendar niso tako številne kot v spodnji plasti. Razen jamskega medveda smo zasledili letos med kostmi tudi maloštevilne ostanke volka. Po najdenih zobeh sodeč, vsaj ostanke 3–4 volkov. V tej plasti je ležal kočnjak alpskega svizca (mrmotice). Nadalje smo v tej plasti na 2 mestih naleteli na hitinaste ostanke neke žuželke, ki bi jo bilo prištevati, sodeč po dobro ohranjenem enem krilu, redu kožokrilcev. Odkritih je bilo tudi še nekaj posameznih zob, ki jih bo treba šele določiti, kateri živali pripadajo. Vsekakor najvažnejši pa so sileksi, pravi artefakti, ki z eno izjemo pripadajo vsi tej plasti. Tu smo že pri poskusnem kopu prejšnjega leta naleteli na več artefaktov iz črnega kremenca. Nahajali so se vsi ob robu oglišča, oziroma celo pod njim. Letos smo odkrili 5 novih komadov, med njimi eno izredno lepo in precej veliko visoko praskalce (Hoch-Kiel-Kratzer; grattoir caréné ali grattoir de Tarté). Da je človek obdeloval in izoblikoval ali preoblikoval svoje kamenito orodje na licu mesta, pričajo drobci iz istega gradiva, ki so pri tem delu odpadli. Skupno število artefaktov znaša 10, odpadlih drobcev pa 7. Artefakti so po svojem značaju izdelki mlajšega paleolitika, po obliki strgalca, praskalca, nožički. Posebno značilna so visoka praskalca, 4 po številu in torej s 40% zastopana. (Slika št. 7.) Magdalenska in solutrejska doba visokih praskalc ne poznata več, pač pa tvorijo ta bistven del aurignaške kulturne stopnje, torej začetka mlajšega paleolitika.

Razen omenjenih artefaktov iz materiala, ki ni bil sicer idealen, a se je vendar mogel obdelovati, smo odkrili letos nekaj zasilnega kamnitega orodja. (Slike št. 8 a in b, 9 a in b.) Med tem ko so pravi artefakti majhni (očividno je bilo težko dobiti material), je zasilno kamenito orodje večjega obsega, da ga ni bilo treba držati le s prsti, temveč ga je

objela lahko cela roka. Svoj izvor imajo ti sileksi v 200—300 m pod jamo ležečem paleocojskem ozemlju, v silurju in karbonu. Mnogo se niso dali oblikovati, zato si je izbral človek kamene, ki so že prirodno imeli oster rob, služoč kot rezilo ali strgalo, v ostalem pa se je oblika dobro prilegala roki. Treba je bilo le tu in tam malega popravka, da kaka ostrina pri delu ni preveč rezala v roko.

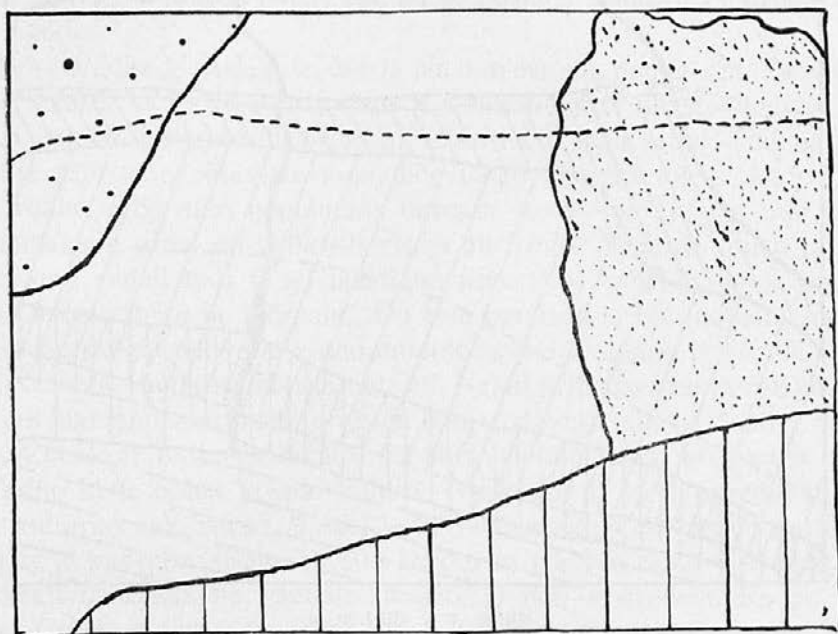

Skica 1. k sliki št. 3.

Z n a k i:

	Doslej ugotovljena najgloblja prva glavna kulturna plast, vsebujoča silekse in ognjišče, obsegajoča 3 plasti.
	Druga kulturna plast z ognjiščem, a redkimi kulturnimi ostanke.
	Tretja domnevna kulturna plast, vsebujoča v spodnjem delu paleocojske kamenine. Tej plasti pripada najbrž edini koščeni artefakt, odkrit doslej ob vhodu v jamo.
	Siga brez ostankov.
	Grušč, oz. travna ruša.
	Stena jame.

V plasti smo nadalje mnogokrat naleteli na drobce paleocojskih kamenin, ki si jih lahko tolmačimo kot ostanke obdelave pravkar omenjenega zasilnega kamenitega orodja. Izražena pa je bila že tudi misel, da so ti drobci, od najmanjših do velikosti oreha, prišli v jamo in v višino s koreninami dreves, ki si jih je človek privlekel v svrhu kurjave k jami. To bi seveda kazalo na precej nižjo drevesno mejo, kot jo imamo danes.

Skica 2. k sliki št. 4.

Z n a k i:

----- Površje jame pred izkopavanjem.

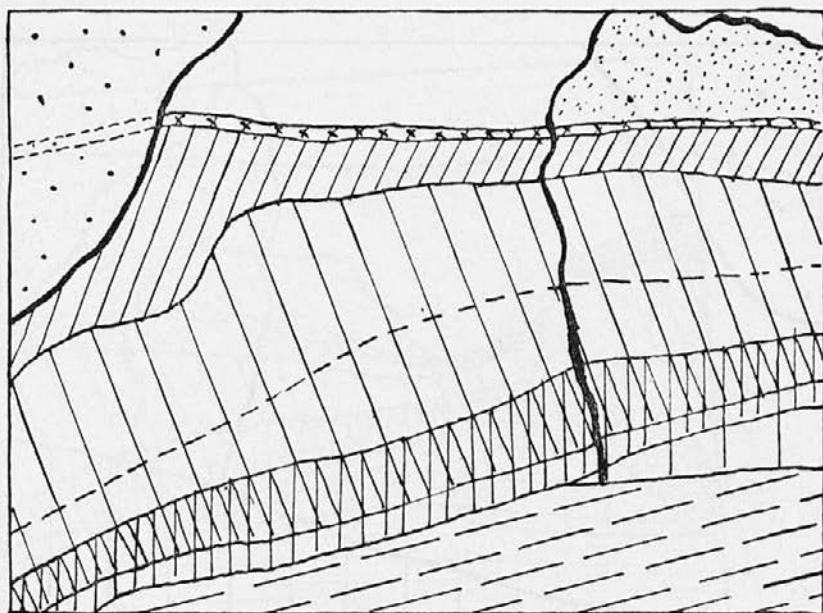

Površje za časa prvega poseta jame po človeku.

Končno je treba omeniti še okrogle, od tekoče vode popolnoma izbrušene kamenčke iz sicer razno barvanega, pred vsem pa črnega kremenca, do velikosti lešnika. Tudi ti so bili ali hote ali nehote zanešeni že v tej obliki iz doline. Dobili so jih tudi že v drugih paleolitskih postajah, o njihovem pomenu pa je mogoče le razno domnevati.

Kakor je obravnavana plast sicer bogata in v polni meri zasluži ime kulturna plast, je vendar nekaj, kar nas preseneti. V njej do sedaj nismo odkrili niti enega koščenega izdelka. In vendar je za aurignaško dobo značilna že raba koščenega materiala, čeprav ne v toliki meri kot po-

zneje, n. pr. zlasti v magdalenski dobi. Zato pa bi hotel na nekaj samo namigniti. Ako bi v plasti ne našli tipičnih oblik mlajšega paleolitika (pri tem mislim na izrazite artefakte iz črnega kremenca), ako bi našli le ves ostali navedeni material, tedaj bi dobili skoro tipično sliko B ä c h l e r j e v e g a alpskega paleolitika, to je švicarskih paleolitskih postaj Wild-

Skica 3. k sliki št. 4.

Tolmačenje plasti z istimi znaki kot v skici št. 1.

----- Meja med spodnjim in zgornjim delom tretje domnevane kulturne plasti.

kirchli-ja, Drachenloch-a, Wildenmannlisloch-a, Cotencher-ja, ki jih prištevamo danes netipičnemu moustérienu.

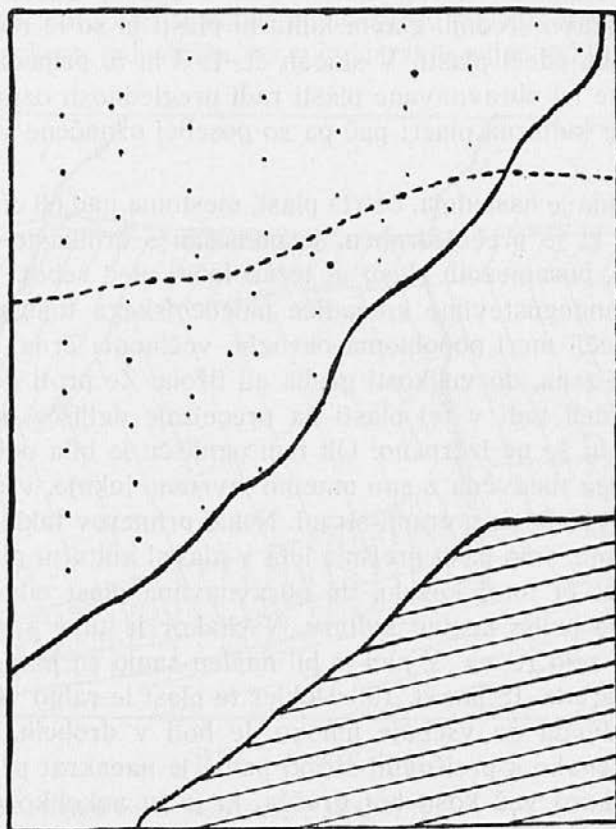
Naslednja, tretja plast, računano od spodnjega skalovja navzgor, je zopet rdeča. Rdeča jamska ilovica je zelo stlačena, vsebuje razmeroma malo grušča, pač pa silne množine zelo trhljih kosti jamskega medveda. Plast je najbolj debela (do 30 cm) nad prej omenjenim ogljiščem v kulturni plasti s sileksi, postaja pa proti veliki skali, proti notranjosti jame in proti zapadni steni vedno tanjša (7—10 cm). Drobce paleocojskih kamenin sem ponovno ugotovil tudi v tej plasti, sicer pa razen razbitih trhljih kosti ni nudila ničesar posebnega.

Vse tri pravkar obravnavane plasti so tem tanjše, čim bolj se bližajo zahodni steni jame. Nekako 2 m pred steno padajo v strmem kotu 40—45°

proti steni, pokrivajoč površino strmega temeljnega skalovja v skupni debelosti komaj 10 cm. Zato ni nič čudnega, ako smo tu ponovno dobili ogljene drobce tako v gornji kakor tudi v spodnji rdeči plasti, ki pa pripadajo za pravo srednji, glavni kulturni plasti in so le radi stlačenosti zašli tudi v obe rdeči plasti. V skicah št. 1, 3 in 5, pripadajočih slikam št. 3—5, so vse tri obravnavane plasti radi preglednosti označene enotno kot najstarejša kulturna plast; pač pa so posebej označene v profilu jamskih plasti.

Prav znatna je naslednja, četrta plast, mestoma nad 60 cm. Ta je črnika; grušč, ki je precej droben, je pomešan s črnikačo ilovico. Ako je oko vajeno, posameznih plasti ni težko ločiti med seboj. Tudi ta plast vsebuje zelo mnogoštevilne komadiče paleocojskega tujega kamenja in še v veliko večji meri popolnoma okrogla, večinoma črna, a tudi druga kremenjakova zrna, do velikosti graha ali fižola. Že proti koncu izkopavanja smo zadeli tudi v tej plasti na precejšnje ogljišče, ki je pa šele komaj načeto in še ne izčrpano. Ob tem ognjišču je bila odkrita spodnja čeljust jamskega medveda z eno umetno izvrtano luknjo, v razdalji 1 cm od živčevega vhoda na notranji strani. Nekaj primerov takih čeljusti, eno celo s 3 luknjami, smo našli prejšnja leta v glavni kulturni plasti v ozadju jame. Zaenkrat bi torej kazalo, da obravnavana plast odgovarja plasti v ozadju, ki je polna kostne kulture. Vsekakor je tu v sprednjem delu jame kulturno zelo revna. V njej je bil najden samo en kamenit artefakt, strgalce iz kvarcita. (Slika št. 10.) Dokler ta plast le rahlo visi, tudi kosti jamskega medveda ne vsebuje mnogo, le bolj v drobcih. Ko pa proti zahodni steni enako s prejšnjimi strmo pade, je naenkrat prepolna kosti. Mestoma je skoro več kosti kot grušč, ki je tu nekoliko debelejši kot sicer v plasti. Ves vmesni prostor med strmim pobočjem in zahodno steno je moral biti tedaj naravnost napolnjen s kostmi jamskega medveda. Kostni je tu toliko, da smo vedno bolj strmeli. (Slika št. 6.) Lobanja pri lobanji, ena na drugi, na pol m³ sem jih naštel na enem mestu 20, nekatere prav dobro ohranjene, druge zopet razbite. Kakor hitro sem opazil kopičenje kosti, sem posvetil vso pozornost na to, ali niso kosti v kakem posebnem redu nanizane. Našel sem primere, da sta ležali po 2 lobanji ena na drugi, tiščeč se bazalno, istosmerno kakor tudi obratno-smerno. Opazil sem n. pr. na kupu 4 lobanje in zopet lobanjo ležečo na cevastih kosteh. Kmalu pa sem se uveril, da tu o kakem posebnem redu ne more biti govora. Pač pa mi je postalo razumljivo, zakaj plast, dokler je potekala ravno, ni vsebovala mnogo kosti. Pračlovek je moral že imeti neki čut za snažnost in je vse, zlasti večje kosti metal za steno, kjer ga pri kretanju niso mogle ovirati. Zanimivo je dejstvo, da so v plasti navzoče poleg lobanj le velike cevaste kosti, humeri, femurji i. t. d.,

med tem ko n. pr. mečnice, metatarzalne in metakarpalne kosti, dalje rebra in vretenca skoro popolnoma manjkajo. Pri kosteh od najmanj sto

Skica 4. k sliki št. 5.

Z n a k i:

Površje jame pred izkopavanjem.

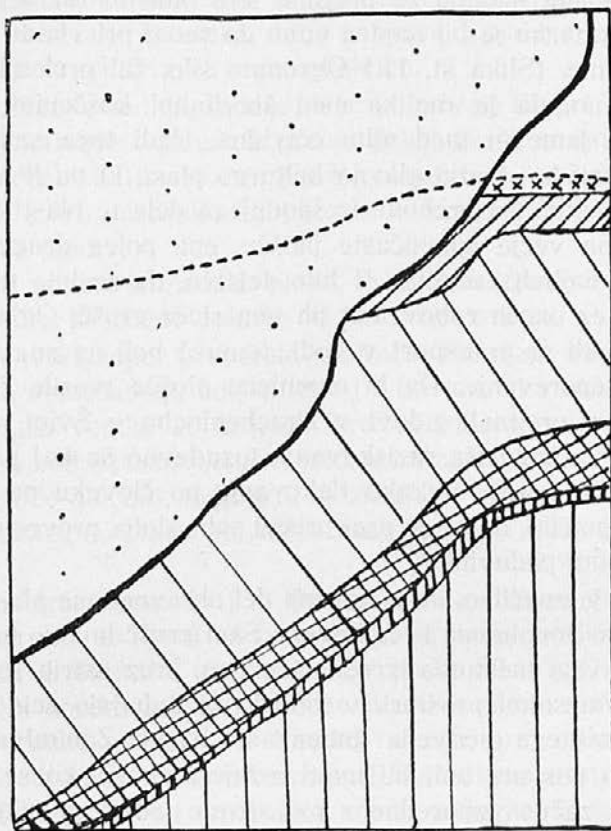
Površje za časa prvega poseta jame po človeku.

Iz skice je razviden vmesni prostor med nekdanjo površino in zahodno steno.

medvedov ni bilo vretenč niti za pol medveda. Tako kopičenje kosti smo opazili tudi prejšnje leto v ozadju jame, a izdaleka ne v toliki meri kot tukaj. Med posameznimi kostmi smo naleteli večkrat na drobce lesnega oglja.

Po vsem tem, kar smo opazili in kar sem navedel, smemo to plast imenovati drugo glavno kulturno plast.

Nad njo sledi v kronološkem redu peta plast, ki jo delim v spodnji in gornji del. Mogočnost obeh delov narašča v smeri notranjosti jame,

Skica 5. k sliki št. 5. Tolmačenje plasti z istimi znaki kot v skici št. 1.

torej obratno kot pri nižjih plasteh, in doseže največjo debelost celokupne plasti do 1.50 m. Ta plast je popolnoma izpolnila vmesni prostor med strmim pobočjem in zahodno steno. Le mestoma, kjer je bila stena obočena in uvihana, je ostal med steno in plastjo prazen prostor, nekakšna mala votlina. V taki votlini smo naleteli na lobanjo malega glodalca, snežne miši.

Vse prej navedene plasti so precej gosto stlačene, ta plast pa je po svojem materialu nekako zrahljana in sicer tem bolj, čim višje prihaja, torej čim mlajša je. Grušč je mnogo debelejši, med njim se nahajajo manjše skale; sredi plasti smo odstranili do sedaj tudi 2 večji skali (ca. 3000—5000 kg).

V spodnjem delu plasti je grušč precej močno pomešan z rjavo jamsko ilovico; vmes so prav številne, deloma tudi razbite kosti jamskega medveda. Stalno sem mogel ugotoviti tudi tu drobce paleocojskih kamenin. Sem spada nadalje že prejšnje leto odkrito razmeroma majhno ogljišče, pod katerim je bil najden edini do sedaj pri vhodu odkriti artefakt iz kostenine. (Slika št. 11.) Ogromno šilo, žal prelomljeno, vendar toliko ohranjeno, da je razlika med številnimi koščeni artefakti iz zadnjega dela jame in med njim očitna. Radi tega smatram ta del predmetne plasti kot tretjo glavno kulturno plast, ki pa je vsaj do sedaj še najmanj izrazita. Na prehodu iz spodnjega dela te plasti v zgornji del smo naleteli na večje apnenčaste plošče, ena poleg druge in ena vrh druge. Kar je najbolj začudilo, je bilo dejstvo, da so bile te plošče jako oglašene in brez ostrih robov, kot jih ima sicer grušč. Oglašenost ni toliko, da bi mislili na transport v vodi, temveč bolj na znatno obrabo in površinsko preperevanje. Da bi omenjene plošče tvorile kake posebne zgradbe, kot n. pr. mali zidovi v Drachenlochu v Švici, nisem mogel ugotoviti. Morda kasnejša raziskovanja tozadevno še kaj pokažejo. Ako naj bi te plošče značile nekako tlakovanje po človeku na zelo mokrih mestih, bi to značilo, da se je prej precej suha doba prevrgla v zelo mokrotno z obilnimi padavinami.

Vsekakor je značilno, da je zgornji del obravnavane plasti, torej med ploščami, skoro popolnoma brez ilovice. Sam grušč imamo tu, v debelosti pesti in zopet vsaj mestoma izredno izglašen, brez ostrih robov, s praznimi malimi vmesnimi prostori, v katerih se nahajajo zelo dobro ohranjene kosti jamskega medveda rumenkaste barve. Zanimiva je bila tudi ugotovitev, da postane bolj ali manj oglašeni grušč, ko se približa zahodni steni in začne vzporedno z njo strmo padati, naenkrat oglat ter dobi normalni videz in obliko. Kjer se grušč stene že dotika, ker je izpolnil ves vmesni prostor, je globoko prepojen in zlepljen s sigo, s tako zvanim olševskim mlekom, ki je kasneje pronicalo skozi sklade in ga prepojilo. Med gruščem in sigo pa je ostala velika množina hišic in lupin polžev, ki jih bo še treba določiti. Kamenin tu nisem še zasledil.

Proti vrhu plasti medvedje kosti nekoliko pojenjajo in mestoma manjkajo, a se v prehodu v naslednjo plast zopet pomnože. Prehod tvori mokra siga, sivkaste barve, pomešana z drobnim gruščem. *Ursus spelaeus*, ki je v vseh spodnjih plasteh prevladoval in tvoril 99% vse faune, je na zatonu. Diluvijalna doba gre h koncu.

Ali je naslednja šesta plast še diluvijalna, ne bi mogel trditi. Plast tvori samo belo olševsko mleko, ne preveč pomešano s prav drobnimi ostrimi zrci grušča. V notranjosti jame imamo mestoma to mleko na površju še danes in se še vedno tvori. Debelo je pri vhodu tudi do 1 m in

se ob robu jame izklini. Na enem mestu sem na prehodu k olševskemu mleku opazil sled oglja, drugod pa že blizu dna olševskega mleka v globini 62 cm lesno grčo. To je vse, kar je ta plast nudila, sicer pa je bila povsem prazna in ni kazala nikakršnih znakov kateregakoli življenja. Ob robu jame je bila plast tako izsušena, da jo je veter domalega izpihal iz lopate, še preden jo je vrgel delavec v samokolnico.

In nato sledi še zadnja, sedma plast, ki jo tvori tik pri vhodu travnata ruša, bolj v notranjost jame pa precej debel grušč z vmesnimi večjimi skalami, v debelosti 10—15 cm. Na tej plasti se je nahajalo najnovejše, par desetletij staro pastirsko ognjišče, v katerega bližini sem našel kresilni kamen za pipo.

Omembe vredne so nadalje plasti, ki sem jih ugotovil izven jame, na strmem pobočju, ki ni več pokrito od jamskega svoda.

Podlago tvori zopet preperelo skalovje. Na njem so do 1 m debele plasti grušča, pomešanega bolj ali manj z ilovico, ki vsebujejo kosti jamskega medveda. Vendar so tu kosti izredno trhle, kar je razumljivo, ker so bile mnogo bolj izpostavljene vremenskim neprilikam. Posameznih plasti tu ni mogoče določiti, kulturnih ostankov ni bilo nobenih. Pri vrhu, v prehodu v naslednjo plast, pojemajo vsaj mestoma kosti jamskega medveda.

Sledi navzgor zopet do 1 m debela plast grušča, pomešanega s humusom. Blizu dna te plasti se razprostira ogromno ogljišče (razprostranjeno, kolikor je do sedaj ugotovljenega, preko 30 m²). Oglje je ponekod kar v debelih kosih; debelost ogljene plasti je sicer različna, a doseže tudi 20 cm. Faune nismo našli dosedaj nobene, prav tako nobenih znakov dobe. Sredi humozne plasti smo zadeli na enem mestu na eno precej razprostranjeno ogljišče, na drugem mestu celo na 2, eno nad drugim ležeči ogljišči. Zopet brez vsakih znakov, iz katerih bi bil mogoč kak sklep. Pri vrhu humoznega grušča, tik pod naslednjo gornjo plastjo, t. j. travnato rušo, sta se nahajali zopet dve široki ogljišči. V enem smo našli že prejšnje leto razbite črepinje ogromnega lonca, kosti rjavega medveda in čeljust ter zobe jelena, dalje — prečudno — zopet nekaj paleocojskih večjih kamenov (vsekakor druge vrste kot v diluvijalnih plasteh), vendar znak, da se je človek posluževal v določene svrhe kamena še v nam najbližji zgodovinski dobi.

Raziskavanja ob vhodu v Potočko zijalko l. 1930. pomenijo zopet en korak naprej na dolgi poti h končnemu cilju. Vse naše znanje o človeku iz pradavnosti in njegovem življenju temelji na sklepih in domnevah. Ker so njegovi sledovi razmeroma redki, je vsaka nova ugotovitev največjega pomena, bodisi da potrjuje stare trditve bodisi da ustvarja nove. Pri presoji alpskega paleolitika bo odmerjena Potočki zijalki še važna uloga.

II. Problemi.

Naravno je, da o končnih rezultatih naše paleolitske postaje Potočke zijalke še dolgo ne bo moglo biti govora. Kljub temu, da je delalo do sedaj v jami in pred jamo povprečno 7 delavnih moči preko 100 dni, je vendar prekopan in preiskan šele neznamen del celotne jamske vsebine. Boriti se bo treba še s silnimi gmotnimi težkočami, premagati bo treba še mnoge naravne zapreke in potrebna bo še cela vrsta znanstvenih delavcev najrazličnejših strok, preden bo mogoče započeto delo s popolnim uspehom končati. Slika Potočke zijalke se bo torej sčasoma izpopolnjevala, čim več bo preiskanih njenih plasti, imamo pa jo v glavnih obrisih že danes.

Trdno stoji dejstvo, da je posečal človek Potočko zijalko v času, ko je še živel silni jamski medved, torej v času, ki ga ne prištevamo več geološki sedanosti, temveč diluviju. Potočka zijalka je bila vsaj začasno zatočišče najstarejšemu človeku na ozemlju Dravske banovine. Zlasti pomembna je pri tem okolnost, da se nahaja to sklonišče v višini 1700 m in v skoro neposredni bližini nekdanjega poledenelega ozemlja, čeprav po svoji legi in višini visoko nad bivšim ledenim oklepom.

Dasi doslej ni bil odkrit niti en posamezen del človeškega okostja, je vendar človekova prisotnost več kot izpričana. Nepobitni svedoki so njegovo orodje iz kosti in surovo obtesanega kremenjaka in njegova ognjišča; posredno kažejo na navzočnost človeka še razni drugi znaki, ki sami zase ne bi imeli dokazne moči, a jo v večji ali manjši meri zadobé v zvezi z direktnimi dokazi.

Glavni sledovi človeka — orodje in ognjišča — so doslej dokazani na dveh mestih: ob vhodu v jamo in v skrajnem, že popolnoma temnem delu jame. Presenetli nas okolnost, da se je nahajala v ozadju jame le kostna kultura brez sileksov, dočim je bilo odkrito ob vhodu pred vsem orodje iz kremenjaka in le en koščeni artefakt, za spoznanje druge oblike od onih v ozadju in ločeno od kamenitih artefaktov. Zanimivo je nadalje dejstvo, da se je nahajalo najobsežnejše ognjišče s kamenitim orodjem ob vhodu v jamo skoro popolnoma pri dnu profila, t. j. v globini 2—2.30 m, dočim je številno koščeno orodje v ozadju jame ležalo v sicer izrazitih diluvijalnih plasteh, a vendar le v glavnem v globini 60—85 cm in segajo plasti z jamskim medvedom še do 2 m pod to kulturno plast. Omeniti pa moram, da se v ozadju vobče pod kulturno plastjo še ni kopalo, ako izvzamem poskusni rov neznatnega obsega.

Podoba bi torej bila, da je kamenita kultura ob vhodu v jamo starejša od kostne kulture v ozadju jame, zlasti ako ugotovim še dejstvo, da smo naleteli pri vhodu v jamo še na zanesljivo diluvijalna višje ležeča ognjišča, katerim pripada najbrž tudi edini odkriti koščeni artefakt. Ni-

kakor pa seveda ni potreben zaključek, da bi morali obe kulturi — kamenita ob vhodu in kostna v ozadju — pripadati dvema različnima kulturnima stopnjema, ker je bil časovni razmah posameznih kulturnih stopenj stare kamenene dobe zelo širok in je gotovo obsegal tisočletja.

Da so bili artefakti obeh nahajališč v prvotni legi, ne more biti dvoma. Pripadajoča ognjišča in njihova lega pričajo dovolj jasno, da ne more biti niti govora o kaki dislokaciji. Na poznejša prekopavanja, vsled katerih bi zašli artefakti pod starejše plasti, ni mogoče misliti. Že ploskovni obseg obeh nahajališč izključuje to misel; prav tako mogočnost plasti nad obema kulturnima plastema. Številni deli okostij jamskega medveda segajo skoro do današnjega površja, mestoma pokriti samo s sigo kot zadnjo jamsko tvorbo. Pri vhodu v jamo imamo plasti z jamskim medvedom celo do 2½ m nad izrazito kulturno plastjo s kamenitimi artefakti; a tudi v ozadju jame je ležala tik nad kulturno plastjo s koščenimi artefakti sklenjena, zelo razsežna plast z mnogobrojnimi ostanki jamskega medveda, pokrita z listasto sigo, nad katero je zopet sledila do ½ m debela rjava jamska ilovica z jamskim medvedom v svojem zgornjem delu. Ker leži nahajališče v ozadju na skoro najvišjem delu jame in ni nikjer opaziti kakih rogov in prepok, ki bi nadaljevali jamo, je misel na eventualno naplavino vrhnjih plasti izključena.

Vsa ta razmotrivanja nas vodijo do zaključka, da je posečal človek Potočko zijalko že tedaj, ko je bil jamski medved na višku svojega razvoja; v sprednjem delu jame pa je celo podoba, da sta človek in jamski medved trčila skupaj že takoj, ko se je eden od njiju prvič pojavil v jami.

Število izredno lepo izdelanih in dobro ohranjenih koščenih artefaktov iz zadnjega dela jame je znatno — 83 — in lahko rečemo, da je v Srednji Evropi prav malo paleolitskih postaj, ki bi se glede števila te vrste človeških izdelkov lahko kosale s Potočko zijalko. Prostor, kjer so se nahajali, obsega do 80 m² in se razprostira vzdolž zadnje stene, ki zaključuje jamo. Gostota je bila različna; ponekod jih je bilo odkritih po več eden blizu drugega, drugod so bili zopet redkejši. Plast, ki jih je vsebovala, je bila skoz in skoz enotna, sivkasto črnikaste barve, sredi omenjenega prostora najdebelejša, proti robu okrog in okrog vedno bolj tenka. Tik stene je bilo nakopičeno debelo kamenje in nagromadeno obilo kosti jamskega medveda, med tem ko je plast sama vsebovala le sem in tja kak večji kamen in je bila tudi mnogo revnejša na kosteh jamskega medveda kot neposredno na njej ležeča mnogo bolj črna plast s številnimi ostanki jamskega medveda. V glavnem so ležali artefakti 60 do 85 cm globoko.

Značaj artefaktov kaže na mlajši paleolitik, vendar ne na eno končnih njegovih stopenj, temveč prej na začetek. Skrbna izdelava po dose-

II. Problemi.

Naravno je, da o končnih rezultatih naše paleolitske postaje Potočke zijalke še dolgo ne bo moglo biti govora. Kljub temu, da je delalo do sedaj v jami in pred jamo povprečno 7 delavnih moči preko 100 dni, je vendar prekopan in preiskan šele neznamen del celotne jamske vsebine. Boriti se bo treba še s silnimi gmotnimi težkočami, premagati bo treba še mnoge naravne zapreke in potrebna bo še cela vrsta znanstvenih delavcev najrazličnejših strok, preden bo mogoče započeto delo s popolnim uspehom končati. Slika Potočke zijalke se bo torej sčasoma izpopolnjevala, čim več bo preiskanih njenih plasti, imamo pa jo v glavnih obrisih že danes.

Trdno stoji dejstvo, da je posečal človek Potočko zijalko v času, ko je še živel silni jamski medved, torej v času, ki ga ne prištevamo več geološki sedanosti, temveč diluviju. Potočka zijalka je bila vsaj začasno zatočišče najstarejšemu človeku na ozemlju Dravske banovine. Zlasti pomembna je pri tem okolnost, da se nahaja to sklonišče v višini 1700 m in v skoro neposredni bližini nekdanjega poledenelega ozemlja, čeprav po svoji legi in višini visoko nad bivšim ledenim oklepom.

Dasi doslej ni bil odkrit niti en posamezen del človeškega okostja, je vendar človekova prisotnost več kot izpričana. Nepobitni svedoki so njegovo orodje iz kosti in surovo obtesanega kremenjaka in njegova ognjišča; posredno kažejo na navzočnost človeka še razni drugi znaki, ki sami zase ne bi imeli dokazne moči, a jo v večji ali manjši meri zadobé v zvezi z direktnimi dokazi.

Glavni sledovi človeka — orodje in ognjišča — so doslej dokazani na dveh mestih: ob vhodu v jamo in v skrajnem, že popolnoma temnem delu jame. Presenetli nas okolnost, da se je nahajala v ozadju jame le kostna kultura brez sileksov, dočim je bilo odkrito ob vhodu pred vsem orodje iz kremenjaka in le en koščeni artefakt, za spoznanje druge oblike od onih v ozadju in ločeno od kamenitih artefaktov. Zanimivo je nadalje dejstvo, da se je nahajalo najobsežnejše ognjišče s kamenitim orodjem ob vhodu v jamo skoro popolnoma pri dnu profila, t. j. v globini 2—2.30 m, dočim je številno koščeno orodje v ozadju jame ležalo v sicer izrazitih diluvijalnih plasteh, a vendar le v glavnem v globini 60—85 cm in segajo plasti z jamskim medvedom še do 2 m pod to kulturno plast. Omeniti pa moram, da se v ozadju vobče pod kulturno plastjo še ni kopalo, ako izvzamem poskusni rov neznatnega obsega.

Podoba bi torej bila, da je kamenita kultura ob vhodu v jamo starejša od kostne kulture v ozadju jame, zlasti ako ugotovim še dejstvo, da smo naleteli pri vhodu v jamo še na zanesljivo diluvijalna višje ležeča ognjišča, katerim pripada najbrž tudi edini odkriti koščeni artefakt. Ni-

kakor pa seveda ni potreben zaključek, da bi morali obe kulturi — kamenita ob vhodu in kostna v ozadju — pripadati dvema različnima kulturnima stopnjema, ker je bil časovni razmah posameznih kulturnih stopenj stare kamenene dobe zelo širok in je gotovo obsegal tisočletja.

Da so bili artefakti obeh nahajališč v prvotni legi, ne more biti dvoma. Pripadajoča ognjišča in njihova lega pričajo dovolj jasno, da ne more biti niti govora o kaki dislokaciji. Na poznejša prekopavanja, vsled katerih bi zašli artefakti pod starejše plasti, ni mogoče misliti. Že ploskovni obseg obeh nahajališč izključuje to misel; prav tako mogočnost plasti nad obema kulturnima plastema. Številni deli okostij jamskega medveda segajo skoro do današnjega površja, mestoma pokriti samo s sigo kot zadnjo jamsko tvorbo. Pri vhodu v jamo imamo plasti z jamskim medvedom celo do $2\frac{1}{2}$ m nad izrazito kulturno plastjo s kamenitimi artefakti; a tudi v ozadju jame je ležala tik nad kulturno plastjo s koščenimi artefakti sklenjena, zelo razsežna plast z mnogobrojnimi ostanki jamskega medveda, pokrita z listasto sigo, nad katero je zopet sledila do $\frac{1}{3}$ m debela rjava jamska ilovica z jamskim medvedom v svojem zgornjem delu. Ker leži nahajališče v ozadju na skoro najvišjem delu jame in ni nikjer opaziti kakih rogov in prepok, ki bi nadaljevali jamo, je misel na eventualno naplavino vrhnjih plasti izključena.

Vsa ta razmotrivanja nas vodijo do zaključka, da je posečal človek Potočko zijalko že tedaj, ko je bil jamski medved na višku svojega razvoja; v sprednjem delu jame pa je celo podoba, da sta človek in jamski medved trčila skupaj že takoj, ko se je eden od njiju prvič pojavil v jami.

Število izredno lepo izdelanih in dobro ohranjenih koščenih artefaktov iz zadnjega dela jame je znatno — 83 — in lahko rečemo, da je v Srednji Evropi prav malo paleolitskih postaj, ki bi se glede števila te vrste človeških izdelkov lahko kosale s Potočko zijalko. Prostor, kjer so se nahajali, obsega do 80 m² in se razprostira vzdolž zadnje stene, ki zaključuje jamo. Gostota je bila različna; ponekod jih je bilo odkritih po več eden blizu drugega, drugod so bili zopet redkejši. Plast, ki jih je vsebovala, je bila skoz in skoz enotna, sivkasto črnikaste barve, sredi omenjenega prostora najdebelejša, proti robu okrog in okrog vedno bolj tenka. Tik stene je bilo nakopičeno debelo kamenje in nagromadeno obilo kosti jamskega medveda, med tem ko je plast sama vsebovala le sem in tja kak večji kamen in je bila tudi mnogo revnejša na kosteh jamskega medveda kot neposredno na njej ležeča mnogo bolj črna plast s številnimi ostanki jamskega medveda. V glavnem so ležali artefakti 60 do 85 cm globoko.

Značaj artefaktov kaže na mlajši paleolitik, vendar ne na eno končnih njegovih stopenj, temveč prej na začetek. Skrbna izdelava po dose-

danjih izkustvih ne pripušča starejšega paleolitika. Glavna oblika artefaktov je bolj ali manj v zgornjem delu okroglo, v spodnjem pa ploščnato šilo. Prečni prerez je večinoma ovalen, dočim so n. pr. magdalenska šila v prerezu običajno okrogla. Zastopani pa so tudi drugi tipi, n. pr. nož ali sulica s preluknjanim dnom, igla brez ušesca za dela, ki ne dovoljujejo večjega odpora, igla brez ušesca za šivanje, z uporabljeno osrednjo votlino i. t. d.

Najmanjši artefakti so le 4 cm dolgi, največji dosegajo dolžino 20 cm. Kolikor je mogoče določiti brez natančnejše histološke preiskave, so izdelani večinoma iz kompaktne snovi cevastih kosti jamskega medveda. S kremenjakovim rezilom najprej oblikovno obrezani so bili nato še najbrž s peščencem izgajeni. Pri nekaterih je spodnji del le manj skrbno obdelan, kar bi kazalo, da so bili nasajeni v lesu ali v kosti. Risb ali okraskov nimajo; pač imajo mnogi na obeh stranskih robovih drobne vzporedne zareze, ki si jih lahko tolmačimo kot ornament ali pa tudi nastale ob priliki posebnega načina obdelave. Le na enem šilu opazimo komaj vidno zavojito črto.

Obraba konic na šilih je znatna, zelo mnogim je konica sploh odlomljena. Nekatera so bila rabljena tudi še po poškodbi, ker je prelem popolnoma izgajen. Da so bila šila poškodovana pri rabi na licu mesta, kaže najdba odlomljenih konic.

Pregled koščenih artefaktov nam da precej jasno sliko o načinu njihove uporabe. Nobenega dvoma ne more biti, da je vse to orodje v prvi vrsti v zvezi z obdelovanjem živalskih kož, tako svežih kakor tudi suhih. Ploščnati konec večjih šil se je dal imenitno uporabiti za odiranje kože od telesa jamskega medveda, dočim je bil šilasti konec izborno sredstvo za preluknjavanje ne več surovih kož. Primitivna šivanka pač ni mogla služiti v drugo svrhu kot za sešivanje živalskih kož; da te kože niso bile pravkar odrte, je jasno. Kako so bili uporabljeni razni manjši artefakti, nimamo nobenih znakov; le toliko bo gotovo, da pri odiranju kož z mrtvih teles niso prihajali v poštev.

Pri razgledovanju teh artefaktov nas sili dvojje vprašanje k odgovoru. Ali je človek na lovu za jamskim medvedom prodrl v notranjost jame in se spustil v boj s silno zverjo, jo premagal in na licu mesta odrl, ko ji je bil že prej na pripravnem mestu nastavljen zanke in pasti, da ji je bil lažje kos; nato pa zapustil do prihodnjega lova jamo? Ali pa je morda bil človek v toplem zadnjem odseku vsaj začasno dalj časa nastanjen, loveč izven jame, a sicer se mudeč v zavetju jame z obdelovanjem in šivanjem kož za obleko? Dasi so prvovrstni strokovnjaki (A b e l, K y r l e i. t. d.) pritrtilno odgovorili na prvo vprašanje v primeru paleolitske po-

staje Drachenhöhle pri Mixnitzu nad Gradcem,²⁾ nam v našem slučaju to ni mogoče. Mnogo verjetnejše je, da je Potočka zijalka nudila dalj časa človeku varno zavetje, v katerem je opravljal vsa dela, ki so mu bila razen lova potrebna. Medveda in človeka istočasno brezdvomno ni bilo v jami; očiščenje prostora (nakopičenje skal in kosti ob steni), šivanka za šivanje kož in mali artefakti, dalje ognjišče nas silijo, da pritrđimo drugemu vprašanju. Človek je sam morda samo začasno, a dalj časa bival v jami. Ni pa s tem še zanikano, da bi bil večkrat prihajal v jamo na daljši poset.

Olševski človek je menda izključno lovil le jamskega medveda; kulturna plast, vštēvši nad njo se nahajajočo sklenjeno črno plast s kostmi jamskega medveda, ni vsebovala nobene druge živali. Brez pretiravanja, sodeč po številu posameznih kosti, smatram 200 kot okroglo število medvedov na tem mestu. Še neodkrita okostja iz spodnjih doslej neprekopanih plasti niso uračunana. Do dobrih treh četrtin same mlajše še nedorasle živali, vmes pa zlasti ob steni kosti doraslih velikanov in starcev.

Okostni deli so bili popolnoma razmetani, le v dveh primerih se je držalo po več vretenc skupaj; ohranjeno je tudi eno celotno okostje šape. Posamezne kosti so bile razbite, le malokatera kost je ostala povsem nepoškodovana. Na mnogih se poznajo številne drobne praske. Na cevastih kosteh so večkrat odbiti sklepi (epifize), lobanje večinoma zdrobljene, rebra po večkrat zlomljena, kolki razbiti tako, da je ostala le kolčna skledica.

Ker smo prišli prej do sklepa, da se je človek na tem mestu v jami dalj časa zadrževal, nujno sledi, da niso te kosti po večini nič drugega nego ostanek njegovih poedin. Vmes pa najdemo celo vrsto kosti, na katerih se pozna, da jih je človek uporabljal v posebne svrhe, ne da bi jih posebej dosti obdelal, ali vsaj takih, na katerih lahko slutimo sled človeka. Sem prištevam:

1. podolžne in povprečne prelome kosti,
2. izvrtane in udolbene okrogle luknje na lobanjskih in cevastih kosteh,
3. na prelomu obrabljene kosti, katerih izgajenost si je težko razlagati drugače, kot da so bile rabljene za orodje; predvsem ulnae in fibulae.
4. spodnje čeljusti z 1—3 umetno izvrtanimi luknjami na notranji strani nad živčnim kanalom,
5. koščena strgalca z obrabljenim delovnim robom,
6. kolčne skledice, obsekane tako, da so z medvedjo tolščo napolnjene in z rastlinskim stenjem opremljene, lahko služile, položene vodoravno na tla, kot svetilke v temnem prostoru,

²⁾ O. Abel—C. Kyrle, Die Drachenhöhle bei Mixnitz. Speläologische Monographien. B. VII., VIII. Wien 1931, str. 849, 918.

7. kolčne skledice s preluknjanim dnom v neznane svrhe,
8. sprednji deli spodnjih čeljusti s podočnjakom,
9. podočnjaki z nemogočim naravnim obrusom; nekateri služeči v svrhu raztolščenja kit.

Morda bi bilo mogoče enemu ali drugemu objektu odrekat dokazovalno moč, toda v našem slučaju imamo toliko direktnih dokazov, da pridobe tudi dvomljivi komadi mnogo na verjetnosti. Omenim naj, da navaja B ä c h l e r za staropaleolitsko postajo Drachenloch v Švici vse pod 1., 3. in 5.—8. navedene predmete.³⁾ B a c h o f e n - E c h t pa ima v monografiji »Drachenhöhle bei Mixnitz« posebno poglavje o uporabi zob jamskega medveda po človeku;⁴⁾ saj si je pa tudi težko misliti, da bi bil človek prezrl tako izvrstno naravno orodje kot so medvedji podočniki.

Omembe vredni so nadalje sledovi podočnjakov, ki se poznajo bolj ali manj ob sklepih skoro vseh cevastih kosti, a tudi na vretencih in nekaterih drugih kosteh. V monografiji »Drachenhöhle bei Mixnitz«⁵⁾ so omenjeni te vrste sledovi kratko in večinoma pod črto kot ugrizi volkov brez kake daljnje utemeljitve. Na razpolago so mi volčji kanini, ki smo jih odkrili prav v ognjišču pred jamo; z njimi sem primerjal več sto sledov na kosteh našega materiala. Toda prišel sem do zaključka, da so udolbine za volčji kanin večinoma prevelike in se tudi ne strinjajo z obliko volčjega zoba. Pri tako številnih sledovih ob sklepih bi morale biti tudi na vmesnem delu kosti (diafizi) kaj več sledov volčje požrešnosti, prask in odrgnjenj, a teh je tako malo, da jih skoraj ni. Pač pa se kanin jamskega medveda po obliki izredno dobro prilega udrtinam na kosteh. Ali naj bi se bil torej jamski medved sam mastil s svojim lastnim rodom? Njegovi zobje govore, da je bil rastlinojdec; ostankov živali, ki bi bile postale njegov plen, ni bilo pri tolikšni množini medvedov zaslediti nobenih. Da bi se bil dosledno posluževal mrhovine lastne vrste in v toliki meri, kot kaže naš material, se mi ne zdi verjetno. Najdbe v drugih jamah bi morale to potrjevati, ker ni nobenega vzroka, da bi bil ta pojav omejen samo na Potočko zijalko. Tako se prisiljeni moramo približati mišljenju, da so sledovi kaninov na medvedjih kosteh povzročeni po človeku. Spodnja čeljust medveda s primerno odbitim zadnjim delom je orodje, ki se izborno prilega roki in s katerim je mogoče liki s sekiro z veliko silo raztelesiti truplo ubite živali. Pojasnjeno bi bilo tako tudi dejstvo, da se udarci podočnjaka poznajo na kosteh dosledno le ob sklepih. Toda o tem naj ne bo še izrečena zadnja beseda. Važno pa je razjasnjenje tega vpra-

³⁾ Dr. E. B ä c h l e r, Das Drachenloch ob Vättis im Taminatale, 2445 m ü. M. St. Gallen 1921, str. 112—121.

⁴⁾ c. št. 2, str. 867—869.

⁵⁾ c. št. 2, str. 685, 687, 689, 692.

šanja zlasti z ozirom na pod kulturnim slojem ležeče plasti, ki niso vsebovale nobenih izrazitih artefaktov, da bi jih mogli smatrati kot dokazano kulturne, pač pa je bilo v njih obilo kosti z udarci po medvedjem podočnjaku. Značilno je pri tem dejstvo, da so se v teh plasteh nahajali prav tako kot v kulturnem sloju številni drobci in odkruški paleocojskih kamenin, ki so v jami tuja telesa in nimamo nobene druge razlage, kako naj bi zašli v jamo, kot da jih je bodisi hote bodisi nehote zanesel človek.

Kopanje in raziskavanje v zadnjem delu jame je bilo po doseženih in navedenih glavnih rezultatih prekinjeno, ker smo začeli s sistematičnim preiskavanjem pri vходу v zijalko. Uspeh tudi tu ni izostal, akoravno je delo prav za prav šele v začetnem stadiju. Direktne dokaze nekdanjega bivanja človeka v obliki njegovih artefaktov iz kremenjaka in ognjišč smo tu zasledili, kot že omenjeno, pri dnu profila v globini 2—3.30 m, torej tako v najglobljih plasteh, ki so pokazale sploh kako življensko sled. Vhod v zijalko je bil tedaj nekaj metrov (ca. 4 m) širši in vstop v njo je bil tedaj okrog 5 m nižji kot danes. Drobcu oglja so bili raztreseni po vsej plasti, kolikor je že odkrite; blizu ogromne skale, ki gleda še dandanašnji deloma iz površja, je bil grušč posebno močno pomešan z ogljem: okrog 8 m² obsežno ognjišče je ogrevalo tu prve posetnike jame. Naši fantaziji je pripuščeno, kako je bilo življenje okrog plapolajočega ognja, nobenega dvoma pa ne more biti, da tedaj v notranjosti jame ni bilo medveda. Artefakti iz črnega sileksa, 10 po številu, ležeči okrog ognjišča, niso lovsko orožje, temveč strgalca, praskalca, nožički, torej orodje, ki je dobro služilo po končanem lovu za obdelovanje kož, rezanje kit i. t. d. Odkruški črnega sileksa pa pričajo, da je bilo to orodje vsaj delno prikrojeno na licu mesta. Artefakti so zelo majhni, da jih je človek rabil lahko le tako, da jih je držal med prsti. Njihova obdelava kaže zopet na mlajši paleolitik, vendar tudi tu ne na eno končnih stopenj, temveč prej na začetek. Magdalenska kulturna stopnja visokih praskalc ne pozna več, med tem ko so v našem primeru med desetimi artefakti štiri, torej 40%. Te vrste praskalca so vodilni tip za aurignaško kulturno stopnjo, ki začenja mlajši paleolitik. Primerjava profilov v ozadju jame in tu ob vходу pa nas vendar sili k naziranju, da je ta kulturna plast nekaj starejša od one v zadnjem odseku jame. V isti plasti, deloma v ognjišču deloma izven njega, nas je presenetilo nekaj artefaktov iz paleocojskih kamenin, ki imajo svoj izvor v 200—300 m nižje pod jamo ležečim silurju in karbonu. Ves njihov značaj je tak, da bi jih z mirno vestjo prisodili starejšemu paleolitiku, ako jih ne bi našli tako rekoč v družbi s prej omenjenimi sileksi. Veliki so toliko, da jih je bilo možno držati pri delu -- strganju -- v celi roki. Delovni rob je izredno oster, ostali del pa pri-

kladen roki. Glavno obliko jim je dala že narava sama; retuše (poprave) so vidne, a maloštevilne. Drobeci in odkruški paleocojskih hribin so bili v plasti pogosti, prav tako okrogli vodni kremenci. Kostni jamskega medveda je bilo precej, a so bile v jako slabem stanju in so pri dvigu večinoma razpadle.

Iz povedanega sledi jasno, da gre za izrazito kulturno plast, in sicer najstarejšo ob vhodu. Nad to plastjo so še $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ m debele plasti z jamskim medvedom, s paleocojskimi odkruški, okroglimi vodnimi kremenci in sledovi nekdanjih ognjišč. Žal so ostale doslej te plasti kulturno zelo revne. En sam artefakt iz kvarcita malo tipične oblike, eno koščeno šilo, dalje zopet čeljust z eno umetno izvrtano luknjo predstavljajo kulturno stopnjo tedanjega človeka. Ali se je človek umaknil bolj v ozadje jame in je tamkajšnja kulturna plast istočasna s temi maloštevilnimi ostanki, ali je človek zahajal le za malo časa na lov v jamo in jo hitro zapuščal, bodo morda pokazala bodoča raziskavanja. Številnost kosti jamskega medveda v svetlem sprednjem delu jame, tako rekoč in deloma celo v resnici že izven jame, nas preseneti. Odkritih ni bilo ostankov samo nekaj poedincev, temveč okostni deli več sto živali. Posebno nakopičene so bile kosti ob steni. Med zahodno steno in nekdanjim površjem jame je obstajal tedaj precej globok vmesni prostor, ki je ves natrpan s kostmi. Večinoma z lobanjami in velikimi cevastimi kostmi je izpolnjena ta vrzel, manjkajo pa skoro popolnoma vretenca, rebra i. t. d. V nekem oziru nas to spominja na v majhnih ozidkih nakopičene kosti Drachenloch-a v Švici,⁹⁾ le da v našem slučaju zid okrog kosti ni bil potreben, ker so bile že naravno omejene. Ali je ta pojav v zvezi s posebnim kultom, ali gre le za čiščenje jame po človeku, je težko reči, kajti te plasti še daleko niso izčrpane. Prav tako je za sedaj še težko odločiti, ali pomenijo oglašene apnenčaste plošče v gornjem delu teh plasti nekakšno potlakovanje razmočenih ilovnatih tal. V splošnem bi pripomnil, da je sledov, ki bi kazali na človeka, vedno manj, čim bolj se bližajo predmetne plasti svojemu gornjemu delu, kjer so slednjič pokrite s sigo, v kateri vsaka nadaljnja sled popolnoma izgine. Podoba je, kot bi sprednji del jame postajal vedno bolj moker in bi slednjič prav radi tega človek, oziroma medved zapustila jamo.

Kratki pregled bi bil nepopoln, ako ne bi omenili še faune in flore, ki je bila ugotovljena v diluvijalnih plasteh. Z 99% je zastopan jamski medved, tako v ozadju kakor tudi v sprednjem delu. Števílo doslej izkopanih okostij (seveda nepopolnih) cenim na okroglo 600. Več tisoč jih še gotovo zakrivajo plasti. Razen jamskega medveda sta bila v ozadju ugo-

⁹⁾ c. št. 3, str. 97, 106.

tovljena še alpski svizec in polh; mikroskopska preiskava oglja pa je do gnala smrekov les. Ob vhodu pa so bili odkriti še posamezni deli nekaj volkov, ki so se nahajali razbiti deloma prav v ognjišču, lisica, mrmotica in snežna miš; dalje še nedoločeni kožokrilec in nedoločeni polži. Obilo vzorcev oglja še čaka preiskave.

Kar se tiče faune, bi bilo na mestu ugotoviti dvoje. Pred vsem manjka fauna, ki bi bila prišla v jamo kot plen jamskega medveda, in vendar je ta, dasi rastlinojedec, kot zver gotovo vsaj sem in tja ugrabil kako divjačino. To bi kazalo, da jamski medved v poletnem času ni prebival v jami in jo kot rjavi medved še danes uporabljal le za zimsko spanje in kotenje mladičev v zimskem času. Dalje osvetljuje fauna precej jasno tedanje klimatične razmere. Toliko jamskih medvedov je potrebovalo obilne rastlinske hrane. Ne moremo si torej misliti dosti neugodnejše klime, kot vlada še danes v okrožju jame. Ako je polh prav določen, (zobovje se skoro v celoti strinja z zobovjem današnjega polha), bi to pomenilo še skoraj nekoliko toplejšo dobo od sedanje. Nikakor pa ne more biti govora o kaki poledenitvi za časa tvorbe predmetnih plasti, niti ne o prvih stadijalnih fazah po zadnji poledenitvi.

Kot ločnico trajnega snega za časa würmske poledenitve je izračunal Melik za Bohinjski ledenik 1350 m,⁷⁾ za Savinjske Alpe pa Lucerna 1500 m.⁸⁾ Potemtakem bi se nahajala naša zijalka v würmu še 200 m nad ločnico večnega snega, oziroma bi ta kvečjemu potekala ob njej, ako vpoštevamo nekatere faktorje, radi katerih bi šla na južnem pobočju Olševe neka višje kot sicer. Življenje, kakor se nam kaže v jami, je v višini 1700 m za časa würma nemogoče. Prav tako nemogoče pa je tudi v sledečem bühlskem stadiju. Morene tega stadija imamo v višini ca 900 m v Logarski dolini, ločnico trajnega snega v Savinjskih Alpah pa v višini 1700—1800 m. Ako jo pomaknemo na Olševi tudi višje na 2000—2100 m, še vedno daleko niso podani pogoji, ki bi omogočali življenje v višini 1700 m, ne glede na to, da si debelih plasti z ostanki jamskega medveda ne moremo misliti nastalih edino le v bühlskem stadiju. Kasnejši stadiji iz paleontoloških vidikov ne pridejo v poštev.

To bi bili v kratkem obrisu glavni razlogi, ki nas siliijo, da po današnjem stanju vede o ledeni dobi in njeni fauni uvrstimo kulturne plasti Potočke zijalke v riss-würmski interglacijal Penc k o v e razpredelitve.

Ta ugotovitev pa odloča tudi že o kulturni stopnji olševskega človeka. Nikakor ne more biti govora o končni stopnji mlajšega paleolitika, temveč edino le o početku. Oblika koščenih artefaktov (ploščnatost šil,

⁷⁾ Melik A.: Bohinjski ledenik. GV V—VI, str. 36. Ljubljana 1929—1930.

⁸⁾ Lucerna R.: Gletscherspuren in den Steiner Alpen, Geographischer Jahresbericht aus Oesterreich, str. 43, IV, Wien 1906.

ovalen prerez, neokrašenost, primitivni tip igle) se približuje aurignaški kulturni stopnji v zahodni Evropi in se razlikuje od te samo po tem, da šila nimajo razcepljene baze. Isti tip šila je znan iz Badelhöhle pri Peggau-u; Hilber uvršča to postajo v aurignaško stopnjo,⁹⁾ navajajoč še celo vrsto sličnih artefaktov iz drugih najdišč (Mlač na Moravskem, Wildhaus v Nemčiji, Wierzchów na Poljskem i. t. d.). Dokler aurignaška kulturna stopnja še ni bila spoznana, so pač prištevali ta najdišča stari magdalenski dobi, sedaj pa ko vemo, da predstavlja aurignaška stopnja zelo dolgo trajajočo kulturno dobo, precej soglasno prištevajo vse navedene postaje aurignaški dobi. Še mnogo bolj jasno pa pripadajo sileksi aurignaški kulturni stopnji. Visoka praskalca so za aurignaško dobo tako tipična, da jih smatramo za vodilne artefakte te dobe. Izginejo že v solutrejski dobi in jih magdalenska doba v tej obliki sploh ne pozna več.

Torej geološko-paleontološki in klimatični razlogi, kakor tudi arheološki izvid izključujejo magdalensko dobo v Potočki zijalki in govoré za aurignaško. Toda pojavi se nov problem, ki ga bo treba šele razjasniti. Fauna aurignaških postaj v Franciji in tudi drugod ima arkto-alpski značaj. Severnega jelena, divje koze i. t. d. v Dordogni, na Nižjem Avstrijskem, Moravskem in drugod v nižinah si ne moremo predstavljati istočasno z življenjem v 1700 m visoki Potočki zijalki. Saj nastavlja n. pr. Wiegers aurignaško dobo že blizu in do viška würmske poledenitve.¹⁰⁾ Iz te zagate si moremo zaenkrat pomagati samo na ta način, da pomaknemo aurignaško dobo Potočke zijalke v prve početke te kulturne stopnje, čemur pa seveda zopet ugovarja lično izdelani inventar. Točna primerjava s švicarskimi visokoalpskimi postajami utegne prinesiti razjasnitev tega problema.

Potočka zijalka je dosedanje ugotovitve glede ledene dobe in njenih kultur nekoliko zmedla; nova dejstva bodo prisilila k ponovnemu razmišljanju teh problemov in tudi h korekturam dosedanjih naziranj. Odveč bi bilo torej še posebej govoriti o važnosti naše postaje za znanost.

Zelo zanimive so sodbe inozemskih strokovnjakov o Potočki zijalki. Najbolj se je zanimal za njo Bayer, ki jo je tudi posetil. Razlog je razumljiv. Bayer je pred nedavnim postavil novo teorijo o kronologiji ledene dobe.¹¹⁾ On zastopa biglacialno stališče in priznava samo eno medledeno dobo, ki se krije s Penckovi mindel-riškim interglacijalom. Riss-würmskega interglacijala po njegovem naziranju ni. On deli svojo drugo ledeno dobo v dva odseka: v moustierski sunek, odgovarjajoč Penckovi riški poledenitvi in solutrejski sunek, t. j. Penckova würmska poledenitev,

⁹⁾ Hilber V.: Urgeschichte Steiermarks. Str. 20. Graz 1922.

¹⁰⁾ Wiegiers F.: Diluviale Vorgeschichte des Menschen. I. Str. 178. Stuttgart 1928.

¹¹⁾ Eayer J.: Der Mensch im Eiszeitalter. Leipzig—Wien 1927. Str. 175.

med katerima je daljši toplejši presledek, ki se kulturno krije z aurignaško dobo. V ta presledek, torej v bistvu prav za prav v Penckov riss-würmski interglacijal uvršča Bayer Potočko zijalko. Njegova interpretacija temelji samo na košččenih artefaktih. Arheološki zaključek se glasi za aurignaško stopnjo, oziroma prav za prav za koren pramagdalenske kulturne stopnje, ki se časovno krije z aurignaško dobo. Vodilni artefakt je zanj suličasto šilo iz Mlača na Moravskem. Še preden je bila odkrita Potočka zijalka, je Hilber že opozarjal na paleolitske postaje, ki vsebujejo koščene artefakte te vrste. Bayer jih našteva in podvrže kritiki iznova ter deloma navaja še nove. Naslednje postaje spadajo v ta krog: Potočka zijalka na Olševi, Badelhöhle pri Peggau-u, Drachenhöhle pri Mixnitzu verjetno, Mlač na Moravskem, »mamutova jama« pri Krakovem na Poljskem, Wildhaus ob Lani v Nemčiji, Lokve pri Delnicah. Pogled na zemljevid nam pokaže vse te postaje z edino izjemo Wildhausa v Nemčiji natančno na črti od severa proti jugu. Vse te postaje vsebujejo koščene artefakte iste vrste, toda razen v Potočki zijalki številčno le slabo zastopane. Število košččenih artefaktov iz Potočke zijalke — 83 — presega celokupno število te vrste artefaktov iz vseh navedenih postaj vsaj petkrat. To dejstvo je upravičeno napotilo Bayer-ja, da je ta kulturni krog, to kulturno facies nazval z imenom olševska kultura ali olschewien.¹²⁾ Za nas je gotovo častno, ako zadobi kulturni krog iz stare kamenene dobe ime po nahajališču naše postaje, zlasti ker je to popolnoma upravičeno, ter tozadevno ne smemo delati Bayer-ju nobenih očitkov. Opozoril nas je istočasno tudi na jugoslovansko paleolitsko postajo Lokve pri Delnicah, ki je bila popolnoma pozabljena in znanstveni svet sploh ni vedel zanjo, ker je bila publicirana v madžarskem jeziku in v geološkem glasilu. Madžar Kormos jo je odkril in našel v njej en artefakt po vsem enak našim iz Potočke zijalke. Gorjanovič-Kramberger je svoječasno izrekel mnenje, da gre v tem primeru za staro magdalensko stopnjo, ali da bodo šele bodoča odkritja omogočila točnejšo klasifikacijo. Ta čas je z odkritjem Potočke zijalke nastopil. Ker ta postaja Gorskega Kotarja še ni izčrpana, bi bilo želeli, da bi se zanimali zanjo merodajni strokovni krogi, recimo iz Zagreba. Rezultati novih raziskavanj v Lokvah pri Delnicah bi bili prav zanimivi, ker je pričakovati, da bi se z njimi naši izsledki izpopolnjevali. Glede obeh postaj bi se pokazala večja jasnost.

Nič manj ni zanimivo mišljenje dunajskega speleologa Kyrle-ja o Potočki zijalki.¹³⁾ Njegova sodba temelji izključno le na publikacijah v nemškem jeziku in novejših rezultatov še ne pozna. Časovno jo uvršča v riss-

¹²⁾ J. Bayer, Die Olschewakultur, Eiszeit und Urgeschichte. VI. Str. 83—100. 1929.

¹³⁾ c. št. 2. Str. 855—862.

würmski interglacijal, in sicer v njegov najtoplejši stadij. Kulturno pa jo uvršča v krog B ä c h l e r-jevega alpskega paleolitika ter ji prisoja staro-paleolitsko praemoustiersko kulturno stopnjo, vzporejajoč jo s švicarskimi postajami Drachenloch, Wildenmannisloch, Wildkirchli. Do tega naziranja ga je moglo privedi le nepoznanje naših artefaktov in novejših izsledkov, ki so bili objavljeni doslej le v slovenskem jeziku. Vse namreč kaže, da bi bilo prej mogoče pomakniti švicarske postaje v mlajši paleolitik kot pa Potočko zijalko v stari paleolitik. K y r l e razlikuje tri stopnje alpskega paleolitika:

1. Vättis-stopnja, višinske postaje nad 1500 m (postaje Drachenloch, Potočka zijalka, Wildenmannisloch, Wildkirchli), optimum riss-würmskega interglacijala, kulturno praemoustérien (topli).

2. Mixnitz-stopnja, srednje visoke postaje od 500—1500 m (Mixnitz, Cotencher, Velden i. dr.), konec riss-würmskega interglacijala, kulturno acheuléen.

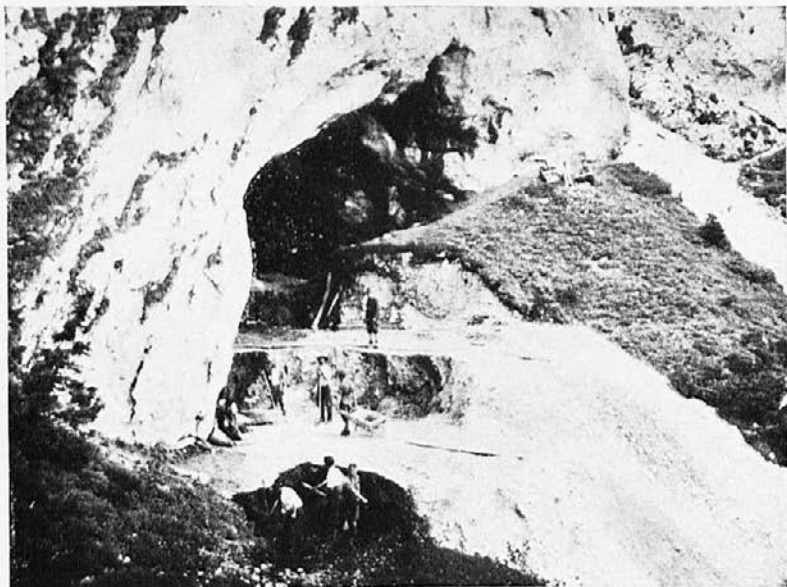
3. Treis-stopnja, nižinske postaje pod 500 m (Winden, Treis), pred in v višku würmske poledenitve, kulturno moustérien in prehod k aurignacienu.

Čim bolj gre interglacijal proti koncu, tem bolj se pomika alpski paleolitik v dolino in se šele tu spoji v nastopivši zadnji ledeni dobi z drugimi kulturami. Vsekakor zanimiva teorija, ki pa se vsaj glede Potočke zijalke ne bo mogla obdržati.

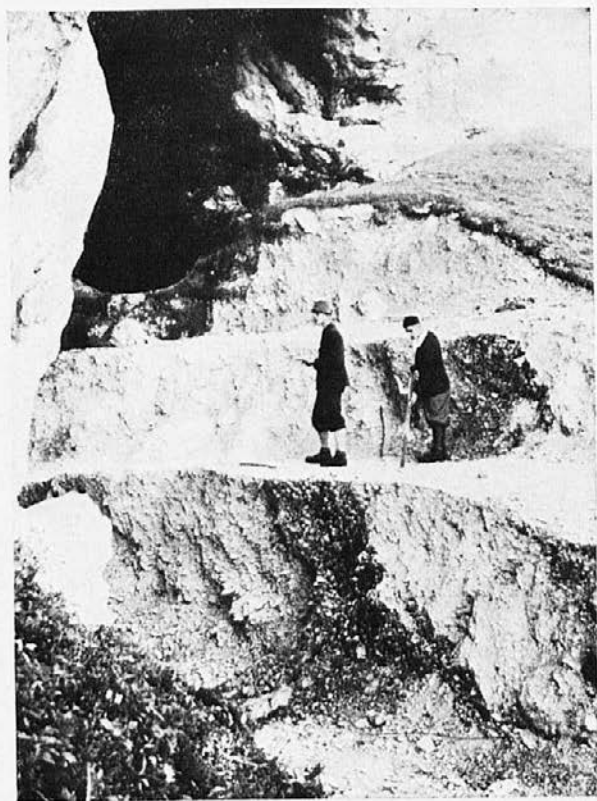
K sklepu še eno pripombo! Naša domovina ima ogromno število jam, katerih mnoge vsebujejo okostja jamskega medveda. Take jame so kot paleolitske postaje zmerom sumljive. Sistematično raziskavanje tudi v tem pogledu bi gotovo privedlo do novih odkritij. Pred vsem se mi zdi potrebna skorajšnja revizija medvedje jame na Mokrici. Ko je ranjki župnik in sloviti prirodopisec R o b i č kopal v tej jami, je bila veda, ki se bavi s kulturami pračloveka, šele v početku ter ni izključeno, da bi se bili tedaj prezrli sledovi človeka v obliki navidezno nepomembnih kvarcitnih artefaktov. Nadaljnje jamarsko delo tudi v tem pogledu bo brezdvomno rodilo dovolj uspehov, ki bodo razširili sloves naših lepih krajev tudi na tem področju.

Zusammenfassung.

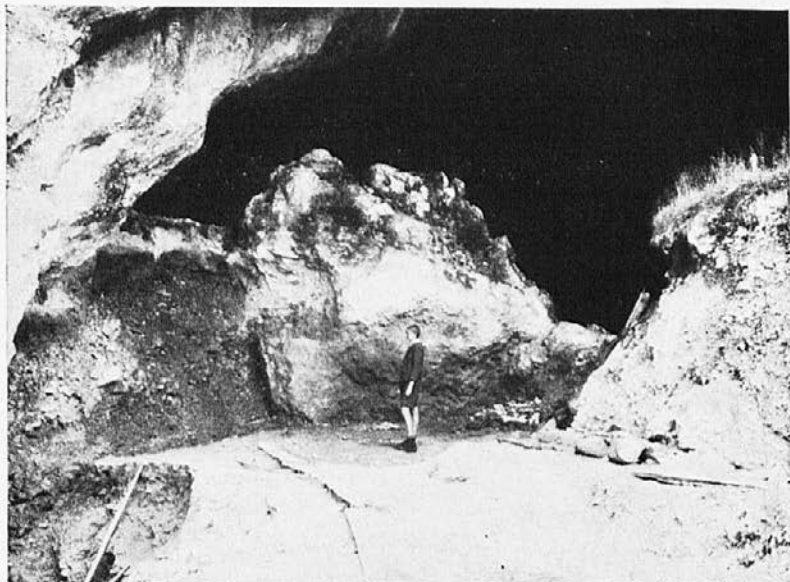
Die Ausgrabungen im Jahre 1930 in der Potočka zijalka und ihre Probleme. Der Referent berichtet im ersten Teile über die Ausgrabungen in der Potočka zijalka im Jahre 1930, durch welche sieben neue Schichten durchforscht wurden. Im zweiten Teile sind die Probleme der Höhenlage, des Menschen in der Grotte, der Artefakte, der Fauna und der Flora besprochen. Auf Grund der letzteren wird die Aurignackultur der Olševa in die Pencksche Riss-Würm Interglacialzeit gestellt. Mit dem Hinweis auf die Ansichten der ausländischen Fachleute über Potočka zijalka wird die Abhandlung beendet.

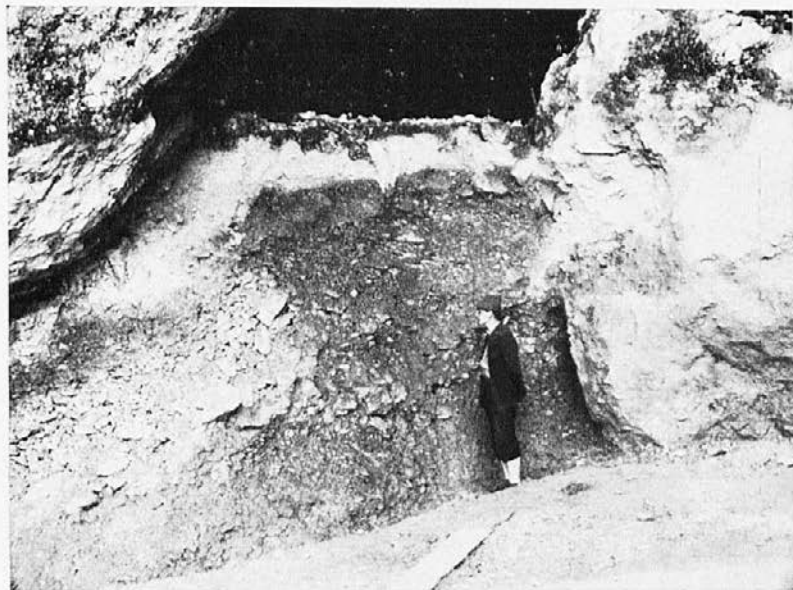
Slika št. 1. Izkopavanje v terasah ob vhodu v Potočko zijalko (1700 m) na Olševi.
Četrta terasa pravkar načeta.

Slika št. 2. Pogled na terase ob sklepu dela I. 1930.

Slika št. 3. Druga terasa; v ozadju velika skala in 3.30 m globoki profil jamskih plasti; v levem spodnjem kotu stena, padajoča k tretji terasi.

Slika št. 4. Profil jamskih plasti. (Glej shemo.) Najstarejša kulturna plast s sileksi in ognjišče ob stopalih osebe. Zadnji ostanki jamskega medveda tik pod dobro vidno gornjo sigo.

Slika št. 5. Tretja terasa z zahodno jamsko steno ob vhodu; desno je viden še del druge terase. V ozadju profil jamskih plasti. (Primerjaj sliko št. 4.)

Slika št. 6. Profil plasti iz vmesnega prostora med nekdanjim jamskim površjem in zahodno steno. Dobro vidna je plast nakopičenih kosti (4 lobanje); pod njo glavna najstarejša kulturna plast s sileksi in ogljem.

Slika 7.

Slika 8. a)

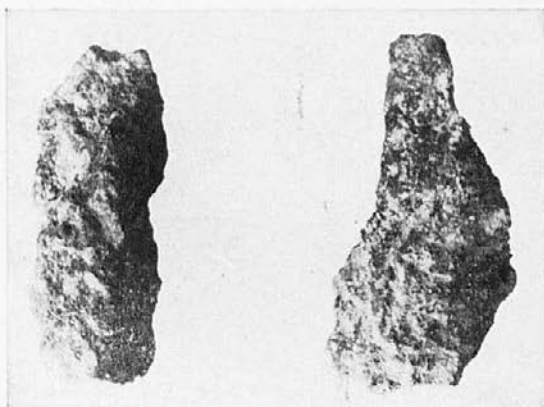

Slika 8. b)

Slika št. 7. Visoko praskalce iz črnega kremenca. Tenka plast apnenčaste sige zakriva strme retuše. Le nekoliko zmanjšano.

Slika št. 8. a) Strgalo iz kremenjakovega konglomerata. Delovni rob desno in zgoraj. $\frac{1}{2}$ naravne velikosti.

b) Isto strgalo od strani. Delovni rob desno. $\frac{1}{2}$ naravne velikosti.

Slika 9.

a)

b)

Slika št. 9. a) Strgalo iz paleocoiške hribine. Delovni rob desno in zgoraj. $\frac{1}{2}$ naravne velikosti.

b) Strgalo iz paleocoiške hribine. Delovni rob levo. $\frac{1}{2}$ naravne velikosti.

Slika 10.

Slika št. 10. Kvarcino strgalce. Le nekoliko zmanjšano.

Slika št. 11. Koščeni artefakt, odkrit pri vhodu. Fragment, Ca. $\frac{1}{2}$ naravne velikosti.

Slika 11.

Novi natpisi iz Poetovija.

Mihovil A b r a m i ć, Split.

Rimski natpisi stare kolonije Poetovio poznati, sačuvani ili iskopani do godine 1902. objelodanjeni su u monumentalnoj zbirci Berlinske Akademije *Corpus inscriptionum Latinarum* i to u vol. III (god. 1873.), koji je svezak sam Theodor Mommsen uzorno izdao, dalje u nastavcima ovog djela *Supplementa*, koje je za naše krajeve uredio Otto Hirschfeld (god. 1891—1902.)

Koliko je natpisa kasnije pronadeno, ponajviše prigodom redovitih iskopina na teritoriju Poetovija, publicirali su dotični istraživači, koji su rukovodili iskapanjem ili kojima je materijal bio povjeren za publikaciju, tako u slijedećim časopisima:

Jahreshefte des österr. archäologischen Institutes IX str. 192—198 (v. Premerstein), XVII, Beiblatt str. 87—150 (Abramić), str. 151—160 (Skrabar), XVIII Beiblatt str. 189—218 (Wigand), XIX—XX Beiblatt str. 279—294 (Skrabar);

Mitteilungen der Zentral-Kommission 1905 str. 302—316 (Skrabar);

Jahrbuch der Zentral-Kommission II 1904 str. 186—188 (v. Premerstein), str. 189—214 (Skrabar);

Jahrbuch für Alterstumkunde III 1909 str. 117 (opaska od Kubitscheka), str. 165—173 (Rak, Kubitschek), V 1911 str. 176—178 (Rak), VII 1913 table 22—24 (bez teksta!);

Starinar 1922 str. 191—208 (Saria); pri kraju treba spomenuti i XV *Bericht der röm.-germanischen Kommission* 1923-24 str. 212—225 (Schmid W.).

Neki novi natpisi a osobito oni iz III mitreja na Bregu spomenuti su s kratkim komentarom u mojem vodniku »Poetovio« i u njemačkom izdanju istoga.

Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt Poetovio (1925);

E. Ritterling također navada natpise iz III mitreja u svojoj studiji »legio« u Pauly-Wissowa: *Realencyklopädie* XII str. 1211 i sl.

Iz ovoga pregleda proizlazi, da je epigrafička literatura stroga Poetovija dosta rastrkana kako uostalom nažalost i njegovi spomenici koji se čuvaju u raznim muzejima u Beču, Gracu, Mariboru i Ptuju. Spomenuta literatura nije u cjelini svakomu na dohvatu. Danas je teško doći do Berlinskog Corpus-a. Nema ga ni Maribor, ni Ptuj (Muzejsko društvo posje-

duje samo Supplementa) ni Celje; kako doznajemo, ne može ga se dobiti niti na ljubljanskom univerzitetu niti u studijskoj biblioteci, koja ima da se razvija u sveučilišnu knjižnicu. Stoga je veoma hvalevrijedna odluka internacionalne Unije Akademija, da se što prije izda Supplementum za rimske natpise i to po današnjim kriterijama nauke, koji polažu važnost ne samo na tekst nego i na oblik i funkciju samoga spomenika. Neće biti dakle dostatno, da je tekst nekog epigrafičkog spomenika kritično objelodanjen, već će se tražiti i fotografija istoga, osobito kada njegova ornamentika, arhitektonska dekoracija, isklesani atributi, oblik slova i t. d. isto toliko važe koliko sadržaj natpisa. Od velike je važnosti odluka našega odbora u toj Uniji, da se paralelno s tom akcijom sprema materijal eda se može u što kraće vrijeme izdati zbirka svih antiknih natpisa i uopće starih spomenika, kipova i reljefa iz čitave naše zemlje u posebnom, po mogućnosti jeftinom izdanju. Svaki i najmanji muzej mora da bude u stanju da nabavi tu zbirku, isto tako svaka biblioteka i srednja škola. Kada takova knjiga bude lako pri ruci svakomu učitelju ili župniku, koji se zanima za domaće starine, bit će to korisno za same spomenike. Uvjeren sam, da će tako rijetko kada koji natpis ili reljef poradi neznanja ili nemarnosti na selu propasti.

Odazvavši se vrlo rado pozivu uprave ovoga Časopisa kušao sam u slijedećem članku da uz par riječi komentara po gore spomenutim načelima publiciram nekoliko natpisa i fragmenata, koji do danas nijesu još poznati ili koji trebaju koji ispravak. Malne od svakog komada dajem kopiju po svojem crtežu, a gdje je bilo potrebno, snimio sam također fotografsku sliku. Malen je broj epigrafičkih ulomaka za koje se tačno ne zna, gdje su i kada su pronađeni. Svi su bezdvojbena iz područja staroga Poetovija.

Ugodna mi je dužnost, da i ovom prigodom iskreno zahvalim staromu svojem prijatelju mjesnom konservatoru starina g. Viktoru Skrbaru, koji mi je uvijek spremno davao potrebna razjašnjenja.

1. Žrtvenik, prelomljen u tri komada, 76 cm visok, na podnožju 50.5 cm širok, gore 40 cm širok i 27 cm debeo. Polje s natpisom ima na vrhu okvir toliko karakterističan za noričko-panonske rimske spomenike. Sam natpis objelodanjen je u C. I. L. III 4031 od Mommsena po prepisu Apiana i nalazio se je navodno »in aedibus Georgij Perger«. God. 1913. i to na 11. septembra bi opet pronađen prigodom rušenja t. zv. Male Kasarne.

Tekst u *Corpus*-u odgovara originalu malne u svemu, ispala je samo brazda, u kojoj je bilo uklesano sada eradirano ime nepoznata nam cara, valjda iz III. vijeka po Kr. Ispravljen glasi ovako:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
et Ge(nio) imp(eratoris)
 ///
 A(jugusti) v(ii) f(elicis)
 5 *M(arcus) ?(i) Attonius*
Rufinus proc(urator)
p(rovinciae) P(annoniae) S(uperioris)
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Mali ulomak s početkom imena *Attonius* izgubio se je prigodom prenošenja ovoga natpisa u novi lapidarij, u bivši dominikanski samostan (god. 1928.)

1.

(Sr. vodnik »Poetovio« na str. 63, br. 52, njemačko izdanje na str. 58 br. 52.)

2. Mali žrtvenik izrađen iz mekoga kamena Sv. Barbare; iskopao ga je V. Skrabar na Gornjem Bregu u čestici br. 290. Profilovan je prilično nepravilno gore i dolje sa tri strane, na vrhu je nešto izduben kao obično *ara*. Površina mu je oštećena već iz starog doba, a ima i recentnih ozleđa. Visok je 14 cm, širok je na podnožju 8.5 cm, u sredini 6.5 cm, de-beo 7.5 cm, odnosno 5.5 cm. Slova su lagano urezana oštrim šiljkom. Slika 2.

*I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
F]irmin[us] e]t
Saturn-
ina posu]it ili]e(runt)
pro salute
s]ua*

3. Ploča 5—5 cm debela iz mekoga kamena od Sv. Barbare, prelomljena u dva fragmenta, visoka svega 26 cm, široka dolje 17 cm, gore 15.5 cm (slika 3). Nepoznato je gdje je nađena, možda u II. mitreju. Jedna duboko urezana linija uokviruje pačetvorno polje; povrh i ispod ovoga je opet sličan urez kao neka profilacija. I sa strane ima ovakvih ureza. Natpis nam je dokaz, da je i ova ploča vršila funkciju neke skromne votivne are. Na gornjem rubu stoji jedva čitljivo I · O · M, dakle *I(ovi) O(ptimo) M(a-ximo)* a u okvireno polje urezano je ime dedikanta: *[B]assianus*.

4. Prigodom iskopina Muzejskog društva našao se je u jeseni 1907 god. u Vičavi u vrtu vile Lukas mali ulomak votivnog natpisa. Materijal je pohorski mramor; komad je 16 cm visok, 12.5 cm širok i 3.3 cm de-beo. Slova imala su, kada je natpis izvađen iz zemlje, još tragova crvene boje. Ostalo je samo slijedeće:

*I · O
E* *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)
e]t*

U trećoj brazdi bilo je valjda: *Genio loci* ili ime drugog božanstva, čiji je kult na onom mjestu bio spojen s onim Jupitra.

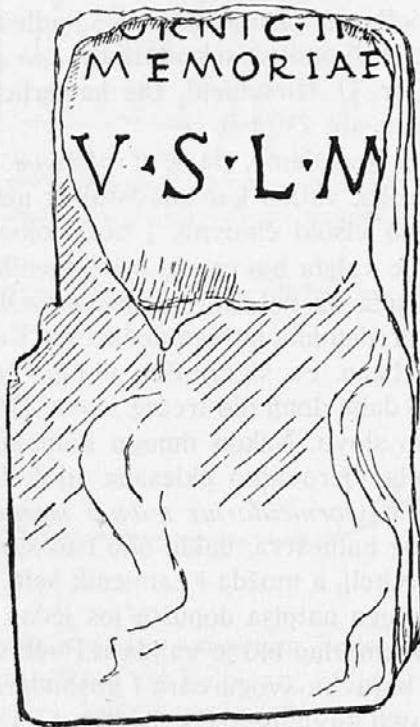
5. Fragment žrtvenika iz pohorskoga mramora, nađen u Ptuju već god. 1906 prigodom kopanja temelja za novi općinski dom, sada 29 cm širok, 16 cm visok i samo 6.5 cm debeo. Od imena dedikanta, koji je bio *beneficiarius consularis*, što otprilike odgovara današnjem žandarmu, ostao je samo svršetak *-us*.

*us
b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis)
v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

5.

6. Natpis bio je opažen i odmah spašen za ptujski muzej u julu 1908 god. u hotelu Osterberger, gdje je služio kao utez za neku spremu za utijanje rublja. Valjda su ga izvadili iz zida hotela, kada je malo prije kuća bila popravljena i pregrađena. Vidi se odmah, da je to donji dio nekog

6.

mramornog žrtvenika, koji je ispod natpisa bio ukrašen 4 cm visokim profilom. Visina nju je danas od 45 cm, gornja širina 27.5 cm, debljina otprilike 19 cm. Po obliku spomenika i po poznatoj formuli pri kraju nat-

pisa *v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)* lako možemo razabrati, da se radi o zavjetnom natpisu. Neznamo nažalost, kojemu je božanstvu bio postavljen ovaj žrtvenik — vjerovatno *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)* — i nepoznato nam je ime dedikanta. Ostala nam je samo riječ, kojom je označeno njegovo zvanje. Bio je naime *cornicularius*. Corniculari zvali su se ispočetka oni vojnici, koji su si stekli *corniculum*, značku hrabrosti, i time se razlikovali od drugih. U daljnjem razvitku nosioci tog imena imali su svoju dužnost u kancelariji vojnih komandanta kao ordonansi ili pismeni vojnici-činovnici. Tako ih u doba carstva nalazimo u kancelariji ili štabu namjesnika, raznih prefekata i tribuna. Ali bilo ih je također u civilnoj administrativnoj službi, na primjer kod *praefectus annonae* i kod *procuratores provinciarum*. (Sr. Pauly-Wissowa, Realencyklopädie sub voce). Naš je *cornicularius* bio zaposlen isto u civilnoj službi i to u *officium* ili *scrinium memoriae*. O podrijetlu ovog nadležstva u dvorskoj kancelariji rimskog cara ne zna se mnogo. Šef se pri kraju III. stoljeća zove *magister memoriae* a bio mu je zadatak, da sastavi i formuliše razna carska rješenja na predstavke i molbe; u kasnije doba ovo nadležstvo biva sve to važnije i absorbira funkcije dvorskog sekretarijata (*ab epistulis*) i nadležstva za molbe (*a libellis*); sr. O. Hirschfeld, Die kaiserlichen Verwaltungsbeamten bis auf Diokletian, str. 210 i sl.

Po našem natpisu doznajemo, da je u *officium memoriae* bio zaposlen i jedan *cornicularius*, valjda kao predstojnik nižega osoblja. Dok je *magister memoriae* bio visoki činovnik i bezdvojbeno uzet iz viteškog staleža, *cornicularius* je valjda bio carski oslobođenik.

U kratkoj riječi, koja na natpisu slijedi iza CORNIC. bio je valjda spomenut neposredni predstojnik našega dedikanta. Kamen je baš na ovom mjestu ruba mnogo izlizan. Sa sigurnošću vidimo tu dvije haste, jednu do druge, a onda malo dalje donji dio trećeg slova. Do desne ivice ima još mjesta samo za jedno slovo. Nakon mnogo kombinacija došao sam do zaključka, da je tu bila vjerovatno uklesana riječ TRIB. Ako je to ispravno, dedikant je bio *cornicularius tribuni memoriae*, a *tribunus memoriae* ili je bio šef tog nadležstva, dakle ono isto što je docnije *magister memoriae*, ili niži upravitelj, a možda i zamjenik šefa.

Ovo par riječi našega natpisa dopušta još jedan zaključak. Naš *cornicularius* u *officium memoriae* bio je valjda u Poetovio s dvorskom kancelarijom i prigodom boravka svoga cara i gospodara postavio je možda za zdravlje vladara ovaj zavjetni žrtvenik (Sr. C. I. L. III 4020 i 4037 i Vodnik na str. 17, Führer durch Poetovio na str. 10.)

7. Donji dio žrtvenika iz mekog kamena t. zv. Sv. Barbare. Slučajno iskopan nazad par godina na južnom obronku brijega Panorama (Ferberšek) i baš u rasadniku nedaleko mjesta, gdje je izvađen velik, ali prosto

izrađen rimski puteal.¹⁾ Sada se čuva u lapidariju muzeja grofa Herbersteina na Gornjem Gradu. Komad je danas još 52.5 cm visok, na postamentu 40.5 cm širok i 29 cm deo. Od polja gdje je bio votivni natpis uklesan, ostala je samo ploha od 18 cm×32 cm. Crte za pojedine brazde su fino urezane, slova 3.5 cm—2.9 cm visoka. Čita se još:

Ulp[us], ili -a
Procl[us]inus ili -ina
v[otum] s[oluit] I[biens] I[m]perito

Ara je vjerovatno bila posvećena *I[ovi] O[primo] M[aximo]*, budući je nađena u neposrednoj blizini brda Panorama (Ferberšek), gdje se

7.

opravdano pretpostavlja svetište vrhovnog boga. Sr. C. I. L. III 4018. 4024, Abramić u *Jahreshefte XVII Beibl.* str. 87 i sl., Saria, *Starinar* god. 1922 na str. 205; Abramić, *Vodnik* str. 32, *Führer* str. 30.

8. Ulomak iz pohorskog mramora, možda jedne votivne are. Kamen je prilično oštećen a izgleda da ima samo na lijevoj strani stari rub. Visok

¹⁾ Puteal (vijenac bunara) izrađen je također iz mekog kamena u obliku pravokutne prizme (126 cm×122 cm i 74 cm visine) s okruglim otvorom (promjer 73 cm).

je 19 cm, širok još 15 cm, debeo 9 cm. Lijepo urezana slova su 3.5—3.2 cm visoka.

N(umini?) Aufg(usti?)
Mar[inius] mil(es) ili vet(eranus) leg(ionis)
I Adi(utricis)
p(osuit) ili d(edicavit)

Nije sigurno kako je glasio početak ovog natpisa, možda: *I. O. M. et* ili *I. O. M. pro salute d(omini)I n(ostri) Aufg(usti)*. Onaj, koji je posvetio aru, valjda *Marinus* bio je vojnik ili veteran *legionis I Adiutricis*. Ova legija logorovala je od god. 118 po Kr. dalje u Brigetio. Ne treba se čuditi, ako njene vojnike ili veterane nalazimo rastrkane i po drugim mjestima provincije *Pannonia Superior* tako i u Poetovio (sr. C. III. 4148). Neki su došli u prvim decenijama II. stoljeća kao veterani koloniste u Poetovio, tako L. Gargilius Felix i L. Fannius Quadratus. Sr. dolje na str. 192.

8.

9.

9. Mali ulomak iz pohorskoga mramora; 32 cm dug, 15 cm visok i 13 cm debeo; sve naokolo odlomljen, tako da od polja s natpisom nije preostalo više od 13 cm×5 cm izgladene plohe. U prvoj brazdi neznatni ostaci dvaju slova *ro?*, onda slijedi sitnim, 1.5 cm visokim slovima

[o et Seve]ro co(n)s(ulibus)

Baš sitni karakter ovih slova opravdava, da u ovim riječima prepoznamo imena konzula, kojima su mnogi votivni natpisi na žrtvenicima u zadnjoj brazdi datirani. Nažalost nemožemo identificirati Severa s jednim od prilično mnogobrojnih konzula istoga kognomina II. i III. stoljeća po Kr., budući da se nije sačuvao cognomen njegovog kolege²⁾.

²⁾ Kopulativ *E* prilično je oštećen. Nije dakle isključena mogućnost, da se mora čitati: ...O : L : SEVE..... U ovom slučaju mogao je biti spomenut konzul *L. Iulius Severus* iz godine 155. Ne bili mislio na konzula *L. Catilius Severus* koji je bio *suffectus* pod Trajanom i *ordinarius* god. 120 p. C. (Sr. W. Liebenam, *Fasti Consulares* na str. 20.).

10. Vrlo je važan mali ulomak natpisa (24 cm×19.5 cm), koji je — kako izgleda — samo na desnom kraju sačuvao prvobitni rub. Komad je iz mramora, 18 cm debeo, naden u zidovlju prigodom rušenja t. zv. Male Kasarne. Crte za brazde lagano su urezane a slova visoka 3—3.2 cm. Kako nam kaže druga brazda, radi se o nekim vojnim jedinicama, udruženim

10.

u jednoj veksilaciji, a bili su to po ostacima prve brazde vojnici četiriju panonskih legija:

milites ? le]g(ionum) IIII Pan[non(iarum)
 . . . *qui su]nt in vexil(atione)*
 sub] cura Aes]ii
 ]i v(iri) e]gregii] au]cis
 ???

Treća i četvrta brazda odnaša se na zapovjednika te formacije. U trećem stoljeću, u koje spada (sr. dolje) ovaj natpis, četiri panonske legije jesu slijedeće: *legio X Gemina* i *XIV Gemina* u provinciji Pannonia Superior i *legio I Adiutrix* i *II Adiutrix* u provinciji Pannonia Inferior.

U trećem stoljeću po Kr. događalo se je često, da su carevi trebali hitno slične vexillationes uzete iz legija u pograničnim logorima budi za odbijanje navala barbarskog neprijatelja od granice rimske imperije budi u krvavim ustancima i borbama sa protucarevima i rivalima prijestolja i njihovim pristašama. Spomenut ću ovdje samo dva nama po natpisima poznata slučaja. Prvi je C. I. L. III 10471—73 (= Dessau 1153), gdje doznajemo, da su pod Septimijem Severom (po Ritterlingu »legio« u Pauly-Wissowa Realencyklopädie str. 1315 otprilike u god. 206—208 p. Kr.) *vexillationes* četiriju germanskih legija operisale *adversus defectores et rebelles*, a komandirao ih je kao *aux C. Julius Castinus*, Drugi nam slučaj predstavlja natpis iz Sirmiuma (sada u Zagrebu) C. I. L III 3228, koji

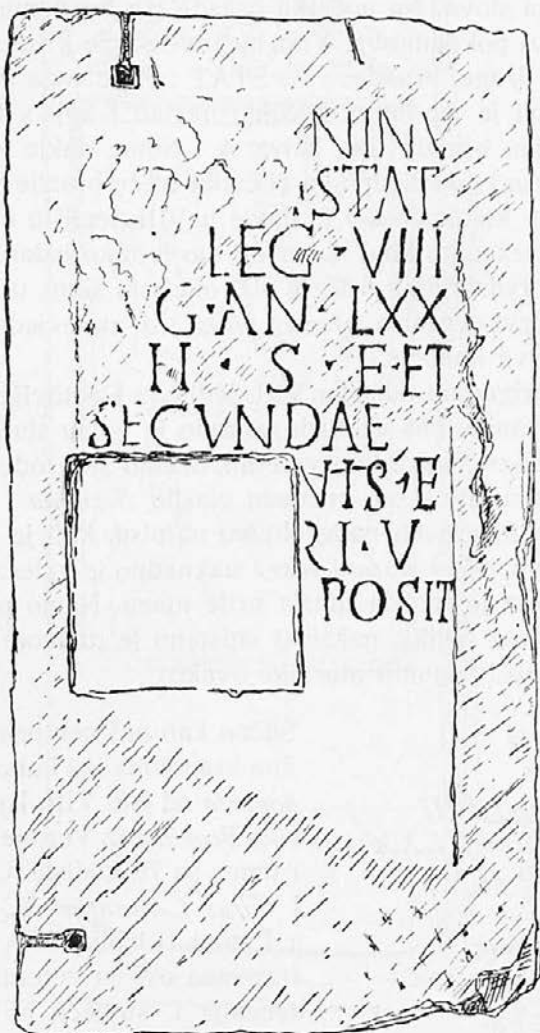
spominje *milites vexillationum legionum Germanicianarum et Britannicianarum*, kojima je zapovijedao kao *praepositus Bitalianus* i koji su se bezdvojbeno u blizini Sirmiuma borili za cara Galliena protiv Ingenua. Ovakvim formacijama komandirao je obično jedan viši oficir viteškog staleža s naslovom *dux* ili *praepositus*. U našem slučaju komandirao je veksilacijom također jedan *aux*. Natpis nam pruža samo njegovo obiteljsko ime: *Aelius*. Nije isključena mogućnost, da je to bio *Aelius Paternianus*, koga po natpisu C - I - L III 3469 iz Aquincuma poznajemo kao zamjenika namjesnika provincije *Pannonia Inferior* i koji je kao *v(ir) e(gregius) praefectus leg(ionis) II Adiutricis a(gens) v(ices) legati Pannoniae Inferioris* god 284 po Kr. postavio žrtvenik bogu Marsu za spas i zdravlje svoga gospodara i vladara Karina.

Kojom prigodom su veksilacije panonskih legija boravile u Poetovio? Nemoguće je dati tačan odgovor na ovo pitanje. Iste nevolje, koje su Gallijena silile da koncentriše veći dio dviju legija iz Dacije, naime od *V Macedonia* i *XIII Gemina* pod komandom Flavija Apra u Poetovio, a to su bile njegove ogorčene borbe s Ingenuom a zatim s Regalianom, bile su možda i mjerodavne za boravak panonskih veksilacija u istom za prometa s istoka na zapad uvijek važnom mjestu (Sr. odnosne važne natpise iz III. mitreja na Bregu u mojem Vodniku na str. 179 i sl. u njemačkom izdanju na str. 179). Kako je komandant dacijskih legija *Flavius Averdocn* postao namjesnik (*praeses*) u provinciji *Pannonia Inferior*, a zatim *praefectus praetorio* i malne rimski car, tako se je i naš *Aelius* — ako je naša gornja hipoteza ispravna — popeo do časti zamjenika namjestnika u istoj provinciji. Možda će nam novi natpisi donijeti i za ovaj slučaj novih razjašnjenja.

II. Godine 1930 dobio je ptujski lapidarij mramornu ploču s natpisom reproduciranim ovdje po mojem crtežu. Do te godine služio je kamen u crkvi sv. Vida kod Ptuja kao ploča menze na lijevom oltaru.³⁾ Na vanjskom zidu iste crkve čuva se još sada lijepi nadgrobni spomenik centuriona VIII legije *Marcus Petronius Classicus* (C. I. L. III 4060). Za t. zv. *loculus* u kojem su bile položene sv. moći, izdubena je četverokutna, 5—6 cm duboka rupa (35×35.5 cm), koja je djelomice uništila natpis. E da budž ploča bolje na oltaru pričvršćena, isklesane su još na rubu dvije rupice za željezne spone. Stećak je danas 150 cm visok, 79 cm širok a 12—13 cm debeo. Ali izgleda, da današnja gornja ivica nije prvobitna, da je dakle kamen u staro doba bio još nešto viši. Natpis je u prvim brazdama potpuno izlizan, u daljnim opet lijevo jače nego desno. Od

³⁾ Nadgrobne rimske ploče višekrat su upotrebljene u crkvama za istu svrhu. Sr. na pr. C. I. L. III 15205 f i dalje na str. 191.

prvobitnog okvira ostao je samo desno, a lijevo jedva, neznatan trag. Vjerovatno da je gornji dio okvira bio izraden u obliku zabata s rozetom.

11.

Iz ostatka natpisa proizlazi, da se radi o nadgrobnom spomeniku nekoga vojnika (veterana) *legionis VIII Augustae*, koji je u Poetovio umro u starosti od 70 godina. Od njegova imena nije nam na kamenu ostalo skoro ništa. Četiri slova u sada prvoj brazdi pripadaju vjerovatno njegovu kognomenu. Od prilično rijetkih kognomina s nastavkom — *ninus*,⁴⁾ ovdje

⁴⁾ Na primjer *Antoninus, Flamininus, Paterninus*.

dolazi u obzir najbolje: *Saturninus*. Za praenomen, nomen gentile, možda i tribus hoće se barem još jedna brazda. Kamen na tom mjestu jedva pruža koji trag urezana slova. Na početku brazde iza kognomina spomenuta je valjda bila *domus* pokojnikova. Vrst njegove šarže krije se u slovima pri kraju ove, sada druge, brazde: . . . STAT. Prije toga vidi se mali vertikalni potez, koji je međutim slučajno nastao i koji s toga nesmije da nas vara i na dnu brazde trag slova A. Nema dakle sumnje, da je tu bila riječ *ha/stat(us)* i dosljedno na početku treće brazde vjerovatno [*pri(mus)*]. Pokojnik komandovao je dakle u VIII. legiji u četi »hastati« prvim manipulom neznamo koje kohorte i bio je tako jedan od onih 60 centuriona, koji su predstavljali u legiji niži oficirski skup, u kojem je po časti i ugledu bio prvi centurio *primus pilus*, t. j. zapovjednik triarija u prvom manipulu prve kohorte.⁵⁾

Najkasnije prigodom odlaska VIII. legije iz Poetovija god. 45 po Kr., ili možda nešto ranije, naš centurio ostavio je vojnu službu, naselio se u civilnom gradu blizu logora kao veteran, oženio se urođenicom Panonkinjom, čije je ime u latinskom prevodu glasilo *Secunda* i doživio 70. godinu starosti. Na njegovom nadgrobnom natpisu, koji je ranije svršavao običnom formulom *h(ic) s(itus) e(st)* naknadno je uklesano također ime njegove žene, koja je možda umrla prije njega. Njeno očevo ime, bezdvojbeno panonskog oblika, nažalost uništeno je rupicom za moći. Čitav natpis ima se čitati i popuniti otprilike ovako:

. . . .
 . . . *Satu*]ninu]s
 . . . *h]astat(us)*
pri(mus)] leg(ionis) VIII
Aug(ustae) ann(orom) LXX
h(ic) s(itus) e(st) et
Secundae
 Inis](iliae)
uxo]ri v(ivus)
et sibi] posit

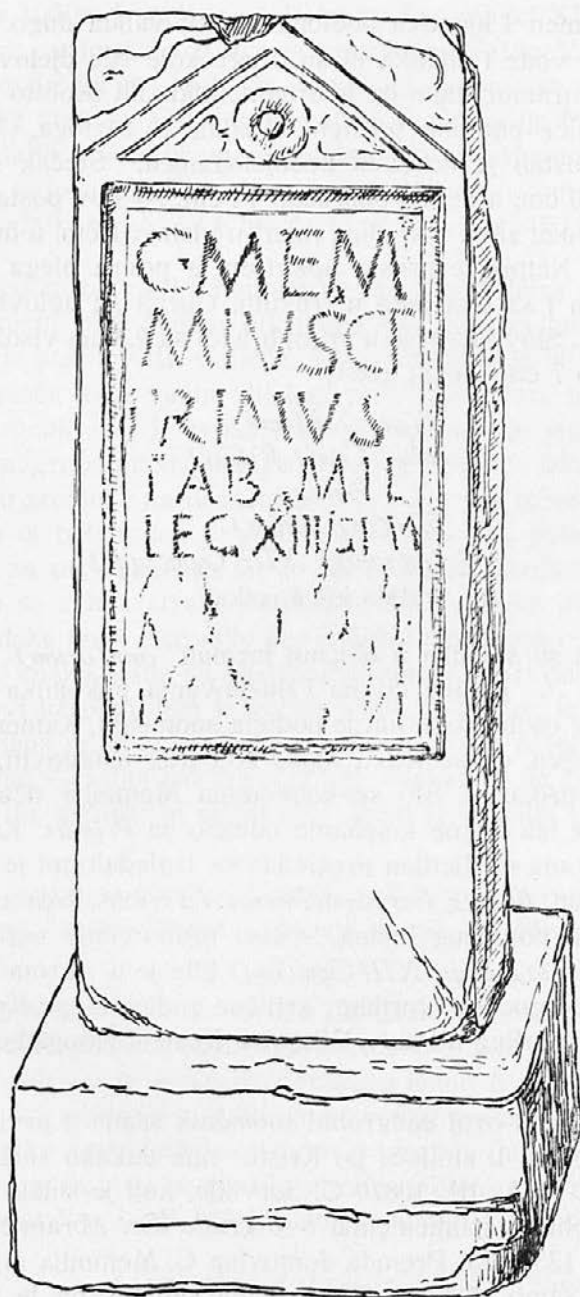
Slično kao naš centurio ostali su u našim krajevima iza kako su dobili *missio honesta* od iste VIII. legije veteran *Lucius Braetius* iz Verone u Celeji (Celje) i umro sa 70 godina (C. I. L. III 5220) i *Titus Calventius* (C. I. L. III 3845) u Emoni (Ljubljani).⁶⁾ Pored rimskih trgovaca ovi su veterani već od prvih decenija I. stoljeća po Kr. bili prvi i

najvažniji faktori za romanizaciju gradova kao Emona, Celeia, Poetovio i t. d., koji su i svoju unutarnju administraciju udesili po rimskom uzoru. Narod na selu naprotiv ušćuvao je još dugo, a možda nije uopće nikada odbacio svoj panonsko-ilirski karakter, svoje stare običaje i svoj jezik.

12. Nadgrobni stećak sa svojim postamentom, nađen oko god. 1900 na čestici br. 429 Gornje Hajdine, tik do rimske ceste, nešto prema sjeveru oda-

⁵⁾ Sr. A. von Domaszewski, Die Rangordnung im römischen Heere u Bonner Jahrbücher, sv. 117 na str. 90 i sl.

⁶⁾ Sr. E. Ritterling s. v. legio u Pauly-Wissowa, Realencyklopädie XII. str. 1646.

12.

lečeno od današnjeg druma Pragersko—Ptuj (Sr. situacija na karti u Jahreshefte des österr. archäologischen Institutes XVII Beiblatt, str. 138.

slika 126.) Kamen i njegova podloga bili su valjda dugo vremena pod uplivom tekuće vode i šljunka ili su druge koje sile djelovale na odveć meki pohorski mramor, tako da je ornamentika, ali osobito natpis mnogo izlizan, mjestimice potpuno uništen. Valjda s razloga, što je natpis teško čitljiv,⁷⁾ ostao je do sada neobjelodanjen. Stećak sam visok je 158 cm, širok 60 cm, a debeo poprečno 14 cm. Njegov postamenat, u koji je unaknut pomoću zuba u sredini, mjeri u visini 31 cm, u dužini 75 cm, u dubini 55 cm. Natpis je prosto uokviren, a povrh njega postavljen je zabat s rozetom i sa dva lista u trokutu. Gornji su uglovi ispunjeni po jednim dupinom. Slova natpisa u prvoj brazdi su 9.5 cm visoka, te se smanjuju u petoj do 7 cm. Tekst glasi:

C(aius) Mem-
mius C(ai) f(ilius)
Primus
Fab(ia) mil(es)
5 leg(ionis) XIII Gem(inae)
valjda još 4 retka

Poslije toga su slijedila u običnoj formuli *ann(orum)* i *stip(endiorum)* godine života i službovanja pokojnika a zatim vjerovatno ime one osobe, koja mu je podigla spomenik. Kamen je u donjem dijelu tako istrošen, da se jedva može koji trag ustanoviti, kako sam u priloženoj slici prikazao. Što se kognomina Memmija tiče moram priznati, da sam se iza dugog kolebanja odlučio za *Primus*. Kada sam natpis sa raznih strana osvjetljen pregledavao, izgledalo mi je da može biti također kognomen: *Laetus*, *Largus* ili *Paetus*. Za tribus, koja je u našem slučaju urezana iza potpunog imena, ostaci preporučuju najvećom vjerojatnošću ime *Fab(ia)*. *Legio XIII Gem(ina)* bila je u starom Poetoviju od god. 45. po Kr. do god. 90 otprilike; kritične godine 69 po Kr. operirala je u Italiji (Sr. E. Ritterling u Pauly-Wissowa Realencyklopädie s. v. »legio« na str. 1713—1715).

Po prostoj formi ovaj nadgrobni spomenik spada u prvi ili drugi decenij druge polovice I. stoljeća po Kristu; nije dakako slučajno, da slično mnogo stećku C. I. L. III. 10879 C. Servilija, koji je služio u VIII. legiji i ostalim nadgrobnim spomenicima ove grupe (Sr. Abramić, Jahreshefte XVII Beibl. str. 135 i sl.). Premda domovina C. Memmija nije spomenuta na stećku, već samo njegova tribus nema sumnje, da je C. Memmius

⁷⁾ Što se može još prepoznati čita se najbolje u tmuni pomoću električne žarulje ili voštanice, kada sjene po volji zgodno padaju. Želeć da pružim što vjerniju sliku ovog spomenika, dajem osim crteža još i njegovu fotografiju. (Slika 12a.)

bio rodom iz Italije. U prvom stoljeću po Kr. vojnici XIII. legije su pretežno iz Italije; vrlo malo ih ima iz provincije *Gallia Narbonensis* ili *Noricum* (sr. ovdje na str. 194). Tik do našega spomenika stao je nadgrobni stećak drugog vojnika XIII. legije, naime C. Cornelija Procula, rodom iz Regiuma u Italiji. I ovaj spomenik odlikuje se priprostom formom, budući da mu je na natpisom jedini ukras zabat s gorgonejom i dupini u uglovima. (Sr. Vodnik, str. 53 i 54, br. 7 i 11, Führer str. 47 i 49, br. 7 i 11.)

13. Prigodom popravka minoritske crkve sv. Petra u Ptuju bile su u mjesecu augustu ove godine otkrivene nad lijevim oltarom vrlo zanimive freske iz konca XIII. stoljeća. Tom prigodom je bilo opaženo, da na mramornoj ploči, koja većim dijelom pokriva menzu, ima tragova natpisa. Zadnji redak, koji je najlakše čitljiv, pokazao je jasno, da se tu radi o rimskom nadgrobnom spomeniku. Ploča je hotimice jako izgledana, tako da su slova u sredini i na desnom kraju malne sva iščeznula. Vjerovatno je ova ploča iz pohorskog mramora ispočetka bila položena u pločniku crkve, te je za tu svrhu sve što je na njoj bilo izbočeno u reljefu otučeno, stupići sa svake strane natpisa i nad natpisom zabat. U pločniku su valjda ljudske noge usavršile što je čekić bio krupno otukao. Pri kraju možda XVII. vijeka, kada su odstranjeni gotski oltari odnosno baldahini i podignuti novi barokni, bila je valjda ploča izvadena, te nanovo preudešena postavljena na oltar. Tako je shvatljivo, da je natpis stradao. Kušao sam opetovano — jedan put takoder s B. Sariom — da čitam ostatke natpisa i da vjerno zabilježim svaki trag, kako se to sada vidi u priloženom crtežu.

Ploča je (samo na gornjem l. čošku pokrivena oltarnom arhitekturom) visoka 165 cm, široka 88 cm, a debela do 10 cm. Slova su 8.5—3.8 cm visoka.

U drugoj brazdi sigurno se čita *Ci Quadratus*. U prvoj sačuvano je jasno na početku slovo L i pri kraju lako ćemo naći L F. Od nomen gentile pokojnika drugo je slovo bezdvojbena jedno A. Na početku može da bude F ili P. Iza pomnijivog ispitivanja svakog poteza i traga odlučio sam se za F. Isto tako sam konačno ustanovio tragove duplog N, tako da mi se čini prilično sigurno, da je gentile glasilo: *Fannius*. Slova, odnosno tragovi, koji su ostali u 3.—5. brazdi dadu se spojiti i uz ostalo čitati ovako:

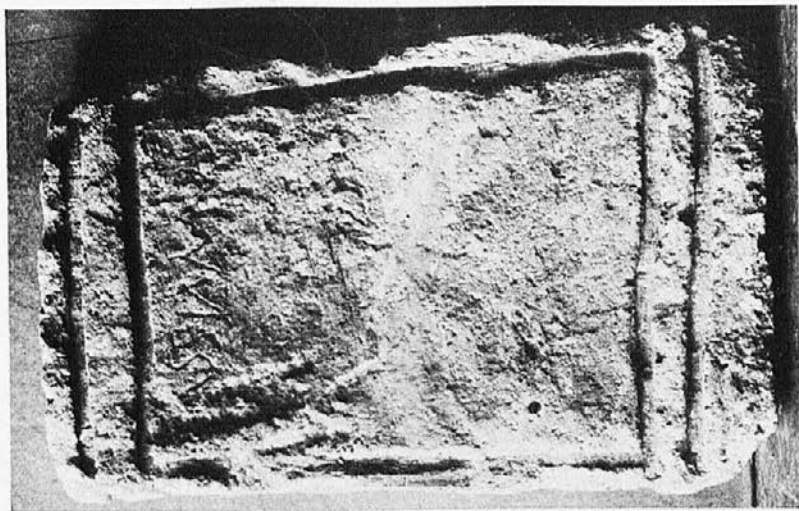
L(ucius) Fa[n]ni[us] L(uci) f(ilius)
Ci(audia) Quadratus
opti[o] leg(ionis) I Ad(iutricis)
v(iae) f(iaelis) missi[o]n[e]
 5 *numma[ria] missus ili deductus*

Moguće da je iza toga slijedilo ime mjesta, u koje je Quadratus bio doveden *missione nummaria*, i to po analognom natpisu CIL III 4057 *c(oloniam) U(lpian) T(raianam) P(oetovionem)*. Iza toga postuliramo još po običaju godine života i službovanja pokojnika. Medutim na kamenu ne da se ništa od toga ustanoviti. Samo na početku 7. brazde moglo bi se misliti na godine: ? *ann(orum)*, ali znak ili slovo prije ove riječi nije tomu u prilog. Ima dalje još 5 redaka, gdje su samo jasna dva imena *Urbafnus* ili = *na* i pri kraju *Primitivus* i naziv *libertus* ili = *ta*, odnosno *lib(ertus)*. Ostaci u sredini 10. brazde izgleda bi mogli biti od riječi *herfefs*. Ali je svakako jasno da se tu radi o ljudima, koji su zahvalili kao oslobođenici, slobodu svojem gospodaru Quadratu i koji su mu podigli nadgrobni spomenik. Zadnja brazda glasila je dakle tako:

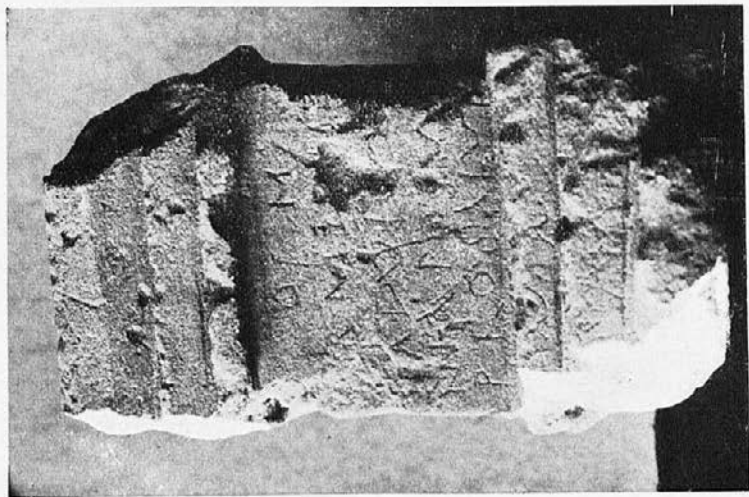
Primitivus lib(ertus) ili = erti) f(aciendum) c(uravit) ili c(uraverunt)

Sreća je, da je za nas najvažniji sadržaj ovog novog interesantnog natpisa ipak jasan Lucius Fannius Quadratus, sin Lucija, iz tribusa Claudia, služio je kao *optio* (narednik) u legiji I Adiutrix pia fidelis, te je kao nagradu za svoju vjernu dužnost dobio novac, kojim se je mogao naseliti u koloniji Poetovio. Odmah se sjećamo njegovog kolege Lucius Gargilius Quirina Felix, rodом iz Tacapae u Africi, koji je kao veteranus iste legije došao u Poetovio (*missus missione nummaria*). Njegov je nadgrobni natpis nađen 1910. god. u Gornjoj Hajdini i nalazi se sada u mariborskom muzeju. Publicirao ga je A. Rak i komentirao W. Kubitschek u *Jahrbuch für Altertumskunde* III. 1909 na str. 168 i sl. sa slikom 5. Dalje se sjećamo veterana u legiji II Adiutrix imenom Caius Cornelius Pomptina Verus, rodом iz Dertone u Italiji, koji je deductus coloniam Ulpian Traianam Poetovionem missione agraria II (C · I · L · III 4057). Njegov je spomenik sada prizidan gradskom zvoniku u Ptuju i slikan na n. mj. na str. 172 te u »Vodniku« odnosno »Führer« u slici 101.

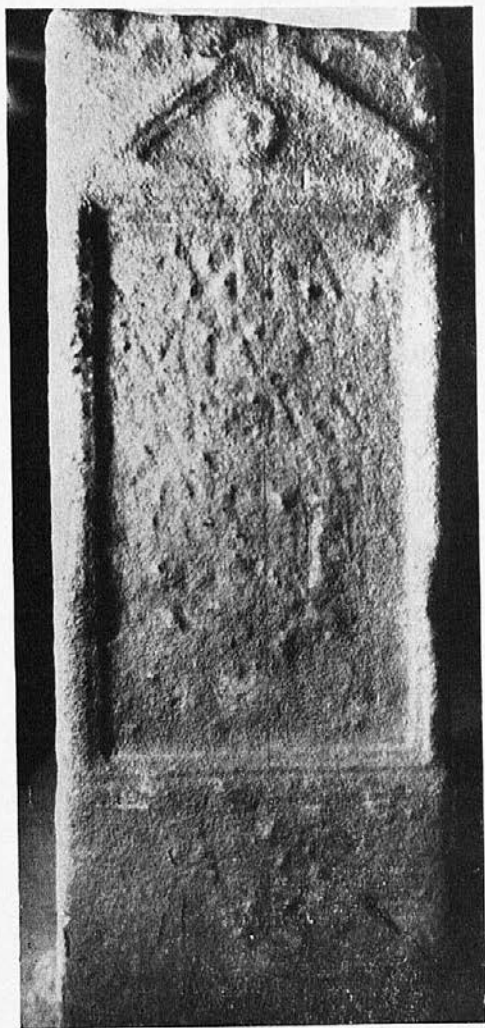
Po koncepciji natpisa, po tipičnoj, do sada samo u Ptuju opaženoj formuli (*missione nummaria*) po epitetu *p(ia) f(idelis)* za legiju I Adiutrix naš spomenik spada također u prve decenije II. stoljeća. Legio I Adiutrix učestvovala je u ratovima cara Trajana u Daciji. Po sretno dovršenoj operaciji poslao bi car zaslužne veterane u razne kolonije, tako i u onu, koju je sam Trajan na početku svoga vladanja podigao na čast kolonije, t. j. u Poetovio. Kolonizacija vršila se je u raznim grupama. Jedni su primili novac, da kupe zemljište i ostale potrebštine, to je dakle bila *missio nummaria*, druga su direktno bila dodijeljena zemljišta, to je bila *missio agraria*. (Sr. W. Kubitschek na n. mj. na str. 171). Ova sistematska kolonizacija bivših vojnika pojačala je dakako rimski elemenat u koloniji. Naš Quadratus stekao je valjda veliko imanje, budući da je imao robova, kojima je konačno darovao slobodu.

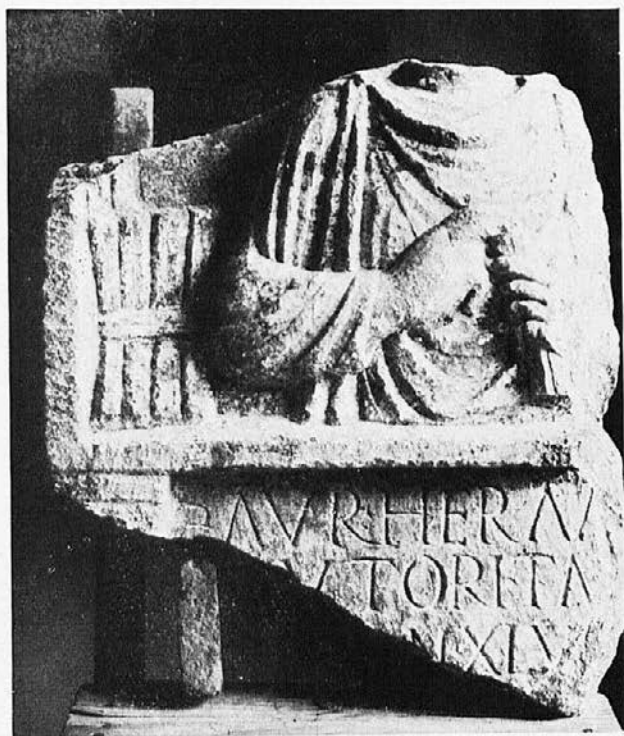
3. Ploča — žrtvenik posvećen I. O. M.

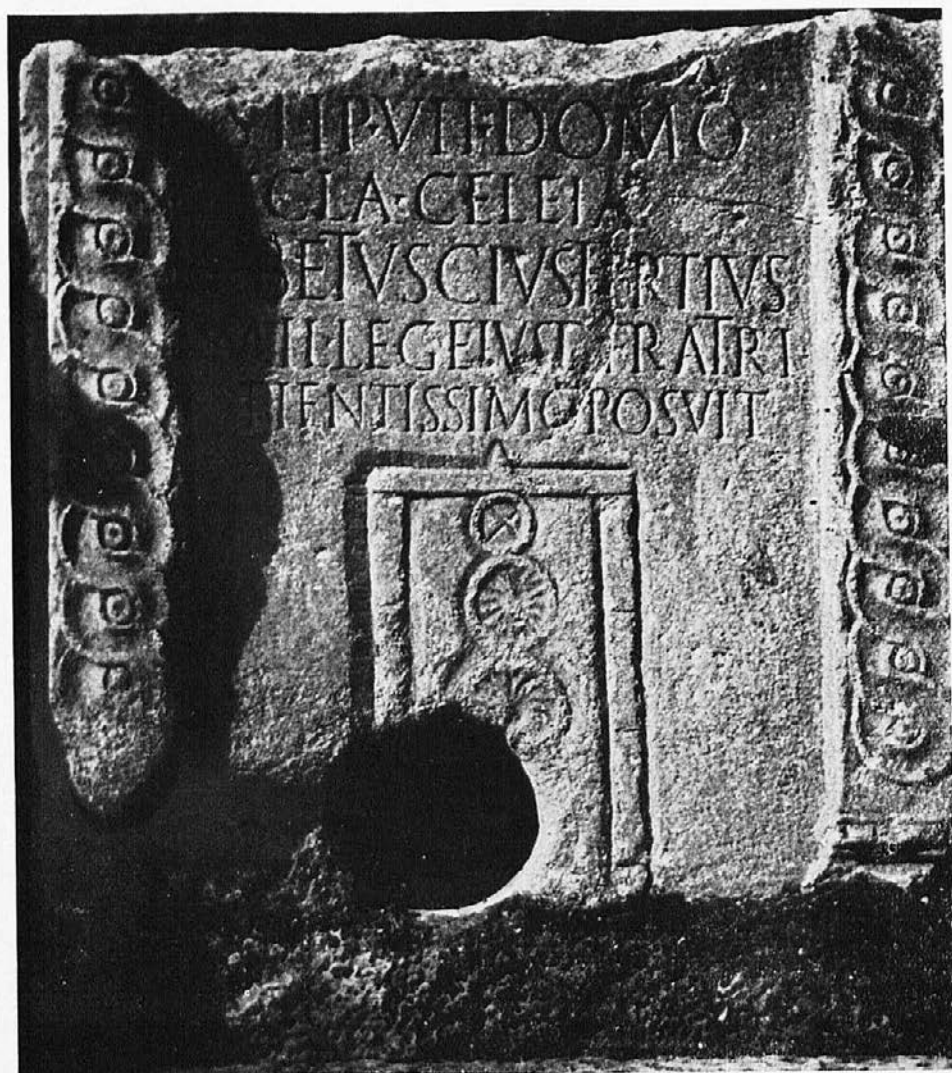
2. Mali žrtvenik posvećen I. O. M.

12.a Nadgrobni stećak legionara
C. Memmius Primus.

16. Nadgrobni spomenik Aurelija Herm ...

15. CIL III 4055 prizidan gradskom zvoniku u Ptuju.

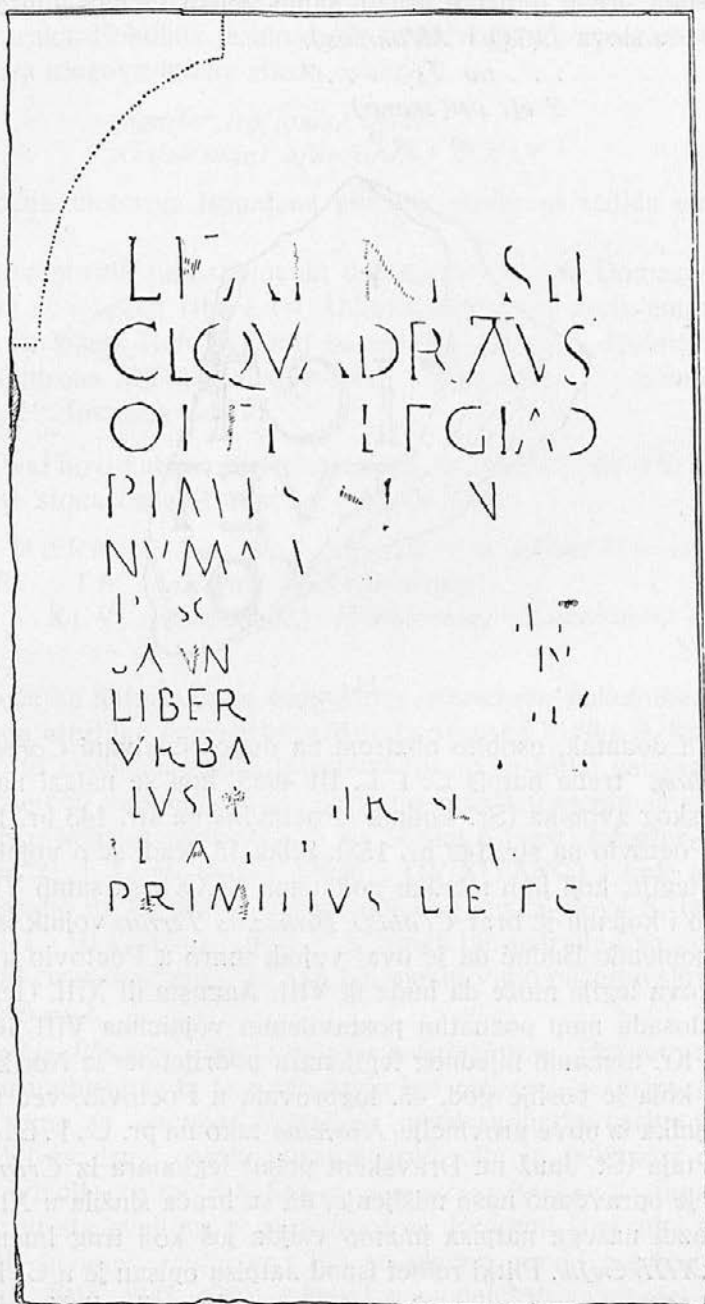

18. Fragment nadgrobnog stečka.

25. CIL. III 13410 s reljefom Marsa u ptujskom muzeju.

Tako i ovaj natpis zadnjih dana — premda vrlo oštećen — popunjava naše znanje o historiji staroga Poetovija.

14. Ulomak možda nadgrobnog spomenika jednog veterana, Pohorski mramor. Sada još 40 cm visok, 38 cm širok, 15 cm debeo. Lijepa, 6.5 do 5.8 cm visoka slova. U prvoj brazdi samo velika točka — interpunkcija valjda između slova *D(is)* i *M(anibus)*.

. . . *tio TI* ?

? *eJt vet(erano)*

. . . . *io . m?*

14.

15. Mali dodatak, osobito obzirom na dugo očekivani *Corpus titulorum militarium*, treba natpis C. I. L. III 4055, koji se nalazi na istočnoj strani gradskog zvonika (Sr. Vodnik »Poetovio« na str. 143 br. 153; Führer durch Poetovio na str. 142 br. 153). Slika 15. Radi se o vojniku nepoznate nam legije, koji je u mladim godinama (XXX), sa samo VII godina službe umro i kojemu je brat *C(aius) Betuscus Tertius* vojnik iste legije, postavio spomenik. Budući da je ovaj vojnik umro u Poetovio u aktivnoj službi, njegova legija može da bude ili VIII. Augusta ili XIII. Gemina. Na natpisima dosada nam poznatim postavljenim vojnicima VIII. legije u I. stoljeću po Kr. nemamo nijednog legionara podrijetlom iz Norika, dok u XIII. legiji, koja je poslije god. 45. logorovala u Poetovio, već nalazimo po koga vojnika iz nove provincije *Noricum*, tako na pr. C. I. L. III 10889 iz blizine Ptuja (Št. Janž na Dravskem polju) legionara iz *Celeia*. Stoga držimo, da je opravdano naše mišljenje, da su braća služila u XIII. legiji; u prvoj brazdi našega natpisa imamo valjda još koji trag imena legije, naime: *leg. XIII/ GeIm*. Plitki reljef ispod natpisa opisan je u C. I. L. ova-ko: *tabula oblonga cum ornamentis rosaceis*. Iz ovih riječi doista nebi nitko mogao ili vrlo teško razabrati što je predstavljeno. Slika nam od-

mah predočuje, da se radi o signumu. Tri su *paterae* ili *phalerae*, koje se smanjuju u veličini, pričvršćene na koplju, čiji je šiljak povrh prečnice još vidljiv. S jednog i drugog kraja prečnice vise po jedna malim crtama ukrašena traka. Pokojnik je bio dakle brezdvojbeno *signifer*; vjerovatno je natpis iza njegova imena glasio ovako:

signifer leg(ionis) XIII
Ge[m](inae) a[n]n(or)um XXIX

Dva pobočna pleterom ispunjena pilastra nosila su valjda obični zabat edikule.

Ovaj spomenik nije spomenut u raspravi A. von Domaszewski, *Die Fahnen im römischen Heere* (= Abhandlungen des arch.-epigraphischen Seminars in Wien, Heft IX), niti se osvrnuo na nj H. Hofmann u svojoj knjizi: *Römische Militärgrabsteine der Donauländer* (= Sonderschriften des öst. arch. Instituts Bd. V).

16. Ovaj novi natpis objelodanjen je u ovom ČZN, str. 216 od V. Skrabara, te se stoga ograničujem na neke opaske.

Q AVR · HERM ? *Aur(ellio) Herm[ae]* ili = *adioni* ili = *eroti* ili slično
V TORI · TA *adiutori tabular(iorum)*
N · XLV *p(rovinciae) P(annoniae) S(uperioris) an[n](orum)*
XLVJ. . . .

Na početku natpisa, gdje očekujemo *praenomen* pokojnika, stoji znak, koji izgleda otprilike kao nešto pritisnuta arapska brojka 2. Kako da protumačimo tu neobičnu siglu? Interpunkcija na početku natpisa isključena je. Nama se čini najvjerovatnije, da je taj znak istovjetan sa siglom Q za slovo sigma, koje se upotrebljava za brojku 6 (šest) također na natpisima (na pr. C. I. L. III 9608 i 12036 : QVIXITANQ) i koje se kadkada nalazi urezano na natpisima mjesto običnog znaka slova S, tako na natpisu C · I · L · III 12715 gdje je Q = S. Stoga bih najradije i na gornjem natpisu identificirao ovaj znak sa S, t. j. u njemu vidio početno slovo za *praenomen S(extus)*.

Aurelius Herm . . . bio je *adiutor tabulariorum*. Poznato nam je već po ranijim natpisima, da je u Poetovio bio *tabularium* (arhiv računovodstva) ne samo za *vectigal Illyricum*, ured za ilirsku carinu (C. I. L. III 4063) već i za drugi carski upravni ured, čija je djelatnost obuhvaćala čitavu provinciju, naime *tabularium provinciae Pannoniae Superioris*. Šefovi ovog ureda zvali su se *procuratores*. Redovni činovnici računovodstva nosili su ime *tabularius* i bili su obično carski oslobođenici (tako C. I. L. III 3964, 4043, 4066), njihovi pomoćnici ili zamjenici *adiutor tabulariorum provinciae Pannoniae Superioris* (C. I. L. II 4020, 4023) ili

prosto *adiutor tabulariorum* (C. I. L. III 4062). Takav je bio i naš *Aurelius Herm* Njegovo poprsje nad natpisom predstavlja ga u zvaničnoj odori. Odjeven je tunikom i povrh nje nosi mantiju (*paludamentum*); u lijevoj ruci drži svitak, valjda kojega računa, a desnicu s tri prsta ispružena stavlja u poznatom gestu za označenje vjernosti ili zakletve na vrh svitka. Snop ovakovih svitaka na lijevoj strani poprsja služi za daljnju karakteristiku zvanja pokojnikovog. Nažalost glava predstavljenog činovnika nije se sačuvala. Prilično dobra izradba reljefa i oblik natpisa preporuča nam, da datiramo ovaj spomenik u zadnje godine II. ili na početak III. stoljeća po Kr.

17.

17. Veći ulomak nadgrobnog stećka, razbijen u dva komada. Materijal: pohorski mramor. Izvađen iz zidovlja t. zv. Male Kasarne; visok 62 cm, širok 51 cm, deo 13 cm. Slova su otprilike 8 cm visoka. Natpis stoji u uokvirenom polju, koje je okrunjeno zabatom s rozetom i sa dva lista.

C(aius) Iulius

C(ai) l(ibertus) Nika-
nder an(norum)

. . . . // *h(ic) s(itus) Ie(st)*

Ovaj nadgrobnik spada po jednostavnom obliku stećka, po karakteru slova, a također po imenu *Iulius* još u I. stoljeće po Kr., dakle među najstarije natpise civilnog građanstva staroga Poetovija.

18. Gornji dio nadgrobne stele iz pohorskog mramora.⁸⁾ Sačuvao se je zabat s Meduzinom glavom u sredini između dvije ptice (golubice). U gornjim uglovima dva dupina. Ispod arhitrava bilo je polje s natpisom i pri kraju po jedan stup s kapitelom. Ostao nam je samo l. kapitel; od natpisa samo početna, 8 cm visoka slova: T C O dakle *T(itus) Co I. . . ? ius*. Po vanjskom izgledu ovaj fragmenat nas odmah potsjeća na dva nadgrobna spomenika kod gradskog zvonika u Ptuj, naime na C. I. L. III 4057 i 4068 i na nadgrobnu ploču Lučija Gargilija Felixa iz Hajdine, sada u mariborskom muzeju (sr. Rák-Kubitschek u Jahrbuch für Altertums-kunde III 1909 na str. 166 i sl.). Ova srodnost nam preporuča, da i naš fragmenat postavimo u prve godine II. stoljeća po Kr., u koje doba spadaju spomenuti natpisi, a nije isključeno, da se i u našem slučaju radi o kojem vojniku-veteranu, koji se je naselio iza dugogodišnjeg službovanja u novoosnovanoj koloniji na Dravi.

19. Ulomak vjerovatno velike are, kako se može razabrati po malome ostatku reljefa na desnoj strani. Sastoji se od pohorskog mramora; visina 64 cm, širina 57 cm, debljina 21 cm. Desna strana bila je isto tako kao sprednja uokvirena, a na visoku postamentu stala je ljudska figura, od koje je ostala samo desna noga. Po ovom reljefu možemo zaključiti, da nam je od prvobitnog spomenika ostalo manje nego polovica. Natpis je bio izvađen god. 1911 iz ogradnog zida kod crkve sv. Osvalda. Desna polovica natpisa je mnogo izlizana, te se neka slova jedva prepoznaju. Slova su visoka 3.2--3.5 cm. U prvoj brazdi ima samo trag jednog slova. Onda se čita slijedeće:

. ? .
 Irio an(norum) VII?
 Iiae an(norum) XXV
 Io et Verecun-
do *Iarco et Ulpio, iae?)*
 Secun?)dinae et
 Imiae Rufinae
 Ianae fratri-
bus? et sororibus? . . . I h(oc) m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equitur)

Ušćuvao se samo jedan *nomen gentilicium* t. j. *Ulpianus* ili *Ulpia*. Dva su *cognomina* sigurna *Verecundus* i *Rufina*, za treći naravno da se može misliti također na *Amandina*, *Blandina* i t. d. Svršetak natpisa bio je — buduć da se radi o najmanje devet osoba — vjerovatno *fratribus et sororibus posuit*. Onaj, koji je postavio natpis, bio je spomenut valjda od-

⁸⁾ Iskopan je od V. Skrabara u Gornjoj Hajdini na čest. br. 417 (vlasnosti Cartl); visok je 73 cm, širok 94 cm, debeo 15—16 cm. Slika 18.

mah na početku. Pri kraju stoji obična formula, kojom se zabranjuje pre laz nadgrobnog spomenika, i dakako čitave grobnice, na baštinike. (Natpis spomenut je u mojemu vodniku »Poetovio« na str. 62 br. 38, u njemačkom izdanju »Führer durch Poetovio« na str. 56, br. 38.)

a

19.

b

20. Ulomak iz pohorskog mramora, sa svih strana odlomljen; dug 40 cm, visok 19 cm, a deo 8 cm. Slova od 7.5 cm visine su vrlo elegantno urezana. Čita se još:

T(itus) ? Rufiu[s] . . .

U drugoj brazdi je neznatan trag slova ili crtice nad brojkom.

20.

21. Fragment nadgrobnog spomenika iz pohorskog mramora, izvađen iz korita Drave u martu 1907. godine, otprilike 400 m uzbrdo od bivše dominikanske kasarne. Komad je još 24—31 cm visok, 27 cm širok i 8 do 9 cm deo. Natpis sa 5—3.5 cm visokim slovima mnogo je izlizan od dravske vode, također i stup s uvijenim kanelurama i kapitelom.

D(is) [M(anibus)
Cres [centis? ili = centini? ili = centiffae?
an[un(orum)
Fir[imus ili slično
Sp[eratus ili slično

21.

22.

22. Ulomak valjda nadgrobnog natpisa. Ostao je samo na desnoj strani die okvira, inače je kamen svuda odlomljen. Pohorski mramor; visina 38 cm, širina 29 cm, deblina 12—13 cm. Slova od 4—4.2 cm visoka.

. ? ug
 iJus C(ai) f(i)lius)
 ilus
 posJuit

23. Ulomak pohorskog mramora sa širokim okvirom na desnoj strani. Dug još 35 cm, visok 11 cm, deo 7—8 cm. Slova su bila 9.5 cm visoka, ali prosto urezana: . . . Iisa

U drugoj brazdi ima još malih ostataka natpisa.

23.

24. Dugoljasti kamen iz pohorskega mramora, izvađen iz zidovlja t. zv. Male Kasarne. Odlomljen je lijevo i desno, te mjestimice gore i dolje. Na gornjoj strani je profilovan tako, da ima nekako izgled arhitrava. Dug je još 78 cm, visok 24 cm, deo s profilom 21 cm, bez profila 18 cm. Slova su 7.5 cm visoka. Sačuvana je samo jedna riječ:

calciolariorum?

24.

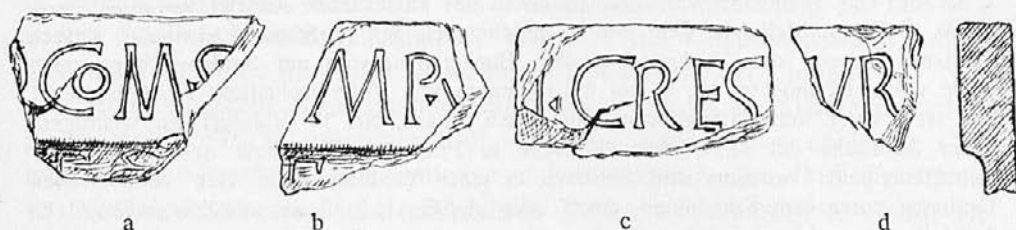
Ovu riječ *calciolarii* susretamo (sr. Pauly-Wissowa, Realencyklopädie s. v.) još samo kod pjesnika Plauta u njegovoj komediji *Aulularia* 507; ona znači postolar i prešla je u romanske jezike (na pr. italijanski *calzolaio*). Terminus latinski za radnika finih cipela je inače: *sutor*. Naš je kamen, odnosno natpis stajao ili na mjestu gdje su postolari imali svoju radionicu, odnosno svoje udruženje (*schola calciolariorum*) ili gdje im je bilo zajedno pokopalište u nekropoli staroga Poetovija. (Sr. Vodnik na str. 63, br. 53, Führer na str. 58, br. 53.)

25. Natpis C · I · L · III 13410 uvršten je u Corpusu među votivne natpise⁹⁾ i prva brazda popunjena je s imenom boga Marta: *Ma[r]ti*. Budući iza prvog slova je jasno urezana točka-interpunkcija M. , mi smo mišljenja, da se tu radi o nadgrobnom natpisu i da je slovo M početak praenomina *Marcus*¹⁰⁾. *M. Aurelius? Cr.....* dobio je valjda nadgrobni spomenik od nekoga *Peculiaris?* i drugog ili trećeg čovjeka, čije je ime počelo sa M. Lijevo od tabule ansate izrađen je u sada prilično oštećenom reljefu doista Mars, gol, s kacigom na glavi, s mačem na balteusu, s kopljem i mačem. Ali predstava boga Marta ne sili nas, da okrnjeni natpis protumačimo kao votivni. Višekrat je na nadgrobnim spomenicima pokojnik heroizovan te predstavljen kao heros ili bog, odnosno božica. Tako

⁹⁾ Kamen je iz pohorskega mramora, sada u ptujskom muzeju; dug je 83 cm, visok 71 cm, deo 16—18 cm. Lijepa slova su 9.5—8 cm visoka. (Slika 25.)

¹⁰⁾ Ne izgleda nam vjerovatno, da je u prvoj brazdi bila interpunkcija (dekorativna) iza svakog slova: M · A · R · T · I ·

je mogao i naš pokojnik, osobito ako je bio vojnik, biti heroizovan i na nadgrobnom spomeniku prikazan kao bog Mars. (Sr. W. Altmann, Die römischen Grabaltäre der Kaiserzeit, str. 278 i sl. R. Gall, Zum Relief an röm. Grabsteinen na str. 18. Vodnik str. 60, br. 31, Führer, str. 55, br. 31.)

26.

26. U najkasnije natpise staroga Poetovia spadaju četiri mala fragmenta (slika 26 a—d) iz pohorskog marmora, odavna nadena na Gornjem Bregu prigodom iskopina, vodenih od pok. Riedla u blizini gospodarske zgrade (Maierhof) Ornig i to baš na čestici 299-1. Svi fragmenti pripadaju po obliku istom komadu, t. j. otprilike 3 cm tankoj ploči s uzdignutim, 9 cm širokim i 1.2 cm debelim rubom ili okvirom, ali nijedan ne ljubi se s drugim. Natpis uklesan je na tom rubu slovima 5.7 cm visokim. Ali također ispod tog ruba nalazimo na fragmentu *a* i *b* tragova pojedinih slova, a na prvom još ukras u obliku lista u reljefu. Izgleda, da je komad prvobitno bio sličan nadgrobnim pločama položenim vodoravno u podu (*tessera*) ili tankim pločama oblacionarija u starokršćanskim crkvama. I oblik slova upućuje nas u IV. ili čak u V. stoljeće po Kr. Nažalost iz fragmentarnog natpisa ne da se ništa zaključiti. Možda je na prvom fragmentu (*a*) spomenut *com(es) s[acrarum] largitionum* ? ili *s[acrae] vestis* ? ili slično, što bi nas isto uputilo u IV. stoljeće, kada se je ova visoka čast sve to više razvijala i stalno rasla u ugledu i moći.

Samo novi koji ulomci mogu nam tu odgonetati sadržaj ovih skromnih fragmenata, koji uslijed možda požarom istrošenog materijala sve to više propadaju i koje sam upravo s toga i obzirom na njihovu eventualnu važnost tu donio, utvrdivši barem u slici njihov izgled i natpis.

Auszug.

(Neue Inschriften aus Poetovio.)

Nach dem vorläufigen Abschlusse des *Corpus inscriptionum Latinarum* und seiner *Supplementa* (1902) sind die zumeist durch Ausgrabungen gewonnenen neuen Inschriften Poetovios in den im ersten Abschnitte obigen Aufsatzes angeführten Zeitschriften publiziert. Erwünscht wäre eine Zusammenfassung der alten und neuen epigraphischen Denkmäler Poetovios nach modernen Kriterien, wobei auch das Denkmal selbst seine Würdigung finden soll. Sodann werden noch unbekannte Inschriften und

Fragmente mitgeteilt und einige bereits veröffentlichte durch neue Bemerkungen ergänzt.

Nr. 1 gibt eine genauere Lesung der jetzt wiedergefundenen Inschrift CIL III 4031; Nr. 2 und 3 zwei Weihealtärchen aus weichem sg. Barbarasteine; Nr. 4 und 5 Fragmente von Weihestenen; Nr. 6 den Schluß einer Weiheinschrift, vermutlich an *I. O. M.* Der Weihende war *cornicularius* in der kaiserlichen Kanzlei *scrinium a memoria*. Sein unmittelbarer Chef war wahrscheinlich der *trib(unus) memoriae*, dessen Amtsbezeichnung der Verfasser in den Buchstabenresten am Schlusse der ersten Zeile erkennen möchte. Nr. 7 und 8 Fragmente von Motivinschriften; Nr. 9 ist wohl der Rest einer Konsulatsdatierung auf einem Altare. Nr. 10 erläutert ein wichtiges, beim Abbruche der sg. Kleinen Kaserne in Ptuj zum Vorschein gekommenes Inschriftfragment; erwähnt sind Soldaten in einer Vexillation der vier pannonischen Legionen unter dem Kommando eines *dux Aelius . . . ? us v(ir) e(grepius)*. Es handelt sich wohl um militärische Formationen, die vorübergehend unter Gallienus in Poetovio weilten. Ihr Kommandant ist vielleicht der nachmalige Vizestatthalter von Unter-Pannonien *Aelius Paternianus*. Nr. 11 Grabstein eines *h[astat(us)] [pri(mus)]* der *legio VIII Augusta* aus Sv. Vid bei Ptuj. Nr. 12 Grabstein mit zugehörigem Sockel des *C. Memmius Primus*, Soldaten der *legio XIII Gemina*. Nr. 13 Stark verschliffener Militärgrabstein im Jahre 1931 in der Minoritenkirche als Altarplatte entdeckt. Der Verstorbene: *L. Fannius L. f. Cl(audia) Quadratus* war *optio* in der *legio I Adiutrix pia fidelis* und ist *missione nummaria* zu Beginn des II. Jahrhunderts in die neubegründete Kolonie *Poetovio* entsendet worden. Seine Freigelassenen haben ihm den Grabstein gesetzt. In analoger Weise sind unter Trajan nach Poetovio gekommen: *L. Gargilius Felix* als Veteran der *legio I Adiutrix* und zwar ebenfalls *missione nummaria* und *C. Cornelius Verus* als Veteran der *legio II Adiutrix missione agraria II*. Nr. 14 vielleicht Bruchstück eines Veteranengrabsteines. Nr. 15 gibt ein photographisches Bild von CIL III 4055. Der Verstorbene war nach dem Relief zu urteilen *signifer*, wohl in der *legio XIII Gemina*, die zur Zeit ihres Verweilens in Poetovio bereits aus Noricum (*Celeia*) ihre Soldaten rekrutierte. Nr. 16 Neugefundener Grabstein eines *Aur(ellius) Herm adiutor tabulariorum*. Das Zeichen vor dem Gentile ist wohl gleichzusetzen einem *S(extus)*. Nr. 17—23 größere und kleinere Bruchstücke von Grabsteinen. Nr. 24 Inschrift von der *schola* oder vom gemeinsamen Begräbnisplatze der *calciolearii* Poetovios. Nr. 25 CIL III 13410 ist nach Ansicht des Verfassers eher ein Grabstein eines *M. A Cr . . .* als ein Motivstein an Mars. Links ist wohl der als Mars heroisierte Tote dargestellt. Nr. 26 gibt vier Bruchstücke einer Marmortafel mit erhöhtem Rande. Die Inschrift ist wohl die späteste der bisher in Poetovio nachgewiesenen. Vielleicht war ein *com(es) s[acrarium largitionum]* erwähnt.

K poročilom Pavla Diakona o Slovencih.

Milko Kos, Ljubljana.

Odhod Langobardov iz Panonije v Italijo leta 568. je bil odločilnega pomena za prodiranje Slovencev in Obrov v Vzhodne Alpe in preko Krasa na meje Italije. O samem prodiranju Slovencev proti zahodu imamo le pičlo število direktnih poročil. Tembolj se moramo posluževati indi-

rektnih. Med ta spadajo sicer že dolgo časa znani podatki o škofijskih mestih, škofijah in škofih iz predslovenske dobe v Panoniji in Noriku. Z ozirom na kasnejšo analizo poročil pri Pavlu Diakonu jih hočemo ponovno pregledati, upoštevajoč nekatere novejšje izsledke zgodovinske in arheološke vede. Zanimajo nas škofije, ki se imenujejo po mestih: Celeia (Celje), Emona (Ljubljana), Virunum (na Gosposvetskem polju), Teurnia (St. Peter im Holz) in Aguntum (Striebach pri Lienzu).

Med udeleženci-sopodpisniki zapisnika o sinodi na Gradežu z dne 3. novembra 579 se omenjata tudi »Joannes episcopus s. ecclesiae Celejanae« in »Patricius episcopus s. ecclesiae Emonensis.«¹⁾ J. Friedrich je dokazal, da moremo smatrati podpise škofov udeležencev te sinode za avtentične, čeprav je akt sam interpoliran.²⁾ »Ecclesia Celejana« je stara celjska škofija, »ecclesia Emonensis« pa škofija antične Emone, prednice Ljubljane.³⁾ Verjetno je, da emonski in celjski škof leta 579. nista več bivala pri svojih škofijskih sedežih, marveč kot begunca pred predirajočimi Obri in Sloveni v Jadranskem Primorju. Če pa nista že leta 579. zapustila za stalno svojih, ob veliki vpadni cesti severnih in vzhodnih narodov v Italijo ležečih diecezanskih mest, zgodilo se je to gotovo že v sledečih letih.

Poročila, ki jih imamo o takozvanem prepiru za tri poglavja, ki je razvnel takrat, neglede na langobardsko, obrsko in slovensko zunanjo opasnost, z vso ostrino teoloških konfliktov 6. stoletja duhove na ozemlju oglejskega patriarhata, nam to potrjujejo. Patriarhu Heliji, sklicatelju gradeške sinode leta 579., je leta 586. sledil patriarh Severus, ki je, prav tako kot njegov prednik, priznaval veljavnost treh poglavij in zato veljal v očeh rimskega škofa in ravenskega eksarha kot razkolnik.⁴⁾ Ravennski eksarh Smaragd ga je dal kmalu po nastopu na patriarhovsko stolico odvesti v Ravenna in ga prisilil, da se je odrekel trem poglavjem.⁵⁾ Med škofi, ki so se takrat tudi odrekli trem poglavjem,

¹⁾ Izdaje zapisnika in literatura o tej sinodi: Fr. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev, I, 85; P. F. Kehr, Regesta pontificum Romanorum (Italia pontificia, VII, 2, n. 3, Berolini 1923).

²⁾ Die ecclesia Augustana, Sitzungsberichte der philos.-philolog. und hist. Klasse der bayr. Akademie, 1906, 341 d. — Primerjaj tudi J. Zeiller, Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain (1918), 135.

³⁾ O staroceljski in emonski škofiji na splošno: Gradivo, I, 95, op. 11; R. Egger, Frühchristl. Kirchenbauten im südlichen Norikum (1916), 133 d.; Zeiller, 139; Fr. Kovačič, Zgodovina Lavantinske škofije (1928), 11 d.

⁴⁾ W. Meyer, Die Spaltung des Patriarchats Aquileja (Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissensch. zu Göttingen, phil.-hist. Kl., N. F., II, 1898, 7); L. M. Hartmann, Geschichte Italiens im Mittelalter, II/1, 87 d.

⁵⁾ Paulus Diaconus, III, 26 (uporabljani izdajo Scriptorum rerum germanicarum in usum scholarum, ponatis 1930); Gradivo, I, 96.

imenuje Pavel Diakon (Hist. Lang., III, 26) tri iz Istre (»Ex Histria episcopi«): »Johannes Parentinus« (Poreč), »Severus« (z ozirom na isto ime v gradeškem sinodalnem aktu iz leta 579, tržaški škof) in »Vindemius« (iz istega vzroka kot pri tržaškem Severu »Cenetensis«, to je škof iz istrske Cisse pri Rovinju, ne iz Cenede na Beneškem, Siska ali celo Sežane na Krasu).⁶⁾ Poleg teh treh pa se omenjata še dva, brez vsake oznake dieceze ali province: »Patricius« in »Johannes«. Z ozirom na skoraj popolno soglasnost imen v zapisniku gradeške sinode iz l. 579. in pri Pavlu Diakonu, Hist. Lang., III, 26, ter z ozirom na to, da »Patricius« in »Johannes« nista omenjena med škofi iz Istre (»ex Histria«), ni težko prisoditi Patriciju staro emonsko, Johannesu pa stare celjsko škofijo kot prvotno domačo. Emonski in celjski škof bivata torej že na ozemlju oglejskega patriarhata, se vmešavata v konflikt radi treh poglavij in se nauku o treh poglavjih obenem s patriarhom Severom in tremi istrskimi škofi — verjetno v Ravenni — odrečeta. Ker se je to zgodilo najbrž v letih 587—588,⁷⁾ lahko zaključimo, da so brez dvoma takrat proti zapadu prodirajoči Sloveni in Obri onemogočili bivanje šiofoma v Celeji, oziroma Emoni. Verjetno že l. 579., gotovo pa v letih 587—588 so do nekdanje Celeje, oziroma Emone prodrli Obri in Sloveni.

Nadaljnja usoda naših škofov beguncev nas v tej zvezi ne zanima. Omenjam le, da je bila nekemu škofu Johannesu, prišedšemu iz Panonije (»episcopus quidam Johannes nomine de Pannoniis veniens«) med l. 589 ali 590 (sinoda v Maranu) pa najkasneje 599 (pismo papeža Gregorja, datirano maja tega leta) podeljena škofija v kastelu »Novas«, to je Cittanovi v Istri, odkoder ga je s silo pregnal njegov nasprotnik patriarh Sever.⁸⁾ Nedvomno je ta Johannes nekdanji celjski škof.⁹⁾ Oznaka »de Pannoniis« nas ne sme motiti. Celeia ni bila panonsko mesto; toda take zamenjave nas v dobi, ko Rim že ni imel več kontakta z zunanjimi provincami, ne smejo preveč motiti. Saj se tudi Poetovio imenuje pol stoletja poprej »polis Norikon«, čeprav je ležalo v Panoniji.¹⁰⁾ Sled celjskega, v Istro prebeglega in odtod zopet pregnanega škofa Johannesesa se izgubi leta 599. v Siciliji.¹¹⁾

⁶⁾ Gradivo, I, 96, 100 (Paulus Diaconus, III, 26). — Ceneda: Gradivo, I, str. 95, op. 9, str. 115, op. 2. — Sisak: Zeiller, 140 (s starejšo literaturo). Cissa: Fr. Babudil, Atti e memorie della Società Istriana, 26 (1919), 33. d.; Archeografo Triestino, 41 (1926), 141.

⁷⁾ Datiranje: Gradivo, I, str. 116, op. 2, str. 120, op. 2.

⁸⁾ Paulus Diaconus, III, 26 (Gradivo, I, 100); Mon. Germ., Epist., II, 155; Kehr, Italia pontificia, VII/1, 7, n. 30.

⁹⁾ Zeiller, 135, 404.

¹⁰⁾ Moje opazke v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo, X (1929), 27.

¹¹⁾ Mon. Germ., Epist., II., 151, 152.

V Notranjem Noriku so Slovenci in Obri zasedli ozemlje treh starih krščanskih diecez: Aguntum, Teurnia in Virunum. Za časa, ko so Franki gospodovali v Notranjem Noriku, vladajo tu »galski«, to so frankovski škofje. Pismo beneških in recijskih škofov do grškega cesarja iz leta 591. omenja tri cerkve, kjer so »pred leti« (ante annos), v davnihi obstajali (constituerant) trije galski škofje (»Galliarum episcopi«) s sedeži »Beconensis«, »Tiburniensis« in »Augustana« (namreč »ecclesia«).¹²⁾ Čitanje »Beconensis«, kot imajo dosedanje izdaje našega teksta, je napačno. Edini rokopisni tekst naše listine (cod. lat. Paris, 1682) ima »Breonensis«, kar razlaga J. Friedrich kot pogrešno za »Virunensis«, to je škofija, ki se je nahajala v mestu Virunum. Tudi vrstni red od vzhoda proti zahodu govori za lokalizacijo »Beconensis«-Virunum. »Ecclesia Tiburniensis« je škofija v Tiburniji ali Teurniji, mestu, ki je ležalo tam, kjer se danes nahaja St. Peter im Holz pri Spittalu na Zgornjem Koroškem. »Ecclesia Augustana«, ki so jo tudi zelo različno lokalizirali, je škofija v Aguntu (okolica kraja Striebach pri Lienzu), kraj, ki ga pesnik Venantius Fortunatus na svojem potu iz Italije v Galijo leta 565. omenja z besedami »hic montana sedens in colle superbit Aguontus«.¹³⁾ V vseh treh krajih potrjujejo arheološke najdbe obstoj večjih cerkvenih središč v predсловenski dobi.¹⁴⁾

»Galske«, to je frankovske so postale omenjene tri škofije Aguntum, Teurnia in Virunum mogoče že po letu 537., ko so Franki prejeli od gotskega kralja del Galije, Alamanijo in »mnogo drugih pokrajin«. Mogoče je med zadnjimi mišljen že Norik, ki je po Agatiju Alamanom sosednja pokrajina.¹⁵⁾ »Galske« so bile škofije za časa frankovskega kralja Teodeberta (umrl 548), ki je raztegnil meje svoje države proti vzhodu do mejâ Panonije.¹⁶⁾ Bile pa so »galske« verjetno še do ok. l. 562., ko so Bizantinci uničili frankovsko oblast v Benečiji¹⁶⁾ in s tem omajali tudi levo krilo frankovske predstraže na vzhodu, to je pozicije v Notranjem Noriku, ki se brez Benečije gotovo niso dale dalje držati. Frankovska oblast v Noriku propada in je po odhodu Langobardov iz Panonije v Italijo, ko začno pritiskati najprej v Panonijo in za tem tudi v Norik Obri in Slovenci, propadla popolnoma. Od treh notranje-noriških škofov, vi-

¹²⁾ O teh škofijah Egger, Kirchenbauten, 136 d., Zeiller, 394—395, 403—404 in moje opazke v Glasniku Muzej. društva, X, 277. — O pomenu »constituerant« (obstajati v davnihi), Zeiller, 135, op. 4.

¹³⁾ Mon. Germ., Auct. antiq., IV, 1, 368.

¹⁴⁾ O lokalizacijah s starejšo literaturo: Gradivo, I, str. 125; Egger, Kirchenbauten, 12 d., 61 d., 109, 136 d.; Zeiller, 133 d.

¹⁵⁾ Prokopii De bello Gothico, I, 13, ed. Hauray; Agathias, Histor., I, 4, ed. Niebuhr, 20.

¹⁶⁾ Hartmann, Geschichte Italiens im Mittelalter, I, 348.

runskega, teurnijskega in aguntskega, manjka na listi škofov-udeležencev sinode na Gradežu iz l. 579. podpis prvega, to je virunskega, ki je stoloval najbolj na vzhodu in zato bil navalom od vzhoda najbolj izpostavljen, medtem ko teurnijski (Leonianus Tiborniensis) in aguntski (Aaron Avoricensis) fungirata med podpisniki sinodalnega zapisnika. Neomenjanje virunskega škofa v sicer tako popolni listi oglejskih sufraganov na gradeški sinodi me potrjuje v mnenju, da njegova soseda, celjski in emonski škof, leta 579. nista prišla na Gradež iz svojih diecez, marveč bivala tamkaj že kot begunca. Kot begunca ju najdemo, tako smo videli, tudi kasneje v okolici patriarhovi in v Istri. Drugače je pa bilo z notranje-noriškimi škofi. Viruskemu so mogoče že leta 579. onemogočili navali Slovencev in Obrov prihod na Gradež in so okoliš Viruna takrat že zasedli novi doseljenci. Teurnijska in aguntska škofija ste se pa vzdržali še nekaj časa. Dohod iz Teurnije, oziroma Agunta na Gradež je bil leta 579., verjetno preko današnjega Gailbergsattela in Plöckenpassa, še mogoč;¹⁷⁾ do obeh proti zapadu v gorskih zatišjih ležečih mest takrat še niso prodrle obrsko-slovenske trume. Teurnijski in aguntski škof sta se po končani sinodi vrnila po vsej priliki zopet v svoji diecezi. Kot begunca, kakor celjskega in emonskega, ju viri ne omenjajo. Ali zapisnik sinode s podpisi Leonijana iz Tiburnije in Arona iz Agunta je tudi zadnji vir, ki omenja škofove obeh mest z imeni. Poročilo o sinodi v Maranu (589—590) imen teurnijskega, oziroma aguntskega škofa že več nima, čeravno pozna in našteva imena skoraj vseh ostalih škofov, ki so bili pred desetimi leti navzoči na Gradežu. V pismu beneških in recijskih škofov iz leta 591. tudi zastonj iščemo imen virunskega, teurnijskega ali aguntskega škofa, njihove škofije se v pismu pač omenjajo, toda le kot nekaj, kar je nekaj obstajalo, glede sedanosti treh škofij nas pa pušča vir popolnoma v nejasnem. Lahko trdimo, da ste okolo leta 590. že propadli tudi teurnijska in aguntska škofija, in to pod dvojnimi pritiskom, obrsko-slovenskim od vzhoda in bavarskim od zahoda.

Podatki o škofih in škofijskih mestih v Panoniji in Noriku iz druge polovice 6. stoletja nam za prodiranje Slovencev proti zapadu dovoljujejo sledeče zaključke: po odhodu Langobardov v Italijo (568) so okoli leta 580. Slovenci verjetno dospeli že v okoliše škofijskih mest Celeje, Emone in Virunuma, okoli leta 590. pa tudi že Teurnije in Agunta, v kolikor niso okoliš zadnjega takrat že zasedli Bavarci. Podatki, ki nam jih nudijo drugi viri, te zaključke potrjujejo.

Langobardi so se po letu 568. utrdili ob severovzhodnih mejah Italije. Mir, ki so ga pred svojim odhodom iz Panonije sklenili z Obri, jih

¹⁷⁾ Venantius Fortunatus potuje leta 565. tudi preko Plöckenpassa v Agutum (gl. op. 13).

je kolikortoliko varoval pred navali iz furlanskega zaledja. Mirni odnosi med Langobardi in Obri so po letu 568. nedvomno pospeševali slovensko prodiranje proti zapadu. Sklepali smo iz posrednih podatkov, da so okoli leta 590. Slovenci dospeli že na teritorij nekdanje škofije Teurnije in vsaj deloma tudi Agunta. Neposredni viri nam to potrjujejo. Pavel Diakon nam v svoji zgodovini Langobardov (IV, 7) poroča: »His diebus Tassilo a Childeberto rege Francorum aput Baioariam rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu in Sc laborum provinciam introiens, patrata victoria, ad solum proprium cum maxima praeda remeavit«. To prvo poročilo o stikih Slovencev z Bavarci datirajo zgodovinarji kaj različno, domnevni datum sega od leta 590. pa do leta 597.¹⁸⁾ Oglejmo si, da-li nam nudi Pavel Diakon sam kako oporo za pravilno datiranje. Pavel poroča v sledečem poglavju (IV, 8), da je takrat (ko se je Tasilo bojeval s Slovenci) potoval ravenški eksarh Romanus v Rim, po svojem povratku iz Rima je pa zopet prišel v posest mest, ki so jih zavzeli Langobardi. Vemo, da se je to zgodilo spomladi in poleti leta 593.¹⁹⁾ Glede na to pri Pavlu navedeno poročilo smemo staviti vpad Bavarcev v deželo Slovencev v leto 593. Ali temu bi nasprotovalo poročilo dveh virov iz 11. stoletja, kronike Hermana iz Reichenaua (Mon. Germ., SS, V, 90) in kronografije Sigiberta iz Gembloux (Mon. Germ., VI, 320), ki oba poročata k letu 595., da je takrat postavil frankovski kralj Hildebert Tasila za bavarskega vojvodo, tako, da bi glede na to vest moglo priti do prvega znanega sovražnega stika med Bavarci in Slovenci najprej še-le leta 595. Tasila je frankovski kralj mogel postaviti za vojvodo po 28. marcju 593., ko je nastopil vlado, in pred inkuzivno letom 596., ko je umrl.²⁰⁾ Po mojem mnenju je prej verjeti kronološkemu redu dogodkov, kakor jih opisuje Pavel Diakon, kakor pa kasnim kronikam kompilatoričnega značaja iz 11. stoletja. Pavel je pa črpal nasprotno svoje vesti o bavarsko-slovenskih stikih, kot vse kaže, iz izgubljenega zgodovinskega dela opata Sekunda iz Nana (Val di Non) pri Trentu, ki je umrl leta 612., bil torej

¹⁸⁾ M. Büdinger, Oesterreichische Geschichte, 72 (592); R. Jacobi, Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus (1877), 68 (c. 591); A. Dimitz, Geschichte Krains, I, 100 (596); S. Riezler, Geschichte Baierns, I, 75 (ok. 592); S. Rutar v Letopisu Matice Slovenske, 1885, 307 (594); F. Krones, Die deutsche Besiedlung der östl. Alpenländer, 324 (595—7); F. Kos, Gradivo, I, 112 (najbrž že 595); M. Doebler, Entwicklungsgeschichte Bayerns, I, 7 (ok. 595); R. Egger, Kirchenbauten, 12 (595); H. Pirchegger, Geschichte der Steiermark, I, 87 (595); F. Šišić, Povijest Hrvata, I, 298 (ok. 595); A. Jaksch, Geschichte Kärntens, I, 50 (590—6); L. Hauptmann, Byzantion, IV (1929), 167 (ok. 595).

¹⁹⁾ Hartmann, Geschichte Italiens, II/1, 105, 122.

²⁰⁾ Fredegarii Chronica, IV, 14, 16, MG, Script. rer. Merov., 127. — Kako je pri takozvanem Fredegarju šteti merovinška vladarska leta, prim. G. Schnürer, Die Verfasser der sogenannten Fredegar-Chronik (1900), 13, 26.

sodobnik opisanih dogodkov in je tudi živel — ako stavimo vpad Bavarcev v zgornjo Dravsko dolino — primeroma v bližini sporočenih dogodkov.²¹⁾ Za datiranje prvega znanega bavarsko-slovenskega stika v ali okoli leta 593. pa govori tudi dogodek, ki o njem — tudi po Sekundu — poroča Pavel v enem sledečih poglavij svoje langobardske zgodovine.

V 10. poglavju četrte knjige zgodovine Langobardov čitamo: »Isdem ipsis diebus Baiuarii usque ad duo milia virorum dum super Sclavos inruunt, superveniente cacano omnes interficiuntur«. Skoraj 2000 Bavarcev je torej zopet napadlo Slovence, ti pa so jih s pomočjo Obrov premagali. Pavel uvaja poročilo o dogodku z besedami »isdem ipsis diebus«, torej takrat, ko so se odigravali tudi drugi dogodki. Katere ima Pavel v mislih? V desetem poglavju četrte knjige, pred poročilom o bavarskem vpadu, omenja Pavel te-le: 1. v sledečem mesecu januarju je bil skozi mesec dni zjutraj in zvečer viden komet. O kometu imamo poročila tudi iz drugih virov. Na Kitajskem so opazovali komet 10. novembra 594.²²⁾ Za frankovsko državo velja poročilo takozvanega Fredegarija: »Anno 3 Childeberto in Burgundia regnante, multa signa in caelo ostinsa sunt; apparuit stilla comitis«. Tretje leto vlade burgundskega kralja Hildeberta je bilo koledarsko leto 595.²³⁾ — 2. Istega meseca, piše Pavel dalje, je umrl ravenški nadškof Johannes. Vemo, da je ta preminul 11. januarja 595.²⁴⁾ — 3. Tudi Evin, vojvoda trentinski, je umrl, na njegovo mesto je prišel Gaidoald. — 4. V onih dneh so Bavarci napadli Slovence. — 5. Takrat so prvič privedli v Italijo divje konje in bivole.

Pavlovo poročilo o Bavarcih in Slovencih je vpleteno med dogodke, za katere vemo, da so se vršili leta 595., od teh dva januarja leta 595. Mislim, da smemo tudi vest o slovensko-obrski zmagi staviti v leto 595.²⁵⁾ S tem se pa zelo zmanjša verjetnost, da se je tudi prvi znani vpad Bavarcev na slovensko zemljo, ki smo ga zgoraj omenili, vršil tudi leta 595., kakor mnogi domnevajo. Ako bi se bil res vršil tega leta, stal bi skoraj gotovo v vzročni zvezi z drugim in Pavel bi ga, sledeč Sekundu, skoraj gotovo omenil obenem s tem, v resnici pa govori o njem kar tri poglavja poprej.

²¹⁾ O Sekundu: R. Jacobi, *Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus* (1877), 63 d., 68; Manitius, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, I (1911), 268.

²²⁾ Williams, *Observations of comets* (London 1871), citirano po *Mon. Germ., Script. rer. Merov.*, II, 127, op. 13.

²³⁾ *Fredegarii Chronica*, IV, 15 (ed. cit., 127). — Glede datiranja: Schüierer, 13, 26—27.

²⁴⁾ *Liber pontif. ecclesiae Ravennatis* (*Mon. Germ., Script. rer. Lang.*, 342).

²⁵⁾ 596: Hauptmann, *Mitt. d. Inst. f. österr. Gesch.*, 36, 229; ok. 596, *Byzantion*, IV, 167.

Navali Bavarcev na Slovence so se vršili prejkone v območju in porečju zgornje Dravske doline. Pod »Sclavorum provincia« v prvem poročilu je razumeti prejkone Karantanijo, ki se v kasnejših virih včasih tudi imenuje Sclavinia-Slovenija.²⁶⁾ Bavarci so se po letu 568. pomaknili preko Brennerja v doline Eisacka, Rienza in skrajne zgornje Drave.²⁷⁾ Vesti o Bavarcih in njihovih vpadih in stikih s Slovenci pri Sekundu, ki je za te dogodke glavni vir Pavla Diakona, so brez dvoma zanesljive, kajti Sekundus, ki je živel v bližini Trenta in umrl leta 612., je bil po kraju in času blizu omenjenim dogodkom.²⁸⁾ Lahko rečemo, da so Slovenci v zadnjem desetletju 6. stoletja zasedli že večji del Notranjega Norika in so v skrajni zgornji Dravski dolini trčili na Bavarce, ki so takrat od zapadne strani prodirali proti vzhodu. Časovna opredelitev se sklada z ono, ki smo jo dobili na podlagi podatkov o noriških škofih in škofijah.

Ob istem času se pojavijo Slovenci in Obri tudi že ob istrskih mejah. Istra je takrat bizantinska pokrajina in spada pod oblast ravenskega eksarha.²⁹⁾ Nasprotniki Bizantincev so Langobardi in s temi naletimo v boju proti Bizantincem združene Obre in Slovence. Zato ni slučaj, da najdemo ob vzhodnih mejah Italije Slovence prej omenjene v Istri kot v Furlaniji. Te z Langobardi zvezani Obri in njim podrejeni Slovenci zaenkrat še niso napadali, pač pa jih v zadnjih letih 7. stoletja najdemo, kako skupaj z Langobardi napadajo bizantinsko Istro. Maja 599. leta piše papež Gregor I. ravenskemu eksarhu Kaliniku, pod katerega je takrat spadala bizantinska Istra, da je zvedel iz njegovega poročila o zmagah nad Slovenci.³⁰⁾ Verjetno gre tu za zmago nad Slovenci, ki so takrat v zvezi z Obri in Langobardi napadali Istro. Julija leta 600. piše isti papež Gregor I. solinskemu škofu Maksimu, da je zelo potr in vznemirjen radi Slovenov, ki so začeli preko Istre že siliti v Italijo (»qui per Histriae aditum iam ad Italiam intrare coeperunt«).³¹⁾ V prvih letih 7. stoletja napadajo in plenijo združeni Langobardi, Obri in Slovenci bizantinsko Istro.³²⁾

Vprašanje je, kaj je razumeti pod Istro, ki jo omenjajo našteti viri. Mislim, da imamo v vesteh iz okoli leta 600., ki jih črpamo iz pisem papeža Gregorja in Pavla Diakona, razumeti predvsem severni del bizantinske Istre, ki je bil napadajočim Langobardom, Obrom in Slovenom pač najbližji. »Istrski vhod v Italijo« papeža Gregorja iz leta 600. je

²⁶⁾ Gradivo za zgod. Slovencev, I, 267 (ok. 790); II, 78 (824); 248 (878); 298, 299 (891).

²⁷⁾ O. Stolz, Die Ausbreitung des Deutschtums in Südtirol, I (1927), 41.

²⁸⁾ Gl. op. 21.

²⁹⁾ Hartmann, Geschichte Italiens, II/1, 34.

³⁰⁾ Mon. Cerm., Epist., II, 154; Gradivo, I, 126.

³¹⁾ Mon. Germ., Epist., II, 249; Gradivo, I, 131.

³²⁾ Pauli Diac. Historia Lang., IV, 24; Gradivo, I, 138.

iskati ob rimskih cestah, ki so vodile preko notranjskega in tržaškega Krasa v Furlanijo. Trst je v drugi polovici 6. stoletja bizantinsko mesto in spada s svojim mestnim okolišem pod Istro. V nekem tržaškem napisu iz leta 571. se imenuje še bizantinski cesar Justin.³³⁾ Kot v rimski dobi in v 11. ter 12. stoletju sega Istra brez dvoma tudi v vmesni bizantinsko-langobardski dobi do Timava.³⁴⁾ Tržaško zaledje in Notranjsko do Hrušice in Snežnika štejejo v srednjem veku pod politično-upravni pojem Krasa, ki je zopet del stare Istre.³⁵⁾ Tržaška škofija obsega ozemlje do Javornikov in Snežnika, obstajala je pa že pred prihodom Slovencev.³⁶⁾ Verjetno je že v bizantinski dobi spadalo v njeno področje bizantinsko ozemlje severne Istre in je toisto v krščanski dobi Slovencev postalo zopet njen misijonarski in cerkveno-upravni okoliš. Po svojem obsegu se teritorij tržaške škofije krije v glavnem s tem, kar razume visoki srednji vek pod pojmom Kras, ki je del Istre, v starem veku prav tako kot v bizantinski dobi in v srednjem veku. Pod Istro, ki jo imajo v mislih zgoraj citirani viri o vpadih Slovenov, je torej razumeti nje severni, v 6. stoletju bizantinski del, ki je v antiki in srednjem veku segal do črte Timava—Nanos—Javorniki—Snežnik in se krije v glavnem z obsegom tržaške škofije ter upravno-političnim pojmom Krasa v srednjem veku. To ozemlje so, kot nam povedo viri, začeli Sloveni okoli leta 600. napadati in po vsej priliki tudi polagoma naseljevati.

V prvih letih 7. stoletja so se pa razmere ob istrskih mejah spreminile. Premirje, ki so ga leta 603. sklenili Langobardi z bizantinskim cesarjem Fokom, tem ni več dovoljevalo političnih akcij in napadov na bizantinsko ozemlje. Langobardi prenehajo s sovražnostmi napram Bizancu, ne pa tako tudi Obri in Slovenci, ki napade nadaljujejo in jih raztegnejo tudi na svoje zaveznike od včeraj in na njihovo zemljo.³⁷⁾

Pavel Diakon nam poroča, da je napadel obrski kakan z nebrojno množico meje Beneškega. Furlanski vojvoda Gisulf se mu je postavil v bran, toda bil premagan. Langobardi so našli zavetje za utrjenim obzidjem mesta Čedadu in v drugih sosednjih gradovih, tako v Korminu, Nemah, Osoppu, Artegna, Ragogna, Gemoni, Iplisu in ostalih kastelih. (Histor. Lang., IV, 37). To mesto pri Pavlu Diakonu je izredne važnosti za poznavanje langobardskega, od Bizantincev prevzetega obrambnega limesa, ki je ubranil furlansko ravnino pred stalno okupacijo Slovencev,

³³⁾ Corp. inscript. Lat., V, 694; B. Benussi, Nel medio evo, 10.

³⁴⁾ Za srednji vek: B. Benussi, 295, 301, 380; L. Hauptmann, Erläuterungen zum histor. Atlas der österreich. Alpenländer, I/4, 354 d.

³⁵⁾ Hauptmann, 356.

³⁶⁾ R. Kušej, Joseph II. und die äußere Kirchenverfassung Innerösterreichs, 103.

³⁷⁾ M. Kos, K postanku slovenske zapadne meje, Razprava Znanstvenega društva, V—VI, 339.

zaustavil v 7. in 8. stoletju proti zahodu prodirajoče Slovence pred vrati langobardskih gradišč in utrjenih mest, določil prostorninski obseg slovenske kolonizacije in dal pravec meji slovenskega življa v smeri proti furlanski ravnini. Podrobnejše o vsem tem sem razpravljajal na drugem mestu.³⁸⁾ Nas zanima tu predvsem kronološko fiksiranje dogodkov, ki jih opisuje Pavel Diakon v 37., 38. in 39. poglavju četrte knjige svoje Zgodovine Langobardov.

V 37. poglavju poroča Pavel o že omenjenem vpadu Obrov v Furlanijo, njihovi zmagi nad vojvodom Gisulfom in Langobardi, utrditvi Langobardov v Čedadu in drugih gradovih, o obleganju mesta Čedada, o načinu, kako je mesto vsled izdaje prišlo v oblast Obrov, dalje, kako so Obri odvedli seboj v sužnost Tasa, Cacca, Radualda in Grimoalda, sinove furlanskega vojvoda Gisulfa, tem pa se posrečilo, da so ušli iz obrskega robstva.

Nadalje pripoveduje Pavel o usodi langobardskih žena v obrskem robstvu. V istem poglavju govori tudi o svojem prapradedu Lopichisu, čigar pet sinov je tudi prišlo v obrsko robstvo, eden med njimi je pa s pomočjo neke Slovenke našel zopet pot v Italijo. V 38. poglavju poroča Pavel, da sta po smrti furlanskega vojvode Gisulfa prevzela vlado njegova sinova Taso in Cacco in dobila v svojo oblast slovenski okraj, ki se je imenoval »Zellia«, vse do kraja Medaria imenovanega, in da so ondotni Slovenci morali furlanskim vojvodom plačevati davek do časov vojvode Ratchisa. Nadalje pripoveduje Pavel, kako sta Taso in Cacco postala žrtev rimskega patricija Gregorja, ki ju je z zvijačo izvabil v mesto Oderzo. V 39. poglavju pa poroča Pavel, kako je postal Grasulf, Gisulfov brat, vojvoda furlanski, Gisulfova preživela sinova, Raduald in Grimoald pa, ki sta že skoraj dosegla moško dobo, nista hotela ostati pod stričevo oblastjo in sta šla zato v Benevent. Dalje pripoveduje Pavel, da so ob istem času, po smrti bavarskega vojvode Tasila premagali Slovenci pri Aguntu njegovega sina Garibalda in oplenili bavarsko zemljo, nato pa, da so Bavarci zopet zbrali svoje sile, vzeli sovražniku plen in ga pregnali iz svoje dežele.³⁹⁾

Ne zdi se mi prav datirati kopo dogodkov, omenjenih v teh treh poglavjih langobardske zgodovine, preozko, vse okoli leta 610—611.⁴⁰⁾ Že sam prirodni potek dogodkov zahteva, da jih raztegnemo na večje

³⁸⁾ Razprava citirana v op. 37.

³⁹⁾ *Histor. Lang.*, IV, 37, 38, 39. — Mesto o spopadih med Bavarci in Slovenci, se glasi: »His temporibus mortuo Tassilone duce Baiuariorum, filius eius Garibaldus in Agunto a Sclavis devictus est, et Baioariorum termini depraedantur. Resumptis tamen Baioariorum viribus et praedas ab hostibus excutiunt et hostes de suis finibus pepulerunt« (ed. *Script. rer. germ. in usum schol.*, 167).

⁴⁰⁾ Tako Gradivo, I, št. 145—147.

število let. Radi točnejšega kronološkega fiksiranja je potrebno ogledati si dispozicijo teh treh poglavij pri Pavlu Diakonu. Poglavlja 37., 38. in 39. je treba vzeti zase kot celoto, ki izpada iz reda ostalih poglavij v četrti knjigi Zgodovine Langobardov. V 36. poglavju, torej poglavju pred našim 37., razpravlja Pavel o bizantinskih, rimskih in orientalnih zadevah, nazadnje o vladarskem nastopu cesarja Heraklija, kar se je, kot vemo, zgodilo 5. oktobra leta 610. Nato pričenja 37. poglavje z besedami: »Circa haec tempora . . .«, kar nas kolikortoliko upravičuje staviti vpad Obrov, v tem popisan, v dobo okoli leta 610. Ne smemo pa v isto dobo staviti vseh ostalih v poglavjih 37 do 39 opisanih dogodkov. Dogodki v teh treh poglavjih se nanašajo vsi na zgodovino Pavlove ožje domovine Furlanije, oziroma Furlaniji najbližjih pokrajin in na zgodovino Pavlovega rodu, ki je bil furlanskega izvora. Pavel je zvedel za te dogodke iz furlanske lokalne in lastne rodbinske tradicije, ki je poznala še številne podrobnosti, po Pavlu vestno vpletene v pripovedovanje.⁴¹⁾ Zato epična širina, posebno 37. poglavja. Tudi za okupacijo okraja Zellia in za bavarsko-slovenske boje v Zgornji Dravski dolini je zvedel Pavel nedvomno iz furlanske lokalne tradicije. Iz Sekunda Pavel znanja o dogodkih, opisanih v poglavjih 37 do 49, ni mogel črpati, kajti Sekundus, ki je umrl marca leta 612. v Trentu, jih vsaj po večini ni preživel.

Poglavje 40., ki sledi 39. poglavju, se po vsebini in načinu pripovedovanja razlikuje od poglavij 37 do 39. Nadaljuje po vsebini zopet z langobardsko državno, bizantinsko in frankovsko zgodovino, časovno in vsebinsko tam, kjer je 36. poglavje prenehalo. Najprej namreč poroča o miru, ki ga je langobardski kralj Agilulf leta 611. sklenil z Bizantinci in Franki.

Poglavja 37 do 39 so torej «furlanska» po vsebini in tradiciji, so vrinjena v ostali kompleks Pavlovega pripovedovanja in tvorijo zaokroženo celoto. Skušajmo po vrsti kronološko fiksirati dogodke, ki nam jih opisujejo. Pavel uvaja vpad Obrov v Furlanijo z besedami »circa haec tempora . . .«, ki so pri Pavlu kot uvodne besede poglavij doslej bile nenavadne in kot take potrjujejo poseben značaj tega poglavja.⁴²⁾ Ker Pavel neposredno pred tem pove, da je takrat postal Heraklij cesar v Bizancu, o katerem vemo, da je zavladal 5. oktobra 610., bi obrski vpad stavil v leto 610 ali 611. Ker je verjetno, da niso Obri napadli Furlanije na zimo, marveč na poletje ali spomlad, bilo bi datiranje v leto 611. bolj na mestu. Datiranje in sam obrski naval v Furlanijo leta 611. potrjuje še ena notica pri Pavlu. V 40. poglavju četrte knjige čitamo v zvezi z bizantinsko zgo-

⁴¹⁾ Primerjaj R. Jacobi, Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus, 61, 96, s katerim pa povsem ne soglašam.

⁴²⁾ Jacobi, 71.

dovino: »Neglede na mir, ki ga je langobardski kralj Agilulf sklenil z bizantinskim cesarjem, so tega leta vendar Sloveni, pomorivši vojake, na objokovanja vreden način opustošili Istro« (Hoc nihilominus anno Sclavi Histriam, interfectis militibus. lacrimabiliter depraedati sunt). To se je zgodilo leta 611., kajti stavek dalje pripoveduje Pavel, da je v sledečem marcu (612) umrl v Trentu zgodovinar Sekundus. Zelo verjetno je, da je slovensko ofenzivo v Istro omogočila obrska vojska v Furlaniji, v katere vrstah se kajpak bore tudi Slovenci, in da sta oba vpada, v Istro in v Furlanijo, v medsebojni zvezi.

Od Gisulfovih sinov, katere so odvedli Obri v sužnost, sta dva bila takrat mladeniča (Taso, Cacco), dva pa še dečka (Raduald, Grimoald). Po begu iz robstva sta pridobila Taso in Cacco, prevzemiši v vlado furlanski dukat, slovenski okraj Zellia, tja do kraja Medaria. Zellia je Zilja, Ziljska dolina na Koroškem, Medaria (bolje Meclaria) pa kraj, ki se danes slovensko imenuje Meglarje, nemško Maglern v spodnji Ziljski dolini⁴³). Langobardsko okupacijo Ziljske doline, ki so jo bili takrat torej že naselili Slovenci (»Sclavorum regio«), stavim s Hauptmannom⁴⁴) šele v dobo kralja Sama, ko je ta preko karantanskih Slovencev postal sosed Langobardom in se je Samova zvezna država približala langobardski v okolišju važnega alpsko-furlanskega prehodnega ozemlja okoli Meglarij in Zilje. Okupacija okraja Zellia do kraja Medaria se je, po vsem sodeč, izvršila po letu 623. (nastop kralja Sama) in pred »okoli 626« (smrt Tasa in Cacca).

Poročilo o pradedu Pavla Diakona moremo tudi točneje datirati. Ako stavimo obrski vpad v Furlanijo okoli leta 611., je datiranje »okoli 620« za Lopichisov povratak pravilno. kajti: 1. Lopichis je bil mnogo let (»per multos annos«) v obrski sužnosti, 2. ko je bil ujet, je bil še mladoleten, ko se vrača, je dosegel že moško dobo (»iam ad virilem pervenisset actatem«), 3. med časom, ko je bil v ujetništvu, je pokrilo trnje in grmovje porušeni dom njegovega očeta in med ruševinami je zrasel jesen, 4. po vrnitvi se je Lopichis oženil, njegov pravnuk je Pavel Diakon sam, ki se je rodil nekako med letom 720. in 725. Datum »okoli 620« za Lopichisev beg iz obrskega ujetništva preko slovenske zemlje je torej na mestu⁴⁵).

Poročilo o bavarsko-slovenskih stikih v 39. poglavju četrte knjige pri Pavlu Diakonu uvajajo besede »his temporibus...« Pred tem govori avtor o nastopu vojvode Grasulfa, kar se je dogodilo po smrti Tasa in

⁴³) O tem glej moj članek v ČJKZ, VII, 196—197 in Razprave Znanstvenega društva, V—VI, 347, ter tamkaj navedeno literaturo.

⁴⁴) Mitteil. d. Instituts f. österr. Geschichtsforschung, 36, 252.

⁴⁵) Gradivo, I, št. 153.

Cacca okoli leta 626⁴⁶⁾). Raduald in Grimuald, ki sta bila za časa obrskega vpada v Furlanijo še dečka, sta dosegla že skoraj moško dobo. Tudi to odgovarja času po letu 626. Sin bavarskega vojvode Tasila Garibald je po poročilih kasnejših salzburških analov vojvoda od leta 598⁴⁷⁾). Beneventskega vojvodo Arichisa moremo dokazati za dobo okoli 591—641. Bavarsko-slovenskih spopadov ne smemo torej datirati leta 604., 610., okoli leta 610. ali okoli leta 611.⁴⁸⁾, marveč mnogo kasneje, šele okoli leta 626., ali pa celo po letu 626. S tem pa pridemo že v dobo, ko je prejkone že tudi karantanske Slovence vključil kralj Samo v svojo zvezno državo. O pomoči, ki bi jo topot nudili Obri Slovincem, kakor par desetletij poprej (leta 595.), ni govora. Slovenci, vdruženi v veliko Samovo državo, se vojskujejo na lastno pest, brez obrske pomoči, so ofenzivni, opletnijo bavarsko zemljo, od koder jih morajo Bavarci šele pregnati. Nasprotniki kralja Sama, njegove države in torej tudi Slovencev na zahodu so Bavarci, na jugozahodu pa Langobardi. Bavarci naravnost prosijo frankovskega kralja, naj jim zavaruje hrbet pred vzhodnimi narodi⁴⁹⁾. S tako prošnjo se vest o ofenzivnih Slovencih ob bavarskih mejah prav lepo sklada. Leta 631. pride do velikega obračuna; na eni strani imamo germansko koalicijo Franki, Alamani, Bavarci in Langobardi, na drugi strani Sama in njegove slovenske zaveznike⁵⁰⁾. V okupaciji okraja Zellia do kraja Medaria (623 do okoli 626) in v bojih Slovencev z Bavarci v okolici Agunta (okoli 626) vidim dva dogodka, ki sta v zvezi s sovražnim trenjem, ki je od nastopa kralja Sama in priključitve Karantanije k njegovi zvezni državi nastalo vzdolž vzhodne bavarsko-langobardske meje.

Od odhoda Langobardov iz Panonije v Italijo leta 568. pa do časa kralja Sama (okoli 630), moremo torej podatke o prodiranju in naselitvi Slovencev razpredeliti na sledeči način: Okoli 580 okupacija okolišev nekdanjih škofovskih mest Celeje, Emone in Virunuma, okoli 590 tudi že Teurnije in mogoče dela aguntskega okoliša. Med 590 in 600 boji Slovencev in Obrov, mogoče v zgornji Dravski dolini. Okoli 600 prodiranje Slovencev preko bizantinske Istre (tržaški Kras) v Italijo. Okoli 611 (ali leta 611.) vpad Obrov (in Slovencev) v Furlanijo; ob istem času (leta 611.) naval Slovencev v bizantinsko Istro. Ob vzhodni meji fur-

⁴⁶⁾ L. M. Hartmann, Untersuchungen zur Geschichte der byzant. Verwaltung in Italien, 119 d.

⁴⁷⁾ Annales S. Rudberti Salisburgensis, Mon. Germ., Scriptorum, IX, 767.

⁴⁸⁾ Dimitz Geschichte Krains, I, 102 (610); Gradivo, I, 102 (610); Egger, Kirchenbauten, 61 (610); Pirchegger, Geschichte der Steiermark, I, 68 (604); Jaksch, Geschichte Kärntens, I, 50 (okoli 610).

⁴⁹⁾ Fredegarii Chronica, IV, 58 (ed. cit., 150); Gesta Dagoberti, I, 22 (ed. cit., 408).

⁵⁰⁾ O tem Hauptmann v Mitteil. des Instituts f. österr. Geschichtsforschung, 36, 245 d.

lanske ravnine organizirajo Langobardi obrambni »limes«, ob katerem se slovensko prodiranje in slovenska kolonizacija proti zapadu v teku 7. in v prvi polovici 8. stoletja ustavi in ustali. Okoli 623—626 je Ziljska dolina že »slovenski okraj«, ki ga pa Langobardi tja do Meglarij okupirajo. Okoli 626—629 pride do boja med Slovenci in Bavarci pri starem Aguntu (okolica Striebacha pri Lienzu), ki ga spravljam že v zvezo s sovražnim trenjem med Germani (Franki, Bavarci, Alamani, Langobardi) in slovanskimi plemeni (severni Slovani, karantanski Slovenci), stoječimi pod vodstvom kralja Sama.

Résumé.

Les rapports de Paul Diacre sur les Slovènes.

L'auteur analyse les rapports donnés par Paul Diacre dans l'Historia Langobardorum sur l'histoire de la colonisation des Slovènes. Ayant égard à quelques autres sources contemporaines, l'auteur pose les conclusions suivantes, importantes surtout pour la chronologie de la colonisation slovène.

1. Vers 580, les Slovènes occupèrent les environs des anciennes villes épiscopales de Celeia, Emona et Virunum. Probablement en 579, mais sûrement vers 587/588, les évêques de Celeia et d'Emona vivaient en exil en Frioul ou en Istrie. En 579, on ne parle plus de l'évêque de Virunum, mais on fait mention de ceux de Teurnia et d'Aguntum.

2. Vers 590, les Slovènes occupèrent déjà le territoire de l'évêché de Teurnia et en partie celui d'Aguntum, où ils rencontrèrent les Bavarois, qui venaient de l'ouest dans la haute vallée de la Drave. En 591, on mentionne les évêchés d'Aguntum, de Teurnia et de Virunum comme une chose qui n'existait plus.

3. Les rapports sur l'existence et sur la décadence des évêchés dans les Alpes de l'est concordent aux notes de Paul Diacre. Le rapport sur le premier combat entre les Bavarois et les Slovènes (H. L. IV, 7) fut daté par l'auteur en 593 ou au moins vers 593. Paul Diacre puisa ce rapport dans l'oeuvre perdue de l'abbé Secundus (mort en 612) qui était temporellement et localement (Val di Non chez Trento) tout proche de ces événements.

4. De la même source, Paul a le rapport sur les luttes entre les Bavarois, Slovènes et Avars (H. L. IV, 10), daté par l'auteur en 595.

5. Les chapitres 37, 38 et 39 du quatrième livre de Paul forment un ensemble qui se sépare, d'après son sujet et sa composition, des autres chapitres de l'histoire des Lombards. D'après leur sujet, les événements décrits dans ces trois chapitres concernent l'histoire de la patrie de Paul, du Frioul, ou les contrées slovènes proches de ce pays. La tradition locale et familiale de Paul forment les sources de ces chapitres. Il faut les dater dans l'espace entre 610 et 630.

6. Vers 600, les Slovènes pénètrent par la partie nord de l'Istrie vers les frontières italiennes, ce qui correspond aujourd'hui au territoire du Karst triestin. Il est très probable, qu'il faut dater la grande invasion des Avars et des Slovènes en Frioul (H. L. IV, 37) en 611. L'invasion slovène en 611 dans l'Istrie byzantine est en liaison causale avec cet événement.

7. Vers 623—626, la vallée de Zilja (Gailtal) en Carinthie fut déjà un territoire slovène, occupé par les Lombards jusqu'au Meclaria - Maglern (H. L. IV, 38).

8. Le rapport de Paul Diacre (H. L. IV, 39) concernant le combat entre les Slovènes et Bavarois chez l'ancien Aguntum (Striebach chez Lienz) fut daté par l'auteur vers 626—629. Il le met en liaison avec les luttes entre la coalition germanique (Francs, Alamans, Bavarois, Lombards) et les peuples slaves qui se trouvaient sous la conduite du roi Samo.

Izvestja.

Najdba rimskega nagrobnika.

(S sliko.)

Maja letošnjega leta so kopali v Ptujju pred magistratom za rezervoar bencina. V globini približno 1 m so delavci naleteli na močnejšo žgano plast z mnogimi kosji oglja in s številnimi ožganimi ostanki od domačih živali. Temeljev starejših zidov niso ugotovili, pač pa so naleteli v globini 2 m na fragment rimskega nagrobnika iz pohorskega marmorja.

Največja širina najdene plošče meri 0.46 m, višina 0.52, povprečna debelina pa 0.09 m. Plošča se deli v gornje in spodnje polje; gornje polje leži v okviru in kaže na visokem reliefu polovično figuro v tuniko z rokavi in s plaščem oblečenega umrlega, ki drži v levici zavoj papirjev, in na njih prisežne prste desne roke. V levem (od gledalca) zaklinku vidimo še en zavoj aktov. Spodnje polje je vsebovalo napis, od katerega pa so se, žal, ohranile samo deloma tri vrste

AVR. HERM
 . . . VTORI . TA
 . . . N . XLV

Iz teh pomanjkljivih ostankov napisa moremo povzeti, da je bil nagrobnik postavljen nekemu Avreliju Herm(ogenes?) ali slično, adiutorju tabulariorum, to je pomočniku v davčnem arhivu, umrlemu v starosti najmanj 45 let. Obleka in napis govorita za konec drugega stoletja po Kristu. V prvi vrsti pred AVR je vidna zareza v obliki dvočke (2), ki je po referentovem mišljenju samo okrasek, ki izpolnjuje prazni prestor. Da je na nagrobniku predstavljeni bil uradnik v davčnem arhivu, pa ni razvidno samo iz napisa, temveč še posebno iz reliefa z zavojem aktov; zavoj aktov je simbol življenjskega delovanja umrlega.

V Petovijoni so nam adiutores tabulariorum že znani iz obeh Jupitrovih ar CIL III, 4020 in 4023, kakor tudi iz fragmenta nagrobnika 4062. Gestus z zavojem papirjev v levi in s prisežnimi prsti na njem je v Panoniji in v Noriku istotako pogost. Našemu fragmentu najbolj sličen je oni z Gosposvetskega polja iz Viruna CIL III, 4882 reproduciran v Schober, Römische Grabsteine Fig. 86.

Viktor Skrabar.

Arheološka raziskavanja prof. B. Sarie.

Prof. dr. B. Sarie je, sedeč domnevam starejših arheologov (M. Petar, Müllner, Premerstein, Rutar, Schmid), v letih 1929 in 1930 raziskoval planoto, ki leži pri Veliki Malenci nad Krko in pod Stražo. Izsledke je priobčil v predhodnih poročilih v GV V—VI, 184—185; GMS X, 11—17; XI, 6—12; predvsem z najdenimi napisi se bavi v Starinarju za 1928/29. in 30. god., 63—69; v zvezi z geopolitičnim položajem Slovenije v starem veku je omenjena V. Malenca v Glasniku Jugoslov. prof. društva 1931, XI, 506—513.

Na Gradišče imenovani planoti ležijo ostanki antičnega tabora v obliki nepravilne elipse z dolžino ca 440 m in s širino ca 150 m. Tabor ima dvoje plasti: hallstattsko in rimsko. Hallstattska plast je v zvezi s tumuli v bližnjih gozdovih vzhodno od Gradišča, po keramiki pa se ujema s keramiko na Libnem, v Rožni pri Sevnici in na Bianci. Keramika opravičuje domnevo, da so poselili Iliri višinsko Posavje, ne pa tudi ravnega Krškega polja, katerega so obljudili šele utemeljitelji Nevidoduna, keltski Latobiki.

Rimska plast tabora pa se zopet izraža v dveh gradbenih dobah; v starejši z navadnim zidom z nadzidki in v mlajši, ko se prvotni rimski zid, ki se naslanja na hallstattski suhi zid, utrdi in ojači s stolpi in oporniki. Kakor hallstattska utrdba je tudi rimska naprava najbolj močno zavarovana na jugovzhodu, najmanj pa na terasi nad Krko ter se tudi po ostalem poteku naslanja na izobliko terenske površine. Po Krki in po terasi nad njo je severna stran že naravno zavarovana; radi tega je bil severni zid mnogo slabši od jugovzhodnega. Na severnem in zahodnem zidu tudi manjkajo ostanki hallstatt-

skega nasipa. Na najbolj izpostavljeni južni in jugovzhodni strani so bili navzven v razdaljah po ca 40 m vzdigneni v drugi rimski gradbeni dobi pravokotni stolpi, med stolpi pa na znotraj oporniki s kvadratasto osnovo. Na manj izpostavljenem zahodu in vzhodu so zadostovali samo oporniki, tako da so stolpi izostali. Med zahodnimi vrati in vzhodnim oglom je bilo odkritih 14 stolpov.

Glavni vhod je bil na zahodu, kamor je vodila deloma še danes vidna cesta. Ob 3.25 m širinem vhodu sta flankirala dovoz dva rizaleta, pozneje pa sta čuvala nad vhodom dva manjša stolpa. Utemeljena je domneva za nadaljnji vhod na južni strani; jugovzhodna vrata se skladajo z zahodnimi in stoje med dvema navzven izpahnenima stolpoma. V notranjosti za vratni so bile stražarnice.

Najlepše so se vzdržela do danes zapadna vrata z okolico. Z denarno pomočjo Dravske banovine so prišla 1930 kot zgodovinski spomenik v last in upravo Narodnega muzeja v Ljubljani.

Najslabše pa je ohranjen severni zid, kateri je bil v veliki meri uničen po kamnolomu, katerega so otvorili v terasi pod severnim zidom proti koncu XIX. stoletja. Material iz rimskega obzidja so okoličani, zlasti Krška vas in Mokrica, uporabljali za zidanje.

V notranjosti tabora je ležala prazgodovinska naselbina na periferiji. Na vzhodu so izkopavanja odkrila 3.70 m × 3.50 m veliko hallstattsko kočjo, na severu pa istovrstne sledove ognjišč. Iz prvotne rimske gradbene dobe se ni v notranjosti našlo ničesar; v drugi rimski gradbeni dobi pa so zgradili na najmanjši točki notranjosti kronološko važno krščansko cerkev z apsidno in narteksom v dimenzijah 21.20 m × 10.30 m, katera je obrnjena proti zahodu. Pred to najstarejšo kranjsko cerkvijo, ki je po tlorčtu slična najdbi v Čukri v Dalmaciji, kakor kažejo na drugi strani odkritja v notranjosti tudi vzporednosti z Eggerjevimi izkopavanji v Bistrici ob Dravi na Koroškem, je stala na istem mestu hallstattska hiša. Garnizije so v notranjosti tabora prebivale v lesenih barakah.

Zahodno od Gradišča so izkopavanja pokazala pri današnji cerkvi sv. Martina večjo rimsko kmetijo, ki pa je brez zveze s taborom na Gradišču.

Nadpisi, katere je odkril prof. B. Saria v gradiških poznoantičnih utrdbah in v Krški vasi, ki so pa od istotam, izvirajo od nevidunskih beneficijarijev, orožnikov; eden od novih napisov omenja kartaginsko boginjo Caelestis. To je prvi v naših krajih našeni spomenik te kartaginske boginje, ki nosi dosedaj še neznan priimek Dea Coryphea, kateri priimek je drugače znan samo z maloazijskih napisov in novcev kot priimek Zeusa.

Zgodovinsko imajo gradiška izkopavanja pomen tudi za Emono. Obstojajo pomembne sličnosti med zahodnimi in južnimi vratni v Gradišču pri Veliki Malenci z vratni v Emoni. Iz raznih znakov, iz zgodovinskega položaja, zlasti pa iz zidarske tehnike današnjega ljubljanskega rimskega zidu sklepa Saria, da so obnovili obzidje Emone istočasno z utrditvijo tabora na Gradišču pri Veliki Malenci. Pravtako kakor imata Emona in Gradišče dve gradbeni dobi, velja to tudi za ostale člene italskega obrambnega sistema pri Vrhniku in dalje na Krasu. Z ozirom na to in na literarne poznoantične podatke datira Saria naprave v utrjenih zaporah severovzhodno od Italije in s tem tudi na Gradišču, ki je bilo kot zapore brežiških vrat najvzhodnejši čuvar Italije v tem sistemu, v dioklecijansko dobo, druga popravila in obnovo ter zadnje garnizije pa pripisuje Vzhodnim Gotom v času po Odoakerjevi katastrofi. O končni usodi Gradišča pri Veliki Malenci je mogoča domneva, da je to ena izmed *δυσρήματα*

ἐπὶ Παννονίας, to je utrdbe na panonski meji, ki se zadnjič omenjajo 546, ko jih je Justinian predal v varstvo Langobardom. Od tedaj izgine vsaka zgodovinska sled, v kateri bi mogli slutiti Gradišče. Definitivno sliko o končni usodi raziskanega tabora pa bodo dala arheološka raziskavanja bližnjega hrvaškega ozemlja.

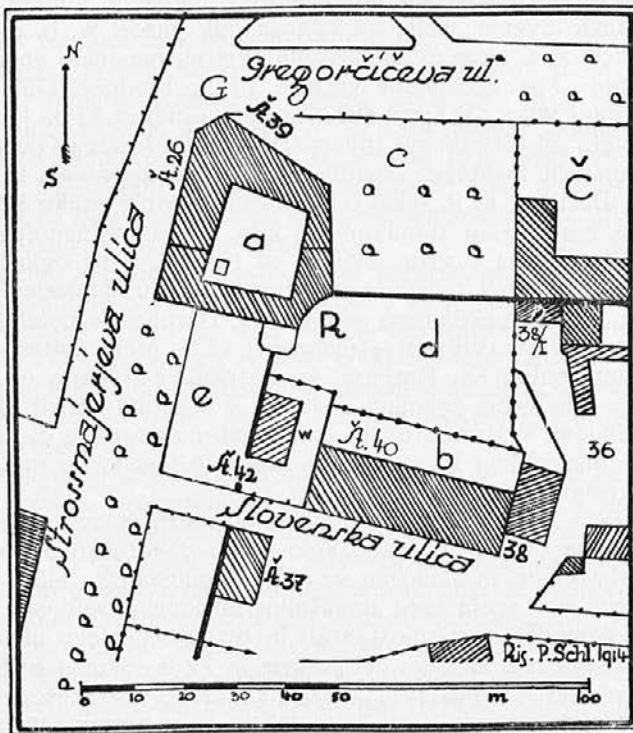
Med arheološkimi izkopavanji je Vojni geografski institut v Beogradu posnel vse ozemlje Gradišča in bližnje okolice. S tem bo slika dela, katerega je z resnično znanstveno ljubeznijo izvršil B. Saria, še popolneša.

Franjo Baš.

Poslopje Dečjega doma v Mariboru.

Med lastnino mariborske občine imamo več stavb, ki imajo svoj krajevno-zgodovinski pomen. Ena izmed teh je stavba, v kateri je nameščen Dečji dom.

Poslopje Dečjega doma sestoji iz stavbe v Strossmajerjevi ulici št. 26 (a, R), iz igrišča (c) ob Gregorčičevi ulici ter iz vrta (d) in tvori v mestni geografiji samostojno enoto z mestno sirotišnico z dvoriščem (b) v Slovenski ulici št. 40 in poleg nje s hišo v Slovenski ulici št. 42 s pripadajočim dvoriščem (w) in s prostorom (e), ki pripada že Strossmajerjevi ulici.

a je danes gradiču podobna, v zaključenem mnogokotniku sezidana skupina poslopij, ki spominja v tločrtu na bastijo, iz katere jo izvaja tudi A. Mally.¹⁾

Kot najstarejši vir za obstoj našega poslopja pride mogoče v poštev slika »Ober Marburg« v mariborskem muzeju, št. G. K. 40. Če je ta domneva pravilna, potem imamo v času, ko je ta slika nastala, to je okoli 1600, na oglu Strossmajerjeve in Gregorčičeve ulice okrogel stolp (R), katerega obdaja na vzhodu in jugu močen visok nasip. Na zunaj pa je nizek nasip, stopajoč neposredno iz jarka, ki ravno na tem mestu ostro zavije od juga proti vzhodu. Vischerjeva slika Maribora pride za naše vprašanje radi perspektive in Vischerjevega pogleda na mesto manj v poštev. Zato nam pa s toliko večjo gotovostjo kažeta nekdanji stolp z okolico na oglu Strossmajerjeve in Gregorčičeve ulice dve sliki Maribora iz konca XVII. stoletja: ruška slika Maribora iz 1680 in slika Maribora iz 1681, obe v mariborskem muzeju, prva kot kopija prof. A. Gvajca št. 1199, druga št. 1444. Zadnji dve sliki ste sigurni dokaz, da imamo najkasneje v drugi polovici XVIII. stoletja na našem mestu utrdbo s stolpom, takozvano rondelo.

V svojih temeljih izvira rondela iz časov, ko še ni v rabi smodnik, najkasneje iz začetka XV. stoletja. Ko pa se začne uporabljati smodnik, potem so bili slični ogelni stolpi predelani v stolpe za topove; to se je lahko dogodilo najprej v začetku XVI. stoletja in istočasno bi lahko nastopila možnost — post quem — za razvoj bastije.

Viri za sledeča naša izvajanja so katastri, zemljiške in davčne knjige, prodajna, oziroma kupna pisma ter intabulacijske listine, v kolikor je zadnje še ohranjeno. Iz tega izvemo, da je bil 1780 lastnik parcel w, b, d, R in manjše vzhodne polovice od a. skupno imenovanih »vrt na mestnem obzidju«, v vrednosti 206 florintov konvencionalne veljave, Franc Lindner. 1783 je sledil njemu Franc de Paul Lindner in temu 1822 Barbara Lindner, ki pa je ves svet prodala še istega leta mariborskemu tovarnarju rozolja Francu Gasteigerju.

Na skrajnem oglu mestnega obzidja, na točki G, se omenja 1829 trojni mejnik. Potok Sv. Barbare, ki je tekkel od današnje Livade preko sveta, na katerem stoji danes banovinska stanovanjska hiša, in katerega potek nakazuje še danes ostanek drevoreda v vrtu severno od te hiše, je na oglu mestnega obzidja krenil po jarku pred mestnim obzidjem po Strossmajerjevi ulici naravnost proti jugu; struga nekdanjega potoka Sv. Barbare je potekala točno nad glavnim kanalom v današnji Strossmajerjevi ulici. Meja, katero je tvoril od ogla na jug ravno potok Sv. Barbare, je presekala parcelo a od severa proti jugu tako, da je bila večja zahodna polovica v sosednji občini Koroška vrata in le manjša vzhodna v Mariboru; na severu pa, na prostoru današnje Gregorčičeve ulice, je bila občina Pristava. To stanje je trajalo do priključitve okoliških občin Mariboru 1851.¹⁾

29. marca 1823 je kupil Franc Gasteiger od mesta posest, ki je ležala med jarkom ob mestnem obzidju in med »kolovozom v koroško predmestje preko potoka Sv. Barbare«, to je današnje vzhodno Samostansko ulico. S tem ko je pridobil precejšnji del sveta med današnjim poslopjem samostanskega učiteljskega, starim pokopališčem, Samostansko in Strossmajerjevo ulico, je priključil svojemu posestvu tudi zahodni del parcele a. Ta je spadala še 1789 k mestni lastnini »ob jarku« ter je predstavljala travnik, katerega so meščani izrabljali za skupni pašnik. Ostale parcele d, w, b so ležale že v notranjosti mestnega obzidja in so mejile na jugu deloma, na vzhodu pa popolnoma na sosedne vrtove;

¹⁾ Mally A.: Gassen-, Straßen- und Plätzebuch der Stadt Marburg. Maribor 1905

²⁾ CZN XXIV, p. 149 c. s

na jugu so imenovane parcele deloma segale do današnje zahodne Slovenske ulice, ki se v tem času redno nazivlje »kolovoz«. 1825 imamo na našem ozemlju dvoje gospodarskih poslopij: prvo na vzhodu od b, drugo pa v rondeli sami. 1825 še imamo na parcelah južno od rondele vinograd, dokler ne zaznamuje 1839 zemljiška knjiga kulture samo kot vrt za zelenjavo.

Po 1823 je Gasteiger obokal strugo potoka Sv. Barbare ter s tem napravil na severozahodu mesta konec mestnemu jarku, obenem pa ustvaril enega najstarejših mariborskih kanalov. To delo je bila potrebna predpriprava za tovarno virštanja v poslopju, otvorjeno 1834. Sodna cenitev posestva, ki se je vršila istega leta, nam nudi vpogled v staro stavbo; d, b, w so vrt, R in jugovzhodno od a je stanovanjska hiša, severovzhodno od a pa skladišče; cenilna vrednost je znašala 4000 fiorintov. Vse ostalo je ležalo že v koroškem predmestju in predstavljalo samostojno vrednost 7600 florintov. V koroškem predmestju je bila tovarna v ostanku od a, na jugu in jugovzhodu, kolarnica in hlevi pa na zahodu, severozahodu in severu. Na dvorišču je bil vodnjak, katerega mesto je še danes vidno severno od vstopa v kanal, in poleg vodnjaka apnena jama.

Viri za 1840 kažejo notranjost »meščanske, enonadstropne, zidane in z opeko pokrite hiše v Slovenski ulici« skoro v isti obliki, kakor je danes. Po svojem izgledu se je stavba od takrat pa do danes izpremenila samo v malenkostih, po tločrtu pa nič; tudi obokana stopnišča sta zgradba v nekdanji rondeli R ima v tej dobi že svojo današnjo izobliko.

1847 je postal lastnik vsega stavbnega kompleksa, ki se že v tej dobi smatra za eno samostojno zgradbo, Rihard Gasteiger. Ta je dokupil še istega leta takratno njivo e, ki je bila 1789 vrt in 1824 pašnik. Zanimivo je pa, kako raste kljub temu njena cena; kot vrt je cenjena 1786 manj kot 3 florinte, kot pašnik 1822 pa 100 florintov. Kmalu po pridobitvi njive e po Rihardu Gasteigerju so nastali na njej mladi nasadi kostanja, omenjeni prvič 1830, začetek današnjega drevoreda v Strossmajerjevi ulici.

Ko je ponehal v petdesetih letih obrat tovarne, je uporabljal nekdanje tovarniške in skladiščne prostore kot skladišče za moko mariborski pek Hauser (tudi Hausner), nato pa je bila v njih vsaj že 1863 protestantska molilnica.

Mogoče že 1780, sigurno pa že 1840 je bil dovoz v današnje zgradbe Dečjega doma skupen s sosednjimi posestniki parcel v današnji Slovenski ulici št. 36 in 38 ter v Gregorčičevi ulici št. 29. Nerodne obveznosti do sosedov je bilo naše poslopje rešeno 1887.

Današnje otroško igrišče, ki je bilo v to svrho prirejeno že 1890, ko je bil nameščen v prejšnjo protestantsko molilnico otroški vrtec I., je pripadalo kot sestavni del jarka pred severnim mestnim obzidjem mestni občini ter se 1789 imenuje »pašnik ali takozvani mestni jarek za gradom«. Ko pa je začelo mesto Maribor prodajati posestva na in ob mestnem obzidju, je kupil 1788 vse ozemlje ob in na severnem obzidju ob današnji Gregorčičevi ulici med Strossmajerjevo in Grajsko ulico takratni lastnik mariborskega gradu Ivan Brandis na javni dražbi za 230 florintov k. v. Značilno za dviganje posestnih cen v mestu je tudi tukaj dejstvo, da je sin Ivana Brandisa, Henrik Brandis, 1813 prodal današnje otroško igrišče c, to je majhen del vsega svernega obzidja, Francu Gasteigerju za 800 florintov k. v. Končnoveljavno pa se je današnje otroško igrišče e zedinilo s stavbo Dečjega doma 1822.

1873 je kupila celotno zemljišče mariborska mestna občina. In kmalu nato je bila vsa stavba in vse zemljišče namenjeno socialnopolitičnim svrham. 1888

je ob priliki štiridesetletnega vladarskega jubileja cesarja Franca Jožefa I. darovala Mestna hranilnica 20.000 kron, mestni svet pa hišo v Strossmajerjevi ulici št. 26, da se ustanovi Dečje zavetišče. Dolge predpriprave so zavlekle otvoritev, ki se je izvršila s 33 gojenci 31. decembra 1894; največ pa je lahko Dečje zavetišče oskrbovalo 42 gojencev. Upravo Dečjega doma je vodil upravni svet, v katerega so odposlale po štiri zastopnike Mestna hranilnica in mestni svet. Nadzorstvo nad upravo pa je vodil mestni svet sam. Od ustanovitve pa do svetovne vojne je predsedoval upravnemu svetu Rihard Basso Gödel-Lannoy.

Z nastojem Jugoslavije je nastala tudi v Dečjem domu izprememba. Ko se je 1920 pokazala potreba, da postane knjižnica ZDM³⁾ javna študijska knjižnica, takrat je našla svoje prvo bivališče v zahodnih prostorih našega poslopja. Po odpovedi prostorov koncem 1920 od strani poverjenišтва za socialno skrbstvo v Ljubljani se je morala izseliti v meščansko šolo v Cankarjevi ulici in tako je ostala do danes vsa stavba v uporabi socialnih mladinskih zavodov. Pravi naslednik bivšega predvojnega Dečjega zavetišča je Mladinski dom, ki se je 1929 ločil od Dečjega doma in se nastanil v mestnem Mladinskem domu na Koroščevi cesti. V poslopiju samem pa je trajno nastanjen banovinski Dečji dom.

Samo radi popolnosti še omenjamo, da je plačeval 1840 Gasteiger za vse svoje imetje na oglu Strossmajerjeve in Gregorčičeve ulice 45 krajarjev mestnega davka od stavb in 40 krajarjev okrajne stražarnine.

Mestna sirotišnica je bila otvorjena 1891. Ostale natančne podatke vsebuje Mally.⁴⁾

Najbolj skrivnostna točka našega ozemlja pa je hiša v Slovenski ulici št. 42. Edino kataster nam kaže, da je morala biti stavba zgrajena pred 1878; pozneje pa je bilo v njej zavetišče ženskega podpornega društva. Danes je v lišji shramba mestnega vodovoda.

(Prevedel Franjo Baš.)

Pavel Schlosser.

Budna.

(Prim. ČZN, 1928, 146.)

Izvod Gregorja Reische znane šolske enciklopedije »Margarita philosophica nova« (Ex Argentoraco, J. Grüniger, 1508) v državni biblioteki v Ljubljani (sign. 4898 III Ld 8°) ima nad naslovnim lesorezom sledeči zapisek: »† In nomine tuo dulcis Jesu † Gregorii Bossi sum«, ki mu takoj sledi rokopisna notica »a quo mihi Leonardo Budinae dono datus Rinfeldic«. Ta Gregor Bossus je bil pač kak učitelj, ki je knjigo rabil pred Budno, sicer je med Nemci neznana oseba; v Baslu pri Fröbenu pa je Budni drugoval kot korektor za grške tiske — Erazem iz Rotterdamu.

Pod naslovnim lesorezom je s poznejšo roko zapisano: »Translatu ex episcopatu Labacensi«; ta zapisek — kakor tudi označba »Haereticus«, ki se nahaja na mnogih drugih knjigah — je nov dokaz, da se je ohranilo vendar več knjig iz biblioteke, ki so jo 1563 v Ljubljani osnovali protestantovski kranjski deželni stanovi, nego se splošno misli.

J. A. G.

³⁾ Glaser J.: ČZN XXII, p. 199—202.

⁴⁾ Mally A.: l. c. p. 15—16.

Što je nebo?

Pod tem naslovom, ki označuje v srbski narodni pesmi značilno formulo, ki jo tudi slovenska narodna pesem pozna, prinašajo »Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор« paralelo iz Vetranića. Kdor pozna naše razmere, se ne bo prav nič čudil, če bo kje bral, da je Vetranić bil pod vplivom srbske narodne pesmi. Mogoče je to mislil tudi anonimni »Ragusinus«, ki je pod notico podpisan. V resnici pa je stvar ravno narobe. To postane jasno takoj, če zasledujemo pot, ki jo je pokazal »Ragusinus« sam. Poleg Vuka citira tudi Jagićev »Archiv« (II, 402), kjer pravi Jagić pod naslovom »Und wenn der Himmel wär Papier«: »Herr R. Köhler hat Or. Occ. II, 546 ff, diesen Spruch reichlich durch die europ. Literaturen verfolgt« in navaja paralelo iz Divkovića. »Or. Occ.« pomeni — zdi se, da »Ragusinus« tega ni mogel razluščiti — »Orient und Occident, insbesondere in ihren gegenseitigen Beziehungen. Forschungen und Mittheilungen. Eine Vierteljahrsschrift, hg. v. Th. Benfey«. V letniku, ki ga Jagić citira, je Köhler, ki navaja tudi znano srbsko narodno pesem v prevodu Jacobsove, pokazal, da je ta formula literarnega, židovskega izvora, Benfey pa je dostavil, da se nahaja tudi v indijski literaturi. Torej se v srbski narodni pesmi oglašja formula, vzeta iz orijentalne knjižne modrosti, ki so jo srbskemu »narodnemu« pevcu posredovali razni »Vetranići« in »Divkovići«.

J. A. G.

„Kalobski“ rokopis slovenskih pesmi iz leta 1651.

K temu rokopisu, o katerem obširno poroča g. prof. dr. Fr. Kovačič v ČZN XXV (1930), 181 sl., je pripomniti sledeče:

Slomšek je rokopis posodil M. Majarju, ko je ta pripravljal izdanje svoje Pesmarice (izšla v Celovcu 1846). Majar si je iz njega prepisal med drugim tudi pesem o sv. Uršuli ter jo o neki priliki izročil Miklošiču, a ta Štreklju, ki jo je sprejel v svoje »Slovenske narodne pesmi«, I., št. 656.

Kdaj in čemu je Majar pesem poslal Miklošiču, tega ne vem. Isto pesem pa je Majar poslal tudi Stanku Vrazu, in sicer l. 1844., pričakujoč, da Vraz izda še drugi zvezek »gornjeilirskih« narodnih pesmi.

Dne 8. maja 1844 je pisal Majar iz Celovca Vrazu pismo, hvaleč njegovo »Kolo« in obračajoč se proti beletristični literaturi¹⁾, posebno tudi proti izdajanju starih Dubrovčanov, ter mu posebe poročal to-le:

»Od g. Slomškega sim onomadne neki stari manuskript dobio, u kterim su pesni cerkovne. Tri su meni dopadle, jedna od device Marie; druga od sv. Magdalene i treća: Ave maris stella lepo poslovenjena. Med tén. sim najšeo i jednu narodnu. Evo Vam je iz onoga manuskripta voznicenskoga od leta 1651.

¹⁾ Tako-le piše Majar o tem: »I to je vrlo dobro, da ne jemljete u Kolo romanov, zaljubljenih izmišlotin, tim Kolo ništa ne zgubi od svoje cene, nego je jošter izvrstnici. Vsim domorodcem treba, da nam sada stoji do ozbiljnih stvari. Neka se pišu romani, neka se prepisuju i preštampuju stari dubrovački pesnici, neka je — to pak vendar trdim, da se s romanami i s rimovanimi umotvorami starih dubr. pješnikov ne pišu učene knjige ne podučavaju narodi. Naša narodna sreća može samo iz izobiljnih [pač: ozbiljnih] z r a n o s t i h procvetati.« Zato naj bi se ne forsiralo odtiskovanje starih Dubrovčanov. (Pismo Majarjevo se nahaja v Vrazovi korespondenci v zagr. univ. biblioteki).

Zanesljivi zaključki iz vsega tega miso mogoči, ker je lahko Majar sploh omahoval, kako da naj piše, ter je napisal zdaj tako, potem zopet drugače — brez trdnega načela.

Majar je dne 8. maja 1844 pisal, da je rokopis prejel od Slomškega »onomadne«, torej nedavno. Rokopis mu je »voznicensis«, ne kalobski; da se je rokopis našel na Kalobju, to mu je Slomšek pač šele pozneje sporočil.

Pesem o sveti Uršuli je samo ena izmed pesmi, ki jih je Majar Vrazu pošiljal kot narodne za II. zvezek njegovih »Narodnih pesmi«. Dne 31. julija 1843 mu je pisal o tem iz Zabnice: »... Jaz se že u napred veselim na II. razdelak nar. Pesmah, ko'e se pevaju po Štajeru itd., kojega sada uredjujete — posebno čuju nam pesni iz prov. Horvatske biti nešto celo novoga. Jaz Vam sada skoro ništa poslati ne mogu za Vašu zbirku...«

Septembra meseca istega leta je prišel Majar v Zagreb, a Vraza baš tedaj ni bilo tam; pustil mu je v Zagrebu neke narodne pesmi obenem s pismom, pisanim v Zagrebu dne 13. IX. 1843.

Dodatno naj tukaj poročam še o dveh posetih Majarjevih v Zagrebu; kar tu podajem, je sicer že natisnjeno, ali v publikaciji, ki jo bo na Slovenskem težko kje dobiti, namreč v »Izvestju« bivše gimnazije v Krapini za l. 1910/11.²⁾

Dne 9. okt. 1836 so si zagrebški bogoslovci ustanovili domorodno društvo: »Ilirsko narodno društvo domorodne mladeži duhovne siemeništa zagrebškoga«.

Matija Ma'ar je to »domorodno semenišno društvo« zagrebških teologov posetil dne 11. okt. 1843. Letopisec društva je ta poset zabeležil tako-le: »Ovaj pohod biaše svima veoma mio, budući svaki imaše priliku u njemu upoznati revna domorodca, koj kao rođen Kranjac učini jur velike napredke u čistom literarnom jeziku; — da i njemu bi' aše milo, što je došlo u naše kolo, najjasniji je dokaz, što nam na komandu arti'e slēdeću ostavi uspomenu: »Ako Slovence, Horvate, Serble rastavljaju rēke i gore, su vendar si pravi bratje, Matija Maier kapelan iz Zilske do'ine u Koruškoj.« — Mladi ga rodoljubi izvjestiše o stanju društva i prirediše mu ovaciju.« Dne 10. junija 1847 je prišel Ma'ar zopet v zagrebško bogoslovnicu, in sicer z Vrazom. Mladež ju je sprejela »p'esmom i govorom«.

Dr. Fr. Ilešić.

Literarne predloge in paralele.

8. Schiller — Krumpak.

Da je Janez Krumpak oba prispevka v Ahaclovih »Pesmih« posnel po nemških predlogah, in sicer po Christophu Schmidu, že vemo¹⁾. Da tudi tretja njegova pesem, natisnjena z naslovom »P o s l e d n a p o t z a p e d j a n e g a d e k l e t a« v Drobntincah 1852, 245—248, ni izvirna, priča pripomba pod črto: »Poleg nemške«. Kdo pa je avtor nemškega izvirnika, ni omenjeno niti v Drobntincah niti v rokopisnem zborniku²⁾, ki se je ohranil v Slomškovi »estalini in iz katerega je pesem prešla v Drobntince.

²⁾ V »Izveštaju privremene male realne gimnazije u Krapini za školsku godinu 1910/11« je Isidor Škorjač priobčil razpravo: »Zagrebački bogoslovi prema Ga'ju, Slovincima i Srbima (Prilog za ispitivanje ilirizma)« in sicer po »Letopisu« društva duhovne mladeži v zagrebški bogoslovnici, ki mu celotni naziv navajam gori.

¹⁾ Prim. ČZN 1930, 99—101.

²⁾ ČZN 1930, 205.

Pesem je prevedena po Schillerjevi »Die Kindesmörderin«, ki je nastala l. 1782. in obravnava takrat priljubljeni motiv detomora. Kot primer navajam prvi dve kitici:

Horch — die Glocken hallen dumpf zu-
sammen,
Und der Zeiger hat vollbracht den Lauf.
Nun, so sei's denn! — Nun, in Gottes Na-
men!
Grabgefährten, brecht zum Richtplatz auf!
Nimm, o Welt, die letzten Abschiedsküsse!
Diese Tränen nimm, o Welt, noch hin.
Deine Gifte — o sie schmeckten süße! —
Wir sind quitt, du Herzvergifterin!

Fahret wohl, ihr Freuden dieser Sonne,
Gegen schwarzen Moder umgetauscht!
Fahre wohl, du Rosenzeit der Wonne,
Die so oft das Mädchen lustberauscht;
Fahret wohl, ihr goldgewebten Träume,
Paradieseskinder, Fantasie'n!
Weh! sie starben schon im Morgenkeime.
Ewig nimmer an das Licht zu blühn.

Čuj! zvonovi žalostno bučijo,
Smertna ura bo dotekla zdaj.
Noj! v imenu božjem, naj hitijo,
Ki me spremijo na sodni kraj.
Vzemi svet posledno kuševanje,
Vzemi moje žalosti solzé.
Strupen sad, pregrešno zapeljanje,
Moja smert naj tebi bo gorjé!

Vse posvetno moram zapustiti,
V černo zemljo poverniti se,
Nič ni v stanu me razveseliti,
Kar nedolžnost meni vmerla je.
Lehko noč! ve moje zlate senje,
Srečno! vi posvetni angelci.
Oh! ne veseli me več življenje;
Sim jednaka suhi rožici.

Oblika kitice je posneta točno po izvirniku, prav tako število kitic in njih vsebina. V podrobnostih pa je mnogo zbrisane, deloma pač zato, ker prevajalec ni bil kos mladostni Schillerjevi retoriki (n. pr. »Wir sind quitt, du Herzvergifterin«, anafora v 2. kitici), deloma morda tudi zato, ker so se mu nekatera mesta zdela preveč čutno poudarjena (n. pr. »Deine Gifte — o sie schmeckten süße!«, »Die so oft das Mädchen lustberauscht«) in jih je zato nadomestil s splošnejšimi mislimi. Prevod je postal s tem deloma netočen, predvsem pa medel in brezbarven.

9. Bürger — Šeri.

Na zadnji strani Šerfovega »Cvetenjaka«, iz katerega že poznamo tri prevode po Christophu Schmidu³⁾, se nahaja med »Cvetjem mudrosti« kitica, ki je doslovno prevedena po A. G. Bürgerju; izvornik ima naslov »Trost« in se glasi obenem s prevodom:

Wenn dich die Lästerzunge sticht,
So laß dir dies zum Troste sagen:
Die schlechtesten Früchte sind es nicht,
Woran die Wespen nagen.

Či te sramotnih jezik jé,
Se ti naj to k' veselji reče:
Naj lagoši sad še je né,
Na keremi še osa žveče.

Prevodu manjka zgoščenosti, ki je za aforizem potrebna, deloma pa je tudi jezikovno napačen (»sramotnih«, »k veselji«).

10. Bürger — Kosmač.

V Kranjski čbelici, ki je prinesla iz Bürgerja dva znana prevoda, v 1. zvezku »Lenoro«, v 4. zvezku »Cesarja in opata«, najdemo še eno pesem, ki je

³⁾ ČZN 1930, 104—105.

nedvomno posneta po Bürgerju, dasi to ni navedeno. To je Kosmačeva »Prilika«, ki je izšla v 4. zvezku Čbelice in se obenem z izvirnikom glasi:

Die Buben sind den Hummeln gleich;	Fantiči so čmerljam enaki,
Ihr Mägdelein mögt euch hüten!	Devica, le vari se jih!
Sie schwärmen durch des Lenzes Reich	V' spomladnim ti letajo zraki,
Um Blumen und um Blüten.	Prijatli, lej! rožic so vsih;
Sie irren her, sie schwirren hin	Od cvetke do cvetke brenčijo,
Mit Sehnen und mit Stöhnen	Želé ji posekati méd,
Und können ihren Leckersinn	Ko rožice cvetje zgubijo,
Des Honigs nicht entwöhnen.	Proč čmerljev nezvestili je sléd!

V nemškem izvirniku, ki mu je naslov »Hummelied«, sledita za navedeno kitico še dve: ena s primerom: »Die Unschuld ist dem Honig gleich«, zadnja s primerom: »Die Mägdelein sind den Blumen gleich«. Teh dveh Kosmač nima. Prvo Bürgerjevo kitico pa je vsebinsko skorajda prevedel, tako da jo kljub metrični razliki z gotovostjo lahko smatramo za predlogo njegovi »Priliki«.

Janko Glaser.

Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1930.

Sestavil Franjo Baš.

Kratice (prim. ČZN XXV, 227): ADK = Ameriški Družinski Koledar; BV = Bogoslovni vestnik; DP = Delavska Politika; DiS = Dom in Svet; El = Etnolog; Il = Ilustracija; KCD = Koledar Cankarjeve Družbe; LZ = Ljubljanski zvon; MV = Mariborski Večernik Jutra; ZV = Zdravniški vestnik; Žid = Žena in dom; Žis = Življenje in svet.

V bibliografiji za leto 1929 je izostal članek:

Matl Josef: Die Entwicklungsbedingungen der epischen Volksdichtung bei den Slaven. Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. N. F. B. V. 1929. 57—96.

Največ narodopisnega gradiva je raztresenega po dnevnem časopisju; to vsebuje gradivo, ki je v zvezi s sodobnimi vprašanji. Posledica tega je, da je naše narodopisje najmočnejše zastopano po gradivu, ki obravnava izseljeniška, manjšinska in socialna vprašanja. Gradivo o izseljencih, izseljevanju in manjšinah stoji pod vplivom naših nacionalnih in nacionalističnih stremenj, o socialnem življenju pa pod vplivom sodobnega gospodarskega položaja. Vsled tega manjka članekom, ki vsebujejo v dnevnem časopisju narodopisno gradivo, narodopisni smoter.

Strokovni narodopisni zborniki ne morejo prevzeti narodopisnih obravnavanj sodobnih vprašanj, ker izhajajo redko, pa tudi neredno. Tako pri ČZN kakor tudi pri El manjka delitve dela, istotako pa tudi predpogoj temu: samo k narodopisju usmerjeni delavci. Obenem s tem manjka našemu narodopisju metodični temelj. Poleg antropogeografske metode nastopa umetnostno-zgodovinska in v nekoliko oddaljenosti za tema filološka, medtem ko antropološka še ne prihaja do veljave.

Metodični temelj našemu narodopisju bo dala metoda, ki bo delovno najmočnejša. Danes se vse metode lepo izpopolnjujejo, ker obravnavajo narodopisna vprašanja z različnih vidikov, čeprav je obseg znanstvenega narodopisnega dela precej ozeke. Razširitev obsega znanstvenega narodopisja je danes temeljna naloga našega narodopisja. Bibliografija kaže, da je samo majhen del našega narodopisnega gradiva strokovno obdelan. Posebno važnost zadobi to dejstvo v zvezi z bodočo stolico narodopisja, ki se lahko ustanovi šele, ko je obseg narodopisnega znanstvenega dela dovolj širok.

V skladu z današnjim človekovim življenjem vsebuje naše narodopisje v majhni meri prvotne elemente človekove kulture; tako da daleko prevladujejo elementi prikrojevanja in prilagodevanja zemljepisnih in zgodovinskih predpogojev ter pridobitev na konservativno kulturno gledanje našega človeka.

Adamič Arnošt. Glej: Polšnik; Zagorje.

A.(damič) E.(mil). Glej: Narodna pesem.

(Agrarni interesenti.) Zborovanje Zveze slov. agrarnih interesentov. Jugoslovan I, št. 2.

(Agrarna zadruga.) Agrarna zadruga v Črensovcih. Slovenec LVIII, št. 256.

(Ajdovščina.) Jurca Jos.: Ustanovitev ajdovskega patronata. KGM 1931. 97—99.

Ambroschitz Hans. Glej: Manjšine, Gradiščansko.

(Andrejčkov Jože.) Odkritje spominske plošče Andrejčkovemu Jožetu. Jutro XI, št. 148. — Slovenec LVIII, št. 153.

(Apaško polje.) Apaška kotlina. Jugoslovan I, št. 59. — Iz Apaške kotline. Slovenec LVIII, št. 191.

Arh J. Glej: Rudarji.

(Arheološka raziskavanja.) Saria B.: Die archäologischen Forschungen in Jugoslavien, Slavische Rundschau II, 8—12, 189—194.

(Bajke in pripovedke.) Jakob Kelemnina: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Celje 1930. 408 str.

(Baraga Friderik.) Ameriški Slovenci proslavljajo Barago. Slovenec LVIII, št. 160. — Baragove jubilejne slavnosti v l. 1930. AMK 1930, 20—31. — Baragova proslava v Calumetu. AS XLI, št. 161, 162. — Baragova stoletnica. Prosveta XXXIII, št. 107. — P. Hugo Bern: Baraga in ljubljanski cenzorji. AMK 1931, 83—87. — P. Hugo Bren: Baraga in Pirc. AMK 1931, 63—75. — P. Hugo Bren: Od jurista do indijanskega misijonarja. AM XXII, 236—241; AS XLI, št. 152—155. — Dvainštirideset let staro pismo o Baragovi boleznii in smrti. AMK 1931, 76—79. — 7000 amer. Slovencev proslavlja spomin prvega slovenskega škofa v Ameriki. Slovenec LVIII, št. 246. — Dr. J. L. Zaplotnik: Nekaj dodatkov k Baragovim življenjepi-som. AMK 1931, 32—58. — Albina J. Wahcic: The centenary of Frederick Baraga. AMK 1931, 96—103.

Baš Franjo. Glej: Bibliografija; Kapla; Mravljak Josip; Naše selo; Noršinci; Prekmurje; Preša; Trojanović; Tuma; Vurnik Stanko.

(Bela Krajina.) Belokranjski izseljenci. Jutro XI, št. 236. Glej: Domača obrt; Izseljenci, Argentina; Vurnik.

Beograd. Zanimiva knjiga o starem Beogradu. Jutro XI, št. 111. (S. Petrović: Beograd pre sto godina.)

Bevk France. Glej: Narodna pravljica.

Bevk Stanko dr. Glej: Lov.

- (Bjelovučić Nikola Zvonimir, dr.) Wutte M.: Etnografske granice Slovenaca. Hrvata, Srba i Bulgara. Zagreb 1929. Car I. CXX, 202.
- (Bloke.) Naše Bloke in bloško smučarstvo. AD XXXII, št. 292. — Nekaj o bloškem kraljestvu. SN LXIII, št. 105. — O planoti, kjer so vsi smučarji. Jugoslovan I, št. 176.
- (Biba.) Planina Biba. Slovenec LVIII, št. 234.
- (Bibliografija.) Franjo Baš: Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1929. ČZN XXV, 227—241. — Kulišić Spiro: Oglad bibliografije naših narodnih poslovica. GEM V, 142—151. — Petar Z. Petrović: Bibliografija za 1929 godinu. GEM V, 152—160.
- B.(ohinec) V.(alter). Glej: Camin Gustavo; Kongres.
- (Bohinjske planine.) »Na planincih luštno je . . .« Slovenec LVIII, št. 182.
- (Borovlje.) Fr. Mišič: Borovlje — mesto. Jutro XI, št. 295. — Fr. Mišič: Pro: padanje Borovelj in njih puškarske industrije. MV IV, št. 255. — Falne Ludwig: Zur Geschichte der Ferlacher Gewehrzeugung. Car I. CXX, 98—119.
- (Borovnjak.) J. Borovnjak i dr. Fr. Ivanoci. N XVIII, št. 1.
- (Božič.) Jože Gregorič: Božič v Kostelu. Slovenec LVIII, št. 293. — Božič v Makedoniji. Ml XI, 14—18. — Božične pripovedke. Priredil Pavel Karlin, Z začarane police. VI. Ljubljana 1930. 47 str. — Kobanske božične skrivnosti. MV IV, št. 294. — Mantuani Josip: Božič v umetnosti. Slovenec LVIII, št. 293. — D. Oberžan: Božič v tujini. (Belgija.) Slovenec LVIII, št. 293. — Slovenski božični običaji. Slovenec LVIII, št. 293. — Tensundern: Kako praznujejo Božič Slovenci v Nemčiji. Slovenec LVIII, št. 293.
- Brandner Anton. Glej: Manjšine, Koroška.
- (Brežice.) Brežice se modernizirajo. Slovenec LVIII, št. 291. — Gospodarske potrebe brežiškega in krškega okraja. Slovenec LVIII, št. 265.
- Bren Hugo P. Glej: Baraga Friderik.
- Breznik Anton. Glej: Slovenski jezik.
- Brodar S. Glej: Olševa.
- Brozovič Ante. Glej: Manjšine, Koroška.
- Bučar Vekoslav. Glej: Koroško; Srbske Lužice.
- (Budimir Milan.) N. Županić: — —, Hrvat. (Šišićev Zbornik). Zagreb 1929. El IV, 245.
- Bukovec Anton. Glej: Čebelarstvo.
- Burian Vaclav. O kulturno-nacionalnim odnošajima izmedju Čehoslovaka i Jugoslovena. Sokolski Glasnik I, št. 14.
- (Byloff Fritz.) Graber Georg: Volkstümliches aus Strafprozessen der österreichischen Alpenländer mit besonderer Berücksichtigung der Zauberei- und Hexenprozesse. Car I. CXX, 36—37.
- (Cehi.) Spomin na dobo cehov. (Škofja Loka.) Jutro XI, št. 259.
- (Celje.) 250letnica cerkve sv. Jožefa nad Celjem. Slovenec LVIII, št. 207. — Anna Wambrechtsamer: Einiges über die Gruft der Cillier Grafen. DZ LV, št. 103—104.
- (Celovec.) Vojteh Čuš: Zakaj je Celovec nemško mesto. SU XXXI, 116—119. — Wutte M.: Die Städte Deutschösterreichs IV. Die Stadt Klagenfurt. Herausgegeben vom Gemeinderat der Landeshauptstadt Klagenfurt. Berlin-Friedenau 1929. Car I. CXX, 38—40.

- (**Cenov Ganče.**) Ž(upanić): — —, Die Abstammung der Bulgaren und die Urheimat der Slaven. Berlin 1930. El IV, 244.
- (**Cerknica.**) Lepa si cerkniška dolina. Slovenec LVIII, št. 182.
- (**Cerkve.**) Čuvajmo naše cerkve! Jutro XI, št. 219. — Pri pohorskih cerkvicah. Jugoslovan I, št. 37. — Singer Stephan: Romanische Kirchen und deren Umbau im Ebendorfer Dekanate. Car I. CXX, 134—146.
- (**Cigani.**) Pri kočevskih ciganih. MV IV, št. 188. — S fotografom pri ciganih. Slovenec LVIII, št. 158.
- (**Crucium.**) Crucium in njegovi prebivalci. Slovenec LVIII, št. 191. — Crucium in njegovi raziskovalci. Slovenec LVIII, št. 158.
- (**Cumin Gustavo.**) B(ohinec) V(alter): — —, Cenni geografici sulla zona forestale della Carsia Giulia GV V—VI, 221. — — —, Guida della Carsia Giulia, GV V—VI, 213—214.
- (**Cven.**) Pri konjskih dirkah na Cvenu. Jutro XI, št. 129.
- (**Čabar.**) Čabar in okolica. Jugoslovan I, št. 82. — Koritnik M.: Lep je čabarski okraj. Slovenec LVIII, št. 16. — Občine Osilnica, Draga in Trava pripadle Čabru. Slovenec LVIII, št. 164. — V domačiji našega junaka Petra Klepca. Jutro XI, št. 190.
- (**Čarovnice.**) Davorin Volavšek: Slovenske copernice in zamorski čarovniki. Vrtec XXXI, 129—131.
- (**Čaven.**) Josip Jurca: Čaven in izpod Čavna. KGM 1930, 72—75.
- (**Čebelarstvo.**) Anton Bukovec: Sila kole lomi. (Primitiven koš na Velikem Boču) SČ XXXIII, 53. — I. Mayer: Čebelarstvo v kamniškem okraju. SČ XXXIII, 1—5, 20—22, 36—38, 53—54, 66—67, 98—99, 129—131, 163—165.
- (**Čermelj Lavo.**) Grahor I.: — —, Julijska Krajina. Ljubljana 1930. LZ L, 503.
- Čermelj L. dr.** Glej: Julijska Krajina.
- (**Čipke.**) Napredek naših ženskih domačih obrtov. IS VI, št. 13. — Naše čipke se selijo na Poljsko. Jugoslovan I, št. 163. — Razstava slovenskih čipk. Jugoslovan I, št. 10. — Slovenske čipke na mednarodni razstavi v Kodanju. Slovenec LVIII, št. 41. — Velik uspek čipkarske razstave. Slovenec LVIII, št. 132.
- Čuš Vojteh.** Glej: Celovec; Koroška.
- (**Dalmatinci.**) Naši Dalmatinci vseh branž. SN LXIII, št. 283.
- Debevec Jaka.** Glej: Izseljenci, Zedinjene Države Severne Amerike.
- Dev Oskar.** Glej: Narodna pesem.
- (**Denar.**) V kovačnici krivega denarja. (Spomin na Jož. Bebra s Ponovič.) Jutro XI, št. 140.
- (**Delavska pesem.**) Iv. Vuk: Dan delavske pesmi. DP IV, št. 94, 95.
- (**Delavstvo.**) Delavci v nabrežinskih kamnolomih. Db XLIII, št. 9. — Delavska pravda. Slovenec LVIII, št. 286. — Mislimo na konec! (Socijalne slike iz delavsko-kmečkih krajev.) Slovenec LVIII, št. 274. — Prilike za delo in zaslužek. Slovenec LVIII, št. 77. — Delavsko gorje (Črna). Slovenec LVIII, št. 273. — Delavski dom v Kranju. Slovenec LVIII, št. 210. — Kako rešuje delavstvo stanovanjsko vprašanje (Jesenice). Jutro XI, št. 124. — Kako se godi delavkam (Šiška). Slovenec LVIII, št. 261. — Pavla Lovšetova: Evropsko in ameriško stanovanje naših delavcev. AD XXXII, št. 302. — Obupno siromaštvo kočevskih delavcev. Slovenec LVIII, št. 79. — 60% delavk jetičnih (v kočevskih tekstilnih tovarnah). Slovenec LVIII, št. 229. — Težko stanje kočevskega delavstva. Slovenec LVIII, št. 107. — Trboveljsko delavstvo v borbi za kruh. Jutro XI, št.

107. — Veliko delo za kočevsko delavstvo. (Delavska kuhinja.) Slovenec LVIII, št. 193.
- Dimnik Ivan.** Glej: Šolstvo.
- (Divji lovec.)** Pri divjem lovcu. (Janez Konič = Finžgarjev divji lovec). Slovenec LVIII, št. 131.
- (Dobova.)** Dobova pri Brežicah. Naše slike I, št. 5.
- Dolenc Metod.** Glej: Ljudsko pravo.
- (Dolenjsko.)** Viktor Pirnat: V dolini dolenjskih gradov (Hmeljnik, Otočac, Tolsti vrh). Jugoslovan I, št. 174. — Podbevšek Anton: Glej: Novo Mesto.
- (Dolnja Lendava.)** Horvat Izidor: Bela Lendava najlepši kraj Prekmurja. Jutro XI, št. 202.
- (Domača obrt.)** Domača lesna obrt v Ribniški dolini. Jugoslovan I, št. 89. — Iz naše domače slovenske obrti. IS VI, št. 45. — Krošnjaarstvo: S krošnjo odhajajo po svetu. (Kočevje.) Slovenec LVIII, št. 227. — Vprašanje krošnjaarstva v kočevskem okraju. Jutro XI, št. 138. — Krznarstvo: K 90letnici zadnjega irharja in krznarja v Ribnici na Došenjskem. D Ted. slike VI, 41. — J(ože) R(us): Kje so časi, ki so bili? Jutro XI, št. 231. — Ogljarstvo: Pri naših ogljarjih. D Ted. slike VI, št. 24. — Strojnarstvo: Dvesto let razlaških Prašnikarjev. (Iz žive kronike stare domače strojarije.) Jutro XI, št. 273. — Suharoba: Iz dežele lesenih žlic in rešet (Ribnica). Slovenec LVIII, št. 204. — Mož s sulho robo. VP 1931, 49. — Jože Rus: Suha roba, brihtna Ribnica in široki svet. Jutro XI, št. 208. — Suha roba na velesejnu. SN LXIII, št. 199. — Tkalstvo: Domače tkalstvo v Beli Krajini. Slovenec LVIII, št. 57.
- Dominica »Oculi«** in njeno slovensko poimenovanje. BV X, 154—160.
- Dravska dolina.** A(lois) S(er)pp: Die Römerstraße im steierischen Drautale. DZ LV, št. 54, 55. — Strah F.: Ob Dravi na Pohorje. Slovenec LVIII, št. 21. — Strah Fr.: Skozi Dravsko dolino. Slovenec LVIII, št. 26.
- (Dravsko polje.)** Arheološka odkritja na Dravskem polju. Jugoslovan I, št. 47.
- Drobnjaković Bor. M.** Glej: Džordžević Tihomir, dr.; Muzej.
- Druškovič A.:** Južna Srbija kot narodnostni problem. LZ L, 51—53.
- (Družina.)** Najštevilnejša slovenska družina. Jutro XI, št. 75.
- Državna severna meja.** Gospodarska odvisnost in narodna zavednost naše severne meje. Jugoslovan I, št. 1. — Jugoslovanska zavest na severni meji. Slovenec LVIII, št. 279. — Naša državna meja v Slovenskih goricah. MV IV, št. 88. — R(ehar) R(adiovoj): Naše obmejno delo. Jugoslovan I, št. 125. — V dvanajstem letu Jugoslavije. (Narodnostne slabosti ob državni meji.) MV IV, št. 196.
- (Đorđević Tihomir, dr.)** Bor. M. Drobnjaković: Bibliografija radova naših etnologa. I. Dr. Tihomir Đorđević. GEM V, 161—167.
- (Egger Rudolf.)** Jantsch: — —, Ausgrabungen in Feiſtriz a. d. Drau. Car I. CXX, 34—36. — Jantsch: — —. Ein heiliger Bezirk im Gebiete von Teurnia. Car I. CXX, 34. — Jantsch: — —. Civitas Noricum. Car I. CXX, 33. — Jantsch: — —. Ein spätes Denkmal des Kaiserkultes Car I. CXX, 33—34.
- Ehrlich Lambert, dr.** Glej: Misijonska etnološka razstava.
- Emigracija.** Emigrantske organizacije. MV IV, št. 81. — Jezeršek Ciril: Naša poveljna prekomorska emigracija. GV V—VI, 176—179.
- (Erak.)** Županić Niko: Reka Erak El IV, 113—121.
- Erker Josef.** Glej: Kočevje.

- (Fahne Ludwig.)** Glej: Borovlje.
- Flosarska,** MV IV, št. 185.
- (Fram.)** A(lois) S(ser)pp: Die Burgruine Fram. DZ LV, št. 16, 30.
- (Gasilstvo.)** Janko Glaser: Kako so gasili pred 105 leti. Žis VIII, 389—391. — Najstarejša gasilska organizacija. Slovenec LVIII, št. 65. — Zgodovinska gasilska razstava, Slovenec LVIII, št. 175.
- Gesemann G.** Glej: Muzeji.
- (Gjurdjević Vladimir R.)** S. Vurnik: — —, Trideset i pet Srpskih Narodnih Pesama za klavir. Beograd 1930. El IV, 222.
- (Glasbena folklor.)** Dr. Stanko Vurnik: Studija o glasbeni folklori na Belokranjskem. El IV, 165—186. — Stanko Vurnik: Studija o stilu slovenske ljudske glasbe. (Alpska, vzhodnjaška in sredozemska pesem.) DiS XLIII, 310—318.
- Glaser Janko.** Glej: Gasilstvo; Kotnik Janko; Maribor; Vurnik Stanko.
- Goli A.** Glej: Slovenska imena.
- Golobič L.:** Kulturna analiza etnografije Hrvata. Slovenec LVIII, št. 270.
- (Gorenjsko.)** Strah Fr.: Jaz pa pojdem na Gorenjsko. Slovenec LVIII, št. 113; — Jaz pa pojdem na Gorenjsko. Slovenec LVIII, št. 170.
- Gorica.** Gospod Jurij bere »Novice«. (Iz dobe narodnega preporoda v Gorici.) Slovenec LVIII, št. 91.
- Gorjanci.** Pred sto leti pod Gorjanci. Jutro XI, št. 69. — Tajnosti Gorjancev. Slovenec LVIII, št. 119.
- Gornja Radgona.** Iz severnega obmejnega kota. Jutro XI, št. 254.
- Gospa Sveta.** Gosposvetski prestol. IS VI, št. 41. — Plebiscitni spomenik na Gosposvetskem polju. Jutro XI, št. 107.
- (Gozdarstvo.)** K veliki gozdarski razstavi. IS VI, št. 36.
- Graber Georg.** Glej: Byloff Fritz.
- (Grabež.)** Janko Kač: O grabežu in vlačugah. Jutro XI, št. 273.
- Gradnik Alojz:** Čarobni studenec in druge japonske pripovedke. Z začarane police. V. Ljubljana 1930, 30 str.
- Grahor I.** Glej: Čermelj Lavo.
- Gregorič Jože.** Glej: Božič; Kostel; Pregovori; Veliki petek.
- Grizin M.** Glej: Kočevje.
- Grivec Fran.** Glej: Vzhodne cerkve.
- Gruden Jožef.** Glej: Narodna pravljica.
- Grum Anton.** Glej: Narodna pesem.
- (Haloze.)** Haložani in njih skrb za obstanek. Jugoslovan I, št. 211.
- (Hema.)** L' Estocq: Die Hemmaverehrung in Unterkärnten. Car I. CXX, 193—194.
- (Hiša.)** Človeška bivališča v razvoju kulture. MV IV, št. 9. — Štefanija Humek: Stanovanje iz leta 1890. MI XI, 74—75. — Naš dom (Zila). KS X, št. 3. — Nekaj o kmetiškem domu. Žid I, 12. — Razvoj človeškega bivališča. KGM 1931, 62—63. — Stara hiša iz Valvazorjevih časov zgor. (Polhov Gradec.) Slovenec LVIII, št. 251. — V kmetskih domovih slovenski slog. Žid I, 56. — Vurnik Stanko: Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp. E IV, 30—86.
- (Hmeljnik.)** Na Hmeljniku. Slovenec LVIII, št. 216.
- (Hmeljarji.)** Janko Kač: Hmeljarska sedmina. Jutro XI, št. 202. — Janko Kač: Pri pobiralcih in šuščih hmelja. Jutro XI, št. 196.

- Horvat Anton.** Glej: Prekmurje.
- Horvat Izidor.** Glej: Dolnja Lendava.
- Horvat Janko.** Glej: Prekmurje.
- Hrastnik Oskar.** Glej: Manjšine, Štajersko.
- (Hrastnik.)** Kako se je razvil hrastniški premogokop. Jutro XI, št. 102.
- Hubad Matej.** Glej: Narodna pesem.
- Humek Štefanija.** Glej: Hiša.
- Ilešič Svetozar.** Glej: Ljubljana; Zwitter Fran.
- (Indoevropci.)** O najstarejših Indoevropcih. Jutro XI, št. 35. (Poročilo o arheoloških ugotovitvah M. Hroznyja v Mali Aziji.)
- Ivančna gorica,** kraj tisočletnih zgodovinskih spominkov. Jutro XI, št. 243.
- (Ivanoci Iv., dr.)** Glej: Borovnjak.
- (Izseljenci.)** Gorje naših izseljencev. Slovenec LVIII, št. 232. — Izgradnja zaščite naših izseljencev. Jutro XI, št. 205. — Izseljenci naša rana. Slovenec LVIII, št. 283. — Izseljenci se vračajo. Jutro XI, št. 294. — Najboljša Amerika — rodna gruda. (K izseljeniški nedelji.) Slovenec LVIII, št. 257. — Naša kri v tujini. Slovenec LVIII, št. 234. — Naši v tujini. KS X, št. 3. — Ne izrabljajte izseljencev (»Jugoslovanska Sloga«.) Slovenec LVIII, št. 222. — Križi in težave naših izseljencev. SN LXIII, št. 187. — Purić Božidar: Naši izseljenci. (900.000 jugoslovanskih izseljencev.) Slovenec LVIII, št. 196. — Resnica o naših izseljencih. (Predavanje komisarja dra Kuharja o naših izseljencih v Franciji, Belgiji in Luksemburgu.) Jugoslovan I, št. 166. — Skrb za izseljence napreduje. (Občni zbor družbe Sv. Rafaela za izseljence v Ljubljani.) Slovenec LVIII, št. 245. — Slovenske izseljenke. MV IV, št. 25. **Argentina:** Jugosloveni v Južni Ameriki. D XIII, št. 3. — Naša emigracija v Argentini. Jugoslovan I, št. 46. — Naše slovensko ženstvo v Argentini. MV IV, 158. — Naši Belokranjci v Cordobi. — Argentina. Novice v slikah I, št. 1. — Slovenski kolonisti v Argentini. Slovenec LVIII, št. 67. — Iz življenja naših izseljencev. MV IV, št. 178. — **Avstralija:** Jugosloveni v Avstraliji. Slovenec LVIII, št. 220. — Iz življenja naših izseljencev. MV IV, št. 178. — Jugosloveni v Avstraliji. MV IV, št. 158. — Jugosloveni v Avstraliji. Jutro XI, št. 250. — Belgija: Prva slovenska šola v Belgiji. Slovenec LVIII, št. 7. — **Brazil:** Ivan Pregelj: Gibanje naših v Braziliji. Prosveta XXIII, št. 285. — Slovenska naselbina v Braziliji. D XIII, št. 8. — **Chile:** Naši rojaki v Antofagasti. SN LXIII, št. 45. — **Francija:** Boljša domača črna gruda, kakor tuja zlata ruda. (Rudarji iz Francije.) Jugoslovan I, št. 73. — Delavno slovensko društvo v Franciji. (Audun le Tiche.) Jutro XI, št. 260. — Iz Merlebacha. Slovenec LVIII, št. 158. — Kdo skrbi za izseljence. Slovenec LVIII, št. 251. — Med našimi v Franciji. (Audinourt.) Slovenec LVIII, št. 114. — Naši izseljenci v Franciji, Belgiji in Luksemburgu. D XIII, št. 52. — Naši v Franciji za domovino. Slovenec LVIII, št. 278. — Ne tiščite v tujino. Slovenec LVIII, št. 238. — Organiziranje jugoslovanskih izseljencev v Franciji. Jutro XI, št. 208. — Praznik naših izseljencev na Francoskem. Jutro XI, št. 229. — Slovenska slavnost v Franciji. Slovenec LVIII, št. 226. — Slovenske naselbine v srednji Franciji. Slovenec LVIII, št. 171. — Slovesna blagoslovitev zastave slovenskega društva v Franciji. Jugoslovan I, št. 106. — **Holandiska:** Naši na Holandskem. DP IV, št. 97. — A. Pohar: Naši izseljenci v Holandiji.

Slovenec LVIII, št. 293. — A. Pohar: Slovenski izseljenci v Holandiji. Db XLIII, št. 52. — Slovenci na Nizozemskem. Slovenec LVIII, št. 3. — Slovenski sv. misijon v Holandiji. Slovenec LVIII, št. 246. — Južna Amerika: Jugoslovenci v Južni Ameriki. D XIII, št. 3. — Naselitvene in delavske razmere v Južni Ameriki. Jugoslovan I, št. 15—34. — Naši v Južni Ameriki. Slovenec LVIII, št. 221. — Kanada: Na farmah v Kanadi. Slovenec LVIII, št. 40. — Naši v Kanadi. Jutro XI, št. 87. — Svarilo izseljencem v Kanado. Slovenec LVIII, št. 87. — Nemčija: Bolha Pavel: Važne pridobitve za westfalske Slovence. D XIII, št. 5. — Društvo »Bratovska ljubezen« (Homburg—Hochheide.) D XIII, št. 2. — Novo slovensko pevsko društvo v Nemčiji (Hamborn—Neumühl). Jutro XI, št. 299. — Pri Slovencih v Ensisheimu. Slovenec LVIII, št. 247. — D. Ravljen: Društveno življenje naših Westfalcev. Žis VIII, 187—189. — Davorin Ravljen: Kako žive rudarske družine v Nemčiji. Žis VIII, 76—78. — D. Ravljen: Narodna vzgoja naših rojakov na tujem. (Westfalsko.) Žis VIII, 158—161. — D. Ravljen: 50.000 naših na nemškem zapadu. Žis VIII, 37—39. — D. Ravljen: Socialna zaščita naših rudarjev v Nemčiji. Žis VIII, 130—132. — D. Ravljen: Življenjsko razmerje v Porurju. Žis VIII, 104—105. — 3000 sezonskih delavcev v Nemčiji. Slovenec LVIII, št. 46. — Slovenci v Nemčiji. Slovenec LVIII, št. 33. — Westfalski rojaki presrčno sprejeti v Ljubljani. Jutro XI, št. 199. — Zedinjene Države Severne Amerike: Ameriški Slovenci v domovini. Jutro XI, št. 142. — Ameriški Jugoslovani za Slovence na Primorskem. Slovenec LVIII, št. 236. — Ameriški Slovenci za svoj radio. Slovenec LVIII, št. 39. — Angleščina in časopisje (= slovensko v USA). AD XXXII, št. 264. — J. Debevec: Naša mlada generacija. AD XXXII, št. 3. — J. Debevec: Slovenci v Clevelandu. AD XXXII, št. 48. — Delo pod zemljo požre mnogo članov SNPJ. Prosveta XXIII, št. 119. — Desetletnica Slovenske banke. (Cleveland.) AD XXXII, št. 77, 78. — Domovina v tujini. (Iz pogovora z go. Pavlo Lovšetovo.) ŽS VIII, 77—80, 115—118. — A. Garden: Tedenski odmevi. Prosveta XXIII, št. 47. — J. Jerkič: Primorski dan. AD XXXII, št. 285. — Jugoslovanske podporne organizacije. AD XXXII, št. 41, 43, 46. — Anthony Kastelic: California in njeni jugoslovanski naseljenci. ADK 1930, 124—127. — Katoliški Slovenci v Ameriki. (Pred 17. skupščino KSKJ.) — Konferenca Narodnega doma. (Cleveland.) AD XXXII, št. 111, 124, 126. — Konvencija KSKJ. AD XXXII, št. 159, 176. — Lep napredek jednote. (SNPJ.) Prosveta XXIII, št. 171. — Ivan Molek: Rajska dolina. (Odlomek iz zgodovine ameriških Slovencev.) ADK 1930, 32—42. — Naše zadeve v Clevelandu. AD XXXII, št. 270. — Naši v Ameriki. Jutro XI, št. 119. — Polletni računi S.D. Zveze (od 1. I. do 30. VI. 1930). AD XXXII, št. 195. — Poročilo bolniškega sklada SNPJ. Prosveta XXIII, št. 249. — Poročilo iz dveh prekmurskih fara v Ameriki. (Bridgeport, Conn.; Betlehem, Pa.) AM XXII, 237—243. — Rudeča paprika v Pueblo. AS XXXIX, št. 149, 150. — Seznam slovenskih kulturnih društev. ADK 1931, 28. — Slovenci v Clevelandu. Ml XI, 66—67. — Slovenci v Wisconsinu. Slovenec LVIII, št. 3. — Slovenska kultura. (Cleveland.) AD XXXII, št. 82. — Slovenska narodna zavest. (Radio.) AD XXXII, št. 11. — Slovenska ženska Zveza. AD XXXII, št. 125. — Slovenske Tiskarne v Ameriki. ADK 1931, 195. — Slovenske župnije v Ameriki. AMK 1931, 164—166. — Slovenski domovi v Zedinjenih dr-

žavah. ADK 1931, 20—27. — Slovenski pionir v amer. pragozdu. Slovenec LVIII, št. 49. — Slovenski Radio-program. AS XXXIX, št. 19, 20, 24, 25. — Slovenski radioprogram in SNPJ. Prosveta XXIII, št. 56. — Slovenski radio program ponos Amerikancem. AD XXXII, št. 288. — Slovensko časopisje v Ameriki. ADK 1931, 27—28. — J. M. Trunk: K. S. (Ime.) AS XXXIX, št. 100, 101. — J. A. Urankar: Beseda o našem imenu. AS XXXIX, št. 217, 218. — Aleksander Urankar: Stoprocentna kri. AS XXXIX, št. 227. — Za primorske Slovence. AD XXXII, št. 285. — Frank Zaitz: Ameriški Slovenci včeraj, danes in jutri. KCD 1931, 60—65. — Zapisnik zborovanja glavnega odbora SNPJ. Prosveta XXIII, št. 42. — Zapisnik zborovanja glavnega odbora SNPJ. Prosveta XXIII, št. 196. — J. L. Zaplotnik: Še nekaj o ustanovitvi KSKJ. AS XXXIX, št. 67, 68, 69.

(Izseljevanje.) Beg z dežele. MV IV, št. 13. — Beg z dežele in izseljevanje. MV IV, št. 125. — Delavci v Franciji. Slovenec LVIII, št. 209. — Izseljevanje iz Dravske banovine. Jugoslovan I, št. 168. — Izseljevanje narašča. Slovenec LVIII, št. 94. — J. Jerič: Beseda o izseljevanju in razmerah naših izseljencev. Ml XI, 344—345. — Naša kri. Slovenec LVIII, št. 194. — Ne v Ameriko, zlasti ne v južno! SN LXIII, št. 199. — Izseljevanje Turkov z Balkana. MV IV, št. 75. — Podatki našega izseljenišтва. (Marc 1930.) Slovenec LVIII, št. 114. — Tistim, ki gredo v tujino! (Navodila izseljencem v Francijo, Belgijo, Luksemburg in Holandsko.) Slovenec LVIII, št. 71.

(Jahne Ludwig.) Wutte: — —, die Eisenindustrie im Vellachtale. Car I. CXX, 199—200. (Izhaja iz XVI. stoletja.)

Jandl France. Glej: Šolstvo.

Jandrisevičs Peter. Glej: Pisanice.

Jantsch. Glej: Egger R.

Janžekovič Ivan. Glej: Košaki.

(Javorje.) Naše slike I, št. 6.

(Jeglič A. B.) Iz domovine in življenja našega vladike. IS VI, št. 21.

Jerič J. Glej: Izseljevanje.

Jerkič J. Glej: Izseljenci, Zedinjene Države Severne Amerike.

(Jesenice.) Kako rastejo Jesenice z okolico. Jutro XI, št. 225.

Jezeršek Ciril. Glej: Emigracija.

Jezik in narodna zavest. MV IV, št. 3.

(Julijska Krajina.) Nacionálni kulturni pregled. Uredil dr. L. Čermelj. Ljubljana 1930. 73 str. + II.

Jurančič Josip. Glej: Remšnik.

Jurca Josip. Glej: Ajdovščina; Čaven; Nanos.

(Jurjevo.) Kako Srbi pričakajo pomlad. Slovenec LVIII, št. 103.

Jurkovič Joso. Glej: Manjšine.

Kač Janko. Glej: Grabež; Hmeljarji; Mlačev; Soseska; Žetev.

(Kače.) Š(ašeli) I.: Dolenjske vraže, prazne vere in pravljice o kačah. Ml XI, 307.

(Kapela.) Kapelski dojmi. Jutro XI, št. 102.

(Kapla.) Franjo Baš: Prazgodovinska najdba na Kapli. ČZN XXV, 225—226.

(Kapla na Koroškem.) L' Estocq: Zur Geschichte des Schlosses Hagenegg un! des Marktes Kappel. Car I. CXX, 196—197.

- (**Karavanke.**) Dr. J. Šašel: Imenoslovje koroških Karavank, PV XXX, 163—164; 186—188; 203—205; 279—283.
- Karlin Pavel.** Glej: Božič. — Milhec in princ lenuhar. Z začarane police IV. Ljubljana 1930. 47 str.
- Kastelic Anthony.** Glej: Izseljenci; Zedinjene Države Severne Amerike.
- (**Kelemina Jakob.**) Šilc J.: — —, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Celje 1930. DiS XXXIII, 328—329.
- Kelemina Jakob.** Glej: Bajke in pripovedke; Matl Jos.; Dr. Pirchegger Simon.
- Kerec France.** Glej: Prekmurje.
- Klebel E.** Glej: Koroška.
- Klopotec,** vinogradni zvonček. Naše gorice IV, 179—180.
- (**Kmetijstvo.**) Glas slovenskih kmetov. Slovenec LVIII, št. 263. — Kmečka pravda. Slovenec LVIII, št. 282. — Kmetijstvo na Dolenjskem. Slovenec LVIII, št. 109, 170, 176. — Naša agrarna kriza. Slovenec LVIII, št. 235. — Njive samevajo, bajte razpadajo. Slovenec LVIII, št. 80. — Preuredba naše kmetije s pomočjo modernega pašništva. Jutro XI, št. 108. — Zahteve slovenskih kmetov. Slovenec LVIII, št. 258.
- Kobanc** = Glaser Janko.
- (**Kobansko.**) Job: Sv. Pankracij na Kobanskem. Slovenec LVIII, št. 107. — Ob desetletnice razmejitve na Kozjaku. MV IV, št. 64, 65, 66, 67, 68, 69. — Obmejna gruda umira. (Prilike na kobanski meji.) MV IV, št. 247.
- (**Kočevje.**) Dospelitev Kočevarjev pred šeststo leti. AS XXXIX, št. 221. AD XXXII, št. 200. — Die Deutschen im Ausland Gottschee. Jugoslovan I, št. 58. — Josef Eppich: Festrede zur Gottscheer 100-Jahrfeier. DZ LV, št. 64. — Erker Josef: Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahrfeier. Kočevje 1930. VIII + 256 str. Iz vsebine: Josef Erker: Das Wachstum des Gottscheer Volkes. 71—72 + 3 karte. — Wilhelm Fürer: Um 1330. (Die Einwanderung. — Die Besiedlung. — Die Entwicklung der Landwirtschaft. — Der Hausierhandel.) 79—89. — Josef Erker: Die Tabore. 90—94. — Max Eck: Gottscheer Hausierer im Deutschen Reich. 95—98. — Dr. Jos. Krauland: Die wirtschaftliche Entwicklung des Gottscheer Landes. 99—103. — Georg Widmer: Urkundliche Beiträge zur Gottscheer Rechts- und Wirtschaftsgeschichte. 108—116. — Oswald Deuerling: Die Einheit des deutschen Volkes im Spiegel der Gottschee. 167—173. — Edgar Lehmann: Bevölkerungsverteilung und Bevölkerungsverschiebung im Gottscheer Hochland. 174—187. — Josef Eppich: Die Auswanderung und ihr Einfluß auf die Geschichte der Gottscheer Sprachinsel. 189—193. — Josef Perz: Das Gottscheer Volkslied. 195—198. — Josef Perz: Die Siedlungen im Gottscheer Land. 255—256. — Gospodarski položaj kočevske deželice. Slovenec LVIII, št. 176. — Gottscheer 600-Jahrfeier. DZ LV, št. 60, 63. — Gottscheer Volkslieder mit Bildern und Weisen. Jugoslovan, I, št. 58. — Grizin M.: Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahrfeier. Geleitet vom geistlichen Rat Josef Erker. Kočevje 1930. El IV, 236—240. — Jubiläumsfestbuch der Gottscheer 600-Jahrfeier. Jutro XI, št. 165. — Kočevska proslava. Jutro XI, št. 178. — Kočevske prosvetne razmere. Jutro XI, št. 242. — Kočevska 600-letnica. Slovenec LVIII, št. 168. — Kočevska šeststoletnica in naša Koroška. MV IV, št. 176. — K proslavi 600letnice Kočevja. Jugoslovan I, št. 31. — Lepa proslava kočevske 600-letnice. Jugoslovan I, št. 53. — Na svoji zemlji. (Gospodarska in narodna odvisnost Slovencev na Kočevskem.) Slovenec LVIII,

št. 72. — Orli in divje kože na Kočevskem. Slovenec LVIII, št. 102. — Pismo iz Kočevja. (Križa.) Jugoslovan I, št. 114. — Pomen 600letnega kočevskega jubileja. Jutro XI, št. 105. — Pred kočevskim jubilejem. Slovenec LVIII, št. 131. — Proslava kočevske 600letnice. Jugoslovan I, št. 52. — Proslava 600letnice Kočevja. Jutro XI, št. 177; D XIII, št. 32. — Razmere kočevskega delavstva. Jutro XI, št. 104. — Rus Jože: Kočevje in Kočevarji. Jutro XI, št. 178. — Rus Jože: Statistika kočevskega nemštva. Naša doba I, 366—368. — Simonič Ivan: Razvoj kočevskih naselij. Slovenec LVIII, št. 176. — Skubic Anton: Kočevska šeststoletnica. Slovenec LVIII, št. 173, 174, 175. — Svojevrsna deželica. Slovenec LVIII, št. 176. — 600letnica nemškega Kočevja v Sloveniji. II II, 300. — Šeško J.: O kočevski narodni pesmi. (Ob izidu zbirke: Gottscheer Volkslieder mit Bildern und Weisen. Berlin-Leipzig 1930.) Jugoslovan I, št. 95. — Zadnje priprave za kočevski jubilej. Slovenec LVIII, št. 152. — Zaključek kočevskih slavnosti. Jugoslovan I, št. 54. — Za tujski promet na Kočevskem. Jutro XI, št. 195.

Kokošar J. Glej: Narodna pesem.

(Kolonizacija.) Demobilizacija sddmarkovske kolonizacije. Jutro XI, št. 73. — Emigrantom iz Julijske Krajine. (Kolonizacija Bistrice.) Jugoslovan I, št. 109. — Izeljencem iz Julijske Krajine, ki se žele naseliti v Južni Srbiji. D XIII, št. 41. — Kolonizacija Južne Srbije. Jugoslovan I, št. 7. — Kolonizacija naših ljudi v Bitolju. SN LXIII, št. 185. — Kolonizacija v Južni Srbiji. Jutro XI, št. 249. — Naseljevanje primorskih Slovencev v Južni Srbiji. Slovenec LVIII, št. 226. — Naseljevanje v Južni Srbiji. Jugoslovan I, št. 162. — Naša notranja kolonizacija. Jutro XI, št. 225. — Naši kolonisti v Povardarju. Jutro XI, št. 279. — Notranja kolonizacija. Slovenec LVIII, št. 19. — Primorski Slovenci v Južno Srbijo. Slovenec LVIII, št. 229. — Savnik R.: Kolonizacija v Vardarski banovini. Žis VII, 553—555. — Še enkrat kolonizacija v Južni Srbiji. Jutro XI, št. 260. — Velika kolonizacija Metohije in Kosova. MV IV, št. 228. — Za tiste, ki beže domov. (Kolonizacijska akcija v Povardarju.) Jutro XI, št. 236. —

(Komanova Manica.) N. Županič: — —, Na Gorenščem je fletno. El IV, 242—243. — Fr. Kotnik: — —, Na Gorenščem je fletno. ČZN XXV, 123.

(Kongres slovanskih geografov in etnografov.) V(alter) B(ohinec): S slovanskimi geografi in etnografi po Jugoslaviji. Slovenec LVIII, št. 131. — Kongresi slovanskih geografov in etnografov. Slovenec LVIII, št. 110. — Slovanski geografi in etnografi v Ljubljani. Jutro XI, št. 111. — Slovanski geografi na Slovenskem. Slovenec LVIII, št. 111. — III. kongres slovanskih geografov in etnografov v Jugoslaviji. Jutro XI, št. 101.

(Konoplja.) I. Koštiál: Slovanska imena za moško konopljo. Žis VIII, 215.

Kopanje v prejšnjih časih. Jutro XI, št. 166.

(Kopice.) Krašovec Franc: Seno v kopicah. Ml XI, 254.

Koritnik M. Glej: Čabar.

Koroška. Bučar Vekoslav: Ustoličenje koroških vojvoda i njegovo značenje. Sokolski Glasnik I, št. 25. — Čuš Vojteh: Slovensko koroško narečje. SU XXXI, 112—116. — Iz stare in današnje slovenske Koroške. IS VI, št. 41. — Kadar Zila noj Drava nazaj potačo. Slovenec LVIII, 177, 178, 179, 180, 181. — Klebel E.: Die Kirchenverfassung des Mittelalters in Kärnten und ihre Beziehungen zu Bayern und Slawen. Car I CXX, 77—98. — Koroško šolstvo pred 80 leti. Jugoslovan I, št. 15. — Rožič Val.:

- Prosv. organizacija in njeno delo na Koroškem pred svetovno vojno. Slovenec LVIII., št. 234. — Jos. Friedrich Perkonig: Kampf um Kärnten. Celovec 1930. 315 str. — Pregelj Ivan: Umreti nočejo. Celje 1930. Slovenske večernice 83. — Slovenski Korotan in njegovo ljudstvo. IS VI., št. 41. — Strah Fr.: Nstav čez izaro, nstav čez gmajnico. Slovenec LVIII., št. 131. — Špicar Jakob: Koruška-slovenačka kolvka. Sokolski glasnik I, št. 24.
- Kos Milko.** Glej: Stari Trg.
- (Kosa.)** Od jekla do kose. Jutro XI., št. 213.
- (Kosler St.)** Velik spis o Židih v Jugoslaviji. (— —, Jevreji u Jugoslaviji i Bugarskoj.) Jutro XI, št. 74.
- (Kostanjevica.)** Kostanjevica in nje zanimivosti. IS VI, št. 8. — Ob vznožju Gorjancev. Jutro XI, št. 289.
- (Kostel.)** Joža Gregorič: Vezom v Kostelu. Slovenec LVIII, št. 91.
- (Košaki.)** Janžekovič Ivan: Adijo Lajteršberg — živele Košake! MV IV, št. 159.
- (Košar Fran.)** — —, slikar Prlekije. SN LXIII, št. 244.
- (Košnja.)** Zjutraj, ko pride svit — gremo kosit. Jutro XI, št. 143.
- Koštiál I.** Glej: Konoplja; Lorber Jakob; Premiog; Svinčnik.
- Kotnik Fr.** Glej: Komanova Manica; Mozirje; Zelenin Dmitrij.
- (Kotnik Janko.)** J. Glaser: — —, Lesičjak. ČZN XXV, 124.
- Kovačič Fran.** Glej: Dominica »Oculi«.
- (Kozolec.)** Jesen. IS VI, št. 39. — Naši kozolci. D XIII, št. 52.
- (Krajevna imena.)** Job: K vprašanju krajevnih imen v mariborski okolici. MV IV, št. 94. — Žunkovič Davorin: Čiščenje krajevnih imen. MV IV, št. 118. (Peca.) — MV IV, št. 123. (Počehova. Vinarje, Zavrč.) — MV IV, št. 129. (Vuzenica, Vuzmetinci, Dolgoše, Zrkovce.) — MV IV, št. 135. (Brezje, Rošpoh, Meretinci.) — MV IV, št. 139. (Lajteršperg, Slovenske gorice.) — MV IV, št. 144. (Meljski hrib, Vodole, Stojnci.) — MV IV, št. 150. (Skorba - Zistanesfeld, Rogoza.) — MV IV, št. 137. (Rošnja in Ruše.) — MV IV, št. 180. (Hajdina ali Hajdin.) — MV IV, št. 203. (Majšperg ali Manjši Breg.) — K vprašanju krajevnih imen v mariborski okolici. MV IV, št. 90. — Nemška in ponemčena krajevna imena. MV IV, št. 85.
- (Kraljevič Marko.)** Pesmi o — u — u. Prevaja Rádivoj Rehar. Jugoslovan I, št. 105, 114, 120, 126, 131.
- Kranjec S.** Glej: Randi Oscar.
- Kranjska gora** in njene novosti. Slovenec LVIII, št. 187. — Vandot Jos.: Borovške verne duše. Jutro XI, št. 254. — Vprašanje borovških planinskih pašnikov. Jutro XI, št. 231.
- Krassnig F.** Glej: Rudarska pesem.
- Krašovec Franc.** Glej: Kopicca; Podružnice; Znamenje.
- Kriss Rudolf, dr.** Glej: Ljudske daritve.
- (Krstić Đorđe.)** Savnik R.: — —, Kolonizacija u Južnoj Srbiji. V-VI, 211—213.
- (Krško polje.)** Gospodarske potrebe brežiškega in krškega okraja. Slovenec LVIII, št. 265. — Lepa kmetska manifestacija na Krškem polju. Jutro XI, št. 167. — Rimske izkapanine na Krškem polju. Jugoslovan I, št. 85. Življenje in tegobe Krškega polja. Jutro XI, št. 295.
- Kuhar Štefan.** Glej: Narodna pesem; Narodna pravljica.
- Kulišić Spiro.** Glej: Bibliografija.

Kus - Nikolajev Mirko. Glej: Nomadski vplivi.

Kušej Rado. Glej: Manjšine; Koroška.

Kužna znamenja. Naše slike I, št. 5.

Lapajne Stanko, dr. Glej: Manjšine; Primorje.

(Laško.) Anna Wambrechtsamer: Das Spital zu Tüffer. DZ LV, št. 10.

L' Estocq Hermann. Glej: Hema; Običaji; Velikovec.

(Ljubljana.) Blatni vasi so šteti dnevi. SN LXIII, št. 287. — Boj z revščino v Ljubljani. Slovenec LVIII, št. 224. — Da postane Ljubljana velika. SN LVIII, št. 72. — Domače šege. Jutro XI, št. 108. — Ilešič Svetozar: Prvotna kmetška naselja v območju Velike Ljubljane. GV V-VI, 154—160. — Izkopanine iz rimskih časov. (Tržaška cesta.) Slovenec LVIII, št. 107. — Kaj bo Ljubljana gradila l. 1931. Slovenec LVIII, št. 255. — Kako se je Ljubljana razvijala. SN LXIII, št. 17. — Kako je nastala kolonija na Galjevici. SN LXIII, št. 15. — Kodeljevo v starih časih. SN LXIII, št. 87. — Ljubljana in okolica. Slovenec LVIII, št. 278. — Ljubljana ni zapeč-karska. Slovenec LVIII, št. 60. — Ljubljančani in zima. Slovenec LVIII, št. 26. — Melik Anton: Razvoj Ljubljane. GV V-VI, 93—137. — Moderna Ljubljana hitro raste. SN LXIII, št. 272. — Na zatočišču brezposelnih. Slovenec LVIII, št. 225. — Najdba staroslovenskih grobov. Jutro XI, št. 201. — Napredovanje Ljubljane po prevratu. SN LXIII, št. 190, 191. — Naše gospe s cekarij. SN LXIII, št. 191. — Nekaj aktualnih problemov Ljubljane. Jutro XI, št. 126. — Novi ljubljanski Tivoli. Slovenec LVIII, št. 262. — Novo frančiškansko mostovje. Slovenec LVIII, št. 213. — Nunska cerkev prebeljena. SN LXIII, št. 170. — Ob 50letnici Marijanišča. Slovenec LVIII, št. 275. — Odkritje starega samostanskega vodnjaka na stavbišču palače Pokojninskega zavoda v Ljubljani. D Tedsenske slike VI, št. 38. — Odkritje starega samostanskega vodnjaka. Jutro XI, št. 213. — Rimski grob v Ljubljani. Jutro XI, št. 201. — Rimski grobovi na Tržaški cesti. Slovenec LVIII, št. 106. — Rimski grobovi ob Dunajski cesti. D XIII, št. 49; Jutro XI, št. 277. — Jože Rus: Ljubljana zvezda železnic in cest. Žis VII, 542—544. — B. Škerlj: Beiträge zur Anthropologie der Slowenen. Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie. Bd XXVIII. — B. Škerlj: I. začasno poročilo o antropoloških preiskavah učencev in učenk I. razr. vadnice v Ljubljani. ZV II, 175—181. — Sličice ob Ljubljanici. SN LXIII, št. 193. — Staroslav: Požari v stari Ljubljani. Jutro XI, št. 178. — Stavbno gibanje v mestu in predmestjih. SN LXIII, št. 177. — Trnovo, kraj nesrečnega imena. SN LXIII, št. 196. — V Ljubljani okrog prvega. SN LXIII, št. 225. — Za »Divjim možem« koraka »Vitez«. (Obnova dveh starinskih ljubljanskih hiš in njune znamenitosti. SN LXIII, št. 156. — Zakaj poglobitev železnic? Slovenec LVIII, št. 73. — Znamenite stavbe stare Ljubljane. SN LXIII, št. 62. — Zupan Ivan: Ljubljanski sejmi za kožuhovino. Lovec XVI, 15—16. — Zwitter Fran: Prebivalstvo ljubljane po poklicu. GV V-VI, 179—181. — Zwitter Fran: Prometne smeri v stari Ljubljani. GV V-VI, 182. — Zwitter Fran: Razvoj ljubljanskega teritorija. GV V-VI, 138—154.

(Ljudske daritve.) Kriss R.: Volksreligiöse Opfergebräuche in Jugoslawien. El IV, 87—112; Wiener Zeitschrift für Volkskunde. XXXV, 49—68.

Lom nad Kanalom. KGM 1931, 95—96.

- (Ljudsko pravo.)** Dolenc Metod: Slovenska ljudska sodišča v dobi od XVI. do XVIII. stoletja. Rad 239. 1—55. Dolenc Metod: Ljudsko pravo pod žužemberško in soteško gorsko gospodo. ČZN XXV, 1—88.
- (Lorber Jakob.)** I. Koštiál: — —, Der Slawenriecher. Žis VII, 499.
- Lov.** Dr. Stanko Bevk: Lov nekdanj in sedaj. II II, 290—291. — Dr. Stanko Bevk: Lovska in gozdarska razstava. Slovenec LVIII, št. 199. — Dr. Stanko Bevk: Od kamna do repetirke. Ljubljanski velesejem, Jesen 1930. 35—42. — Milan Marinović: Privredni značaj lova u Jugoslaviji. Lovec XVI, 341—342.
- Lovrenčič Jože:** Glej: Narodna pesem.
- Lovšetova Pavla:** Glej: Delavstvo; Izseljenci; Zedinjene Države Severne Amerike; Običaji.
- (Majolika.)** Šribar Josip: Stara majolika. Naše gorice IV, 108.
- (Manjšine.)** Jugoslavija in narodne manjšine. Jutro XI, št. 58. — Jurkovič Joso: Zaščita narodnih manjšin. LZ L, 577—582; 675—685. — Kongres narodnih manjšin v Ženevi. Jutro XI, št. 205. — Manjšinski kongres. Slovenec LVIII, št. 202. — Minderheitenpolitik, KD XI, št. 47. — Narodnostno manjšinsko vprašanje. DP IV, št. 80. — Otvoritev kongresa narodnih manjšin. Jugoslovan I, št. 80. — Smertnik Jože: Manjšinsko pitanje i narodno-obrambeni rad Sokola. Sokolski Glasnik I, št. 14. — Šesti kongres manjšin. Jutro XI, št. 206. — Šesti manjšinski kongres. KS X, št. 38. — Gradiščanska: Hans Ambroschitz: Die Minderheiten im Burgenland. DZ LV, št. 67. — Gradiščanski Hrvati. MV IV, št. 14. — Gradiščanski Hrvati. Jugoslovan I, št. 3. — Med gradiščanskimi Hrvati. Jugoslovan I, št. 17. — Jugoslavija: Kulturelle Einengung der deutschen Minderheit in Jugoslawien. KD XI, št. 50. — Manjšinske težnje naših Nemcev. MV IV, št. 200. — Nemška manjšinska aktivnost. MV IV, št. 155. — Vor einer Neuregelung des deutschen Schulwesens in Jugoslawien. DZ LV, št. 71. — Koroška: Avstrijski parlament ob desetletnici plebiscita. Jugoslovan I, št. 40, 41. — Brandner Anton: Pred desetletnico koroškega plebiscita. MV IV, št. 208. — Briskiranje koroških Slovencev. Jutro XI, št. 301. — Brozović Ante: 10godišnjica plebiscita u Koruškoj. Sokolski Glasnik I, št. 24. — Celovec — gluho mesto. Slovenec LVIII, št. 232. — Celovška proslava desetletnice koroškega plebiscita. Jutro XI, št. 237. — Deutsche und Slowenen in Kärnten. KD XI, št. 26. — Deutsche Siedlungsarbeit in Kärnten. KD XI, št. 10. — Iz dežele nesrečnega plebiscita. NDb XII, št. 42. — »Je na Dravi meglica — al' na nebu oblak...« Slovenec LVIII, št. 234. — K desetletnici koroškega plebiscita. DP IV, št. 79. — Kaj je novega na Koroškem. SGp LXIV, št. 31. — Kako je v slovenskem Korotanu? MV IV, št. 175. — Klic koroških Slovencev. Slovenec LVIII, št. 228. — Koroška kulturna avtonomija. Jutro XI, št. 252. — Koroški jubilej. Slovenec LVIII, št. 164. — Koroški opomin. Slovenec LVIII, št. 234. — Koroški Slovenci s krščanskimi socialci. Slovenec LVIII, št. 246. — Koroški Slovenci in naši Nemci. NDb XII, št. 7. — Koroški Slovenci ob desetletnici plebiscita. Slovenec LVIII, št. 232. — Koroški Slovenci in zadnje avstrijske volitve. MV IV, št. 264. — Koroški Slovenci pred volitvami. Slovenec LVIII, št. 231. — Kušej Rado: Ob desetletnici koroškega plebiscita. Jugoslovan I, št. 112. — Walter Maklin: Začetnica za koroške ljudske šole. KD XI, št. 3. — Mejak E.: Vprašanje kulturne avtonomije koroških Slo-

vencev. NDb XII, št. 83. — Fr. Mišič: Koroška idila. (Gregor Maternik: Tam za gmajnico.) Jutro XI, št. 249. — Minister Schumy o koroških Slovencih. Jugoslovan I, št. 18. — Naseljevanje Nemcev na Koroškem. Slovenec LVIII, št. 70. — Naša Koroška. Naše slike I, št. 9. — Naši na Koroškem. Prosveta XXIII, št. 71. — Die national-slovenische Propaganda in Kärnten. (Radio, ljudske knjižnice, narodna pesem.) KD XI, št. 13. — Nekaj statistike. Jugoslovan I, št. 112. — Nov nezadosten predlog koroških Nemcev. Jutro XI, št. 238. — Nova Nemčija do Karavank. Slovenec LVIII, št. 235. — Ob desetletnici koroškega plebiscita. AD XXXII, št. 291; Jutro XI, št. 235; KMD 1931, 74—82; Slovenec LVIII, št. 232. — Občni zbor Političnega in gospodarskega društva na Koroškem. Jugoslovan I, št. 106. — Plebiscitni zvon. SGp LXIV, št. 43. — Po desetih letih. (Naseljevanje protestantovskih Nemcev na Koroškem.) KS X, št. 14. — Po celovških plebiscitnih slavnostih. Slovenec LVIII, št. 236. — Politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem. KS X, št. 24, 25. — Die Propaganda des Liedes. KD XI, št. 14. — Prusi na slovenski zemlji. Slovenec LVIII, št. 212. — Resnica o plebiscitu na Koroškem. AS XXXIX, št. 171. — Smrt zavedne koroške matere. (Jerica Zwitter.) Slovenec LVIII, št. 216. — Šolski položaj koroških Slovencev. NDb XII, št. 86. — J. M. Trunk: Srečni koroški Slovenci? (Protiv Prosveti. XXIII, št. 71.) AS XXXIX, št. 76. — J. M. Trunk: Proslava na Koroškem. AS XXXIX, št. 228—230. — J. M. Trunk: Še o srečnih Korošcih. AS XXXIX, št. 117. — Das »Wahlresultat der »Koroška slovenska stranka«. KD XI, št. 49, 50. — Vesele mohorjanske številke. (Na Koroškem 3000 novih naročnikov.) Slovenec LVIII, št. 262. — Vprašanje kulturne avtonomije koroških Slovencev. MV IV, št. 244. — Der Wunsch nach Gerechtigkeit. (Za obstoječe stanje.) KD XI, št. 8. — Volitve v Avstriji in koroški Slovenci. Slovenec LVIII, št. 264. — Zahteve koroških Slovencev. Jutro XI, št. 131, 230. — Zakaj smo propadli? Jugoslovan I, št. 112. — Zakaj volijo koroški Slovenci krščanske socialce. Slovenec LVIII, št. 251. — Zazula J.: Resnica o plebiscitu na Koroškem. Jugoslovan I, št. 65. — Zur Zehnjahrerinnerung der Kärntner Volksabstimmung. DZ XV, št. 83. — Primorje: Gospodarska preganjanja Slovencev v Italiji. MV IV, št. 39. — Govorimo resno. (Narodnostne prilike v Primorju.) Slovenec LVIII, št. 210. — Italijanski kolonizacijski načrti. MV IV, št. 30. — Iz cerkve izganjajo naš jezik. Slovenec LVIII, št. 57. — Jugoslovani v Italiji. (Poročilo o C. Bakker van Bosse.) Jutro XI, št. 29. — Jugoslovanska manjšina v Italiji. AD XXXII, št. 64. — K vprašanju ohranitve Slovencev v Italiji. MV IV, št. 51. — Kaj vse pospešuje politiko asimilacije v Julijski Krajini. MV IV, št. 20. — Kolonizacija Primorske. Slovenec LVIII, št. 253. — Koselskijeva interpelacija radi slovenske duhovščine. Slovenec LVIII, št. 272. — Križev pot goriških Slovencev. Slovenec LVIII, št. 243. — Lapajne Stanko: Pravna podlaga za zaščito naših manjšin v Italiji. Naša doba I, 59—64. — »Manjšinsko vprašanje v Italiji sploh ne obstoja.« Slovenec LVIII, št. 241. — Muke našega naroda v Primorju. AD XXXII, št. 65, 66, 67, 68. — Narodne manjšine v Italiji. (1924 je bilo v Julijski Krajini 999.787 prebivalcev; od teh 479.594 Italijanov, 258.944 Slovencev in 92.800 Hrvatov.) Slovenec LVIII, št. 288. — Naše združništvo v Julijski Krajini in fašisti. MV IV, št. 146. — Notranja kolonizacija Julijske Krajine.

Slovenec LVIII, št. 106. — Nove napovedi poitalijančevanja. Slovenec LVIII, št. 32. — Obsojeni Slovenci. (Marezige, Tolmin.) Slovenec LVIII, št. 51. — Oropani slovenski katoličani. (Zgodovina in usoda goriškega Alojzijevišča.) Slovenec LVIII, št. 256. — Poitalijančevanje Primorja. Slovenec LVIII, št. 31. — Proti slovenskemu jeziku v cerkvi. Slovenec LVIII, št. 290. — S kolom na cerkev in slovenski jezik. Slovenec LVIII, št. 254. — Slovanske šole v Italiji. Jutro XI, št. 225. — »Slovanski živelj v Primorju treba iztrebiti.« Jutro XI, št. 245. — Slovensko ljudstvo na Vipavskem. Slovenec LVIII, št. 233. — Slovensko premoženje ogroženo. (Zadružna zveza v Gorici v nevarnosti.) Slovenec LVIII, št. 254. — Tudi cerkev jim hočejo vzeti. Slovenec LVIII, št. 245. — Uničevanje slovenske kulture v Italiji. MV IV, št. 55. — »Vsakdo naj propade, kdor svoj rod taji.« Slovenec LVIII, št. 233. — Zadnja jugoslovanska šola v Trstu zaprta. Jugoslovan I, št. 99. — Zadnja slovenska šola v Italiji zaprta. D XIII, št. 40. — Zadnja slovenska šola v Primorju zaprta. AS XXXIX, št. 199. — Zadnji slovenski list v Italiji ustavljen. Jugoslovan I, št. 111. — Žalosten božič Slovencev v Italiji. Slovenec LVIII, št. 293. — Š t a j e r s k a: Hrastnik Oskar: Še beseda o štajerskih Slovencih v Avstriji. Jugoslovan I, št. 120.

(Maribor.) Bodočnost Maribora. Jugoslovan I, št. 4. — Glaser Janko: Maribor pred dvema generacijama. Koledar nabavljalne zadruga drž. namočencev v Mariboru za 1931. 84—90. — Iz spominov. (Narodnost na mariborski gimnaziji 1875.) Jutro XI, št. 102. — Kobanc: Mariborski otok in ljudsko izročilo. MV IV, št. 134. — Maribor in naša meja. Jutro XI, št. 75, 82. — Maribor in priključitev okolice. MV IV, št. 18. — Mariborska cestna in gradbena dela bližnje bodočnosti. MV IV, št. 11. — Na prosvetnih brazdah. (Prosvetna zveza v Mariboru.) Slovenec LVIII, št. 273. — Naselbina pod mostom. DP IV, št. 59. — Naš Glavni trg. MV IV, št. 74. — Naša industrija in razvoj mesta. MV IV, št. 34. — Novi Maribor. Slovenec LVIII, št. 86. — Pravljičica o Mariborskem otoku. Jutro XI, št. 137. — Rehar Radivoj: Maribor in njegovo ozemlje v luči brezpogojne resnice. Jugoslovan I, št. 156. — R(ehar) R(adivoj): Veliki Maribor. Jugoslovan I, št. 162. — Alois S(er)pp: Archäologisches aus Maribor. DZ LV, št. 72. — Stanovanjska mizerija. MV IV, št. 158. — Stiplovšek F. S.: Stari Maribor. Ml XI, 389. — Stiriacus: Das Gebiet von Maribor. MV IV, št. 186. — Veliki Maribor. MV IV, št. 283, 284.

Marolt France. Glej: Narodna pesem. Jugoslovan I, št. 97.

Martinov krst. Jutro XI, št. 260.

(Maternik Gregor.) Glej: Manjšine; Koroška; Misič.

(Mati Jos., dr.) Kelemina J.: — —, Die Entwicklungsbedingungen der epischen Volksdichtung bei den Slaven. ČZN XXV, 248—249.

(Mehovo.) Razvaline gradu Mehovo. Slovenec LVIII, št. 187.

Mejak E., dr. Glej: Manjšine, Koroška.

Melik A. Glej: L'ubljana; Tuma Henrik; Uratnik Filip. — Razvoj etničnih meja. Naša doba I, 393—396; 432—436.

Menhardt Hermann: Glej: Pregovori.

(Mesta.) Rus Jože: O tipu našega mesta na pomolu. LZ L, 685—690; 739—747.

(Mešetarji.) Med mešetarji na živinskem sejmu. SN LXIII, št. 201.

Miheličeva Franja. Glej: Narodna pesem.

- Mirna** s svojimi štirimi gradovi. SN LVIII, št. 123.
- Misijonska** etnološka razstava. Slovenec LVIII, št. 193. — Nekaj misli ob etnološki misijonski razstavi. Ljubljanski velesojem. Jesen 1930. 87—89.
- Mišič Fr., dr.** Glej: Borovlje; Manjšine; Koroška; Rož; Ruše; Smolnik; Šmohor; Tinje; Wüzem.
- (**Mlačev.**) Janko Kač: O mlačvi. Jutro XI, št. 172.
- Mlinar — Cigale Fran, dr.** Glej: Narodna pesem.
- Mokronog** in njegova okolica. Jutro XI, št. 196.
- (**Mošt.**) V času mošta. D Tedenske slike VI, št. 45.
- (**Mozirje.**) Kotnik Fr.: Pogodba za dobavo lesa sklenjena med mozirskim tržanom in Zagrebčanom. El IV, 122—124.
- (**Motike.**) Fr. Vardjan: Razne oblike motik. SiV XVII, 113.
- (**Mravljak Josip.**) Franjo Baš: — —, Vuzenica II, GV V-VI, 200—201.
- Mravljak Josip.** Glej: Flosarska; Polprazniki.
- (**Murko M.**) Frst: — —, La poésie populaire epique en Yougoslavie. DiS XXXXIII, 252. — Prof. dr. Murko in jugoslovanska narodna epika. Jutro XI, št. 101. — Znanstveno potovanje dr. Matije Murka. Jutro XI, št. 122.
- Murska Sobota** v številkah. Slovenec LVIII, št. 263.
- (**Muzeji.**) Bor. M. Drobniakovič: Etnografski Muzej u Beogradu u 1930 godini. GEM V, 168—171. — Gesemann G.: Ein Vorschlag an die ethnographischen Museen der slavischen Länder. Slavische Rundschau II, 321—323. — Kr. etnografski muzej v Ljubljani v letu 1929/1930. El IV, 212—217. — Mariborske kulturne institucije v boju za prostore. Jutro XI, št. 68. — Muzejsko društvo v Celju. NDb XII, št. 29. — Muzejsko društvo v Ptuj. ČZN XXV, 253—254. — Muzejsko vprašanje v Mariboru. MV IV, št. 269. — Občni zbor celjskega Muzejskega društva. Jutro XI, št. 84. — Skrb za starine v Ptuj. (Občni zbor Muzejskega društva.) Slovenec LVIII, št. 85. — Styriacus: Mariborski muzej. Jutro XI, št. 34.
- (**Nanos.**) Josip Jurca: Nanos kaj je? KGM 1931, 63—64.
- Narodna pesem.** Beneška. Po narodni Jože Lavrenčič. Uglasbil Emil Adamič. Zbori VI, priloga št. 6. — Ribice po vodi plavajo... Prekmurska narodna. Priredil Emil Adamič. — Dev Oskar: Teče mi vodica. Prekmurska narodna. Zbori VI, 11. — Hubad Matej: Potrkan ples. Narodna šaljivka iz blejske okolice. Zbori VI, 21. — K(uhar) Š(tefan): Hodmo spat... Kalendar Najsy. Srca Jezušovega za 1931, 48; — Lansko leto sam se ženo... 48; — O ljubleni vi kristjani... 49; — O ti smrt, ka si to učinila... 47; — Oča, kopajte studenec. 50; — Od Štadler Frančeka. 44; — Prelübi, ka ste prišli... 42; — Sam mladi veseli... 48; — Vidonski dečki. 40; — Vö mi je prirasla. 43; — Z domi ide, z domi ide. 39; — Marolt France: 15 slovenskih ljudskih pesmi. Ljubljana 1930. — Miheličeva Franja: Žena v jugoslovanski narodni pesmi. AD XXXII, št. 94. — Mlinar - Cigale Franc: Tri rože. Narodna - muropljska, zapisal Fr. Zacherl. Pevec X, 21. — Mlinar - Cigale Franc: Voda mi teče. Narodna - muropljska, zapisal Fr. Zacherl. Pevec X, 14. — Pahor Roman: J. Kokošar in J. Kendova zbirka narodnih pesmi. KGM 1931, 69—70. — Potokar Tone: Misterij narodne pesmi. (Gesemann, Murko.) Slovenec LVIII, št. 126. — Puš Ludovik: Venček dolenjskih napitnic. Zbori VI, 33—36. — Srečna nevesta. KGM 1931, 75. — Štritof Niko: Narodne po zapisih Stanka Vraza za glas in klavir. Ljubljana 1930; Zbori VI, 58. — Wiles W. James: Slovenske narodne pesmi v angleškem prevodu. LZ L, 319—

320. — Vodopivec Vinko: Dobra žena. Besedilo narodno. Po narodnem motivu. Pevec X, 15. — Vurnik: Izdaje slovenskih narodnih pesmi. El IV, 243—244. (F. Maroltove in Štritofove.) Železnik Martin: Hribci, ponižujte se. Pevec X, 22. — Župančič Oton: Zabučale gore. (Teče voda...) Moravska narodna. Prevedel —, v proslavo 80letnice prezidenta ČSR, priredil Emil Adamič. Zbori VI, 25.

Narodna pravljica in pripovedka. Bevk France: Prislinjenec. (Kavkaška.) Vrtec XXXI, 11—13. — Bevk France: Tatarski jezik. (Kavkaška.) Vrtec XXXI, 92. — Manica: Debela repa. (Gorenjska.) Jutro XI, št. 25. — Kuhar Stefan: Od farara. Kolendar Naisv. Srca Jezušovega za 1931. 47—48; — Vrag v pšenici. 49; — O kmetu, ki je znal na vso moč lagati. (Ruska.) Ml XI, 36—37. — Pogumni Mevžek. (Kavkaška.) KGM 1931, 108—109. — Stric Jože: Nenasitna starka. (Ruska.) Ml XI, 45—46. Stric Jože: Pravljice 5, 6, 7, 8, 9, 10. Gorica 1930. — S(ašelj) I.: Pravljica o divjem možu. Ml XI, 349—350. — A. Zadravski: O deklici brez staršev. (Prekmurska.) D XIII, št. 3.

(Narodopisje.) Slovansko delo v etnografiji. Jutro XI, št. 111. — F(ranjo) Š(ijanec): Slovensko narodopisje. Jugoslovan I, št. 49. — Stanko Vurnik: Slowieńcy a etnografja. Ruch slowiański III, 149—153.

(Naše selo.) Franjo Baš: Naše selo. Uredil dr. M. Stojadinović. GV V-VI, 214—215.

Nomadski motivi. Mirko Kus - Nikolajev: Nomadski motivi u jugoslavenskoj seljačkoj umetnosti. El IV, 146—164.

(Noršinci.) Franjo Baš: Vaški grb v Noršincih pri Ljutomeru. ČZN XXV, 218—225.

(Noša.) N. Tomov: Narodna nošnja u Brestu (Istra — Čičarija). Narodna Starina XXII, 96—102. — Stanko Vurnik: Zgodovina obleke. Ml XI, 64—65, 103—105, 144—146, 183—184, 222—223, 260—262.

Nošnja sena iz »grab« v Prlekiji. IS VI, št. 34.

(Novo leto.) Praznovanje novega leta nekdanj in sedaj. DP IV, št. 1. — Praznovanje novega leta. DP IV, št. 105.

(Novo Mesto.) K regulaciji dolenske metropole. Jutro XI, št. 71. — Novo Mesto. IS VI, št. 24. — Podbevšek Anton: Dolenjska metropola Novo Mesto. Novo Mesto 1930. 128 str. + inserati. Iz vsebine: Dr. Stanko Vurnik: Dolenjci z narodopisnega stališča. 24—25. — Jože Karlovšek: Dolenjske, belokranjske in kočevske stavbe. 25—27. — Peter Henrik Damiš: Božja pota na Dolenjskem. 27—31. —

(Običaji.) Hermann L' Estocq: Unterkärntner Brauchtum. Car I CXX. 150—175. — Mlatiški običaji. Slovenec LVIII, št. 176. — Belokranjska svatba in še kaj. Slovenec LVIII, št. 51. — Hojset na deželi. KD XI, št. 22. — Kako praznujejo Macedonci svoj pust in pepelnico. KD XI, št. 22. — Pavla Lovšetova: Svatbeni in pogrebni običaji ameriških Slovencev. ŽS VIII, 24—27. — Oče starešina — vez' te petelina. Jutro XI, št. 45. — Od Maribora do Male Nedelje. (Ženitovanjski običaji, funkišna lukja.) MV IV, št. 191. — O običajih v Prlekiji. MV IV, št. 295. — Poročni običaji pri istrskih Slovencih. (Po Valvasorju.) AS XXXIX, št. 26. — Slovenski ženitovanjski običaji. AD XXXII, št. 91; IS VI, št. 9. — S(ašelj) I.: Neko-liko vsakdanjih belokranjskih običajev po smrti. Ml XI, 431.

- (**Odri.**) Desetletnica Šentjakobskega gledališkega odra. Dom. Prijatelj IV, 153—155. — Naši diletantski odri. Jutro XI, št. 165. — Diletantski gledališki odri in g. Osip Šest. Jugoslovan I., št. 36.
- Oglar** je zavber fant. (Oglarjenje pod Kumom.) Jutro XI, št. 131.
- (**Ognjišča.**) Dr. Avgust Pavel: Odprta ognjišča v kuhinjah vabskih Slovencev. El IV, 125—145.
- (**Olševa.**) Franjo Baš: Groß Josef: Die altsteinzeitliche Siedlung von Höhlenbärenjägern in der großen Uschowahöhle in den Karawanken. ČZN XXV, 247—248. — S. Brodar: Paleolitik na Olševi. ZV II, 107—125. — S. Brodar: Prioriteta odkritja paleolitske postaje na Olševi. Naša doba I, 239—245. — Najstarejše zgodovinske najdbe na Slovenskem. IS VI, št. 3. — Obisk pri pračloveku na Olševi. D XIII, št. 9. — Olševa in Potočka Zijavka. MV IV, št. 195. — Brodar S.: Potočka zijalka na Olševi. Celje 1929. ZV II, 24—27. — B. Škerlj: Potočka zijalka na Olševi. GV V-VI, 185—186. — N. Županič: Paleolitik na Olševi. El IV, 234—236. — Potočka Zijalka na Olševi. El IV, 229—230.
- Oštir K.:** Predslovansko sebrъ »zadrugar«. El IV, 1—29.
- (**Pašništvo.**) Rataj F.: Preuredba naše kmetije s pomočjo modernega pašništva. Slovenec LVIII, št. 119.
- Pavel Avgust, dr.** Glej: Ognjišča.
- (**Peisker J.**) N. Županič: — — — Koje su vjere bili stari Sloveni prije krštenja. Starohrvatska Prosvjeta, Zagreb 1928. El IV, 223.
- Perkonig Josef Friedrich:** Glej: Koroška.
- Pavičević, Mičun M.:** Črnogorci u pričama i anegdotama. Jugoslovan I, št. 174.
- (**Petje.**) Janez Rihtaršič: Cerkevno ljudsko petje. Cerkvni glasbenik LIII, 9—14.
- Petrovič, Petar Z.** Glej: Bibliografija.
- Pirnat Viktor.** Glej: Dolenjska.
- (**Pirchegger Simon, dr.**) Kelemina J.: Die slawischen Ortsnamen im Mürzgebiet. ČZN XXV, 118—123.
- (**Pisanice.**) Peter Jandrisevits: Ostereier (Pisanice) im Burgenland. Wiener Zeitschrift für Volkskunde XXXIV, 152—154.
- Pišce** z breško kotlino. IS VI, št. 28. — Naše slike I, št. 4.
- (**Ples.**) Potrkan ples. Jutro XI, št. 27.
- (**Pločnik.**) Prazgodovinska naselbina v Jugoslaviji. Jutro XI, št. 109.
- (**Ploh.**) Narodna, iz begunjske okolice na Gorenjskem.) Jutro XI, št. 51.
- Podbevšek Anton.** Glej: Novo Mesto.
- Podlogar Leopold.** Glej: Sodražica.
- (**Podružnice.**) Frst: Pri naših podružnicah. IS VI, št. 43. — Krašovec Franc: Podružnica na Okroglem. Ml XI, 24.
- Pohar A.** Glej: Izseljenci, Holandija.
- (**Polenšak.**) Naše slike I, št. 3.
- (**Poljedelstvo.**) Naše poljedelstvo v luči statistike. Jugoslovan I, št. 9.
- (**Polh.**) Na poljšem lovu. Jutro XI, št. 260.
- (**Polprazniki.**) Mravljak Jos.: Kmečki polprazniki. ČZN XXV, 106—107.
- (**Polšnik.**) Adamič Arnošt: Čez Renke v polšniško kraljestvo. Jutro XI, št. 243.
- Postojna** po 12. letih italijanske okupacije. MV IV, št. 48.
- Potokar Tone.** Glej: Slovenci.
- (**Pozvačinstvo.**) (Felbar Martin z Renkovec.) Kalendar Najsv. Srca Jezušovega 1931, 63—64.

- (Pračlovek.)** Boris Zarnik: Kitajski pračlovek. Žis VIII, 198—201.
- Pregelj Ivan dr.** Glej: Koroška.
- Pregelj Ivan.** Glej: Izseljenci, Brazil.
- (Pregovori.)** Gregorič Joža: Narodni pregovori in reki Ml XI, 348—349. — Menhardt Hermann: Eine lateinisch-deutsche Spruchsammlung aus St. Paul vom Jahre 1468. Car I CXX, 10—19. — Modrost v pregovorih domačih in tujih. Vrtec XXXI, 31, 47, 63, 95, 143, 159. — Šašel I.: Dolenjski pregovori in reki (Od Sv. Lovrenca ob Temenici.) Ml XI, 191.
- (Prekmurje.)** Ali Prekmurje res ni nacionalno zavedno. Jugoslovan I, št. 156. — Franjo Baš: Protestanti v Prekmurju. GV V-VI, 78—93. — Do 2000 Slovincov brez slovenske — bože službe. (Dobrovnik - Kobilje.) N XVII, št. 10. — Gospodarske razmere v Prekmurju. Jutro XI, št. 249. — Gospodarski položaj in potrebe Prekmurja. Trgovski list XIII, št. 127. — Horvat Anton: Življenje prekmurskih Slovencev v Ameriki. N XVII, št. 37. — Horvat Janko: Prekmurje v nacionalnem oziru. Jugoslovan I, št. 71. — Iz življenja naših delavcev v preminočem leti. N XVII, št. 1. — Job: S prekmurskih poti. MV IV, št. 220. — Kako se razvija in kaj še potrebuje Slovenska Krajina. Jugoslovan I, št. 40. — France Kerec: Naši delavci v tujini. N XVII, št. 52. — Nevarnost za prekmurske delavce. Slovenec LVIII, št. 249. — Osučevalna dela v Prekmurju. Jutro XI, št. 119. — Ploharska slavnost v Prekmurju. Jutro XI, št. 11, 55. — Položaj naše meje v Prekmurju. MV IV, št. 97. — Pota do narodne preroditve Prekmurja. MV IV, št. 266. — Prekmurske pravljice v češčini. Jugoslovan I, št. 155. — Prekmurski delavci v Franciji. Slovenec LVIII, št. 32. — Prekmurski delavci v svetu. Jugoslovan I, št. 91. — Preseljevanje Prekmurcev. MV IV, št. 176. — 6765. (Poročilo borze dela v Murski Soboti.) Slovenec LVIII, št. 134. — Vprašanje agrarne zemlje v Prekmurju. Jutro XI, št. 51. — Zatiranje trahoma v Prekmurju. Jutro XI, št. 167. — Živinorejske zadruga v Prekmurju. Jugoslovan I, št. 19.
- (Premog.)** J. Koštiál: Odkod ime premog? Žis VII, 425.
- (Preša.)** Franjo Baš: K vprašanju štajerske preše. GEM V, 6—17.
- Prevalje** — središče okraja. Slovenec LVIII, št. 44.
- (Prevoje.)** Iz skritega kotička. Jutro XI, št. 190.
- (Prevorje.)** Tam gori okrog Prevorja. Jutro XI, št. 219.
- Prleška** dekleta ob novem letu. SN LXIII, št. 295.
- Prvi prebivalci Jugoslavije.** N. Županič: Les premiers habitants des pays Yougoslaves. Revue Anthropologique. Paris 1919. Et IV, 231—232.
- Ptujska ali Črna gora.** Jutro XI, št. 219.
- Puš Ludovik.** Glej: Narodna pesem.
- Radgonsko-cmureški okraj.** Stiriacus: Gospodarska kriza radgonsko-cmureškega okraja. MV IV, št. 261.
- (Rajhenburg.)** Naše slike I. št. 11.
- (Randi Oscar.)** Kranjec S.: — —, I popoli balcanici. GV V-VI, 219—220.
- Rehar Radivoj.** Glej: Državna severna meja; Kraljevič Marko; Maribor.
- (Remšnik.)** Jurančič Josip: Iz šole za narod. Ljubljana 1930. 104 str. — Jurančič Josip: Učenec Blaž. (Sočijalna slika zaostalega otroka iz zaostalih krajev.) P LI, 215—216. — Stiriacus: Začetek šole CMD pri Sv. Juriju na Remšniku. Jutro XI, št. 108.
- Rezija in Rezijani.** MV IV, št. 61.
- Rihtaršič Janez.** Glej: Petje.

Rimske Toplice. Jutro XI, št. 249.

Rogaška Slatina v preteklosti in bodočnosti. Jutro XI, št. 71.

(Rož.) Slovensko gibanje v Spodnjem Rožu pred enim četrtletjem in koroški plebiscit. Jugoslovan I, št. 112.

Rožič Valentin. Glej: Koroška.

(Rudarji.) Arh J.: Obupen položaj naših rudarjev. Jugoslovan I, št. 77. — Beda in glad med rudarji. D XIII, št. 23. — Črni diamant. (Na dnevnem kopu Dobrna.) Jutro XI, št. 254. — Die katastrophale Lage der Bergarbeiter. Volksstimme XII, št. 48. — Kočevskim rudarjem grozi zopet lakota. Slovenec LVIII, št. 164. — Kočevsko rudarstvo gladuje. Jutro XI, št. 87. — Kočevsko rudarstvo v boju za existenco. Jutro XI, št. 119. — Kriza v rudnikih dravske banovine. Slovenec LVIII, št. 189. — Križev pot trboveljskih rudarjev. D XIII, št. 21. — Med hrastniškimi rudarji. Slovenec LVIII, št. 212. — Naši rudarji še vedno v krizi. Jutro XI, št. 164. — Obupno stanje kočevskih rudarjev. Jutro XI, št. 128; Slovenec LVIII, št. 115. — 35.000 stradajočih. (Težko stanje obubožanih rudarjev TPD.) Slovenec LVIII, št. 87. — Pomagajmo! (Trboveljskim rudarjem.) Slovenec LVIII, št. 133. — Pri čarovnikih črnega diamanta. Jutro XI, št. 260. — Razmere v rudniku Senovo. Slovenec LVIII, št. 267. — Rudarji ne smejo ostati zapuščeni. (Trbovlje, Kočevje.) Slovenec LVIII, št. 126. — Rudarji v Črni prisiljeni praznujejo. Slovenec LVIII, št. 235. — Rudarska kriza. Jutro XI, št. 126. — Rudarsko življenje l. 1930. Slovenec LVIII, št. 297. — Shod rudarjev v Trbovljah. Jugoslovan I, št. 42. — Tragedija rudarja. D XVII, št. 23.

(Rudarska pesem.) Krassnig F.: Bergmannsposien und Phantasien. DZ LV, št. 94.

Rupel Mirko. Glej: Slovenski jezik.

Rus Jože, dr. Glej: Domaća obrt; Kočevje; Ljubljana; Mesta; Triglav; Žagarstvo. — Prometnogeografska dinamika gornjega Jadrana s posebnim ozirom na Jadranska vrata in Trst. Narodna Starina XXI, 10—20.

(Ruše.) Mišič Fr.: Ruše, kras in dika Dravske doline. Jutro XI, št. 123. — Pred 40letnico ruškega gasilskega društva. Jutro XI, št. 179. — Ruše — slavn božja pot in učenosti zibela. IS VI, št. 39.

(Sakovič Jožef.) N XVII, št. 40.

Saria B. Glej: Arheološka raziskavanja; Velika Malenca.

(Sava.) Na Savi pred 100 leti. Jutro XI, št. 1.

Savnik R. dr. Glej: Kolonizacija; Kpctuh.

(Schmid W.) Ž(upanič): — —, Ein Dreifuss aus Krainburg. Eiszeit und Urgeschichte VII, 1930, Hl IV, 244.

(Sejmi.) Motivi z naših živinskih in živalskih sejmov. IS VI, št. 20.

(Senekovič A.) Veteran naših obmejnih brambovcv. Jutro XI, št. 120.

S(er)pp A(lois). Glej: Dravska dolina; Fram; Maribor.

Silvestrovo na kraškem ognjišču. MV IV, št. 295.

Simonič Ivan. Glej: Kočevje.

Singer Stephan. Glej: Cerkve.

Skubic Anton. Glej: Kočevje; Šolstvo.

(Sladki vrh.) Nekaj o Sladkem vrhu. MV IV, št. 253.

(Slovenci.) Iz jugoslovanske kolonije na Dunaju. Slovenec LVIII, št. 16. — Iz kulturnega delovanja Slovencev v Šumadiji. Jutro XI, št. 57. — Kako so Slovenci raztreseni po Jugoslaviji. MV IV, št. 19. — Koliko Slovencev

- išče de'a. SN LXIII, št. 116. — Naša velika sramota. (Pijanost pri novičenju.) Slovenec LVIII, št. 86. — Potokar Tone: Profanacija slovenske žene. Slovenec LVIII, št. 193. — Slovenci na Poljskem. II II, 428. — Slovenci — nomadi. (G. Hermannovo poročilo o P. Eisner'evih: »Volkslieder der Slawen« v Leipziger Neueste Nachrichten.) Jutro XI, št. 189. — Slovenci v Gradcu. Slovenec LVIII, št. 55. — Slovenci v Parizu. II II, 426. — Slovenci v Zagrebu. Jutro XI, št. 59. — Slovenska dekleta v Belgradu in Srbiji. Db XLIII, št. 6; Slovenec LVIII, št. 31. — Slovenska dekleta v Belgradu. Slovenec LVIII, št. 266. — Slovenska gozdna posestva. MV IV, št. 33. — Božo Škerlj: Menarha pri Slovenkah. ZV II, 84—90.
- Slovenjgraške gorice.** V slovenjgraških goricah. Slovenec LVIII, št. 112.
- (Služkinja.)** O današnjih služkinjah. MV IV, št. 281. — Slovenska služkinja. Jugoslovan I, št. 101.
- (Slovenska vas.)** Slovenska vas spomladi. IS VI, št. 11. — Terseglav: Naša vas. Slovenec LVIII, št. 107.
- (Slovenska Bistrica.)** Die St. Ignatius Kapelle zu Slov. Bistrica. DZ LV, št. 78.
- (Slovenska imena.)** Goli A.: Slovenska imena na i. Žis VIII, št. 637.
- (Slovenski jezik.)** Breznik Anton: Jezik v kmečki povesti. DiS XLIII, 28—32. — Rupel Mirko: Slovenski jezik LZ L, 126—128.
- (Smolnik.)** Mišič Fr.: Smolnik na Pohorju. NDb XII, št. 31.
- Smertnik Jože.** Glej: Manjšine, Koroška.
- (Smučarstvo.)** Naše Bloke in bloško smučarstvo. Jutro XI, št. 273. — Še o zgodovini slovenskega smučarstva. Jutro XI, št. 281.
- (Sodražica.)** Leop. Podlogar: Iz zgodovine kranjskih trgov. 16. Sodražica. Vrtec XXXI, 107—109, 123—125.
- (Soseska.)** Janko Kač: Soseska zboruje. (Narodnopravni paberki iz Savinjske doline.) Jutro XI, št. 267.
- (Soteska.)** Pomladi v Soteski. Jutro XI, št. 102.
- (Spori.)** N. Županič: Dobrovskega naziranja o Sporih in poznejše mišljenje o njih. Praga 1929. El IV, 225—226.
- (Srbske Lužice.)** Vekoslav Bučar: Kod Lužičkih Srba. Ljubljana 1930. — Vekoslav Bučar: Narodni pokret v Lužici. Jutro XI, št. 33. — Vekoslav Bučar: Narodnostne razmere v Srbski Lužici. Jutro št. 55. — Šedivý: Pri slovanskem Benjaminu. Slovenec LVIII, št. 158. — Zanimiva knjiga o Lužičkih Srbih (V. Bučar.) Jugoslovan I, št. 156.
- Stanko Ivan.** Glej: Uganke.
- (Stari Trg.)** Milko Kos: Stari trg in sorodna krajevna imena. GV V-VI, 160—173.
- Stelè France, dr.** Glej: Murko; Podružnice.
- Stiplovšek F. S.** Glej: Maribor.
- Strah Franc.** Glej: Dravska dolina; Gorenjska; Koroška.
- Stric Jože.** Glej: Narodna pravljica in pripovedka.
- Sv. Duh na Ostrem vrhu.** (Popotnik 1883.) Jugoslovan I, št. 8.
- Sv. Lenart** v Slovenskih goricah. (Job.) MV IV, št. 208.
- (Sveti Miklavž.)** Zasavski Sveti Miklavž. Jutro XI, št. 284.
- Sv. Pankracij** na Kóbanskem. (Job.) Slovenec LVIII, št. 107.
- Sv. Rok** — zidarski patron. SN LXIII, št. 185.
- (Svinčnik.)** Iv. Koštiál: O svinčniku. Prosveta XXIII, št. 298.
- Šašel J., dr.** Glej: Karavanke.

- Šedivy.** Glej: Srbske Lužice.
- Šeško J.** Glej: Kočevje.
- Š(t)janec F(ranjo), dr.** Glej: Narodopisje.
- Šilc J.** Glej: Kelemina Jakob.
- (Širola Božidar, dr.)** V(urnik) (Stanko): — — Problemi našega muzičkog folklor. Zagreb 1930. El IV, 226—227.
- (Šiška.)** 560letnica v Šiški sklenjenega miru. SN LXIII, št. 3. —
- (Škerlj B., dr.)** N. Županič: — — Beiträge zur Anthropologie der Slowenen. 1930. El IV, 228—229. — N. Županič: — —, Menarha pri Slovencih. El IV, 220.
- Škerlj B., dr.** Glej: Ljubljana; Olševa; Slovenci.
- (Škofja Loka.)** Nova imena ulic in trgov v Škofji Loki. Jugoslovan I, št. 117. — Preimenovanje škofjeloških ulic in trgov. Jutro XI, št. 239. — Škofja Loka. IS VI, št. 50. — Škofja Loka in Škofjeločani. SN LXIII, št. 94. — Škofja Loka v luči statistike. Jutro XI, št. 237.
- Šmarješke Toplice** z okolico. Slovenec LVIII, št. 141.
- Šmohor** na Javoršku. MV IV, št. 213.
- (Šolstvo.)** Dimnik Ivan: Pomožno šolstvo za slabo nadarjeno decu v Jugoslaviji in drugih državah. (Statistika slaboumne in slabo nadarjene dece v Sloveniji.) P LI, 193—202. — Jandl France: Katere činitelje moramo upoštevati pri vzgoji muropoljske dece? (Duševne in gmotne razmere muropoljskega otroka.) P LI, 281—284. — Narodna šola in ženstvo. Slovenec LVIII, št. 8. — Skubic Anton: Šolske razmere v ribniški dekaniji leta 1814. SU XXXI, 22—24, 50—54, 83—85.
- Špeharstvo** v Mariboru in Ptuj. Trgovski list XIII, št. 45, 46, 47.
- Špicar Jakob.** Glej: Koroška.
- (Špiritisti.)** Arnuš: Med dolenskimimi špiritisti. MV IV, št. 163.
- Šribar Josip.** Glej: Majolika.
- Štritof Niko.** Glej: Narodna pesem.
- (Št. Ilj** v Slovenskih goricah.) Ob 20letnici »Slovenskega doma« v Št. Ilju. MV IV, št. 203. — Št. Ilj, nezmagljiva slovenska trdnjava. IS VI, št. 35. — Št. Ilj v Slov. gor. Naše slike I, št. 10.
- (Študenti.)** Besede o naših študentih. MV IV, št. 288.
- (Tatič Žarko M.)** V(urnik): — —, Tragom velike prošlosti. Beograd 1929. El IV, št. 222.
- Terseglav.** Glej: Slovenska vas.
- (Tičarji.)** O tičarjih in gubnu. Jutro XI, št. 289.
- (Tinje.)** Fr. Mišič: V tinjskih gradiščih. MV IV, št. 204.
- Tomov N.** Glej: Noša.
- (Trbovlje.)** Trbovlje. Slovenec LVIII, št. 116. — Trbovlje pred 40 leti. Slovenec LVIII, št. 91.
- (Trdina Janez.)** Lepa narodna manifestacija v Mengšu. Jugoslovan I, št. 2. — Ob stoletnici Janeza Trdine. Jugoslovan I, št. 2. — Proslava Janeza Trdine. Jutro XI, št. 127. — Zdolanji Jože: Janez Trdina. Slovenec LVIII, št. 164.
- Trdina Janez:** Gradič. (Ena izmed sedem narodnih pripovedk iz Bistriške doline, ki jih je nabral 19letni Trdina in izdal v »Sloveniji« 1849/50). Jutro XI, št. 123. — — Kako je človek spoznal vino. ML IX, 205. — — Spomini starega Mengšana VP 1931, 84—89.

- (Triglav.)** Rus Jože: Triglav III. Valvasor v razmerju do triglavske gorske pokrajine. GV V-VI, 73—78.
- (Trije Kralji.)** »Mi smo sveti trije kralji.« Slovenec LVIII, št. 4.
- (Trojanović Sima.)** Franjo Baš: Vatra u običajima i životu srpskog naroda. ČZN XXV, 245.
- Trst** torej ni italijanski. Slovenec LVIII, št. 243.
- (Trstenjak Ante.)** Slikar Lužiških Srbov. Jugoslovan I, št. 156. — Slovenski slikar o Lužiških Srbih. Slovenec LVIII, št. 272. — A. Trstenjakove slike Lužiških Srbov. Slovenec LVIII, št. 250.
- Tržiški planinski zadrugarji.** Jutro XI, št. 174.
- Tujski promet** v Sloveniji v luči statistike. Jutro XI, št. 243.
- (Tuma Henrik, dr.)** Franjo Baš: — —, Imenovanje Julijskih alp. ČZN XXV, 244—245. — J.: Imenovanje Julijskih alp. PV XL, 88—89. — Anton Melik: Imenoslovje Julijskih alp. GV V-VI, 201—204.
- Turjak**, naš najlepši grad XVI. stoletja. IS VI, št. 42.
- (Učenci.)** Kako so živeli učenci pred 100 leti. Zvonček XXXI, 6—8.
- Uganke.** Nabralo Ivan Stanko v Žižkih. Kalendar Najsv. Srca Jezušovoga 1931, 72—75.
- (Uratnik Filip.)** Melik A.: — —, Prebivalstvo in gospodarstvo Slovenije. GV V-VI, 205—206.
- Ušeničnik Franc:** Najstarejši glagolski spomenik in liturgija sv. Cirila in Metoda. BV X, 235—253.
- Wambrechtsamer Anna:** Glej: Celje, Laško.
- Vandot Jos.** Glej: Kranjska gora.
- Vardjan Fr.** Glej: Motike.
- Velika Malenca.** Izkopavanja na Gradišču pri Velikih Malencah blizu Brežic. GV V-VI, 184—185; — Drugo začasno poročilo o izkopavanjih na Gradišču pri Vel. Malenci GMS XI, 5—12.
- Veliki teden** v slovenski vasi. IS VI, št. 15.
- (Velikovec.)** L' Estocq Hermann: Zur Geschichte der Stadt Völkermarkt. Car I CXX, 119—134.
- (Veliki petek.)** Joža Gregorič: Veliki petek v Kostelu. Ml XI, 148—149.
- Wester Jos.:** V naših krajih pred 150 leti. Ml XI, 208—212, 248—253, 292—295, 329—335.
- Wiles W. James.** Glej: Narodna pesem.
- (Vodmat.)** Skrivnosti nekdanjega Vodmata. Slovenec LVIII, št. 215.
- Vodpivec Vinko.** Glej: Narodna pesem.
- Volavšek Davorin.** Glej: Čarovnice.
- (Vrhnika.)** K otvoritvi Cankarjevega spomenika na Vrhniki. IS VI, št. 32. — Vrhnika Cankarjev rojstni kraj. SN LXIII, št. 180.
- Vuk Iv.** Glej: Delavska pesem.
- (Vurnik Stanko, dr.)** Franjo Baš: — —, Kmečka hiša Slovencev na jugovzhodnem pobočju Alp. ČZN XXV, 249—252. — J. Glaser: — —, Slowieńczy a etnografija. ČZN XXV, 252—253.
- Vurnik Stanko, dr.** Glej: Gjurdjević Vladimir R.; Glasbena folklor; Hiša; Narodna pesem; Narodopisje; Noša; Širola Božidar, dr.; Tatić Zarko M.
- Wutte M.** Glej: Bjelovučič, Jahne.
- (Vüzem.)** Fr. M(išič): O vüzmu v Jeruzalemskih goricah. D XIII, št. 16. — Fr. M(išič): Vüzem v Jeruzalemskih goricah. MV IV, št. 90.

- (**Vzhodne cerkve.**) Fr. Grivec: Vzhodne cerkve in vzhodni obredi. BV X, 1—50.
- Zacherl Franjo.** Glej: Narodna pesem.
- (**Zadružništvo.**) Fuzija celjske Zadružne zveze v Zvezo slovenskih zadrug v Ljubljani. Jugoslovan I, št. 19. — Koncentracija v slovenskem zadružništvu. Slovenec LVIII, št. 146. — Napredek našega zadružništva. Slovenec LVIII, št. 21, 99. — Naše zadruge. Db XLIII, št. 19. — Občni zbor Zadružne zveze v Gorici. Slovenec LVIII, št. 120. — 30 let — 600 zadrug. SGp LXIV, št. 19. — Zadružništvo v Jugoslaviji. Jutro XI, št. 246.
- (**Zagorje.**) A(da)mi(č): V zagorskih katakombah. Jutro XI, št. 57. — Iz krize v krizo . . . Slovenec LVIII, št. 280. — Iz življenja v zagorski dolini. Jutro XI, št. 3. — O Zorinovcu, čarovniku in najstarejšem Zagorjanu. Jugoslovan I, št. 174. — Štiridesetletnica glasbenega gibanja v zagorski kotlini. Jutro XI, št. 122. — Zagorska fara. Slovenec LVIII, št. 279.
- Zarnik Boris.** Glej: Pračlovek.
- (**Zelenin Dmitrij.**) Kotnik Fr.: Russische (ostslavische) Volkskunde. ČZN XXV, št. 123.
- (**Zlato.**) Zlato v Dravi. NDb XII, št. 15.
- (**Znamenje.**) Krašovec Franc: Staro znamenje pri Okroglem. MI XI, 25. Značilno slovensko znamenje na Gorenjskem pelju. Novice v slikah I, št. 2—3.
- (**Zvečina Fr.**) Sredi preteklega stoletja po slovenski zemlji. IS VI, št. 46.
- (**Zwitter Fran.**) Ilešič Svetozar: — —, Starejša kranjska mesta in meščanstvo. GV V-VI, 189—199.
- Zwitter Fran.** Glej: Ljubljana.
- (**Žagarstvo.**) Rus Jože: O razvoju našega žagarstva. Jutro XI, št. 202.
- (**Žegnanje.**) Žegnanje v Dravljah. SN LXIII, št. 186. — Žegnanje pri Treh iarah. SN LXIII, št. 191.
- (**Železničarji.**) Železni kader. Jutro XI, št. 102.
- (**Železnik Martin.**) Glej: Narodna pesem.
- (**Žetev.**) Janko Kač: Pesem žita in srpov. Jutro XI, št. 154.
- Žunkovič Davorin.** Glej: Krajevna imena.
- Županič N., dr.** Glej: Budimir Milan; Cenov Ganče; Erak; Peisker J. Prvi prebivalci Jugoslavije; Schmid W.; Spori.

Slovstvo.

Haumant Émile, La Formation de la Yougoslavie. Paris, Bossard, 1930. Leks. form., str. XII, 752. Knjiga je V. zvez. historične zbirke, ki jo izdaja »Institut d'Études Slaves« na pariškem vseučilišču.

G. Haumant je eden najodličnejših sedanjih francoskih historikov in iskren prijatelj Jugoslovenov. Ni bil lahek posej, iz kaotične mase dogodkov, stremljenj in nazorov jugoslovenske zgodovine podati pregledno sliko, kako je od najstarejših časov do danes došlo do ujedinjene Jugoslavije. Ogromno tvarino je pisatelj razdelil v Uvod in sedem delov (partie).

Uvodoma najprej ugotavlja, da se pojma »Jugosloveni« in »Balkanci« nikakor ne krijeta, kakor se v tujini večkrat govori in piše. Na to poda zemljepisno označbo

balkanskega polotoka: lahek dostop na severu in proti Aziji, velika razkosanost v notranjosti.

V narodopisnom oziru vidimo na Balkanu od starodavnih časov pestro mešanico najrazličnejših plemen in narodov; od 3. stol. po Kr. se približujejo Donavi Slovani, pomešani z Goti in Huni, ki pa niso zapustili kakih sledov. Šele v 6. stol. se prikažejo Slovani v večji množini na mejah bizantinske države ter v zvezi z Avari, oziroma njim podložni, prodirajo na jug od severa in od iztoka ter se srečavajo na tleh današnje Macedonije. Preostanki starih, polatinjenih prebivalcev so Vlahi ob dalmatinski in istrski obali Morlakai. Glede naselitve omenja starejšo Miklošičevo in novejšo Jagićevo podmeno. H. pritrjuje onim učenjakom, ki trde, da se ta prihred ni izvršil na en mah, ampak v več sunkih. Ti Slovani so govorili eden jezik, kot eden narod z enakimi fizičnimi in psihičnimi svojstvi jih opisujejo bizantinski pisci. Pisatelj odklanja mnenje tistih, ki iz različnosti narečij izvajajo različnost narodnosti.

Nadalje razpravlja avtor v Uvodu o pokristjanjenju Jugoslovanov, o delovanju sv. Cirila in Metoda ter podčrtava tudi njuno misijonsko delovanje med Kozari, ker je bila velika nevarnost, da bi se sicer islam razlil čez Ruse. Nato govori o prvih državnih tvorbah. Avarsko-slovanska sila je na Balkanu pač razrušila, kar je ustvarila rimsko-bizantinska država, trajnega kaj ni ustvarila. Dalje se je držala v panonski ravnini, dokler ni Karol Veliki zrušil za vselej avarske sile, Slované pa si deloma podjarmil. Prva državna tvorba po raznih invazijah se pojavi v turansko-slovanski Bolgariji, ki pa zanikne že koncem 10. stol., po smrti Simeonovi. — Severozapadni Jugoslovani so Slovenci, Hrvati in Srbi. Najstarejšo slovensko zgodovino poda avtor v kratkih obrisih na str. 30—31. Zgodovinske okoliščine in zemljepisne razmere so Slovence potisnile med Bavarce in Franke pa Avare, oziroma pod njihovo igo. Že v 8. stol. se je začel nemški »Drang nach Osten« in Slovenci so bili prvi na udarcu ter so ostali prav do današnjega dne. Vkljub priseljevanju Nemcev je še v 13. in 14. stol. Koroška veljala kot slovenska dežela. Omenja ustoličevanje vojvod na Gosposvetskem polju, kratko vladu Otokarja Češkega, potem pa jatem habsburški do 1918. Le po Celjskih grofih pride slovenska zemlja do večjega pomena. Druga najstarejša država na slov. jugu je bila Hrvatska. Avtor poda glavne podatke iz zgodovine hrv. kraljestva do izumrtja narodne dinastije. V spornem vprašanju o pravotnosti sklepov splitskega koncila stoji pisec na tradicionalnem stališču, priznava torej njih pristnost. Glede Zvonimira si H. prisvaja mnenje, da so Hrvati ubili svojega zadnjega kralja domače krvi. Hrvatski zgodovinarji večinoma to zanikajo, toda tradicija o umoru Zvonimirovem je zelo stara in nasprotno mnenje, da je umrl naravne smrti, se ne da s popolno izvestnostjo ugotoviti. Naravno je, da je na Hrvatsko znatno vplival zapad, posebej sosedna Italija, a pisatelj povdarja, da »latinizem« nikakor ni bil sovražen narodnemu čutu in razvoju narodne knjige. Najboljši dokaz so dubrovniški pisci, dočim je v iztočni cerkvi cerkvena staroslovenščina še do Obradovića in Vuka zadrževala prost razvoj književnosti v živem jeziku.

Končno pride tudi do enotne srbske države, ko Nemanja spravi pod svojo oblast needina plemena, njihove župane in vojvode. Do vrhunca se povspne srbska država za cara Dušana, ki je zasanjal celo o carski kroni v Carigradu.

Politična in verska ločitev je močno oslabilo Hrvate in Srbe proti Madjarom in proti Turkom. S tem je že preodločena bodoča večstoletna usoda Srbov, Hrvatov in tudi Slovencev. To je kratka vsebina Uvoda H. knjige.

S turško invazijo začena Haumant prvi del svoje knjige. Druga za drugo padajo dežele pod turško kopito. Politična karta na Balkanu se je poenostavila, ker

vse je le v eni oblasti, kakor je bilo nekdanj v rimski dobi, v narodopisnem oziru pa postane karta še bolj pestra, ker so prišli iz Azije novi elementi. Da bi se novi prišleci-zmagovalci, Turki, potopili v masi slovanskega prebivalstva, kakor nekdanj turanski Bolgari, je bilo izključeno, pač pa se je bilo bati, da se poislami ves Balkan in bi tako nastala navidezno turška mešanica, popolnoma različna in ločena od Evrope. V 16. stoletju se je sicer zdelo, da se bo turško cesarstvo poslovanilo, toda kmalu nastopi turška reakcija. Vkljub svojemu fanatizmu so turški osvajači previdno ravnali v verskih zadevah.

Turška zavlada je imela to dobro stran, da je izginil stari partikularizem in fevdalni sistem samopašnih potentatov. Prostemu ljudstvu se od kraja turške zavlade ni slabše godilo, kakor poprej pod fevdalnimi mogočnjaki. Turku je bila glavna stvar davek. Položaj se kajpada pozneje bolj in bolj poslabšuje; Turki na razne načine izrabljajo ljudstvo, sicer pa ga puste živeti po njegovih starodavnih običajih. Prav zanimivo opisuje pisatelj položaj srbskega ljudstva pod Turki, zlasti je dobro obdelan odstavek o narodni epični pesmi, ki je eminentne važnosti za historično-narodni čut srbskega ljudstva.

Zanimivo je tudi poglavje o srbstvu v Macedoniji. Avtor upošteva tudi bolgarske pisatelje, po treznem in mirnem prevdarku pa izreče sodbo v prilog Srbov.

V drugem oddelku (B) prvega dela je govor o deželah, ki so ostale izven območja turškega cesarstva: o Dalmaciji in beneški vladni ter italijanizaciji, o slavizmu in ilirizmu (v starejši dobi). Slavizem kljub vsem oviram napreduje, zlasti ugotavlja avtor prodiranje štokavščine iz notranjosti ter umikanje čakavščine na obalo in na otoke. Od str. 136—147 nam knjiga podaja kratek pregled slovenske in hrvatske zgodovine za časa turških napadov. Slovenijo odpravi z enim samim odstavkom. Preseljevanje in plemensko mešanje, ki so ga povzročili turški napadi, je posredno pripravilo pot ujedinjenju Srbov, Hrvatov in Slovencev. Tudi protestantizem med Slovenci in Hrvati je znatno pospešil jugoslovansko idejo, idejo panslavizma pa delovanje Jurija Križanića.

Za Hrvatsko in Slovenijo sledi na str. 148—170 zgodovinski pregled »ogrške Srbije«. V južnem delu Ogrske med Donavo in Tiso je še od predmadjarskih časov ostalo precej slovanskega prebivalstva, ki je bilo podložno najprej Avarom in Bolgarom, potem pa Madjarom. Od konca 14. stol., zlasti po kosovski bitki, prihajajo v te rodovitne, a redko naseljene kraje številni begunci iz Srbije ter si ustvarijo tukaj novo domovino. Južna Ogrska postane druga Srbija, ki po l. 1540. tudi pride pod turško oblast, a ljudstvo se ni dalje selilo in po letu 1683. je ogrska Srbija čuvala Avstriji mir proti Turkom in Madjarom. V boju med Ferdinandom Habsburškim in Zapoljem so se ogrski Srbi odločili za prvega in mu izdatno pomagali. Zato so pozneje Rakoczyjeve tolpe pobijale Srbe kakor zverino. Srbskim in hrvatskim graničarjem se je imela Avstrija tudi zahvaliti, da je pod Marijo Terezijo srečno prestala nevarno krizo. Madjarski magnati, ki so na požunskem saboru tako emfatično klicali: »Moriatur pro rege nostro Maria Theresia!« so postavili na bojišče jedva 6000 mož, dočim so jih Srbi dali 25.000 in v sedemletni vojni se je 88.000 srbohrvaških mož borilo za Marijo Terezijo. Dunaj je seveda Srbom dajal same lepe obljube, ki so veljale prav toliko kakor carigradske. Nasprotno, bolj in bolj se čuti nemški in madjarski pritisk, Dunaj pa skuša za sebe izkoristiti napetost med Srbi in Madjari.

Med tem se vzbuja med ogrskimi Srbi narodna zavest, javljajo se pisatelji, ki skušajo s knjigo dvigniti inteligentnost svojega naroda, toda z malim uspehom, ker njih »sloveno-ruski« spisi so masi naroda nerazumljivi. Dositej Obradović je končno

bil mož, ki je narodni govornik odprl vrata v književnost, seveda ne brez težkoč, ker so ga sumničili, da se je izneveril pravoslavju. Sovraštvo proti »latinčcem« dobiva čudne oblike. Tako so Dositeja nevedni menili plašili, da je prokleta vsaka knjiga, v kateri se nahaja kaka latinska črka, ali da od tistega časa, kar se tiskajo latinske knjige, ljudje polže jedo!

V d r u g e m delu govori avtor o početkih narodne emancipacije od 16. do 19. veka, najprej v turških (A), potem v izventurških zemljah (B). Od konca 16. stol. se opaža v Turčiji propad in se v 17. stol. pričakuje nje razsulo, kar se sicer ni zgodilo, a Turčija nevdržno gre navzdol in v zvezi s tem dvigajo glave podjarmljeni narodi. Propadanje Turčije je v zvezi s splošno spremembo Evrope in Turčije same. Evropa je postala drugačna, tudi njena strategika se je izpopolnila. Tridesetletna vojna je bila dobra šola za stratege, Turčija pa ni imela več velikih vojnih pohodov, izvzemši prasko s Perziji, ostala je pri starih vojnih metodah, a vojaški duh in disciplina sta opešala, jedro turške vojske, janičarji so propadli, tako v vojni kakor v civilni upravi; se je razpasla velika podkupljivost in nemarnost. Pobune sledi druga za drugo, najprej se pobunijo hajduki in Črnogorci, potem se pobuni Šumadija, 1804--1810 pa nastane splošna vstaja pod Črnim Jurijem, ki se pa konča s popolnim porazom; Rusi so prepustili Srbe njih usodi, Karagjorgje mora bežati, Turki zagospodujejo nad Srbijo in počenjajo grozna nasilstva. Med tem se je pa politična situacija v Evropi spremenila v prilog Srbom, ki končno dosežejo pod Milošem Obrenovičem avtonomijo (1812--1815). V oddelku (B) govori o ilirskih pokrajinah in njih francoski upravi. Francozi so upoštevali narodni čut, zato je jugoslovenska ideja pod krilatico »ilirizma« storila znaten korak naprej (Vodnikova »Ilirija oživljena«). Težavo je delala Francozom mešanica naših jezikov. Obrnili so se v tem vprašanju na Kopitarja, da bi določil razliko med »ilirščino« in »slovenščino«. Kopitar je odgovoril v avstrijakantskem smislu, da je »ilirščina« balkansko narečje in da ne kaže mešati slovenščine z ilirščino. Ta odgovor je pri Francozih napravil še večjo zmedo, ker so se vendar zavedni Slovenci v Ljubljani, kakor Vodnik i. dr., tudi ponašali kot »Ilirci«.

Tretji del knjige obravnava zgodovino Srbije pod Milošem Obrenovičem. Razmere v Miloševi Srbiji so bile kaj primitivne; na dvoru samem uprav turške. Ker je še beograjska trdnjava bila v turških rokah, ni maral stolovati v Beogradu, ampak v Požarevcu ali Kragujevcu, kamor je šklinceval tudi skupščino. Pred pročeljem konaka je stala sliva, kjer so od časa do časa bingljali obešenci, ob zidu konaka je bila klopa, kjer so delili batine. Ko je l. 1825. nastala neka pobuna, je nekdo nasvetoval knezu, naj da pobiti vse pismene ljudi, ker so sami buntovniki. Sploh se je Miloš za šole malo brigal, ker je njegova okolica bila mnenja, da so šole dobre samo za revolte (str. 291). Svetla zvezda te dobe je Vuk Karadžić, ki pod vplivom našega Kopitarja zna ceniti in čuvati narodne tradicije, ob enem pa se prilagoditi potrebam novejšega časa. S svojim načelom: »Piši kakor govoriš«, je uvedel narodni jezik v književnost na veliko jezo starokopitnežev, kateri so smatrali za sakrilegij, pisati v jeziku, ki ga govore svinjski pastirji.

Med tem se v sosedni Bosni in Hercegovini Turki sami bore proti portii, za kmeta pa postajajo razmere vedno bolj neznosne. V Macedoniji so Grki dosegli, da se je zatrla srbska samostojna patrijarhija kakor tudi bolgarska nadškofija v Ohridu, macedonske cerkve pridejo popolnoma pod Fanar. Začne se odpor proti Grkom, ki pa dobi sčasoma bolgarski nacionalni značaj ter se obrača tako proti Grkom kakor proti Srbom. V Srbiji je sin in naslednik Milošev, knez Mihael l. 1862. dal ustavo, uprava se pa ni zboljšala, l. 1869. je Benjamin Kallay mogel pisati, da je Srbija najbolj

centralistična in absolutistična država v celi Evropi. Dosegel je pa knez Mihael, da mu je sultan izročil v »varstvo« trdnjavo v Beogradu in pa Šabac; turško gospodstvo nad Srbijo je po dolgih letih dejanski prenehalo, ostala je le še ena sama turška zastava nad beograjsko bastijo kot znak sultanovega suverenstva, ki je pa bilo le še na papirju. V Beogradu se pečajo z mislijo, obnoviti staro Nemanjino državo; velikopotezen načrt je zamislil minister Garašanin že po l. 1844., ki ga je zasledoval celo svoje življenje. Knez Mihael je bil 28. maja 1868 zavrtno umorjen. Sledil mu je knez Milan, Srbiji se bližajo črni dnevi.

V četrtem delu (str. 321—370) je govor o probujenju Hrvatov in Slovencev od konca francoske vlade nad ilirskimi deželami pa tja do hrvatsko-ogrske nagodbe. »Cioati ruunt in servitutum«, s temi besedami je najboljšo označen položaj Hrvatske okoli l. 1834. Kmalu potem se začne preobrat pod zastavo Gajevega ilirizma, ki pa zadene na nasprotstva med Srbi in deloma med Slovenci (Kopitar, Slomšek, Prečeren i. dr.). Razveseljivo pa je, da so l. 1848. bili Srbi v soglasju s Hrvati proti Madjarom. Za časa absolutizma je neverjetno močno napredovala germanizacija na Hrvaškem. Po porazih Avstrije na bojnem polju sledi ustavna doba, ki napravi na Hrvaškem popolno zmedo. Končno je bila vrinjena Hrvatom nagodba z Madjari, ker so tako zahtevali interesi pangermanske in madjarske politike.

V petem delu opisuje razmere na slov. jugu koncem 19. stol. Za Srbijo je ta doba skrajno žalostna. Pustolovni kralj Milan, slepo orodje avstrijsko-madjarske politike, je spravil na rob propasti srbsko državo in pripravil strašno katastrofo svojemu sinu in dinastiji. Znotraj nered in korupcija, na zunaj udarec za udarcem. Rusi podpirajo Bolgare, eksarhat zatira srbsko šolstvo v Macedoniji, Srbi sami so precej brezbržni za Macedonijo, srbski živelj se umika pred bolgarsko propagando. Simpatija evropskih držav je bolj na strani Bolgarov. Angleži, Nemci in Madjari skušajo na celi črti oslabiti slovanski vpliv; berlinski kongres 1878 pomeni popolno kapitulacijo Rusije, ki prepusti Bosno-Hercegovino Avstro-Ogrski. Ta polagoma zapreže v svoj voz Bolgare in Srbe. Andrassy skuša preprečiti emancipacijo balkanskih Slovanov, pač pa izkoristiti Bolgarijo, Srbijo in Črno goro za svojo politiko. Okupacija Bosne in Hercegovine je živo zadela srbski narod, rodila neštevilne potežkoče in podala premise za bodoče zapletljaje, ki so končno dovedli do svetovne vojne in se končali z razpadom avstro-ogrske monarhije. Avtor opisuje svetle in temne strani avstro-ogrske uprave v Bosni in Hercegovini. Glavne vloge pri upravnem aparatu so imeli v rokah Nemci in Madjari, ki so delali na to, da se Bosna in Hercegovina ločita od Srbov in Hrvatov ter se ustvari poseben »bosanski« jezik in narod. O težkem macedonskem vprašanju ugotavlja avtor s Cvijićem, da se prebivalstvo vzhodne Makedonije približuje bolj bolgarskemu tipu, v zapadnem delu pa srbskemu, vmes so pa prehodni tipi, sploh nista tu dve narodnosti, ampak dve stranki, ena vleče s Srbi, druga z Bolgari.

Črna gora je do srede 19. stol. nekaka cerkvena država, ker njen vladar je škof, a knez Danilo (1851—1860) se ni dal več posvetiti za škofa in je s tem laiciziral svojo državo. L. 1860. nastopi dolgo trajno vlado (do 1918) knez Nikola I., ki se je l. 1910. proglasil za kralja. — Končno govori pisatelj o ogrskih Srbih, ki imajo svoje »Atene« v Novem Sadu. Položaj ogrskih Srbov je proti koncu preteklega stoletja dokaj žalosten. Madjari so jim vzeli skoraj vse pravice, pa tudi v moralnem oziru je slika dokaj temna. Ljudstva se je polastil sebični materijalizem, ki hoče le uživati; pogosto se dobe prezgodnji mladi starci, ki so se izživeljeli, v družinah ljubijo potratno razkošje, boje se pa številnejšega zaroda. Vse te slabe strani so Srbi pre-

vzeli od Madjarov, dočim se Nemci številno množijo in gospodarski napredujejo, ker so ohranili staro poštenost in priprostost.

V oddelku B petega dela riše pisatelj politični in kulturni položaj od l. 1868 do konca stoletja na Hrvaškem, v Dalmaciji in v Sloveniji. Nagodba z Madžari je Hrvatom prinesla slabe sadove. Po kratki narodni vladi Ivana Mažuraniča dozore hrvatske razmere do velike krize l. 1880., ki prinese Hrvatom dolgoletno tiransko vlado zloglasnega Khuena Hédérvarya. Hrvatska politika se suče popolnoma po diktatu iz Budimpešte. Hrvatom manjka dalekovidnih, realnih, delavnih politikov. O fantastu Kvaterniku domneva Haumant, da je najbrž znorel, ko je povzročil ponesrečeno vstajo (str. 484). Veliki zvonec je ta čas nosil Ante Starčević, katerega se je zlasti mladina oklepala, a prav iz njegovih vrst so prihajali najhujši madjaroni. Na veliko veselje Dunaja in Budimpešte je Starčević zasnoval svoj pankroatizem, ki ga skuša — v neužitnem slogu — utemeljiti z zgodovino. Haumant prav opaža, da Starčević skače po zgodovini kakor Trenkovi panduri po sovražnih zemljah. Njegov pankroatizem ni nič drugo, kakor na Hrvaško presajen madjarski šovinizem. Vse to, kar so Madžari očitali Hrvatom, je Starčević obrnil proti Srbom, ki seveda ne ostanejo dolžni odgovora ter vračajo Hrvatom milo za drago. Za časa Khuena Hédérvarya so Srbi najzvestejši zavezniki vladinega protihrvatskega režima. »Od Timoka do Adrije!« kličejo Hrvati kakor Srbi, vsak po svoje, Dunaj in Budimpešta pa se posmehujeta in ščuvata bratski spor. Napetost je bila tolika, da se je zdelo, da ni drugega izhoda, kakor da eden ali drugi podleže in izgine. Med tem ko Starčević trobi svoje panhrvatske ditirambe, propada hrvatstvo nagloma, moralno, številčno in ekonomsko, doseljujejo se Madžari in Nemci.

Žalostne razmere na Hrvaškem mečejo svojo senco tudi na Dalmacijo. Tu si stojita nasproti dve stranki: avtonomisti in aneksionisti. Slednji zahtevajo združenje Dalmacije s Hrvaško, prvi ne marajo o tem nič slišati. To so dalmatinski »italijanaši«, ki pač priznavajo, da so Slovani, nikdar pa ne Hrvati. Vlada na Dunaju se veseli tega spora, podpira italijanaše, ki se ojačujejo z doseljenci iz Italije, kar tudi vlada pospešuje, da drži na uzdi slovanski živelj. Ker so v banovini Srbi sprti s Hrvati, tudi v Dalmaciji Srbi ugovarjajo proti združitvi Dalmacije s Hrvaško ter se družijo z italijanaši. Jovanović pa pride potem še na nesrečno misel, da začne v imenu sprave uvajati v dalmatinsko deželno upravo Nemce — kot »nepristranske!« Tako se nam nudi nad vse žalosten prizor: domačini se grizejo med seboj, tuji, Italijani in Nemci se pa šopirijo. Osrednja vlada Dalmacijo popolnoma zanemarja, tu vladajo razmere, ki so naravnost sramota za evropsko državo in povrh še za vevlast, kakor je bila Avstrija. — Na str. 506—516 poda pregled slovenske zgodovine od l. 1848., zopet zelo kratko. Omeni, da Bachov absolutizem med Slovenci ni vzbujal tistega ogorčenja kakor med Hrvati, priznava, da je med duhovščino bilo gorečih rodoljubov, kakor Slomšek, sicer je pa slov. razumništvo dalo najhujših »husarjev« za Bachovo germanizacijo na Hrvaškem. Ožigosa naravnost »izdajalski« nastop slovenske delegacije pri ustvarjanju dualizma, sploh da je bila slovenska delegacija v dunajskem parlamentu malopomembna, vsled tega nastane spor med »staro-« in »mlado-Slovenci«. Omeni tudi razvoj našega društvenega življenja na prosvetnem, političnem in gospodarskem polju, pa tudi raznarodovalno rovarjenje Südmarke in Schulvereina, naglašča dalje demokratični značaj novega pokreta, kateremu je začetnik dr. K r e k. Vedno bolj stopa v ospredje ideja jugoslov. jedinstva, najprej v obliki trializma, ko se je pokazalo, da bi se naj eventualna nova grupacija na jugu izvršila brez Slovencev, se je med Slovenci začela javljati tudi radikalna revolucionarna struja, največ pod češkim vplivom.

Končno spregovori avtor tudi o razmerju med Slovenci, Hrvati in Italijani v primorskih deželah. Avstrija tukaj stalno in učinkovito ni podpirala nobene narodnosti, razen nemške; kakor je kazalo, je v Trstu in Gorici kazala prijazno lice sedaj Italijanom, sedaj Slovencem, na splošno je pa vedno dajala prednost italijanstvu. V Gorici so Nemci in Italijani bili stalno združeni proti Slovencem, v Istri so pa neomejeno vladali preostanki starega beneškega režima.

V šestem delu zasleduje avtor podvig jugoslov. dežel v prvih letih 20. stol. Na Hrvaškem se končno zlomi železni režim Khuena Hédérvaryja ter pride do reške in zaderske resolucije. Srbi in Hrvati se zblížajo in se združijo proti madjarskemu nasilju. V tem času se pojavlja tako med Srbi kakor Hrvati »seljački« pokret, ki sta mu na čelu hrvaški Srbin Svetozar Pribičević in Stjepan Radić. Radićev prvi nastop prav dobro označuje avtor (str. 533): prišel je iz tujine s polnimi ušesi in ustni lekcij, ki jih je slišal v inozemstvu, pa je samozavestno klical svojim rojakom, da ne potrebujejo za svojo politiko pouka ne v Parizu, ne na Dunaju, ne v Budapešti, a sam je bil prežet avstrijakantskih idej, ki si jih je usvojil na Dunaju. Vse svoje upe je stavil na Avstrijo in njenega vladarja (Franja Josipa, kateremu poje slavospeve). Prepričan je, da bo Avstrija obstajala najmanj še 500 let! Pripoznava, da so Hrvati in Srbi eden narod, »hočemo ali nočemo«, v isti sapi pa pobija edinstvo s Srbi. Radiću je vele-srbstvo največja ovira ujedinjenju, on sam pa je od Starčevića povzel najradikalnejši pankroatizem, ki istotako onemogočuje ujedinjenje. Zato je bil Radić nasprotnik hrvatsko-srbske koalicije in je sanjaril o neki od Avstrije odvisni Jugoslaviji, ki si bo — zadovoljno ali s silo — priključila — Srbijo.

Po sklenjeni hrvatsko-srbski koaliciji l. 1902. znovič izbruhne sovraštvo med Srbi in Hrvati vsled protisrbskih pogromov v Zagrebu. Nekaj krivde je gotovo nosil pretirani srbski list »Srbobran«, nekaj pa frankovci in Radić, glavni agent v ozadju pa je bila vlada v Budapešti, ki je za svoj režim potrebovala sovraštvo med Srbi in Hrvati. Med tem se je v Avstriji že napravil veliki vojni načrt, zavojevati Srbijo in preko nje prodreti do Soluna. To je cilj, ki ga zanaprej dosledno zasleduje avstrijska vojna stranka, za katero stoji prestolonaslednik Fran Ferdinand.

V Srbiji med tem zavlada kralj Peter in začne se splošna obnova, z aneksijo Bosne in Hercegovine nastane skrajno napeto stanje med Avstro-Ogrsko in Srbijo. Avstrija naravnost želi najti povod za vojni pohod. Aerenthal je imel načrt, razkosati Srbijo. Ker ni prišlo do vojne z orožjem, je Avstrija začela proti Srbiji carinsko vojno, da bi jo prisilila do popolne kapitulacije.

Pri sklepanju balkanske zveze opozarja avtor, da je inicijativa prišla od roj-garske strani, Srbi so nezaupni, ker se boje zahrbtnih načrtov zvitega carja Ferdinanda. O srbski vojski so velevlasti imele precej pesimistične nazore. Avstrija zlasti je škodoželjno pričakovala, da si Srbija opeče prste. Toda bitka pri Kumanovem je svet poučila drugače in s to bitko je bila za pravo odločena prva balkanska vojna. Srbija je nosila glavno težo, a pri sklepanju miru so jo velevlasti spravile skoraj ol. vse uspehe. Avstrija, Nemčija, Italija so bile pri sklepanju miru naravnost sovražne Srbiji, Anglija in Francija pa brezbrizni. Velevlasti so Srbijo vrgle iz Albanije in jo odrinile od morja, Bolgarija pa jo je skušala izriniti iz Makedonije. Tako bi končno izšla iz zmagoslavne vojne praznih rok. Prišlo je do druge balkanske vojne; Bolgari so kar brez prave vojne napovedi napadli svoje dosedanje zaveznike. Toda bitka pri Bregalnici je zopet iznenadila svet. Druga balkanska vojna je bila za slavizem bolj škodljiva kakor prva za Turke, je pisala takrat dunajska »Reichspost«. Zmaga pri Kumanovem in ob Bregalnici je bila v očeh Avstrije največja krivda Srbije. Avstrija je na vsak način hotela najti povod za vojno in uničiti Sr-

bijo. Na Dunaju so bili prepričani, da bo avstrijska vojska v dveh urah v Beogradu, ko pa pade Beograd, bo cela Srbija na kolcnih. Med Srbi je ta čas bilo malo »jugoslavizma«, motilo jih je velesrbstvo in pa stari predsodki ter nezaupnost proti »Latincem« (str. 625). Končno opiše napeto razmerje med Avstrijo in Srbijo l. 1913.—1914., omeni revolucionarno gibanje v Avstriji in s sarajevskim atentatom zaključi VI. del.

V s e d m e m in zadnjem delu govori o Jugoslovanih med svetovno vojno. Avstrija je ob začetku vojne računala na nepripravljenost Rusije in Francije, dočim sta Avstrija, in Nemčija bili dobro pripravljeni.

Izgledi za kako jugoslovensko zblížanje so v prvi dobi svetovne vojne kar mogoče neugodni. Radič v Zagrebu naravnost ploska od veselja, da je Srbom napovedana vojna, kaka pobuna ali odpor na Slovenskem ali Hrvaškem bi bila blaznost, ker bi državna oblast vsak poskus zadušila v potokih krvi. Jugoslovanski odbor, ki bi naj delal v inozemstvu za ujedinjenje, je bil med seboj needin in v vednem sporu s trimoglavim Pašićem. Italija je od vsega začetka bila nasprotna ujedinjenju, ona je hotela Srbe za sebe, Hrvate za sebe, da bi potem lažje spravila ene kot druge pod svoj vpliv. Za Slovence Italija ni imela drugo, kakor da si jih razdeli z Avstrijo in izbršice s površja zemlje. V Rusiji so vladali popolnoma zmedeni pojmi; v pravoslavju okostenela Rusija se je bala, da bi katoliški Hrvati odvrnili Srbe od pravoslavja. Prav ta ozkosrčnost do kosti izkvarjene Rusije je povod, da so v londonskem paktu žrtvovali primorske Slovence in Hrvate, češ, Italijani so katoličani, pa Hrvati in Slovenci so katoličani, torej naj gredo skupaj, drugače nastane nevarnost za srbsko pravoslavje! Ko so Avstrijci v jeseni 1915 slavodobitno prekoračili Donavo, zavzeli Beograd in prenesli svoj glavni stan v Valjevo, so se čez par tednov morali sramotno umakniti in 15. decembra je kralj Peter zmagoslavno prišel v Beograd. Značilno in sramotno je, da so izmučeno srbsko vojsko zavezniki hoteli izrabiti, da bi popravili lastno nezmožnost. Rusi v Galiciji niso mogli nikamor, zahtevali so, naj Srbi nadaljujejo ofenzivo proti Avstriji, da bi tako razbremenili rusko vojsko. Bahati Italijani so o Binkoštih z velikim vikom in krikom vstopili v vojno, a v decembru so zahtevali od Srbov, naj po izgonu Avstrijcev prodirajo proti Zagrebu, da bi med tem oni za sebe lahko vzeli Trst in naše Primorje. V ozadiju je Italija imela še zlobno nakano: čim bolj izkrvavi Srbija, tem boljše za Italijo! Vedenje Italije ves čas vojne napram Srbiji je naravnost perfidno. Na Balkanu niso Italijani storili drugega, kakor da so delali priprave za svoje sebične načrte, ki bi jih izvršili po vojni. Ko so Bolgari stopili v vojno, so zavezniki prepustili Srbijo njeni usodi in prišlo je do strašnega umika skozi albansko gorovje v zimskem času. Ko so se izstradani in razcapani ostanki srbske vojske deloma izkrcali v Italiji, so jih Italijani sprejeli ne kot zaveznike, ampak so jih gnali kakor ujetnike v taborišča. Ko se je končno l. 1918. začela ofenziva na solunski fronti, Italijani niso sodelovali nič, Angleži pa od strani opazovali bitko, vso težo so nosili Francozi in Srbi. — Glede mirovnih pogodb podčrtava avtor, da so zelo krivične zlasti za Slovence. Mesto da bi v duhu Wilsonovih točk dali tisoč let zaslužjenemu ljudstvu zraka in solnca, so žive kose našega narodnega telesa žrtvovali nemškemu in italijanskemu molohu. — S sklepom mirovnih pogodb, s formacijo države (takrat) SHS in z vidovdansko ustavo avtor sklene svoje delo. Poznejši dogodki, pred in po 6. januarju 1929, ne spadajo v okvir te knjige.

Sedaj nekaj opomb, ki se seveda nanašajo le na čas, ki si ga je avtor določil. Povsem naravno je, da se pri tako obsežnem in pestrem gradivu lahko vtilhotapijo razni nedostatkj in so v raznih zamotanih vprašanjih mogoča tudi različna mnenja. Avtor nam je podal lepo sintezo razvoja jugoslovenske misli, vendar pri strukturi te impozantne zgradbe pogrešamo pravo s o m e r n o s t. Poedini deli so namreč v primeri

z drugimi obdelani prepričilo; tako smo zlasti mi Slovenci slabo odrezali. Avtor je to sam čutil in zagotavlja v predgovoru, da nikakor ni hotel podcenjevati Hrvatov in Slovencev. To učenemu našemu prijatelju radi verjamemo in tudi razumemo, kako je do tega prišlo. V predgovoru navaja glavne mentorje, ki so mu dajali informacije in inspiracije, med njimi ni niti enega Hrvata ali Slovenca, tako se niti sam ni zavedal, da je na sestavo knjige vplivala gotova tendenca, ki je zlasti Slovence smatrala kot brezpomembno količino. Med literaturo o naši zgodovini ni navedeno niti osnovno delo za našo starejšo zgodovino, Kosovo Gradivo, za l. 1848. pa ne Apih. To je tem bolj obžalovati, ker bodo inozemci, ki ne poznajo naših razmer in jezika, iskali svéta v Haumanntovi knjigi. — Dasiravno so nas Slovence nesrečne historične in geografske razmere strašno decimirale, vendar za jugoslovenstvo nismo tako brezpomembni, kakor se marsikomu zdi, ki apriori prezira vso našo preteklost. Mi smo bili, ki smo na svoj hrbet sprejemali silovite udarce na iztok prodirajočega tevtonstva. Ko bi mi ne imeli dovolj odporne sile, bi te udarce dobili Hrvati in za Hrvati Srbi. Pretirano in enostransko je tudi, če se Srbija pred ujedinjenjem smatra kot glavni in skoraj edini vir idejnega jugoslovenstva. Bili so kajpada med Srbi možje širokega vidika, vendar celo naravno je, da je Srbija imela v svojem programu pred vsem osvoboditev nesvobodnih Srbov v Turčiji, Bosni i. t. d. Tudi med Hrvati je Strossmajer s svojim širokogrudnim »jugoslovenstvom« zadel na odpor, zlasti med panhrvatskimi Starčevićanci, ki so nas Slovence radi imenovali »planinske Hrvate«, v odločilnih trenutkih pa so te »planinske Hrvate« odbijali kot »balast«. Dočim so Hrvati jezdili na svojem panhrvatstvu, Srbi na velesrbstvu ter drug proti drugemu netili divje sovraštvo, pri nas ni sledu o kakem panslovenizmu, pri nas se razvija res čisti bratski slavizem, ki želi in predpostavlja svobodo in enakost med jugoslov. plemeni.

Avtor precej obširno razpravlja o etnični mešanici na Balkanu in pravi (str. 10), da dolgotrajno otomansko vladanje ni vplivalo na raso, omenja tudi slovansko anarhičnost in na več mestih se dotakne razlike v kultu (katolicizem in pravoslavlje), ki pogloblja razdor med plemeni. Zdi se, da se avtor preveč omejuje na zgolj rasno in jezično stran, premalo pa upošteva vpliv etnične pestrosti na duševnost. Če to upoštevamo, so nam umljivi razni čudni pojavi v javnem življenju, ki škodujejo državnemu upravi in mirnemu sožitju. To duševno razpoloženje, ki bi ga lahko imenovali »orientalsko mentaliteto«, ima svoje početke že v stari rimski državi ter sestoji iz več komponent. Odkar je Rim zavladal nad azijskimi pokrajinami in narodi, se je rimska država v mnogočem »poazijatila«. Ena izmed značilnih potez orientalske miselnosti je fatalizem, ki se prav izrazito kaže pri muslimanih in tudi v srbski narodni pesmi igra »usud« veliko ulogo. Iz tega se rodi neka trmoglavost, ki je gluha in slepa za nasprotno dokaze in dejanske okoliščine ter hoče na vsak način z glavo skozi zid in urediti vse po enem kopitu, četudj so noge različne. Druga izrazito azijska poteza je despotizem in centralizem. Rimljan je imel zelo razvit pravni čut ter je bil svobodoljuben, še bolj individualistično svobodoljuben je bil genij grških plemen, naposled pa se v Bizancu izcimi najstrožji despotizem in centralizem, ki se ni razvil iz bitni grško-rimskega duha, ampak je pripisovati azijskemu vplivu. Tak despotični centralizem se je po Mongolih vgnedzil v duševnost ruskega naroda in preko Turkov so ga podedovali od Bizantincev tudi Srbi in Bolgari. Ker je pa slovanski genij individualističen, ali kakor pravi Haumannt, »anarhičen«, odtod vedno nihanje med demokratizmom in despotizmom. Iz tega despotično-centralističnega pojmovanja sledi še nekaj drugega, kar usodno vpliva na praktično življenje: kdor se na kakšenkoli način dokopa do oblasti, smatra sam sebe za državo in misli, da kar je državno, je tudi njegovo. Odtod zloraba državnega imetja.

ki jo opažamo že v bizantinski državi, potem pri Turkih in končno pri novo nastalih državah na Balkanu. — Stare fevdalce pri Srbih so Turki uničili, po osvobojenju so tudi turški paše in dr. izginili, nova država ne pozna aristokracije v historičnem pomenu, mesto tega se je pa razvila plutokracija, ki je še slabša kot stara aristokracija. Kakor je stara aristokracija zvesto čuvala rodbinske vezi, tako tudi plutokracija svoje »porodičarstvo«. Haumant na več mestih prav drastično opisuje to plutokratsko porodičarstvo. Nekdo je n. pr. s srečno kupčijo ali spekulacijo postal iz revnega seljaka bogat človek; tak ima sedaj mogočen vpliv na svojo okolico. On ali njegov sin postane nekega dne visok uradnik, morda celo minister. On sedaj gleda, da oskrbi vso svojo porodico, na vsa dobičkanosna mesta nastavi svoje ljudi, na sposobnosti in zasluge se tu veliko ne gleda. Z zavistnim očesom gledajo to drugi in se jim tudi zbudi poželenje po bogato obloženih mizah. Začnejo se intrige in kmalu pride do »krize« in »kriza« zavzame najširše kroge, od ministrskega predsednika dol do vaškega grobarja, pravi Haumant, se spremeni ves personal, njegova mesta zasedejo novi ljudje in kolo se vrti naprej, kriza sledi za krizo; vsak skuša izkoristiti položaj za sebe in za svojce, dokler je čas.

To so glavne komponente tiste miselnosti, ki ni pustila državi priti do reda in blagostanja. Razlika kulta je pri tem celo nedolžna stvar. To razliko so razkričali kot oviro ujedinjenja le brezvestni demagogi, katerim ni bilo nič za versko življenje ne v katolicizmu in ne v pravoslavlju. — V Nemčiji je gotovo večja razlika med katoličani in protestanti kakor pri nas med katoličani in pravoslavni, pa vendar tam, ko so bili premagani prvi tresljaji, ki jih je povzročil Bismark, državno življenje ne trpi radi različnosti kulta.

Tesnogrudni pravoslavni inspiraciji je pripisovati, če pisatelj na str. 431 in drugje šteje v zlo katoličanom v Bosni, da so jezuitje v svojem konviktu vzgajali nove dušne pastirje, češ, da so hoteli pokatoličiti pravoslavne! Čudna logika je to. Taka pristranost le škoduje ugledu znanstvene knjige. Vsaka konfesija vendar mora imeti svoje duhovnike, ali bi naj katoličani v Bosni in Hercegovini ostali brez dušnih pastirjev? Duhovski naraščaj se vzgaja za katoličane in ne za pravoslavne. Istotam avtor trdi, da je avstrijska vlada podpirala z vsemi silami katolicizem in zatirala pravoslavje, češ, katoliške župnije so se ustanovljale celo tam, kjer ni bilo drugih katoličanov kakor župnik in mežnar. Bili bi zelo hvaležni informatorjem g. avtorja, ko bi to trditev podprli s konkretnimi zgledi. Takega slučaja ni bilo nikjer, pač pa je bilo mnogo krajev s katoliškim prebivalstvom, kjer je za cerkev služila kaka lesena bajta. Trditev, da je avstrijska vlada podpirala katolicizem, zatirala pa pravoslavje, velja prav toliko, kakor če sedaj Italijani pišejo, da je avstrijska vlada podpirala Slovence in Hrvate, zatirala pa Italijane. Če je avstrijska vlada kaj storila v tem oziru, je storila le svojo dolžnost, ker katoliško prebivalstvo v Bosni in Hercegovini, izvzemši nekatere priseljence po l. 1878., ki so pa bili večinoma versko indiferentni, je bilo najrevnejše. Muslimani so imeli na svoji strani bogate bege, pravoslavni premožne trgovce, katoličani pa revne seljake, ki so jih Turki, kakor avtor sam priznava, bolj sovražili, kakor pravoslavne. Ko bi bila avstrijska vlada res tako munificentna napram katoličanom, bi ne bilo treba zbirati po avstrijskih deželah milodarov za bogoslužne potrebe bosanskih katoličanov. Tega pa vendar ne more nihče za zlo šteti, saj ima vsaka konfesija pravico in dolžnost, skrbeti za svoje revne sovornike.

Pomislimi je še to-le: V času, ko bi naj avstrijska vlada enostransko podpirala katoličane proti pravoslavnim, so Srbi na Hrvatskem z vsemi silami podpirali madjarski režim Khuenov, Madjari so pa določali smernice bosanski upravi. Če se je torej pravoslavni v Bosni godila krivica od strani vlade v korist katoličanstva, zakaj pa se

niso zganili njihovi sovorniki na Hrvaškem? Krivda pade potem na njih, ker so podpirali tak režim!

Kako površne so bile informacije, ki jih je dobil avtor o verskih razmerah v Bosni, je razvidno tudi iz tega, da stavi katoliško škofijo tudi v Bihač, kjer ni bilo škofije, izpustil pa je Mostar, kjer je res katoliška škofija.

Na str. 494 trdi avtor, da je Pij X. izbacnil iz rimskega koledarja Cirila in Metodija. Ni jih izbacnil, ampak že Leon XIII. je njun praznik prestavil od 5. na 7. julij, ker je 5. julija smrtni dan l. 1897. za svetnika proglašnega Antona Zakarija, v slovanskih škofijah, ki so to želele, pa sta Ciril in Metodij še danes 5. julija. — Na isti str.: cesar Franc Jožef ni dal ukora Strossmajerju l. 1880. radi brzozjavke v Kijev ob 1000letnici Cirila in Metodija, marveč l. 1888. radi čestitke k 1000letnici p o k r š č e n j a Rusov.

Str. 549: Srbska skupščina ni izvolila Petra Karadjordjeviča za kralja l. 1902., marveč 5. junija (po gregor. koledarju) 1903. Če se je tu zgodila pomota, ni čuda, da je tudi majniška deklaracija pomotoma potisnjena za leto dni pozneje; str. 694: ta deklaracija je bila podana v državnem zboru 30. maja 1917, ne 1918. Dočim so drugod imenoma imenovani možje, ki so količkaj kaj pomembnega storili ali izpregovorili, je tukaj kakor namenoma zamolčano, da je to deklaracijo prečital dr. Korošec. Na raznih mestih se pozna tendenca, tega moža potisniti kolikor bolj v ozadje.

Pri persekucijah v Sloveniji l. 1914. omenja avtor le razpust Matice Slov., vse drugo grozno trpljenje nešteti žrtev nemške pobesnelosti je zakrito z molkom, enako živahno delovanje in nepopisno navdušenje za Jugoslavijo med slovenskim ljudstvom.

Str. 359: hrvatski narodni skladatelj ni bil Lisicki, marveč Vatroslav Lisinski, znani slov. politik je bil Šušteršič in ne Šušterčič, bivši kralj. namestnik v Ljubljani je Hribar ne Ribar, Gleichenberg je na Štajerskem in ne na Ogrskem i. t. d.

Vkljub tem in drugim nedostatom je Haumantova knjiga zelo odlično delo in smo g. avtorju zanj zelo hvaležni. Knjigo bi naj pozorno čitali in preiščevali ne samo poklicni zgodovinarji, ampak tudi drugi, če ni za nas zastonj Cicero zapisal znanih besed: »Historia magistra vitae«.

Fr. Kovačič.

Dr. Melitta Pivec-Stelè: La Vie Economique des Provinces Illyriennes (1809—1813) suivie d' une bibliographie critique. Paris 1930.

Obsežno, preko 400 strani obsegajoče delo, k ga je napisala gospa dr. Melitta Pivec-Stelè, knjižničarka na državni knjižnici v Ljubljani, izdal pa slovanski inštitut na univerzi v Parizu, slika gospodarsko življenje Napoleonove Ilirije v celoti in v podrobnostih po posameznih pridobitnih panogah.

Glavna vsebina knjige je razdeljena na tri dele:

- I. Postanek in organizacija Ilirskih dežel;
- II. izvišitev kontinentalne zapore v Iliriji in
- III. gospodarski položaj ilirskih dežel.

I. Postanek in organizacija Ilirskih dežel.

Po Dunajskem miru dne 14. oktobra 1809 organizirano ozemlje Ilirije ni bilo niti zemljepisno niti gospodarsko, še manj politično ali nacionalno enotno. Uprava v teh deželah je bila do ustanovitve Napoleonove Ilirije zelo različna. Statistike prebivalstva po narodnosti sploh nimamo iz te dobe, pač pa po konfesiji. Po štetju z dne 20. marca 1813 je bivalo na 54.998 km² velikem ozemlju Ilirskih dežel katolikov 1.312.955, pravoslavnih 224.418, luterancev 15.785, reformiranih 206, židov 2736, v celoti 1.556.000 duš. Ako pogledamo na karto, vidimo, da je to ozemlje tvorilo nenavadno dolg, a so-

razmerno ozek pas, ki je zapiral Avstrijo in Ogrsko proti morju ter je tvoril po celini vez med Francijo, Italijo in Turčijo, torej naraven most od zapada na vzhod.

Zakaj je Napoleon ustvaril Ilirijo? Sam se je izrazil nasproti Las Cases-u na otoku Sv. Helene dne 20. VII. 1816, da v tem pogledu ni imel točnih sklepov, ampak samo načrte. Sodobne priče pravijo, da je Ilirija nastala iz vojaških in gospodarskih razlogov. Nedvomno je imel Napoleon neposredni vojaški namen oslabilo Avstrijo in jo odriniti od morja, v drugi vrsti pa dobiti zvezo z Dalmacijo, ki je pripadala Franciji že od l. 1806. dalje. Ilirija naj bi bila predstraža proti Avstriji. Toda gospodarski cilji so stopali vedno bolj v ospredje, čim bolj je Napoleon izvajal sistem celinske zapore, naperjene proti Angliji. Napoleon je stremel za tem, da zapre Angliji vsa pristanišča ob vzhodni obali Adrije ter dobi po suhem trgovsko pot za Francijo proti iztoku. Francija naj postane gospodarica sredozemskega morja. Adria naj bo francoska last.

Upravna organizacija Ilirskih dežel je bila — po daljšem provizoriju — urejena z odlokom z dne 15. aprila 1811. Obsegale so 6 civilnih pokrajin in 1 vojaško hrvaško krajino, s 6 intendanti, ki so imeli iste pravice, kakor francoski prefekti. V Ljubljani je bil sedež generalnega guvernerja, ki je tvoril z generalnim intendantom in generalnim komisarjem za pravosodje takozvani mali svet (le petit conseil). Ustava in uprava Ilirskih dežel je imela centralističen značaj, ki pa ni bil v celoti uresničen. Generalni guvernerji so bili po vrsti: Marmont, Bertrand, Junot in Fouché. Poročilo o ustavi in upravi Napoleonove Ilirije ne spada v okvir te razprave. Opozarjamo samo na knjigo dr. Bogumila Vošnjaka o ustavi in upravi Ilirskih dežel, kjer je ta stvarina natančno opisana.

Takoj ob začetku Napoleonove Ilirije je stalo gospodarsko življenje teh dežel v znamenju občutne denarne krize.

Avstrija je zapustila v teh krajih mnogo papirnatega denarja (Bancozettel) brez prave notranje vrednosti. Nominalna vrednost tega denarja je vedno bolj padala. Z odlokom francoske vlade z dne 7. decembra 1810 je bilo določeno, da se od 1. 1. 1811 ne bo sprejemal avstrijski denar pri javnih blagajnah, marveč samo francoski franki. Ta odlok je imel blagodejen vpliv na gospodarsko življenje Ilirskih dežel, ker je uredil valutno vprašanje in izmenjavo avstrijskih bankovcev pred avstrijskim bankrotom, ki je sledil kmalu za tem. S tem so bile Ilirske dežele obvarovane velike gospodarske škode.

II. Izvršitev celinske zapore v Iliriji.

Dvojna naloga je bila namenjena Ilirskim deželam v okvirju Napoleonovega orjaškega načrta, da s celinsko zaporo gospodarsko in politično premaga Anglijo: **Vzhodna obala Adrije se naj zapre angleški trgovini, po suhem pa se naj odpre pot francosko-levantinski trgovini.**

Učinek vseh upravnih odlokov, ki merijo na izvršitev celinske zapore v Iliriji, se najbolje spozna, ako se ugotovi razvoj in resnično stanje posameznih gospodarskih panog v tej dobi.

A) Carinska uprava: Že 16. oktobra 1809, torej dva dni po sklenjenem miru na Dunaju je Napoleon pisal Gaudin-u, da je treba poslati v Ilirijo inteligentnega človeka za direktorja carin.

Pisateljica natančno slika organizacijo carinske uprave v Iliriji, delokrog posameznih carinskih uradov in organov in vodilne može, ki jim je bila poverjena organizacija carinske službe v Ilirskih deželah. Očividno pa ta uprava v začetku ni dobro funkcionirala, kar sledi iz kritičnega poročila, ki ga je poslal Cantineau-La Roche že l. 1810. Napoleonu (Note pour Napoléon sur la situation de l' Illyrie en 1810). Posledica je bila, da je bil vodilni upravnik carin Laugier odpoklican in zamenjan z drugim in da je bila

uprava carin v Iliriji z odlokom z dne 16. okt. 1810 podrejena neposredno generalnemu direktorju carin v Parizu. Končno je bila carinska uprava v Iliriji urejena z odlokom z dne 27. novembra 1810 in s carinskimi tarifi. Ni mogoče na tem mestu natančneje naštevati podrobnosti tega odloka in tarifov. Namen vse te carinske zaščitne politike je bil: zavarovati domačo produkcijo, zlasti francosko industrijo in preprečiti vsak uvoz angleškega blaga. Težave, ki nujno nastanejo ob ustvaritvi novih državnih in gospodarskih mej, so se pojavile tudi tukaj. Številne pritožbe so se nanašale na obmejni promet s sosednimi avstrijskimi kraji, slično kakor ca 110 let kasneje ob postanku kraljevine Jugoslavije. Nekatere ostrine teh carinskih določb so bile sčasoma odpravljene ali vsaj omiljene.

B) Poljedelstvo, živinoreja in gozdarstvo. Večina ilirskega prebivalstva se je bavila s poljedelstvom, živinorejo in gozdarstvom. Vse te panoge pa niso mogle zadoščati vsem potrebam prebivalstva. Glede žita so bile ilirske dežele vedno pasivne in navezane na uvoz iz Ogrske in drugih dežel.

Na Koroškem in Kranjskem so posebno gojili živinorejo, na Kranjskem posebej še vinogradništvo in čebelarstvo. V Ljubljani je obstajala od l. 1767. kmetijska družba za ospeševanje kmetijstva. Hrvatska je pridelovala žito ter gojila živino in svinje. Na Goriškem in v Istri so pridelovali južno sadje, olivno olje in vino. Pokrajina Dalmacija je bila najbolj siromašna in neplodna. Prebivalstvo v tej pokrajini se je od nekdaj bavilo z ribarstvom in brodarstvom. V dobo francoske uprave spadajo poskusi, da se udomači v Dalmaciji pridelovanje krompirja, ki je bil v teh krajih še neznan.

V splošnem je bilo poljedelstvo Ilirskih dežel še zelo zanemarjeno in vsled vojnih dajatev izčrpano.

Francoska uprava se je trudila dvigniti splošni gospodarski napredek, v kolikor je to bilo radi slabih financ mogoče; kajti uprava Ilirskih dežel bi po prvotnem načrtu ne smela obremeniti Francije. V uradnih odlokih in razglasih, ki so bili objavljeni v uradnem glasilu »Télégraphe Officiel«, najdemo številna navodila zaboljšanje ovčarstva, za povzdigo sadjarstva in odkritje novih pridobitnih virov. Delali so se tudi poskusi s pridelovanjem bombaževine v južnih krajih. Radi klimatičnih nestalnih pogojev se ti poskusi niso obnesli, dasiravno je bila bajé kakovost pridelanega bombaža prav dobra.

Francoska uprava je našla v Ilirskih deželah še fevdalni sistem s tlako, desetino in drugimi dajatvami in osebnimi omejitvami. V skladu z demokratskimi nazori je skušala francoska uprava rešiti prebivalstvo fevdalnih bremen, kar pa se ji ni povsem posrečilo. Francozi so odpravili osebno tlako brez odškodnine, vse druge dajatve pa bi se naj odkupile. Graščaki so zgubili takoj sodstvo nad podložniki. Zamišljeno je bilo, da se stari fevdalni gospodarski red polagoma zamenja z novim. Med graščinsko gosposko in kmeti so nastali številni spori, ki so jih Francozi skušali rešiti z uvedbo posebne komisije.

Francoska vlada pa se je sama še prav izdatno posluževala tlake za izvršitev javnih del, zlasti cest. Kakor bomo pozneje videli, se je ta sistem dobro obnesel pri zgradbi novih cest.

Živalno se je francoska uprava udejstvovala v gozdarstvu, najbrž radi tega, ker je sama prevzela obširne državne gozdove na Koroškem in Kranjskem. Trudila se je organizirati šumarsko upravo kot tako ter urediti izkoriščanje lesa. Prva naloga se je posrečila, druga ne in to predvsem radi slabih prometnih zvez, radi krize v industriji in padanja lesnih cen. Številni so vladni odloki in okrožnice, ki se nanašajo na izkoriščanje gozdov in lesa za industrijo in ladjedelstvo. V slednjo svrhu so bili namenjeni zlasti obširni gozdovi na Hrvatskem.

C) Rudarstvo in industrija. Ilirija je imela mnogo rudnikov in sorazmerno malo industrije. V industriji je bila vodilna kovinska industrija. Največ rudnikov in tovarn je bilo v tej dobi na Koroškem in Kranjskem, nekaj tudi v Istri in na Hrvaškem; dve tretjini vseh rudarskih in industrijskih podjetij na Koroškem je bilo v državnih rokah. Najvažnejši državni rudnik se je nahajal v Idriji, kjer se je pridobivalo živo srebro. Idrija je štela v tem času 7000 prebivalcev, 1200 delavcev, 600 upokojencev, 300 vajencev. Letno se je pridelalo v teh rudnikih živega srebra za ca. 2.000.000.— frankov, letni čisti dobiček pa je znašal 600 do 700.000.— frankov. Napoleon sam se je posebno zanimal za položaj in razvoj idrijskih rudnikov.

Kontinentalna zapora je v splošnem zelo neugodno vplivala na gospodarski razvoj rudarstva in industrije v Iliriji. Pred to dobo so rudarska in industrijska podjetja v teh krajih izvažala blago v druge kronovine Avstrije, pa tudi v inozemstvo. Država je v izdatni meri podpirala razvoj teh podjetij, osobito v Idriji. Za časa kontinentalne zapore je bil inozemski trg popolnoma zaprt ter je bil izvoz nemogoč. Posledica tega je bila, da podjetja niso mogla prodati blaga in da so dolgovala svojim nameščencem in delavcem plače in mezde za več mesecev nazaj. Ko je francoska vlada zvedela za kritični položaj državnih podjetij, si je pomagala deloma s posojili, deloma pa je sama nakupovala blago za lastne, osobito vojaške potrebe. Še neugodnejši pa je bil položaj privatnih podjetij (rudnikov in tovarn) v tem času. Posebno na Kranjskem je bila kriza industrije stalna in vedno bolj občutna že od konca 18. stoletja, za časa kontinentalne zapore pa se je tako stopnjevala, da je mnogo ljudi izgubilo svoje premoženje. Med žrtvami te industrijske krize je bil tudi znani mecen baron Cojz.

C) Ceste in pošta. Na nobenem drugem polju niso bili uspehi francoske uprave v ilirskih deželah tako očitni in trajni, kakor v področju cestne in poštne uprave. Francoska uprava je storila vse mogoče, da se ustvarijo pogoji za razvoj tranzitne trgovine v teh krajih. Ker je bilo morje v tem času zaprto, je francoska uprava v dobi nekaj let zgradila nove ceste in omogočila promet po rekah. Istočasno z izboljšanjem starih cest ter zgradbo novih pa je francoska uprava organizirala tudi poštini promet v Iliriji in s sosedno Turčijo. To delo je res občasno vredno. Poleg rednega vzdrževanja že obstoječih cest se je francoska uprava energično lotila tudi zgradbe popolnoma strateških in trgovskih cest, med katerimi je omeniti na prvem mestu Napoleonovo cesto, ki je zvezala Ljubljano z Dalmacijo, Dubrovnikom in Kotorom, ter Lujizino cesto, ki je zvezala Zagreb preko Karlovca z Reko. Značilno je, da je pri zgradbi teh cest z veseljem sodelovalo tudi domače prebivalstvo, kar podčrtavajo francoski upravniki v svojih spomjnih. Glavni organizator tega dela je bil inž. Blanchard.

Na Kranjskem se je vzdrževalo 600 km cest, 23 velikih lesenih mostov in 70 drugih manjših. Mnogo cest so nanovo zgradili, Sava je bila regulirana in pripravljali se je načrt za osuševanje Ljubljanskega barja. Na Koroškem se je popravilo 280 km cest in mnogo velikih mostov preko Drave in Zile. V skrajno zanemarjeni Istri so bile očiščene luke v Trstu, Kopru, Piranu in Poreču ter so bili popravljene pomoli. Otvorjena je bila cesta iz Trsta v Pulj v razdalji 85 in pol km, nadaljevanje bi moralo biti dovršeno leta 1813. Cesta iz Pazina v Rovinj je bila nanovo zgrajena. V civilni Hrvaški je bilo nanovo napravljenih 47 km cest, vzdrževalo pa se ca 266 km cest. Sava in Kolpa sta bili regulirani, Reško luko pa so očistili. V pokrajinah Dalmacije in Dubrovnika, ki so bile nekdanj brez cest, je bila zgrajena Napoleonova cesta od Knina do Dubrovnika. V vojaški Hrvaški, kjer je imel Blanchard samo nadzorstvo, se je vzdrževalo 514 in pol km cest ter je bil zgrajen most pri Kostajnici.

Celokupni stroški v 3 letih so znašali 1,350.000.— frankov všteti upravne stroške v letnem znesku 60.000.— frankov. Vrednost vseh dovršenih del pa je znašala več ko 6,000.000.— frankov.

Velike zasluge imajo Francozi tudi za ureditev poštnega prometa v Ilirskih deželah in s sosednimi državami. Zanimivo je, da je bila ta uprava v l. 1812. celo aktivna in je dala v tem letu 150.000.— frankov čistega dobička. Nanovo so Francozi uredili direktno poštno zvezo na progi Pariz - Ljubljana - Kostajnica - Carigrad - Smirna s francoskimi postajami v Turčiji.

D) Trgovina:

D) Trgovina. Lega ilirskih dežel je bila izredno ugodna za tranzitno trgovino. Še pod Avstrijo je šla preko teh dežel važna trgovska pot od Trsta preko Dunaja v Hamburg. Francozi so poleg stare poti pospeševali tudi novo trgovsko pot Pariz - Ljubljana - Carigrad - Smirna. Francoska uprava je v to svrhu podpirala razvoj domače trgovine, pobijala je angleško trgovino, uredila avstrijski tranzitni promet in francosko-ilirsko-levantinsko trgovino. Tej novi gospodarski politiki je podrejena celotna uprava, predvsem organizacija carin, o kateri smo že govorili. Za razvoj domače notranje trgovine je bila zelo važna splošna varnost prometa, za katero je francoska uprava mnogo storila. Z močno roko so Francozi zatrli roparske tolpe (rokovnjače), ki so se v teh nemirnih vojnih časih razpasle po naših krajih (v Istri, na Gorenjskem). Razvoju domače trgovine so služili vsi upravni odloki in predpisi, ki so se nanašali na voznike, kakovost vozil (»parizarji«) in stanovsko organizacijo trgovcev. Kot pristaši gospodarskega liberalizma so Francozi pospeševali svobodno konkurenco, uvedli so tržna poročila in dovolili naseljevanje tujih trgovcev.

Koncem 18. in v začetku 19. stoletja so bili trgovci v Ilirskih deželah organizirani v privilegiranih korporacijah. Število članov je bilo strogo omejeno. Ilirska uprava pa je ukinita vse privilegije. Domači trgovci nikakor niso bili zadovoljni s temi novimi odredbami. Francoska uprava je pospeševala naselitev tujih trgovcev (Francozov, Italijanov, Židov). Po 300 letih se je v Ljubljani zopet naselil židovski trgovec po imenu Heymann. Guverner Marmont je podelil Židom vse pravice in popolno ravnopravnost s svojimi odloki z dne 27. 11. 1810. Imenovani Heymann je bil rodom Bavarec. Bila sta dva brata Abraham in Mojzes Heymann, dobavitelja francoske armade v Nemčiji, ki sta prišla s svojim nečakom Simeonom meseca novembra 1809 v Ljubljano, kjer sta ustanovila manufakturno trgovino in menjalnico. Francoska vlada ju je izdatno podpirala. V Trstu je bilo meseca oktobra leta 1809. v celoti 222 trgovcev. Leta 1815. se je ugotovilo, da je nastalo za časa francoske uprave 40 novih trgovin.

Tržna poročila, ki jih je uvedla francoska uprava, so bila potrebna radi nestalnosti cen in valute. Zanimivo je, da je odredil Marmont, da morajo občine vsak teden na novo določiti maksimalne cene živil.

Važna odredba je bila, da je francoska uprava uvedla trgovske zbornice in trgovska sodišča. Trgovska zbornica v Trstu je imela 11 članov, trgovska zbornica v Dubrovniku in na Reki pa vsaka po 8 članov. Trgovska zbornica v Trstu je odposlala dva svoja zastopnika v glavni trgovski svet v Parizu na podlagi odloka z dne 27. 6. 1810. Dubrovnik in Reka pa po enega zastopnika. Trgovska sodišča so bila ustanovljena v Ljubljani, Reki, Trstu in Dubrovniku.

V splošnem pa v tem času položaj trgovcev ni bil posebno ugoden. Bila je doba gospodarske nesigurnosti in silnih sprememb, ki so odločilno uplivala na cene, valuto in sploh na vse eksistenčne pogoje.

Boj proti angleški trgovini je izvajala francoska uprava v Ilirskih deželah z vso energijo. Angleško blago je bilo povsod prepovedano, zlasti kolonialno blago. Franco-

ska oblastva so izdala stroge odredbe, da se mora angleško blago povsod zapleniti in celo javno zažgati. Vsako nasprotno ravnanje se je smatralo kot tihotapstvo, ki se je strogo kaznovalo po francoskem kazenskem zakonu. Te določbe so občutno zadele celokupno prebivalstvo, zlasti v večjih mestih, kakor v Trstu in Ljubljani. Ugodnejši je bil položaj na Reki, ker je tamkašnji guverner pravočasno obvestil trgovce, da so poskrili svoje zaloge. V drugih večjih mestih pa se je brezobzirno nadaljeval lov na angleško blago. V Ljubljani se je angleško blago javno sežgalo na trgu pred mestno hišo, in sicer dne 11. okt. 1812 ter slednjič dne 21. februarja 1813.

V naslednjih poglavjih poroča pisateljica zelo natančno o položaju ilirske trgovine napram Avstriji ter o razvoju ilirske trgovine z Levanto. Statistični podatki za to dobo niso povsem točni. Za leto 1811. vemo, da je carinarnica v Kostajnici ob ilirsko-bosanski meji zaznamovala sledečo količino blaga, ki je prišlo iz Turčije in je bilo odpremljeno kot tranzitno blago za Francijo: 28.178 zavojev (kolijev) različnega blaga, osobito bombaževine, volne, kož, tobaka itd. s kosmato težo 21.412 stotov à 56 kg in v cenilni vrednosti 5.834.164 frankov. Samo vrednost bombaževine je bila ocenjena na 4.603.200 frankov. Sodba sodobnih avtorjev o razvoju ilirsko-levantinske trgovine ni ugodna. Sismondi je že leta 1810. napovedal tujasko te nove trgovske poti. Domači trgovci v Iliriji so bili precej pasivni nasproti novi trgovski orientaciji. Z levantinsko trgovino so se bavili predvsem francoski, italijanski, židovski in grški trgovci. Uspeh te nove ilirske trgovine je bil sorazmerno majhen in to v glavnem radi dolžine in nesigurnosti poti.

Iz virov, ki jih obravnava pisateljica, je razvidno, da je francoska uprava Ilirskih dežel posvetila vso svojo pozornost novim trgovskim stikom Francije z Ilirijo in Turčijo. Posebne zasluge ima v tem zbiru prvi ilirski guverner Marmont. Napoleon sam ni bil zadovoljen z uspehi francosko-levantinske trgovine, dasiravno je Francija importirala iz Turčije samo v letu 1811. 25.000 bal bombaževine preko Kostajnice, kar je pri letni potrebščini za celokupno Francijo v iznosu 50—60.000 bal bombaževine vsekakor značen napredek. Zdi se pa, da je zlasti leto 1812. silno neugodno vplivalo na razvoj te trgovine, ker v tem letu izginejo vsi statistični podatki.

V zvezi z razvojem trgovine v Ilirskih deželah je treba omeniti tudi stanje brodarstva in tihotapstva. Sistem kontinentalne zapore je silno oviral razvoj ilirske pomorske plovbe. Trgovina z legalnim trgovskim blagom je bila zelo omejena. Zato pa je tembolj cvetelo tihotapstvo. Za zaščito ilirske obrežne plovbe bi bila francoska uprava potrebovala ob jadranski obali močno vojno mornarico. Kakor je znano, pa je bila francoska vojna mornarica v tem času v primeri z Anglijo zelo slaba, ilirska vojna mornarica pa sploh ni prišla v poštev. Za zaščito ilirske obali je Marmont organiziral narodne straže ter je uredil njih službo v Dalmaciji z odlokom z dne 17. febr. 1810, v Istri pa z odlokom z dne 17. marca 1810. Marmont omenja v svojih spominih, da je tako organiziral obmejno stražo od Trsta do Kotora, ki je štela 10.000 ljudi in ki ni stala državo skoraj ničesar. V tem času so Angleži opetovano napadli dalmatinske otoke in obrežna mesta. Obramba teh krajev je takrat slonela izključno na narodnih stražah.

Premoč angleške vojne mornarice je bila posebno občutna v Jadranskem morju, tako da so bili Angleži neomejeni gospodarji položaja. Posledica tega je bila splošna nesigurnost obrežne pomorske plovbe in splošno propadanje domačega brodarstva. Ker domači mornarji niso našli zaslужka na domačih ladjah, so bili primorani iti v tujino ter so v velikem številu služili tudi na angleških ladjah.

Čimbolj so se pojavljale škodljive posledice kontinentalne zapore za ilirske dežele, kakor tudi za druge države v Evropi, tembolj je cvetelo organizirano tihotapstvo. Francoska država je sama prelomila sistem celinske zapore s tem, da je proti plačilu

visokih pristojbin dovoljevala raznim trgovcem nakup inozemskega blaga, ki je bilo sicer prepovedano. Razumljivo je tedaj, da se je vedno bolj širila trgovina s prepovedanim blagom in tihotapstvo. V Sredozemskem morju je bilo oporišče tihotapske trgovine na otokih Malta, Sicilija, Krf, v Jadranskem morju pa na Visu, ki so ga Angleži kmalu zasedli. Angleži so kmalu obvladali vse važnejše trgovske poti, ki so vodile iz Orijenta na Balkan in preko Balkana v Avstrijo in Francijo. Francoska uprava je sicer energično pobijala tihotapstvo ter strogo kaznovala tihotapce po francoskem kazenskem pravu, vendar brez uspeha. Zdi se, da so bili v vrstah francoskih carinikov v Ilirskih deželah uradniki, ki strokovno in moralno niso bili na višku. Številne so bile pritožbe proti poslovanju carinskih organov. Ga. dr. Pivec-Steletova pripominja, da je sicer nemogoče navesti točne statistične podatke o stanju zakonite kakor tudi nezakonite trgovine Ilirskih dežel v tej dobi, da pa se lahko sklepa, da je postala Ilirija vsled kontinentalne zapore izrazito tihotapska dežela in dežela tranzitne trgovine.

Bilanca francoske uprave o Ilirskih deželah je v trgovskem oziru odločno pasivna.

E) F i n a n c e. O organizaciji finančne uprave v Ilirskih deželah nam je naslikal točno sliko dr. Bogumil Vošnjak v svoji Ustavi in upravi ilirskih dežel. Ga. dr. Pivec-Steletova je nekoliko dopolnila dr. Vošnjakovo razpravo. Njena izvajanja so obširnejša in bolj podrobna ter podprta s podatki iz raznih uradnih poročil in odlokov.

Uprava Ilirskih dežel je bila v finančnem oziru težavna; kajti ljudstvo je bilo vsled številnih vojn in vsled padanja vrednosti papirnatega denarja gospodarsko izčrpano. Ko je Napoleon poveril upravo Ilirije Marmontu, mu je izrecno naročil, da ta uprava ne sme obremenjevati Francije. Potrebščine javne uprave v Iliriji so bile znatno večje nego redni davčni viri. Deficit je znašal letno ca. 5.000.000 frankov. Državne blagajne so bile prazne. V takih razmerah je bilo seveda težko vršiti posle javne uprave.

Marmont je v bistvu ohranil dotedanji davčni sistem in dotedanje davčne vire z nekaterimi manjšimi spremembami, poleg tega pa je uvedel tudi nove davčne vire, ki so bili že udomačeni v Franciji, kakor n. pr. zemljiški, osebni davek ter carine. Uvedba zemljiškega in osebnega davka je bila združena s precejšnjimi težavami, ker v Ilirskih deželah še ni bil povsod izdelan kataster. Prvotna odmera zemljiškega davka je bila vsled tega v mnogih krajih napačna in krivična ter jo je bila treba večkrat popraviti.

Dne 18. 6. 1810 je Marmont pismeno poročal Gaudinu o položaju ilirskih financ v prvem polletju 1810 ter je naglašal, da je glavna ovira dohodkov pomanjkanje kovane-ga denarja. Zanimivo je, da se je zemljiški davek v Dalmaciji lahko plačeval v naravnih dajatvah.

Ker pa ilirska uprava nikakor ni mogla kriti svojih potrebščin z rednimi davki, tako da ni mogla plačevati niti plač niti pokojnin niti drugih obveznosti, je bil Marmont slednjič prisiljen najeti prisilno posojilo. Z odlokom z dne 17. okt. 1810 je Marmont odredil plačilo prisilnega posojila v znesku 1,200.000.— frankov. To posojilo je bilo namenjeno za kritje državnih obveznosti. Davkoplačevalci, ki so imeli manj nego 6.000 frankov letnih dohodkov, so bili izvzeti. Plačilo tega posojila je bilo razdeljeno po okrožjih. Mesti Reka in Trst pa sta prostovoljno plačali mnogo več, nego je bilo predpisano, tako da je znašala končna svota vplačanega posojila 1,795.000.— frankov. Pozneje so sledila razna druga bremena in novi davki. Uvedene so bile davčne reklamacijske komisije, ki so reševale pritožbe zoper odmero davkov (zlasti zemljiškega). Za presojo takratnih gospodarskih razmer v Iliriji je važno poročilo, ki ga je predložil leta 1811. neki Bellevile ministru policije v Parizu in v katerem slika stanje ilirskih financ skrajno neugodno, češ, da je vojaštvo izčrpalo večino dohodkov in da so po-

sledice kontinentalne zapore vedno težje. V tem poročilu — kakor tudi v drugih — se naglašja pomanjkanje kovanega denarja, ki je še povečalo krizo v trgovini.

med državnimi monopoli je omeniti sol, tobak, smodnik, salpeter in loterijo. Danes se nam zdi skoraj nerazumljivo, da je Ilirija kot obmorska dežela pridelovala premalo soli v svojih lastnih salinah in da je bila navezana na uvoz iz inozemstva. Ilirska uprava se je trudila dvigniti domačo produkcijo soli, vendar pa so pritožbe prebivalstva radi nezadostne preskrbe soli na dnevnem redu. Kljub temu pa je bila uprava monopolnih predmetov aktivna, ker je znašal čisti donos za sol v letu 1811. 1,500.000.— frankov, za tobak pa 500.000.— frankov. Čisti donos monopola za smodnik in salpeter je znašal leta 1811. 30.000.— frankov. Donos loterije je bil malenkosten in je le polagoma rasel. Kljub začetnim težavam je loterija dala leta 1811. 240.000.— frankov čistega donosa.

Pisateljica ugotavlja, da so direktni davki v dobi ilirske uprave polagoma padali, pač pa so stalno rasle indirektni davščine.

Uprava državnih domen je bila aktivna in je izkazala v letu 1811. 1,500.000.— frankov čistega donosa, v letu 1812. pa celo 2,800.000.— frankov.

Dne 9. 2. 1810 je Napoleon pisal Gaudinu, da bi morala uprava Ilirije doseči letno 12,000.000 frankov čistega donosa, da bi morala sama vzdrževati vojaštvo in uradništvo. Ker pa se to nikakor ni dalo doseči, je Marmont predlagal 27. okt. 1810 sledeči proračun: dohodki 13,843.000.— fr., izdatki 21,390.629.— fr., primanjkljaj 7,547.629.— fr. Napoleon je vrnil te predloge Gaudinu z naročilom, da črta pretirane izdatke, posebno pokojnine avstrijskih podanikov in plače duhovništva. Dne 26. dec. 1810 je bil predložen Napoleonu spremenjeni proračun, ki je izkazoval dohodkov 12,475.231.— fr., izdatkov 18,809.805.— fr., primanjkljaja 6,334.574.— fr. Ta proračun je bil odobren.

Že v letu 1811. pa so bile potrebščine za upravo Ilirskih dežel sprejete v državni proračun, tako da Ilirija ni imela lastnega proračuna.

Ako primerjamo tozadevne statistične podatke v knjigi ge. dr. Pivec-Stelétove s podatki, ki jih navaja g. dr. Vošnjak v svoji knjigi, najdemo precejšnje nesoglasje. Očividno črpa vsak avtor svoje statistične podatke iz drugih virov. Sploh pa ti statistični podatki ne morejo biti zanesljivi, ker je finančna uprava dotične dobe premalo raziskana. Vsekakor najdemo že v drugih podatkih ge. dr. Pivec-Stelétove in g. dr. Vošnjaka oporo za presojo takratnih finančnih razmer v Iliriji. Splošno se lahko reče, da so bila vojaška bremena od leta do leta večja in da niso bila v nikakem razmerju z izdatki za druge upravne panoge. To je bil tudi glavni vzrok, da se francoska uprava ni mogla udomačiti in da je ljudstvo začelo sovražiti upravni sistem in njegove predstavnike.

Tudi poglavje o državnih dolgovih in zadolževanju občin v Ilirskih deželah je zanimivo. V podrobnosti pa se ne moremo spuščati.

III. Gospodarski položaj Ilirskih dežel.

V tretjem delu nam pisateljica poda sliko vojaške granice in sodbo sodobnih in poznejših pisateljev o ekonomskem položaju Ilirije. Pri tem se natančno bavi z upravnimi poročili ilirskih guvernerjev, intendantov in drugih upravnih organov. Zaključna poglavja obravnavajo javno mnenje in bilanco francoske uprave v ilirskih deželah. Posebno važna so upravna poročila francoskih upravnih uradnikov v Iliriji, ki jih pisateljica izredno natančno opisuje in kritizira. Ta poročila so dokaz, da je bila francoska uprava splošno na visoki stopnji in da je objektivno in natančno registrirala vse važne dogodke in pojave javnega in zasebnega življenja. Francoski upravniki so imeli pogum, da so točno obveščali centralno vlado v Parizu tudi o vseh napakah in temnih straneh upravnega življenja v Iliriji ter o vzrokih gospodarskega nazadovanja. Iz vseh

teh poročih sledi, da so se francoski upravniki trudili rešiti upravni problem Ilirije, da pa se jim to ni posrežilo, ker je bil sistem kontinentalne zapore v temelju zgrešen, kar je pozneje Napoleon sam priznal napram Las Casesu v »Mémorial de St. Hélène.« Isto ugotavlja glede celinske zapore tudi najboljši Napoleonov življenjepisec Fournier. Ta sistem se je izkazal kot utopija ter je le prehitro upropastil Napoleona in njegovo cesarstvo.

Dejstvo, da je gospodarsko življenje v ilirskih deželah res nazadovalo in propadalo, potrjuje rastoča draginja, brezposelnost in izseljenišтво v tej dobi.

Pisateljica nam slika končni učinek francoske uprave na gospodarsko življenje ilirskih dežel takole:

»Poljedelstvo je doživelo malo sprememb, izboljšanje bi bilo možno in potrebno, posebno v južnih krajih, toda finance tega niso dopuščale. Iz istega razloga živinoreja ni nič napredovala, razea tega je primanjkovalo soli. Položaj poljedelcev se je vendarle izboljšal, ker je bil uknjen del fevdalnih dajatev. Dohodkov iz gozdov ni bilo, vsled stagnacije v industriji in brodarstvu je bil les poceni. Rudniki so izgubili svoja tržišča, cena kovin je padala, večina zasebnih podjetij je ustavila obrat. Država je še rešila svoja podjetja tako, da jih je združila pod izredno domeno in jim tako zajamčila vsaj izkoriščanje, četudi je pomanjkanje tržišč še nadalje trajalo. Redke tovarne v Iliriji so bile brez sirovin in ena za drugo so prenehale obratovati. Bilo je le nekaj podjetij, ki so jih vodili inozemski kapitalisti, čas je bil prekratek, da bi bil ustvaril nove industrijske obrate kakor v drugih deželah te dobe. Nasprotno je bil razvoj cest sijajen. Vlada jih je posebno rada pospeševala radi levantinskega tranzita in prebivalstvo je v lastnem interesu sodelovalo. Enako je bilo s pošto. Poštne postaje v Iliriji so našle svoje naravne zveze s francosko pošto v Turčiji.«

Iz vsebine knjige ki je kolikor mogoče natančno podana, lahko sklepamo, da se pisateljica drži strogo opisne (deskriptivne) metode, da ugotavlja samo dejstva in se izogiblje subjektivnih razmišljanj. Nesporno pomeni knjiga važno dopolnitev znanstvenih razprav o ustavi in upravi Napoleonove Ilirije. Notranji razdelitvi tvarine bo morda kdo oporekal. Ker pa je gradivo zelo obširno, čestokrat preti nevarnost, da se to ali ono poglavje ponavlja ali pa je odveč, ker po vsebini ne spada v knjigo. Temeljita razprava o upravi hrvatske vojaške granice bi sodila v prvi del, ne pa v tretji del, ki obravnava splošni gospodarski položaj ilirskih dežel.

Med literaturo pisateljica nikjer ne omenja zelo aktualnega in temeljitega dela M. Ivšića: *Les problèmes agraires en Yougoslavie*, ki je izšlo l. 1926. v Parizu in ki obravnava razvoj agrarnih institucij v Jugoslaviji, upoštevajoč tudi bivše ilirske dežele (kolonat!).

Prepričani pa smo, da je pisateljica v splošnem dosegla svoj namen in da nam je podala verno sliko ekonomskega življenja ilirskih dežel. Dosedanja kritika je izrekla dovoljno sodbo o njenem delu. Tudi mi ji čestitamo in ji želimo še več takih uspehov.

Dr. Andrej Veble.

Levstikova pisma. Uredil Avgust Pirjevec. V Ljubljani 1931. Izdala in založila Slovenska matica.

Za stoletni jubilej rojstva enega vodilnih slovenskih mož, Frana Levstika, si je naredila Slovenska matica važno in pomembno nalogo, znanstveno-kritično izdati pokojnikovo korespondenco ki je za poglobitev pesnikovega duhovnega profila, kakor tudi za osvetlitev raznih detajlov iz slovenske literarne in kulturne zgodovine sploh izpolnila marsikatero vrzel ter obenem postavila neobhodno potrebni temelj za vsak sistematičen studij o Levstiku, ki bo za svoj stoletni jubilej poleg raznih razprav in:

manjših publikacij doživel tudi celotno novo izdajo z literarnozgodovinskim uvodom in kritičnimi opombami pod uredništvom g. dr. Antona Slodnjaka.

Najpomembnejša pisma, ki jih kolekcija Slovenske matice obsega, so bila sicer že objavljena po raznih listih in revijah. Največ sta jih objavila dr. Avgust Žigon in dr. Ivan Prijatelj.

Verjetno je, kakor pravi urednik v uvodu, da bi se v privatnih rokah, kakor po arhivih našlo še kaj Levstikove korespondence; da je je eksistiralo mnogo več, dokazujejo Levstikova pisma sama pa tudi številna korespondenca njegovih dopisnikov. Zlasti obžalovanja vredno je, da se izdajatelju ni posrečilo dobiti obširne Levstikove korespondence s Franjo Koširjevo, katero hranijo njeni sorodniki, ker bi omenjena pisma brez dvoma odkrila Levstika s popolnoma nove strani. Privatni lastniki Levstikovih pisem so se sploh minimalno odzvali pozivu Slovenske matice; večino pisem, ki jih zbirka obsega, je dala na razpolago državna knjižnica v Ljubljani, dalje mestni arhiv, ljubljanski, ljubljanski muzej ter knjižnice v Pragi, na Dunaju in v Zagrebu.

Sistem, ki si ga je g. Pirjevec za objavo pisem izbral, je prikladen. Pisma si sledijo po alfabetični razporedbi naslovljencev. V »Kazalu« pa je vsako pismo označeno tudi z datumom, kar nadomešča kronološko razdelitev, ki bi sicer z nekaterih vidikov utegnili biti prikladnejša, vendar ne popolnoma izčrpana. Poleg tega je izdajatelj zbirki ob zaključku dodal tudi abecedno kazalo, ki obsega seznam oseb in važnejših stvari o katerih je v pismih govora. Škoda je tudi, da vzporedno z Levstikovo korespondenco g. Pirjevec ni izdal še korespondence Levstikovih dopisnikov, katerih seznam je knjigi sicer uvodoma dodal. To bi brez dvoma vso stvar znatno izpopolnilo, olajšalo pa delo tudi uredniku samemu, ki si je v danem slučaju moral pomagati z obširnimi opombami ob vsakem pismu, ki kljub izdajateljevemu temeljitemu prizadevanju ne morejo popolnoma nadomestiti celotnih objav, kar bo prej ali slej vendarle postalo numo. K urednikovemu vprašanju na str. 124 bodi omenjeno, da je Hankov odgovor na prvo Levstikovo pismo, priobčen v ČZN 1907, 172, sedaj v arhivu Zgodovinskega društva v Mariboru.

Najstarejše ohranjeno Levstikovo pismo datira iz l. 1854., ko je iz olomuške bogoslovnice o svojih novih razmerah obvestil Stritarja, s katerim so ga družila intimna doživljenja še iz velikolaške okolice in iz študentovske dobe ljubljanskega Alojzijevejšča. V pismu se predvsem pritožuje nad usodo, ki so jo doživele v Ljubljani njegove »Pesmi«. O usodi svojih »Pesmi« govori tudi v pismih »srečnemu najditelju« Kraljedvorskega rokopisa Václavu Hanki, kateremu istočasno ponuja slovenski prevod Kraljedvorskega rokopisa, da bi ga uvrstil v poligloto izdajo, česar pa Hanka ni storil, ker mu je rokopis prišel prepozno.

Iz let Levstikovega privatnega učiteljevanja nam je ohranjeno malo pisem. Zanimiva je kopija njegovega pisma grofu K. Paceju iz l. 1858., ki dokazuje, kako ga je nenadna Pacejeva odpoved zadela. — V tem času je postal Levstik tudi sodruhinik Janežičevega Glasnika, toda dočim so se nam Janežičeva pisma ohranila, je od Levstika znano eno samo neodposlano pismo Janežiču, s katerim pošilja Svetinovo kritiko in iz katerega lahko razvidimo njegovo superiorno stališče napram Janežiču. — Pisma Dragotinu Rudežu, graščaku v Ribnici, kažejo, da se je Levstik že v tem času intenzivno ukvarjal s Prešernom. Prosil ga je namreč za izpiske iz »zlatih bukev« ribniške šole. Dalje je iz teh pisem razvidna Levstikova opozicija proti ustanovitvi nemški pisanega lista slovenskih prvakov »Triglava«, ki je res začel izhajati l. 1865. in s presledkom izhajal do l. 1870. Njegovo napeto razmerje do prvakov dokazujejo tudi pisma Bleiweisu. — To, da se je Levstik v tej dobi čim dalje več ukvarjal z jezikoslovjem, je jasno razvidno tudi iz njegovih pisem, zlasti Erjavcu ali še celo Miklošiču, ki je Levstika visoko

cenil še iz dobe, ko se je ta vračal iz Olomuca v domovino in na dunajski univerzi poslušal njegova predavanja. Miklošič je bil tudi mnenja, da bi bil Levstik najpripravnejši mož, ki bi Slovencem napisal slovar, česar se je Levstik l. 1865. res z največjo ljubeznijo tudi lotil.

Obsežnejša postane Levstikova korespondenca po l. 1866., ko postaneta njegova glavna dopisnika Stritar in Jurčič, ki sta ga v tej dobi pritegnila k pomembnemu novosnovanemu podjetju s »Klasjem«. Eno izmed teh pisem obsega znamenito Levstikovo kritiko Stritarjeve monografije o Prešernu. V letu 1868. združi trojico Levstik-Stritar-Jurčič almanah »Mladka«, za čigar postanek tvori Levstikova korespondenca važno gradivo. Iz istega leta datira tudi zanimivo Levstikovo pismo z obširno kritiko Jurčičevega »Desetega brata«. — Stritarju in Jurčiču je Levstik obrazložil tudi namen in delovanje slovenskega »Dramatičnega društva«, ki se je tedaj osnovalo v Ljubljani.

Proti koncu l. 1869. se je Levstiku življenje zopet poslabšalo; o napetem razmerju z Bleiweisom je v pismih zopet več dokumentov, poleg tega pa se je tedaj radi rokopisov in izdaje Vodnikovih pesmi zapletel v prepire s Slovensko matico, o čemer pričajo pisma, naslovljena na Slovensko matico. — Bogato gradivo za burno ozadje postanka in izhajanja Levstikovega politično-literarno-satiričnega lista »Pavlihe« (1870) nudijo zlasti pisma Albinu Arku, ki je bil nekak Levstikov ljubljanski zaupnik, ki mu je nabiral naročnike, list tudi sam razpečeval ter Levstiku na Dunaj poročal o uspehih »Pavlihe« v Ljubljani in iskal zanj tudi fotografije ljubljanskih slovenskih in nemških politikov. Podobno vlogo kakor Arko v Ljubljani je igral Matija Žvanut v Trstu. Mnogo pa govori o Pavlihi Levstik tudi v pismih Stritarju in pa seveda Conradu Eybesfeldu samemu, od katerega je radi klevet, ki so nastale v zvezi z izmišljeno podporo, želel zadoščenja. Iz pisem Stritarju izvemo, kako je Stritar Levstiku odstopil svoje mesto kontrolnega urednika pri slovenski izdaji državnega zakonika.

Med štajerskimi naslovljenci so iz te dobe zanimiva zlasti pisma Antonu Tomšiču, uredniku »Slovenskega naroda«, ki je v letih 1868—72 izhajal še v Mariboru, zato, ker je Tomšičeva postava v slovenski literarni zgodovini sploh še zelo mečlo začrtana. Iz devetnajstih ohranjenih Tomšičevih pisem Levstiku je razvidno, da sta si dopisovala vsa ta leta, toda uredniku se je posrečilo odkriti samo štiri Levstikova pisma iz l. 1871., t. j. iz dobe, ko je po ostrem sporu s Tomšičem radi »Pavlihe« Levstik zopet začel dopisovati »Slovenskemu narodu«. Vendar je tudi odslej bilo njuno razmerje še vedno napeto. Levstika, ki je v tem času samo nadomestoval Stritarja kot kontrolni urednik slovenske izdaje državnega zakonika na Dunaju, je pri »Slovenskem narodu« držal pač samo zaslužek. Tomšičev ozkosrčni oportunističen ga je odbijal zlasti, ker mu Tomšič ravno stvari o Koseskem, Bleiweisu in drugih prvakah, ki so se njemu zdele najbolj aktualne, ni hotel priobčevati. Tomšič pa je Levstika spoštoval in poleg tega si je tudi ves čas želel, da bi pri »Slovenskem narodu« zbral mlajše moči k skupnemu delu; vendar je bil mnenja, da političnemu listu, kar naj bi »Slovenski narod« bil, noče delati sovražnikov zaradi literarnih zadev. Koseskega pa da delajo imenitnega ravno Levstik in njegovi pristaši, ker s tem, da ga vedno in vedno zopet hočejo podreti, le dokazujejo, da ga je podreti še treba. Da pa Tomšič vseh teh razmer z Levstikom vendar ni preresno občutil, dokazujejo naslednja pisma, ki so nam ohranila zanimivo vest o nekem nameravanem leposlovnem listu »Pri-povedniku«, ki ga je hotel izdati Tomšičev krog v Mariboru. O svojem načrtu je Tomšič pisal Levstiku 9. februarja 1871 med drugimi: »'Pri-povednik' bi moral zadoštevati bralni potrebi — a ne letati za samimi ideali. Ne trebalo bi samih izvornih spisov, katerih itak ni. Dobra in dobro predstavljena povest se bolje bere, nego slaba izvorna. Nekoliko izvirnega pa bi vendar moralo biti, da bi list ne postal preveč

tuj. Med stranke in njene slabosti bi se ne smel nikjer mešati, ampak mirno pripovedovati i sem pa tja skrbeti za nekoliko brezžolčnega smeha; če bi imel kdo dobro peti, naj bi pel; če ne, naj bi gospodarila sama proza.« Dostavlja pa, da vse skup še ni nič stalnega in da si želi kakega dobrega nasveta; Levstika bi si želel tudi za sotrudnika. Levstik mu je nato odgovoril 17. februarja 1871, da bi se zlagal z njim, samo da bi si želel na vsak način proze in verzov ter, če je le mogoče, samih izvirlnih del. Pravi mu tudi, da bi bil on sam pripravljen sodelovati, nasvetuje pa mu tudi Levca, Jurčiča, Ogrinca in Janka Kersnika; za Stritarja je nekoliko v dvomih. Več si o tem Levstik in Tomšič nista dopisovala; preden se je načrt uresničil, je namreč Tomšič — 26. maja 1871 — umrl. Iz iste dobe so ohranjena tudi štiri Levstikova pisma Martinu Jelovšku, bratu Ane Jelovškove, ki je bil od jeseni 1869 kot stavec uslužben v Janžičevi tiskarni v Mariboru, od 18. marca 1871 pa bil »Slovenskemu narodu« tudi odgovorni urednik, kar je ostal do oktobra 1872, ko se je list preselil v Ljubljano. Jelovšku je Levstik precej odkrito odgovoril o svojih denarnih stiskah, ker je upal, da bo preko njega pri Tomšiču kaj več dosegel. A Jelovšek ni mogel zanj dosti storiti, ker je bil urednik samo po imenu. »Tomšič je zelo absoluten in mi pusti malo malo veljati...« piše Levstiku 1. aprila 1871. Upal je, da si prisluži tudi stopnjo faktorja, a Tomšič je za njegovim hrbtom iskal faktorja v Gradcu, kar je Levstik izvedel in takoj Jelovšku sporočil. Ko se je »Slovenski narod« preselil v Ljubljano, pa je postal Jelovšek faktor Pajkove tiskarne v Mariboru ter se vrnil v Ljubljano šele novembra 1. 1877. Verjetno je, da je skušal pripraviti Jelovšku pot v Ljubljano ravno Levstik, ki je med tem (1872) končno dobil mesto skriptorja na licejski knjižnici v Ljubljani.

Iz Levstikovih pisem tedanjemu bibliotekarju ljubljanske licejske knjižnice Gottfriedu Muysu je razvidno, da je za to Levstikovo imenovanje dal inicijativo in tudi dalje vse pripravil Muys sam. Na Dunaju je interveniral zanj tudi Miklošič. — V letih po imenovanju se je število njegovih dopisnikov sicer pomnožilo, a večinoma so to le razne literarne informacije, ki vsebinsko ne prinašajo kakih pomembnejših novosti, za Levstika samega pa so seveda iste važnosti kakor prejšnja pisma.

Ob čitanju Levstikovih pisem človek močno doživlja napeto dramo slovenskega pisatelja, ki na vse napade, intrige in zapreke od 1854 do 1887 ob najneznavnejših tresljajih svoje razgibane notranjosti, tako v dneh mladostne bojevitosti in zanesenosti kakor v letih uravnovešenejšega pogleda na življenje, v svojem klenem jeziku odgovarja z vedno isto, vsemu kljubujočo besedo: *Delo*.

Trdina Silva.

Dr. Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története. 2 zv. Szombathely 1929. Ob 150letnici *s o m b o t e l j s k e* škofije je pod navedenim naslovom izšla njena zgodovina, ki prinaša nekaj skromnih podatkov za prekmursko zgodovino.

Ko je bila l. 1777. ustanovljena škofija v Szombathelyu, so ji pripadle tudi današnje prekmurske župnije: »... ex Dioecesi vero Zagradiensi in eodem comitatu Szaladiens Districtum Transmuratum nuncupatum cum sexdecim Parochiis, carumque filialibus...« (bula Pija VI., o c. 1. zv., s 411). Prvi škof nove škofije je postal Szily János, ki je pokazal tudi največ razumevanja za Slovence. Našel je pa med njimi tudi moža, ki je njegovo razumevanje in podporo vedel prav izrabiti. Bil je to župnik pri Sv. Benediktu Mikloš Küzmich.

V prvi polovici l. 1780. je vršil Szily kanonično vizitacijo. Da pokaže pomen te vizitacije za Slovence v škofiji, navaja avtor Pavla Szegedija (A jó pásztor, s. 13. Sz. 1799.): »Ob priliki, ko je obiskal to pokrajino, je z ne majhno bolestjo v srcu opazil, da tisti Narod nima v svojem jeziku nobenih knjig in da se radi tega nedostatka ne more naučiti niti pisanja niti čitanja niti potrebnih verskih reči kakor je potrebno. če se to

ne zgodi v tujem jeziku. On (Szily) je tedaj, vzpodbujen po svoji znani gorečnosti, ukazal, naj se najnujnejše knjige, kakor Abecedniki, Katekizmi, Nedeljski in Praznični sveti Evangeliji, molitvene knjige po razumnih možeh v tisti jezik prevedejo, naj se na njegove škofovske stroške natisnejo in naj se tistemu revnemu ljudstvu zastoj razdele.« (O. c. 1. zv. S. 43—44.)

Dalje navaja Csaplovicsevo poročilo (»A Magyar országi Vendus Tótokról«. Tudományos Gyűjtemény 1828, V. zv., s. 3—50), ki ga je ta dobil od prekmurskega pisatelja Košiča: »duhovniki, ki so jim manjkale Evangelijske knjige, so nedeljske in praznične evangelije, predno so stopili na prižnico, prestavili iz latinščine ali hrvaščine v vandalski jezik in na listič napisano vtaknili v kako knjigo ter v cerkvi prečitali; tedaj je V. Častiti Kuzmič Mikloš župnik S. Benedikta in Slovenskega (»Tótsági«) okraja Vicedekan to veliko potrebo dokaj zmanjšal s tem, da je okr. 1780-ega leta celotne Evangelije na vendski (»vendus«) jezik prestavil in z darežljivostjo Mil. Szily János-a Szombathelyskega škofa natisnil.« (O. c. 1. zv. s. 44.)

»Toda s tem se še ni končala Szily-jeva očetovska skrb za njegove vernike slovenskega jezika. Skrbel je tudi za to, da bi verniki dobili duhovnike slovenskega jezika in njegovi delavnosti se lahko pripisuje, da so 150 let dobivali duhovniki slovenske krajine skoro brez izjeme v köseškem Kelcz-Adelffy-jevem sirotišču v brezplačnih ali privilegiranih mestih, nato pa v Szombathelyu kot malosemeniščniki in teologi zastoj svojo izobrazbo.«

Szily je lahko upravičeno pisal nekoliko pred svojo smrtjo Küzmiču, dekanu slovenske krajine, da nobena dekanija njegove škofije ni uživala toliko dobrot od njegovega škofovanja kakor slovenska. (Szily v pismu z dne 12. decembra 1798.)

Tako je ravnal v Szily-jevih časih »madžarski pritisk v narodnostnem oziru!« (O. c. 1. zv. s. 45—46.)

Vrednost te beležke je v opozorilu na korespondenco med Szily-jem in Kuzmičem, ki se hrani v škofijskem arhivu v Szombathelyju in nam kaže Szily-ja kot Slovencem pravičnega moža.

S smrtjo Szily-jevo (l. 1799.) in Küzmičevo (l. 1804.) pa je prenehala posebna skrb za Slovence. Ko so se jih spet spomnili, tedaj je nastopil madžarski pritisk brez narekovaja.

Najuspešneje se je vršila madžarizacija v šoli. Zato je sedmi s. škof Szabó Imre v okrožnici z dne 1. januarja 1876 pozval duhovnike, naj otroke, ki niso madžarskega rodu, premišljeno in neutrudno poučujejo v madžarščini. Naj razlože vsem, da more v madžarski domovini doseči najrevnejši sin nemškega, slovenskega (vend) in hrvaškega rodu vse poklice, če se nauči madžarščine. Ker so v škofiji še vedno učitelji, ki madžarščine niso zmožni, naj jo poučujejo duhovniki, dekani in nadzorniki naj poročajo, s kakim uspehom se ta pouk vrši. Ko je ukazal madžarski pouk tudi državni zakon, tedaj je (2. januarja 1880) Szabó pozval svoje duhovnike, naj s podvojeno vnemo vrše pouk madžarščine.

Da bi prepričal in pridobil ljudi, se je naučil nekaj slovenskih in hrvaških besed. Ko je prišel birmat, je nagovoril Slovence in Hrvate v njihovem jeziku, kjer je povdaril, da je velik gospod in se je le naučil njihovega jezika, dasi ni odvisen od njih. »Vi ste pa odvisni od sladke madžarske domovine . . . in vendar ne znate govoriti v njenem jeziku.« Škof sam je izjavil, da pomadžarjenje slovenske in hrvaške mladine lepo napreduje. (O. c., 2. zv., s. 107—109.)

Škof István Vilmos je važen za prekmurske Slovence, ker jim je dovelj izdajanje slovenskega koledarja (1904) in mesečnika (1908), toda o tem v knjigi ne najdemo ničesar.

V poglavju »V izrednih časih, v službi domovine« je omenjen Frideczky György, ki je bil prej duhovnik zagrebške škofije. Po raznih zmedah je bil poslan (1850) za kaplana v Bogojino. Toda »četudi je znal hrvaški, je prosil še isto leto bogojanski župnik Štefan Benkovič, naj ga premestijo, ker »vix aliquas functiones spirituales . . . obisse . . . nec obire velle, cum labii Vendo-Slavici sit minime gnarus . . .« Bil je »srdit Madžar«!

V odstavku o duhovnikih-literarnih delavcih je zabeleženih 18 slovenskih imen.

Vilko Novak.

Karaman Ljubo: Tragom hrvatskih kraljeva. Zagreb 1930. 4°, str. 18, XIII.

Za arheološka raziskavanja so malokje tako hvaležna tla, kakor na ozemlju stare Salone in sicer tako za starorimsko kakor za starohrvatsko dobo. Domači in tuji učenjaki, Nemci in Danci, so spravili na dan ogromno dragocenega arheološkega gradiva, ki je opisano v dolgi vrsti letnikov »Bulletina«, sedaj »Vesnika« in pa v posebnih publikacijah, v »Forschungen in Salona« (I–II) in »Recherches à Salone« (I). Za starohrvatsko dobo si je pa steklo posebnih zaslug društvo »Bihać«, ki mu predseduje msgr. Bulić. Knjiga »Tragom hrvatskih kraljeva« tvori posebno izdanje tega društva: v prvem delu poroča g. Karaman »o svojim iskopinama društva 'Bihać' u okolici Splita i Solina«. Izkopavalo se je leta 1926. in 1927. v sredoveški »Gradini«, v kraju »Dóci« (Dolci) pri cerkvi sv. Kozma in Damijana. Kaštel Gomilice in na kraju »Šuplje (votle) Crkve«. O tem izda natančnejši opis z bogatimi ilustracijami v posebni knjigi »Matica Hrvatska«. L. 1930. pa je društvo »Bihać« kopalo na »Gospinem otoku« pod vodstvom danskega arhitekta Dyggve, o čemer bo izdala Jugoslavenska akademija posebno knjigo. Naša knjiga pokazuje torej le sumarično in popularno glavne izsledke teh izkopavanj. S precejšnjo gotovostjo, če se izkopine primerjajo s podatki starih listin, se lahko reče, da je odkrita cerkev sv. Petra, v kateri je bil kronan kralj Zvonimir.

Iz listinskih virov je dalje znano, da so hrvatski narodni vladarji imeli svojo grobnico v cerkvi sv. Štefana v Solinu. Toda kje je bila ta cerkev, to je veliko vprašanje, ki si ga stavi hrvatska arheologija. Bilo je namreč v starohrvatski dobi na »solinskem polju« več cerkev sv. Štefana. V kateri od teh so bile grobnice kraljev?

Splitski historik Tomaž arhidijakon poroča, da je kraljica Jelena († 975) postavila v Solinu cerkev sv. Marije in sv. Štefana. Njeno grobnico je našel Bulić že l. 1898. pri današnji cerkvi sv. Marije na Gospinem otoku, cerkev sv. Štefana so pa arheologi in zgodovinarji iskali na raznih krajih. Izkopavanja l. 1930. so ugotovila, da sta tam, kjer je Bulić našel grobnico kraljice Jelene, pod tlakom sedanje cerkve sv. Marije temelja dveh cerkev, od katerih je ena bila posvečena sv. Mariji, druga sv. Štefanu. Karaman sklepa, da je tista cerkev, kjer se je našla grobnica kraljice Jelene, bila posvečena sv. Štefanu. Vendar kraljevske grobnice niso našli. Morda je pozneje, zlasti ob času tatarskega navalala, bila razrušena ali pa se še ji pride na sled po srečnem slučaju.

Iz izvestja o društvenem delovanju je med drugim posneti, da se ima društvo boriti z enakimi težavami kakor naše, in glavna ovira je: premalo smisla za domače starine.

F. K.

Поповић Васил: Метернихова политика на Блиском Истоку. Српска кр. Академија. Београд 1931. (Посебна издања, 84.)

Zgodovinska literatura, ki se bavi z Meternihom in z njegovo politiko, je ogromna in vendar se še vedno večja z novimi prinosi. Zanimanje zgodovinarjev je razumljivo.

saj je Meternih odločilno vplival skoro štiri desetletja na notranjo in zunanjo politiko in sicer kot zunanji minister od l. 1809. do 1821., nato pa kot državni kancelar do revolucije l. 1848. Reakcija, ki se je po l. 1815. borila proti liberalizmu in nacionalizmu, dedščini francoske revolucije, je nosila v Meternihu glavnega zastopnika. Ker je Meternih utemeljeval svoja načela tudi teoretično, vežemo z njegovim imenom sistem politične in socialne reakcije, ki je zavladovala po dunajskem kongresu v habsburški monarhiji in v Evropi. Smernice in načela Meternihove politike in njih posledice za razvoj avstrijskih narodov so znane. O motivih njegove politike pa se je še pred kratkim vnela ostra kontraverza med dunajskima profesorjema Srbikom in Biblom. Srbik je zastopal mnenje, da je Meternihov sistem izraz določenega filozofskega pogleda na svet. Skušal je vzbuditi razumevanje za njegovo konservativno, univerzalno, protinardno in protirevolucionarno politiko, češ da je bila predpogoj za obstoj narodnostno mešane Avstrije. Bibl pa meni, kakor večina zgodovinarjev nacionalne in liberalne smeri, da je bil Meternih sebičen in licemerski diplomat, ki se je posluževal reakcije, da ustreže svojim osebnim samoljubnim namenom in se vsled tega ne sme proglasiti za prepričanega borca gotovih splošno evropskih načel. Rešitev tega vprašanja je manj važna, kakor mislita Srbik in Bibl, kajti vzroki in posledice Meternihove politike so umljive tudi brez objasnitve osebnih motivov.

Vasilj Popović, ki je pojasnil ta spor srbski javnosti v prilogah k Letopisu Matice Srbske, se je tokrat lotil težavne naloge, da v glavnih potezah očrta celokupno Meternihovo politiko na bližnjem vzhodu.

Težavna je naloga radi tega, ker je že dosedaj objavljeno zgodovinsko gradivo in odgovarjajoča literatura izredno obsežna. Pisatelj pa je razven tega uporabil tudi ogromni material državnega arhiva na Dunaju, ki ga je izpopolnil s podatki arhiva zunanjega ministrstva v Parizu. Navzlic temu so obdelani glavni momenti Meternihove vzhodne politike jasno in izčrpno. Delo, ki je pisano vestno in skrbno, ne izpolni samo občutne vrzeli srbskega zgodovinosija, temveč nudi tudi dober pregled celokupnega »vzhodnega vprašanja«, ki je v 19. stoletju tako intenzivno zaposljevalo evropsko diplomacijo.

B. S t u p a n.

Stankiewicz Ks. Adam. Rodnaja mowa u swiatyniach. (Narodni jezik v beloruski cerkvi.) Wilnia 1929. 8°. 190 str.

Beloruska narodna manjšina pod Poljsko živi v težavnih razmerah. Pravoslavne Beloruse ogroža rusizacija, ker je pravoslavna cerkev v Poljski v rokah Rusov, čeravno so verniki po večini Ukrajinci in Belorusi. Tudi katoliški Belorusi latinskega obreda nimajo v zadnjih letih v cerkvi več skoraj nikakih pravic, ker poljska višja duhovščina izrablja cerkev za polonizacijo. V obrambo beloruskih pravic v cerkvi je napisal zgoraj omenjeno knjigo A. Stankiewicz, voditelj katoliških Belorusov, bivši poslanec in sedanjí edini beloruski duhovnik v Vilni. Z njo hoče dokazati poljskim katoliškim krogom, da imajo Belorusi stare zgodovinske pravice do uporabe svojega jezika pri pridigovanju, katehizaciji, cerkvenem petju in spovedovanju. Delo je nastalo iz časopisnih člankov na temelju bogate zgodovinske literature. Slog ima sicer pomankljivosti in se marsikaj v knjigi ponavlja, vendar pa bo dobro služila vsakomur, kdor hoče spoznati verski razvoj desetmilijonskega beloruskega naroda in s tem eno izmed najvažnejših strani njegove zgodovine.

Pisec najprej navaja razne cerkvene avtoritete, odredbe cerkvenih zborov in točke cerkvenega zakonika, ki določajo, da se morajo krščanske resnice oznanjevati ljudstvu v njegovem jeziku. Nato obširno dokazuje, da se je na beloruskem ozemlju res uporabljala v cerkvi beloruščina. Od pokristjanjenja pa do l. 1386., ko se je litavsko-

beloruska država zedinila s Poljsko, so bili vsi Belorusi vzhodnega obreda in so se z ostalimi vzhodnimi Slovani odcepili od katoliške cerkve. Po l. 1386. so se začeli pravoslavni Belorusi zedinjati posamič s katoliško cerkvijo, in sicer na ta način, da so obenem sprejeli tudi latinski obred. S tem so prišli pod vpliv poljske duhovščine in v območje poljske kulture. Belorusi bi se polagama vtopili v poljskem narodu, če se ne bi l. 1596. v t. z. brestski uniji skoraj vsi zedinili s katoliško cerkvijo in obenem zadržali svoj vzhodni obred ter se tako osvobodili poljske nevarnosti. Ne bi jih rešila njihova književnost, čeravno je bila tedaj sorazmerno že precej visoko razvita. Saj je dr. Francisk Skaryna, ki je potoval tudi po naših krajih, izdal že med l. 1515. in 1517. beloruski prevod 22 knjig sv. pisma starega zakona, a l. 1525. je izšel v Vilni tudi njegov prevod dejanja apostolov. L. 1585. so natisnili v Vilni beloruski katekizem. Beloruski jezik se je uporabljal tudi v državnem življenju. Kraljevski privileg stolnemu kapitulju v Vilni iz l. 1567. je pisan v beloruščini. Litavski knez je izdal ustavo svoje države l. 1588. ne v litavščini, ampak v beloruščini. Jezuit Anton Possevin, ki je deloval med vzhodnimi Slovani za cerkveno zedinjenje in si pridobil največ zaslug za brestsko unijo, je l. 1587. poročal papežu, da treba nabožne knjige prevesti v beloruščino, za katero bo poskrbel sam v Vilni. Pred brestsko unijo in po njej je izšlo več beloruskih knjig, ki so propagirale cerkveno zedinjenje. Po uniji je imela beloruščina v katoliških cerkvah vse pravice. Ko pa so poljski vladni krogi začeli vsiljevati poljščino, so se l. 1636. zbrali v Vilni zastopniki katoliške zedinjene duhovščine, ki so določili, da se v unijatskih cerkvah na beloruskem ozemlju pridiguje v beloruščini. Med osemnajstimi škofi v Vilni so bili do konca 17. stol. samo trije Poljaki, a vsi ostali Belorusi ali Litavci, ki so znali beloruski jezik. Istega leta, ko je izšel celotni beloruski prevod novega zakona, namreč l. 1697., je poljska vlada ukinila določilo litavskega statuta, da je vsej litavsko-beloruski državi uradni jezik beloruščina, ki jo je zamenjala s poljščino. Kljub vsemu poljskemu pritisku pa si poljski jezik ni mogel priboriti vstopa v beloruske cerkve.

Veliko preganjanje beloruščine v cerkvi se je začelo, ko je ozemlje litavsko-beloruske države po delitvi Poljske pripadlo Rusiji. Katarina II. je namreč ukazala, da se morajo vrniti v pravoslavje vsi zedinjeni katoličani vzhodnega obreda. Pravoslavni duhovniki so v spremstvu oboroženih vojakov hodili po katoliških krajih in silili ljudi v pravoslavje. Radi tega strašnega nasilja je Katarina II. zatrla katoličanstvo vzhodnega obreda v Ukrajini (levobrežni), v Voliniji in Podolju, med Belorusi pa je bil odpor tako močen, da so bili uspehi Katarine II. zelo neznatni in so unijati še obdržali polocko nadškofijo. Njen naslednik Pavel I. (1796—1801) je dal državljanom več svobode tudi v verskem oziru. Ker pa so imeli katoličani latinskega obreda kljub ukinjenju škofij in preganjanju toliko svobode, da jih nikdo ni silil v pravoslavje z orožjem, je za Katarine II. in Pavla I. mnogo katoliških Belorusov vzhodnega obreda prestopilo v latinski obred. Medtem pa je začela Belorusom pretiti zopet poljska nevarnost. Poljski romantiki so proglašali za poljsko narodno ozemlje vse, kar je nekdanj v političnem oziru spadalo pod poljsko krono. Tako so tudi dokazovali, da so Belorusi Poljaki. Da bi lažje polonizirali Beloruse, so Poljaki zahtevali od carske ruske vlade univerzo v Vilni, ki so jo l. 1803. tudi dobili. Za poljsko vstajo l. 1830., ki ji je bila duša vilenska univerza, se je ruska vlada maščevala predvsem tudi s tem, da je zaprla to univerzo. Nato pa je začela divje preganjati beloruske katoličane vzhodnega obreda. Po prepovedi prodajanja in kupovanja beloruskih in staroslovenskih katoliških bogoslužnih knjig in molitvenikov je l. 1834. ukazala v katoliške cerkve vzhodnega obreda uvesti pravoslavne ruske bogoslužne knjige. Pet let pozneje pa je z orožjem izgnala beloruske katoliške duhovnike, če niso hoteli prestopiti v pravo-

slavje, in je v vseh katoliških župnijah s silo namestila pravoslavne duhovnike. Leta 1839. so tako nehali obstajati beloruski katoličani vzhodnega obreda. Tudi ob tej priliki se je mnogo Belorusev izognilo spremembi svoje vere na ta način, da so prestopili v latinski obred. V dobrih dvajsetih letih so Rusi zamenjali beloruščino v nekdanj beloruskih cerkvah z ruščino. Ne dovolj probujene beloruske ljudske mase so se začele izgubljati v ruskem narodu.

V katoliški cerkvi latinskega obreda so imeli Belorusi svoje skromne pravice vse dotlej, ko so prišli ti kraji zopet pod poljsko oblast. Poljaki so izvajali na narodno pravičnega škofa Matuljeviča tak pritisk, da se je moral odpovedati. Na njegovo mesto je prišel l. 1926. nadškoj Jalbrzykowski, po rodu Poljak. Od tedaj nima več poldrugi milijon kat. Belorusev latinskega obreda niti enega beloruskega župnika, kar pač ne odgovarja zgodovinskemu razvoju, še manj pa pospešuje poljsko-belorusko spravo in slovansko vzajemnost.

J. Š e d i v ý.

Ђорђе Лазаревић, Југословенска историска читанка. Beograd, knjižara M. Antića, 1931, knjiga I., str. 115, Din 25.—.

Lazarevičeva Jugoslovenska čitanka hoče izpolniti in poživiti zgodovinski pouk na srednjih in strokovnih šolah. Prinaša odlomke nekaterih najvažnejših virov jugoslovenske zgodovine, kakor n. pr. odlomke iz del bizantinskih pisateljev, iz Teodozijeve biografije sv. Save, Fredegarjeve kronike, splitskega arhidijakona Tome, Dušanovega zakonika itd. Nato se vrste kratke vsebine ali odlomki nekaterih važnejših, skoro večine srbskih in dela tudi hrvatskih zgodovinarjev. Če ne bi našli v knjigi članka o ustoličenju korotanskih vojvod, bi mislili, da je Lazarevič na Slovence sploh pozabil. Vsaj naše Gradivo za zgodovino Slovencev bi moral na nekak način omeniti, kakor je to storil z Miklošičevo zbirko Monumenta serbica in Smičiklasovo Codex diplomaticus. Knjigo krasi 25 slik. Dobro bo služila pri zgodovinskem pouku zlasti v Sloveniji, ker je v naših knjižnicah zelo malo ali nič tega materiala, ki ga prinaša knjiga.

J. Š.

Sveslavenski zbornik. Spomenica o tisućgodišnjici hrvatskog kraljevstva. Zagreb 1930; str. VII + 424.

Pozno, ali zato tem dostojnejše je proslavila tisočletnico hrvatskega kraljevstva Zajednica Slavenskih društava v Zagrebu. Ob koncu leta 1930. je izdala Sveslavenski zbornik, ki ga je pripravljala štiri leta. Zanj so prispevali razprave v svoji materinščini najodličnejši znanstveniki in kulturni delavci vseh 11 slovanskih narodov, le najbolj znanih imen poljskih, čeških in srbskih zgodovinarjev zastoj iščemo med sotrudniki. Zelo malo je člankov, ki se pečajo s podrobnostmi, ki zanimajo samo ozek krog strokovnjakov; večina razprav obravnava teme, ki vzbujajo splošni interes.

Tesno odmerjen prostor nam ne dopušča, da bi omenili vseh 37 razprav, ampak se moramo omejiti samo na tiste, ki zanimajo najširši krog zgodovinarjev.

Slovence zastopa samo prof. dr. Fr. Kovačič z razpravo o pomenu Tomislavovega kraljevstva za Slovence, ki jo smemo uvrstiti med najboljše spise njegovega peresa. Od Hrvatov so objavili svoje prispevke msgr. Frano Bulić, Stjepan Ivšić, pokojni Vjekoslav Klaić, Filip Lukas, pokojni Vladimir Mažuranić, Josip Nagy, Božidar Širola in lansko leto tragično umrli Milan Šufflay. Ivšić daje dober kratek pregled hrvatske glagolske književnosti, Šufflay pa o razvoju Hrvatov od najstarejših časov pa do mohačke bitke. Edini srbski sotrudnik, folklorist prof. Tihomir Dorđević, slika življenje Albanc, ki se ne poroče in žive v moški obleki in moškem poklicu.

Od Bolgarov sodelujejo V. Zlatarski, Stefan Bobčev in Stefan Mladenov. Zlatarski razpravlja o bolgarsko-hrvatskih stikih v 10. stoletju, Bobčev o hrvatskih pravnih spomenikih. Mladenov pa obravnava zanimivo vprašanje stikov med južnimi Slovani v preteklosti in sedanjosti.

Za nas Jugoslovane so zanimivi prispevki Čehov. Bratislavski univ. prof. Albert Pražák razpravlja o Nikolaju Šubiću Zrinjskem o Slovaki: Josef Páta, profesor lužičkosrbskega in bolgarskega jezika in slovstva na praški univerzi, obširno ocenjuje z zelo laskavimi besedami Bezenškovo knjigo Bolgarija in Srbija, ki jo je izdala leta 1897. Mohorjeva družba. Ludvík Kuba, znan po svojem delu »Slovani v svojih pesmih«, poroča o svoji prvi poti na slovanski jug l. 1888., ko se je ustavil v Beli krajini. Natančneje se bavi z melodijo pesmi »V ovi crni gori žarki ogenj gori« in jo primerja s podobnim črnogorskim in bolgarskim napevom; prihaja do zaključka, da treba ta belokranjski napev prišteti k najlepšim med vsemi tistimi tisoči iz vsega slovanstva, kar jih je do sedaj zapisal.

Znani slovaški književnik in literarni zgodovinar Jozef Škultéty je obelodanil pregled hrvatsko-slovaških stikov pod naslovom Slovaki in Hrvati. Iz Gornje Lužice se je oglasil duševni vodja Lužičkih Srbov in njihov največji znanstvenik Arnošt Muka, iz Chóšobuza v Dolnji Lužici pa pisatelj in publicist Kito Šwela. Od Poljakov je poslal prispevek samo univ. prof. Oswald Balzer, zato pa so se tem bolj uveljavili Belorusi. Zelo dober in jedrnat pregled beloruske zgodovine podaja Kastuš Ezavitau, a Aleksander Voznesenskij poroča o sodobnem beloruskem teatru v boljševiski Belorusiji. Ukrajince zastopa patrijarh ukrajinske zgodovine Mihajlo Hruševskij z razpravo o bistvu in temelju zgodovine slovanskih književnosti, kjer prihaja do zaključka, da slovanski literarni svet sicer ne tvori enote, pač pa organski sistem narodnih korporacij. Med razpravami ruskih znanstvenikov sta tudi značilni razpravi Nikolaja Ustrjalova iz Harbina o ruski naciji in Vladimira Iljina iz Pariza o bistvu in smislu evrazijsstva. Knjiga pomeni praktično izvajanje slovanske vzajemnosti.

J. Š e d i v ý.

Известия на историческото дружество въ София. (Izvestja zgodovinskega društva v Sofiji). Knjiga IX. Sofija 1929.

Zgodovinsko društvo v Sofiji razvija v zadnjem času zelo živahno delavnost. O tem pričajo tudi društvena Izvestja, ki prinašajo zanimive razprave, četudi izdajajo bolgarski zgodovinarji svoja dela razen v knjižni obliki tudi v nedavno osnovani Istoričeski biblioteki, ki izhaja štirikrat letno. V Izvestjih za leto 1929. je na uvodnem mestu razprava G. I. Kacarova o Starodavni Armeniji in o izvoru armenskega naroda. Razprava ne prinaša novih izsledkov in ne temelji na študiju virov, podaja pa na podlagi ruske, angleške, francoske in nemške literature dober kratek pregled najstarejše armenske zgodovine. Tem bolj na globoko pa gre vodilni bolgarski zgodovinar V. N. Zlatarski v razpravi o političnem položaju severne Bolgarije v 11. in 12. stoletju. Zlatarski polemizira z romunskim zgodovinarjem N. Banesku, ki je izdal l. 1923. knjigo *Changements politiques dans les Balkans après la conquête de l'empire bulgare de Samuel (1018). Nouveaux duchés byzantins*. Na podlagi temeljite analize bizantinskih virov in bogate literature, ki je romunskemu zgodovinarju deloma nepoznana, pobija njegove trditve in brani Z. svoje stališče, ki ga je objasn timer drugi knjigi svoje zgodovine bolgarske države. Razprava I. Sakazova o »trgovini Bolgarije z Ankono v 16. in 17. stoletju na temelju novih virov« bo zanimala tudi jugoslovanskega zgodovinarja, ker v marsičem osvetljuje v novi luči zlasti razvoj dubrovniške materialne kulture. Manj podatkov nudi razprava o Začetku bolgarske državne uprave, ki jo je napisal D. Usta-Genčev.

Za nas je zanimivejši drugi del, ki prinaša zgodovinski material. Tu je prvič objavljena razprava italijanskega trgovca Jakobo de Promontorio de Compis v italijanskem izvorniku in bolgarskem prevodu iz l. 1475. Ta trgovec je preživel 18 let na dvoru sultana Murada II. (1421—1451) in sedem let na dvoru sultana Mohameda II. (1451—1481) kot dvorni dobavitelj. Prepotoval je vso tedanjo Turčijo in dobro poznal njeno upravo in njene gospodarske razmere. Rokopis, ki ga je našel Bolgar P. P. Ikovski v bolonjski vseučilišni biblioteki, opisuje zlasti življenje na sultanovem dvoru, upravno in vojno razdelitev in turško finančno politiko. Ta dragocen vir objasnjuje mnogo temnih strani bolgarske in srbske zgodovine v dobi po padu Carigrada. Prevajatelj je v dodatku objasn timeri manj znane pojme.

Bibliografija podaje točen pregled vseh zgodovinskih knjig in razprav, ki so izšle v bolgarščini v letih 1927. in 1928.

Ob koncu knjige je referat o društvenem delovanju v letu 1927/28. in 1928/29. Društvo je imelo ob koncu l. 1929. 247 članov. Na društvenih sestankih so se čitale razprave iz domače zgodovine. Društvo uživa blagohotno gmotno pomoč države.

J. Š e d i v ý.

Записку наукового товариства имени Шевченка (Zapiski znanstvenega društva »Ševčenko«). Tom 150. Lviv 1929.

Ukrajinsko znanstveno društvo »Ševčenko« v Lvovu je izdalo ob svoji 55letnici 150. knjigo svojih »Zapiskov« v jubilejni obliki na 466 straneh velikega 8° formata. Pod skromnim naslovom »Zapiskov« je objavilo društvo zelo dragocene razprave najboljših ukrajinskih znanstvenikov iz področja zgodovine, arheologije, etnologije, književne zgodovine in jezikoslovja. Uvod je napisal tej knjigi Zapiskov dolgoletni društveni predsednik S e r g e j H r u š e v s k i j, ki je po ustanovitvi boljševiške Ukrajine prevzel na kijevski univerzi stolico za ukrajinsko zgodovino in književno zgodovino. Za svoje velike uspehe se ima društvo zahvaliti predvsem prof. Hruševskemu, ki je uredil 112 knjig Zapiskov, preskrbel društvu finančna sredstva in objavil med društvenimi publikacijami razen nešteti razprav štiri debele knjige virov ukrajinske zgodovine in osem knjig svoje monumentalne Zgodovine Ukrajine. V Harkivu je zidal Hruševskij na teh temeljih dalje in izdal do sedaj še štiri knjige svoje Zgodovine in sedem knjig Zgodovine ukrajinske književnosti.

Naše skromne sile vzpodbujajo kratek pregled društvenega delovanja od začetka do l. 1928., ki ga je napisal sedanji predsednik K i r i l o S t u d i n š k i j. Ukrajinski narod je bil pred vojno v zelo težkem položaju. Saj je bilo v Rusiji do l. 1905. priznavanje k ukrajinski narodnosti kaznjivo in strogo prepovedano posluževati se v književnosti ukrajinskega jezika. V vzhodni Galiciji je trpelo ukrajinsko ljudstvo vsled antagonizma med Poljaki in Ukrajinci, ki so ga zlorabljal avstrijske vlade. Večina ljudstva je bila nepismena in izročena na milost in nemilost Židov. Vkljub vsem tem težavam so ostali ukrajinski narodni voditelji na pravi poti: gradili so na solidnih znanstvenih temeljih ukrajinsko kulturo in s tem na najboljši način branili svoj narod. Znanstveno društvo »Ševčenko« je bilo do ustanovitve boljševiške Ukrajine z njenimi znanstvenimi ustanovami središče ukrajinskega kulturnega delovanja. Društvo je izdalo razen 150 knjig Zapiskov tudi 120 knjig glasila »Literaturno-Naukovij Vistnik« (Literarno-znanstveni vestnik), 40 knjig Etnografskega zbornika, 22 knjig Gradiva za ukrajinsko etnologijo, 5 knjig Gradiva za ukrajinsko bibliografijo, 15 knjig Ukrajinskega Arhiva in 11 knjig Virov za ukrajinsko zgodovino. Skupaj je izdalo društvo 650 knjig.

Ena izmed najobširnejših razprav je konec studije A. A n d r o h o v i č a o l v i v s k e m bogoslovnem zavodu »Studium Ruthenum«, ki je igral važno vlogo v ukrajini-

skem kulturnem razvoju. J. Pasternak je v razpravi »Novi, v I. 1928, pridobljeni arheološki predmeti ukrajinskih muzejev v Lvovu« opisal in strokovnjaško obiasnil 76 arheoloških predmetov. V. Sičinskij pod naslovom »Sutkivška tverdinja« (Sutkivska trdnjava) podal mojsterski opis trdnjave cerkve v Sutkivcah na Podolju, ki je eden izmed najdragocenejših spomenikov stare ukrajinske umetnosti. Nas najbolj zanima razprava A. Androhoviča o »Ilirski tiskarni in knjigarni J. Kurzböcka«, ki je v letih 1779.—1792. tiskal in prodajal cerkvene knjige za Srbe, ogrske Ukrajince in Romune. Androhovič podaja najprej zgodovino te tiskarne na podlagi študije, ki jo je priobčil l 1907. v Archiv-u für slawische Philologie Aleksa Ivič pod naslovom »Joseph Kurzböck und die Errichtung der serbischen Buchdruckerei«, nato pa opisuje do sedaj neznane Kurzböckove vezi z ogrskimi in gališkimi Ukrajinci. Ostalih 14 razprav se peča s podrobnejšimi vprašanji ukrajinske zgodovine. Knjigo krasi 23 fotografij mož, ki so si pridobili izredne zasluge za društvo.

J. Šedivý.

Anton Melik: Kozolec na Slovenskem. Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani. 10. Etnografsko-geografski odsek 1. Ljubljana 1931. 107 str. + XXXVIII.

To je v naši in svetovni literaturi prvo delo s svojega področja, ki obravnava slovenski kozolec kot zemljepisno in narodopisno celoto.

Melik začenja svojo razpravo z narodopisnim vprašanjem, kaj je kozolec, opiše posamezne tipe kozolca, in preide na zemljepisno razširjenost posameznih tipov in slovenskega kozolca sploh; v zvezi s tem pokaže sušenje žita in poda slovensko nomenklaturu za kozolec. Nadaljuje z zgodovinskim vprašanjem razvoja kozolca in prouči izvenslovenski kozolec v Evropi ter kozolec v Aziji. Zaključuje s študijami o pogojih, pod katerimi je kozolec nastal; pri tem obravnava podnebne, antropogeografske in jezikovne čimtelje ter pride do zaključka, da je kozolec slovenska tvorba in da so Slovenci tisti, ki se uveljavljajo kot nosilci in razširjevalci kozolca. Zanimiva in v prijetni besedi pisana razmotrivanja ponazoruje 66 fotografskih prilog in karta: Razširjenost kozolca na Slovenskem.

Pri vprašanju, kaj je kozolec, stoji avtor na stališču, da je kozolec naprava za sušenje, katere bistveni deli so pokončni stebri in počezne late, ne pa tudi streha. To vprašanje je ostalo odprto (prim. sliko št. 40); kajti v vrsti naših pokrajin kmet točno loči med kozolcem — žito se suši »v kozolcu«, vozovi so »pod kozolcem« — to je samostojnim poslopjem in pa med »štanti«, »latami«, »rantami« kot sestavnimi deli gospodarskega poslopja. Na drugi strani pa: če ni streha bistvena, ali je vezani kozolec sploh še kozolec, ali ni to že senik? To vprašanje nastopi v slučaju, če ne upoštevamo ljudskega poimenovanja iz nekaterih pokrajin.

Enotne proge pri zlaganju so vrste. Imamo pa zopet več načinov zlaganja; drugače se zлага n. pr. ajda kot oves in drugače ječmen kot rž. Za zlaganje se ne povezuje kolnati, redno pa se zveže počepoči fižol.

Nekaj sličnega kot z zlaganjem v kozolcu je z žitom pri stavljenju v stave. Ječmen in oves se stavi v stave po šest snopov, pšenica in rž pa v križe ali jakce. Prekmurški mali križ šteje s p o p o m 17 snopov, slovenjegoriški jakce pa s klobukom 11 snopov. Za oves najobičajnejša stava je petka, to je stava petih snopov. Drugače je petka v rabi za ostalo žito v slučaju, da je to preveč suho; potem se postavi žito najpreje v petke in nato v križe. Obratno pa nastane tupatam pojem r a z s t a v e: ako zmoči dež stave, potem se žito razloži in s tem se ustvarijo razstave, izraz, ki je doma tam, kjer so stave za na polju postavljeno žito običajni izraz.

Pri opisu kozolca je treba ločiti med poimenovanjem posameznih delov pri lesi in pri kozolcu, ali pri stegnjenem in vezanem kozolcu. Med tem ko leži pri stegnjenem

kozolcu strešno sleme neposredno na vrhu stebrov, je pri vezanem nad stebri obloga; medtem ko znači lokalno pri stegnjenem kozolcu brana isto kar okno, pa je pri vezanem kozolcu brana sestav dveh stebrov, ki sta med seboj zvezana z veznicami ali puntrami. Poleg babe na sliki 2. imamo babe, ki oklepajo steber od vseh štirih strani. Okna z odrom pod spodnjo lato so poleg Koroške v navadi tudi na Štajerskem, kjer je podstrešek ali uta pri plašivcu običajna pri dveh oknih, med tem, ko imamo istotam vrsto primerov vezanih kozolcev z enim oknom. Pri kozolcu brez odra, zlasti pri onih, ki so stali na polju, pa je bil do zadnjega časa v štajerskem Posavju pod latami prostor, kjer so posejali seme za sadike za zelje in jih »pod rantami« tudi gojili, dokler jih niso razsadili. S svetovno vojno je ta navada ponehala. Za peroti rabijo Savinjčani naziv *perce(o)*, *peresa*. Srednji prostor v vezanem kozolcu, spodnji »stolberk« je obmejen z mrežo, medtem ko so križi na križišču bran in podstrešnih slemen in pa vezi nad veznicami med mrežo in stebrom. Vezani kozolci iz novejše dobe (XX. stoletje) imajo običajno stalne stopnice pod plančnikom, premakljiva lestva pa vodi na pod. Lina je odprtina ali vrata na podstrešje, na spodnje nadstropje pa vodijo večinoma durji. Late pod plančnikom so za sušenje koruze in vodijo često k nastoju pravega koruznjaka pod plančnikom. Zlasti v jeseni pa se zvežejo peroti obeh vrst s povprečnimi drogovi in tako pripravi provizorno okno za črez zimo, *konec*, kjer se suši ščavje ali proseni otepi. Izraz stegnjen kozolec zveni tuje; za nas je to nekaj, kar leži na tleh, ker stegniti se, stegnjen pomeni poginiti v najbolj prostaškem smislu besede. Podobno uho nerado čuje oporni koli, ko je splošno v rabi izraz *opurje*, *oporje*. Stebri so poleg hrasta tudi iz kostanja in iz jagneta, to je iz lesa, ki ne poka. Prislonjeni kozolec po našem pojmovanju, da se moramo pri tem ravnati po ljudskem poimenovanju, ne spada med kozolce. V tem primeru bi morali upoštevati tudi provizorne prislonjene kozolce, tako da dobimo kombinacije vezanega in prislonjenega kozolca, obenem pa bi s provizornimi prislonjenimi kozolci dobili tudi drugo mejo kozolca tako v vzhodnem Podravju kot tudi v Pomurju. Za vezan kozolec pozna precej posavske Štajerske izraz *cvibasti kozolec*. Vendar pa moramo v terminologiji stremeti, da zaznamujemo posamezne vrste kozolca z enim samim imenom. Podaljšek vezanega kozolca pri eni ali pri obeh straneh (slika št. 22.) so *russe* (= brki). Savinjčani rabijo za pojato naziv *veliki plat*, — nikjer pa izraza, ki bi imel zvezo z besedo kozolec, obratno pa pri vezanem kozolcu mesto »pod kozolcem« tudi »pod spodnjim stolberkom«, — celjska okolica za čop šop, medtem ko je od tam na severovzhod prevladajoči naziv *zatrep*. Poseben del podstrešja ali gornjega nadstropja je *pete(r)* ali *pekre*. Na petru ali na pekrah je prostor tik pod slemenom nad podstrešnimi panti.

Kot shramba za slamo je kozolec redek. Večinoma spravlja naš kmet na kozolec boljše krmno. In sicer uporablja gornje nadstropje ali podstrešje za seno, spodnje pa za otavo, potem ko se je po košnji slabo suho in tu posušeno seno premetalo na gornje. Na gospodarskem poslopiju pa se shranjuje slabša krma in slama, torej to, kar prihaja v poštev za rezanico.

Skrbno je zbral Melik predstavitelje obstoječih tipov. Manjkajo samo pendant k nizkemu kozolcu (slika št. 25.), kjer imamo podstrešje izraženo v visokem nadstropju; nizki kozolec s tremi vrstami oken in nastavek kozolca v prleški kolarnici. Edinstven primer pa je kozolec, ki ima poleg oken z latami okna obita z deskami. (Sv. Lovrenc na Pohorju) tako, da prehaja tukaj kozolec v gotovi meri v senik. Povdarjam pa, da je to edinstven primer, ki je redkejši kot n. pr. *kozolec*, katerega uporabljajo pri žagah za sušenje rezanega lesa, zlasti lat in desk.

V odnosu kozolca do kmetije izvaja Melik pravilno položaj kozolca do kmetije iz parcelacije kmetskega posestva. Vendar pa je treba tu ločiti med ostrvami, lesu, plašivcem in vezanim kozolcem. Pri prvih dveh velja to popolnoma, pri zadnjih pa samo deloma. Pri raztresenosti parcel na naših kmetskih posestvih bo kmet postavil ostrve na vsaki njivi, kjer jih rabi; težje bo to šlo pri lesi, ki jo bo zato postavil ob gotovi parceli in kakor bo pač mogoče. Plašivec in kozolec pa zavzemata že položaj trajne shrambe in ne samo začasne sušilnice, vsled česar se bo tu pojavilo preseljevanje kozolca k kmetiji. Obenem s tem pa je za vezani kozolec radi dveh vrst oken potrebna meridionalna lega. V zvezi s tem pa je tudi podano zemljepisno vprašanje za nastoj plašivca ali kozolca na kozla (slika št. 28.—30.) Ali se ni tuptatam razvil plašivec in ne vezani kozolec, ker za meridionalno lego zadnjega okoli kmetije ni bilo mesta, in ali ni lokalno in vsaj deloma ta činjenica vzdrževala plašivec in zadrževala v večji meri razmah k vezanemu kozolcu?

Izčrpno je obdelano vprašanje, do kod sega slovenski kozolec. V zvezi s tem so podani različni načini sušenja žita. Manjka samo sušenje v p o d s t e n j u, ki je v rabi pri manjših želarijah, zlasti pa pri viničarijah na prehodu v Srednje Podonavje, in to zlasti v Podravju; izgleda, da je to prvotna primitivna oblika, iz katere so se razvile rante, late, štanti, oziroma prislonjeni kozolec. Pravilno so omenjene ostrve okrog Vranskega. Ta omemba je važna, vendar jo je treba v toliko izpopolniti, da ostrve okrog Vranskega še niso opuščene. Pojavljajo se v posebnih oblikah, ki nastopajo tudi okrog Mozirja in nad Šaleško dolino. To so ostrve pri peresih ali pri perotih. Na koncu peres se postavijo pokončni drogi, ostrve, v katere se zлага predvsem detelja in s čimer se kozolec, oziroma vrsta oken, ali eden k r a j kozolca, tudi lepo arhitektonsko zaključči. Te ostrve vodijo v ozemlje, kjer kozolci polagoma pojenjajo; iz istih vzrokov so važni na Gorenjskem, Goriškem in na Koroškem omenjeni seniki. Kot v navedenih ozemljih prestavljajo p a r n e ali p a r m e imenovani seniki zaključek kozolca tudi na Štajerskem. Nahajamo jih zlasti v vzhodnem Podravju — v alpskem delu niso potrebni, ker jih nadomeščajo hube — v slovenjegoriških delih, zlasti v dolini Pesutce, odkoder jih lahko zasledujemo preko vse Štajerske v Avstrijo, kjer imamo na češko-gornjeavstrijski meji pri Sumerau-u celo par primerov kozolca s senikom.

Obenem z razvojem kozolca je na podlagi slik točno ugotovljeno, da imamo kozolec na Slovenskem že v Valvasorjevi dobi. Če pa nimamo o tem literaturnih poročil, se moramo zavedati, da ni Valvasor podrobneje obravnaval kozolca radi svoje fevdalne in aristokratske miselnosti; vsled pretirane stanovske časti se fevdalna doba sploh ni bavila z narodopisnimi vprašanji, n. pr. kmetske hiše in gospodarskega poslopja; isto ugotavlja na primer M. Dolenc za ljudsko pravo. Fevdalna znanost obravnava probleme fevdalnih stanov. Pri razvoju kozolca v Savinjski dolini obstoja nesporazum. Savinjski kozolec se je pod vplivom hmeljarstva razvil v vezano obliko. Ker lahko služi kot dokaz za drugo polovico samo spomin in ustno izročilo, navajamo za razvoj XX. stoletja statistiko, katero je mogoče vedno prekontrolirati na licu mesta. Podatki veljajo za vasi Poljče, Spodnje Gorče, Kamenče in Glinje za leti 1900 in 1931. So to štiri tipične vasi, v katerih ni v premoči urbanizacija, pa tudi ne vpliv hribovja; njih lega sredi hmeljarstva pa jim daje splošen savinjski značaj. V Glinjah imamo 1900 2 lesi, 4 plašivce in 5 kozolcev; danes (1931) imamo razen enega na psa same vezane kozolce. V Kamenčah je 1900 1 prislonjeni tip, 2 z gospodarskim poslopjem združena, kakor ga kaže slika št. 27.; sicer pa 1 lesu, 8 plašilcev in 7 kozolcev; danes imamo samo vezane kozolce. V Poljčah so danes sami vezani kozolci, 1 plašivec in 2 združena z gospodarskim poslopjem, medtem ko smo 1900 imeli 5 plašivcev in 7 kozolcev. Spodnje Gorče kažejo 1900 3 kozolce združene z gospodarskim poslopjem, 1 lesu, 7 plašivcev

in 7 kozolcev. Danes sta še samo 2 plašivca, od teh oba zunaj na polju. Neizpremenjeni pa so ostali povsod kozolci v zvezi z gospodarskim poslopjem. Rezultat je jasen: Kozolec v zvezi z gospodarskim poslopjem je ostal, kakor je bil; to velja za manjša kmetijska posestva. Že redke lese so izginile. Plašivci so v eni vasi popolnoma izginili, drugod so pa na tem, da izginejo. Razvili so se pa do splošnosti vezani kozolci. Podoben primer, samo da manj prepričujoč, bi lahko navedli za umikanje kozolca s polja in obenem za njegovo preseljevanje k kmetiji.

Koruznjak je svojevrsten primer, ki kot posebna in samostojna sušilnica zavzema od kozolca opredeljeno mesto. Pojavlja se v dveh oblikah. Najprej kot samostojen koruznjak (slika št. 48), nato pa kot sestavni del kozolca. V drugem slučaju se nahaja koruznjak pred prvim nadstropjem, ali pa tudi kot izpolnjeno okno, kar velja zlasti za »hüte« v Prlekiji in v Podravju. Zadnji primer nam nakazuje delni razvoj koruznjaka iz okna, oziroma iz lat v obliki Melikovega prislonjenega kozolca. Sicer pa prevladuje pri sušenju koruze vedno bolj okno v kozolcu. V zvezi s kozolcem je estetsko zanimivo sušenje koruze v mrežah (Prim.: Slovenska narodopisna bibliografija za leto 1930. ČZN XXVI.). Samo kot kuriozum navajam primer, ki sem ga videl 1924 v Jurkloštru, da so obešali koruzo sušiti na drevje.

Z ozirom na neslovenske in izvenevropske kozolce lahko vidimo neko sličnost našega kozolca z japonskim. Kot so na Japonskem late privezane na stebre, torej slično, kar je pri nas pri ostrvah, tako imamo na jugozahodnem Dravskem polju (Poljskava, Fragersko) primer, da so late pribite v zunanjo zarezo — notranje izdolbine namreč v tem slučaju ni — pokončnega stebra; in to večinoma preko pokončno na steber položene deščice.

Pri pogojih za eksistenco kozolca navaja Melik v prvi vrsti klimo, poleg nje pa antropogeografske vplive, ki dajejo kozolcu značaj slovenske tvorbe. Prvenstveno vlogo v tem oziru igra podnebje in v njem poleg padavin zlasti veter. V Ošlju na Pohorju so postavili 1930 kozolec — z gospodarskim poslopjem zvezano uto — ki se pa kljub svojemu proti vetru odpornemu značaju in kljub temu, da je bila celotna stavba postavljena proč od vetra, ni obnesel. Veter je okna vedno in vedno odpiral in izmetaval snopje. Poleg podnebja in etničnega antropogeografskega momenta pa igra bistveno vlogo gospodarska usmerjenost pokrajine, ker vpliva odločilno tudi na izobliko kozolca. V pretežno živinorejski Gornji Štajerski bi kozolec še prav posebno vsled oblačnosti in relativne vlažnosti ne pomagal mnogo; saj še na Slovenskem Štajerskem v deževnih letih detelja rada sprhni, in to navzlic relativno jasnemu vremenu. Ker pa je kozolec naprava predvsem za sušenje žita, malo sena, otave pa sploh ne, zato bo kozolec ponehal v Alpah s prevladovanjem travništva in živinoreje, oziroma gozdarstva. Že v naših krajih s prvenstvenim gozdarstvom se n. pr. na Kobanskem žito omlati šele pozimi, tako da tu pri vzporednem poljedelstvu kmet kozolca sploh ne pogreša. In značilno je, da se v krajih, kjer prehajajo kozolci v ostrve in kjer je oboje značano, suši v kozolcih žito, v ostrvah pa detelja. V krajih s prevladajočim travništvom nastopi na mesto kozolca senik. Pri vsem tem pa moramo prav tako kot pri posameznih tipih in pri razvoju tipov upoštevati lokalne zemljepisne in kulturne činitelje.

Jezikoslovni vidiki so bili, ki so dovedli avtorja do stališča, da je antropogeografski, etnični slovenski element bil tisti činitelj, ki je kozolce ustvaril, in od katerega so ga prevzeli Nemci. Vendar zemljepisna razširjenost ne omejuje kozolcev samo na alpsko ozemlje; pa tudi če upoštevamo samo alpski kozolec, opazimo pri njem vrsto jezikoslovnih podrobnosti, ki so po svojem izvoru nemške. Tudi ni zgodovinsko točno da bi bili povsod v poljedelstvu Slovenci naprednejši od Nemcev. Na freisinških po-

sestvih okoli Škofje Loke imamo ravno obratno: Nemece izražene kot poljedelce, Slovence pa kot živinorejce.

Predstavitelji in nosilci kulturnih dobrin so kulturno-geografske enote, večji ali manjši kulturni krogi, ki pa niso istovetni z narodi. Posamezni narod je samo začasni nosilec ali razširjevalec določenih kulturnih pridobitev v določeni kulturni enoti, pa tudi izven nje. Narod sam pa je zopet izraz zemlje in vplivov, ki na njegovo zemljo segajo. In največ kulturnih pridobitev se združi na križiščih in prehodnih ozemljih. Največ kulturnih reliktov pa se vzdrži na ozemljih, kjer ponchajo tuj, zunanji zemljepisni in kulturni vplivi. Slovensko ozemlje združuje kar tri zemljepisne enote: srednjepodonavsko, alpsko in sredozemsko. Po razširjenosti kozolca od Vallisa do Sotle in Gorjancev pa moramo gledati v kozolcu alpski problem, ki nastopa tam, kjer so izvenalpski vpliv najmanjši. Srednjepodonavski vplivi na kozolec so neznatni, kar nam dokazuje vzhodna meja kozolca. Sredozemski vplivi se kažejo samo v zidanih stebrih proti zapadni meji slovenskega kozolca in posamično v stebrih z napetim žicami. V zemljepisno zaključeni notranjosti Alp se kozolec ni razvil. V Sloveniji pa, v prehodnem ozemlju med Podravjem in Posavjem, med Beljakom in Ljubljano ter na zaključku Alp se je razvil v interesantni, zemljepishi in narodopisno svojevrstni izobliki: Obdržal je tako vse primitivne, izvirne oblike, obenem pa se je razvil tudi najvišje in zavzel obliko združene sušilnice za poljedelske pridelke in senika. V tem pa varuje naš kozolec na prehodnem slovenskem ozemlju svoj posebni alpski značaj. To je njegova zemljepisna in narodopisna posebnost, v tem pa ležijo tudi vse težave njegovega proučavanja. Radi tega značaja našega kozolca, ki združuje obratno od primitivnih skandinavskih, ruskih in azijskih kozolcev v sebi ves razvoj kozolca od primitivnih pa do najpopolnejših oblik, bo lahko dala odgovor na vprašanje po izvoru in nosilcu kozolca zgodovina in to v obliki izsledkov iz proučavanja urbarjev. Za ta proučavanja pa je postavil Melik v pričujoči razpravi vsestransko in solidno podlago.

Izčrpano literaturo je potrebno izpopolniti z: Amtlicher Bericht über die X. Versammlung deutscher Land- und Forstwirthe zu Gratz im September 1846. Gratz, 1847. 816 str. + VI. (V Študijski knjižnici v Mariboru št. 4349). Poleg omembe na strani 252 imamo v tem poročilu (767—770) opis in priporočilo kozolca v obliki lese in vezanega kozolca. Na to zborovanje je poslal ljubljanski tesar Jurij Pajk šest modelov kranjskih in spodnještajerskih kozolcev z njihovimi sestavnimi. Na podlagi Pajkovih opisov in risb sta podani tudi prilogi; po istem viru pa je podal Alojz Jaut zborovalcem opis, način uporabljanja in posebne prednosti kozolcev v štirih letnih časih. To poročilo nam kaže, da so pred slabimi sto leti kmetijske organizacije propagirale razširjanje kozolcev; na drugi strani pa nam nudi o kozolcih slike, ki danes sicer še niso izginile, ki so pa že jako redke. V tej dobi so bili kozolci pokriti s slamo, z deskami, s škodlji, ali z opeko. Pod spodnjega nadstropja so uporabljali tudi za skedenj ali za shrambo žita. Pod kozolcem pa je bil spomladi prostor za tesanje lesa, popravljanje in shrambo kmetijskih orodij, v oknih poleti in jeseni za zlaganje žita in krme. Kot »kašta« za žito je kozolec danes menda neznan. Pač pa imamo še znane primere, kjer je na spodnjem nadstropju skedenj; večina teh samostojnih kozolcev je naravno vezanih ter ima na vsakem kraju samo po eno okno; podobni slučaj, kjer mlatijo pod kozolcem na sphani ilovici, je danes istotako že redek in izvira iz vzhoda, iz območja Srednjega Podonavja.

V zvezi s propagando kmetijskih organizacij še omenjam, da so v začetku XX. stoletja prihajali proučavati ruski gospodarski strokovnjaki slovenske kozolce. Vprašanje pa, ali je to vplivalo na razširjenje kozolcev v Rusiji, in ali je to imelo kake posledice na tipe tamkajšnjih kozolcev, mora ostati brez odgovora.

Melikova knjiga je lepo delo; vsaka bodoča študija o kmetiji ga bo morala upoštevati. To velja prav tako za nas, kot za inozemce. Želimo samo, da bi avtor prej ko mogoče objavil vsaj daljši izvleček iz pričujoče razprave v inozemstvu in tako predstavljal tujcem nas in svoje delo.

Franjo Baš.

Naša Slovenačka. Glasnik Jugoslovenskog profesorskog društva, godina XI. Beograd 1931, str. 433—592.

Pričujoča publikacija je v nizu posebnih izdanj društva šesta knjiga, ki je zamišljena kot nekaka enciklopedija geografskih, zgodovinskih, narodopisnih in prosvetno-kulturnih prilik gotovega dela naše kraljevine. Letošnja Sloveniji posvečena številka je izšla ob priliki nedavnega kongresa Jugoslovenskega profesorskega društva, ki je tdkrat zborovalo v Mariboru. Knjiga ima več ali manj prigodniški značaj; bila bi naj nekak vodnik kongresistov, zlasti onih iz vzhodnih in južnih pokrajin naše države.

Zbiranje gradiva in njega razporeditev je prevzel poseben ljubljanski odbor, dočim so z doneski prispevali večinoma slovenski profesorji iz Ljubljane, Celja in Maribora. Članki obravnavajo v preglednem, strnjem slogu naše slovenske probleme brez idealiziranja tako stvarno in često tako originalno, da zaslužijo vso pozornost, ker utegnejo nuditi tudi nam samim marsikatero novo odkritje.

Zaradi živahnega tujkega prometa so pokrajinske lepote Slovenije že dokaj poznane. Vendar ni odveč Westrov »Izlet u Dravsku banovinu«, ki je spisan s posebno toplino vsestransko pregledno. V posebnem članku se ustavlja isti pisec ob našem narodnem simbolu Triglavu, ki naj bi, utrjujoč zavest naše narodne skupnosti, postal visokoplaninski cilj slehernega Jugoslovana.

Sloveniji v splošnem, posledicam njene geografske lege in svojevrstnosti tal je posvečena cela serija znanstvenih studij. Njeno odlično vlogo v starem veku spccijalno s prometno-geografskega vidika je sijajno prikazal univerzitetni profesor dr. B. Saria. Dolgodobne vplive alpske, kraške in panonske pokrajine na značaj slovenskega človeka obravnava dr. V. Bohinec. Geografska razcepljenost slovenskega ozemlja je tudi važen vzrok številnosti naših narečij, kar mimogrede ugotavlja dr. R. Kolarič v svoji studiji o razvojnih smereh in samobitnosti slovenskega jezika. Prav posebno pozornost pa še zasluži profesorja F. Baša »Prometna gravitacija Slovenije«, s čimer je pri nas prvi načel ta splošno važni aktualni problem.

Z ozirom na zasedanje kongresa v Mariboru se peča spccijalno s severo-vzhodnim delom Slovenije kar četvero razprav. F. Baš je napisal iz tega področja kar troje preglednih studij. Oskrbel je kratek splošno-geografski pregled bivše Mariborske oblasti, kjer z vseh vidikov osverljuje alpsko-panonsko prehodnost njenega ozemlja. Na drugem mestu razpravlja o Mariboru, njegovi legi in pomenu v preteklosti in sedanjosti. Zelo tehtna je njegova »Jugoslovensko-nemška granica«, ki ni nikak suhoparen iz nacionalnih vidikov podan opis, temveč temeljita sveskozi stvarna studija. Daljšo razpravo o Potočki zijalki na Olševi je napisal profesor S. Brodar, da na to važno paleolitsko postajo, ki vzbuja veliko zanimanje inozemstva, opozori vse naše prosvetne kroge. Važno je Brodarjevo opozorilo na skoraj nepoznano paleolitsko postajo Lokve pri Delnicah, ki je poleg Krapine in Olševe tretja sled najstarejšega ljudskega dejstvanja na ozemlju Jugoslavije.

Večinoma kratki doneski nudijo vpogled v naše prosvetno-kulturne razmere. Profesor I. Dolenc poroča o slovenski knjižni produkciji za leto 1929., profesor L. Mlakar podaja pregled muzejev in znanstvenih knjižnic Dravske banovine, dr. S. Rape in profesor I. Dolenc poročata o narodni prosveti v Sloveniji, profesor L. Kramolc govori o glasbi in njenem razvoju pri Slovencih. Obširno raz-

pravo o razvoju slovenskega šolstva je prispeval profesor J. Orožen; nanj se oslanja opis sedanjega stanja slovenskega srednjega šolstva in seznam naših dobrotelčnih ustanov za srednješolce (profesor F. Jeran).

Posebno zahvalo smo dolžni edinemu srbskemu sodrniku v tej številki profesorju J. Babiću, ki je podal razvoj slovenske književnosti v oslomu na našo zgodovino pregledno in pravilno. Vmes je vpletel številne citate naših književnikov, a žal v prostem srbohrvatskem prevodu. Kot mnogi slovenski književniki so tudi ostali prosvetni delavci že dolgo jugoslovansko orientirani. Tehtne dokumente te resnice v predvojni dobi navaja uvodna razprava univ. profesorja dr. F. Ilešiča »Iz mladih dana Društva slovenskih profesorjev«. Kakšno pa bodi naše jugoslovansko kulturno jedinstvo sedaj in v bodoče, o tem načelnem idejnem vprašanju je izčrpno izpregovoril naš jugoslovanski ideolog profesor dr. I. Lah.

Trud sodrnikov pa ni našel pri uredništvu dovoljne podpore. Prinosi so razviščeni brez pravega idejnega vidika. Sarijevi Sloveniji v starem veku se pridružuje S. Petelina opis zgodovinskih spomenikov na Slovenskem, ki je povrh nepopoln (tu se omejuje le na stari vek) in mestoma površen (rimski spomeniki iz Maribora?). V knjigi mrgoli tiskovnih napak, kajti avtorji so mogli opraviti kvečjemu eno korekturo, dočim se ljubljanski pripravljalni odbor za prepotreben ponoven pregled ni pobrigal. Proforsko društvo, čigar glasilo bi moralo biti drugim zgled jezиковne klenosti, si s tem samo piše upravičeno obsodbo. Višek površnosti predstavlja litografska karta Slovenije (gl. str. 487), ki je izšla brez avtorjevega predhodnega vpogleda. Radi nečutenih netočnosti je že kar orijentacija po njej prav težavna. Rateče n. p. so Prinče, Loka je Leka. Celovec Catovec i. t. d. Radgona leži čisto drugje kot v resnici; napačen je potek proge med Mariborom in Dravogradom, iz karte pa tudi izvemo, da sta Kamnik in Železna Kapla v železniški zvezi kar preko Jezerskega vrha.

Naša Slovenačka podaja zaokroženo sliko zemlje in kulturnega stanja ljudstva, ki tu prebiva. Stotine tiskovnih napak in gravitacijska karta Slovenije pa pričajo, da je v naši državi še vedno slovenščina tuja in malo znana tudi topografija Dravske banovine. Tekst poživlja enajst pokrajinskih slik, tri geografske karte in en statistični crtež. Klišeje za slike je dala na razpolago »Zveza za tujski promet v Sloveniji«.

R. Savnik.

Jurančič Josip: Iz šole za narod. Ljubljana 1930. SŠM. 104 str.

Knjižica se deli v dva dela: v narodopisnega in v pedagoškega; nas zanima narodopisni del.

Ko je Erjavec napisal 1923 knjigo »Slovenci«, je v naši javnosti nastala debata, ki je obravnavala vprašanje, da li je slovenski kmet v istini na oni visoki kulturni stopnji, na katero ga je Erjavec postavil. Erjavec je vzel za splošni primer visoko razvitega kmeta iz bližine mest in iz ugodnih prometnih leg. Naše delo se nanaša na obratne kraje. Jurančič je kot učitelj služboval pri Sv. Juriju na Remšniku, kjer je proučeval krajevne razmere z uamenom, da najde pravo pot za svoja pedagoška nastopanja v ljudski šoli. Tako je nastal poleg Erjavčevega opisa naprednega kmeta z Jurančičevim delom opis kmeta na zaostalem Kobanskem; ker prilike na Remšniku so v bistvu enake splošnim kobanskim razmeram.

Jurančičevo delo nima narodopisnih znanstvenih pretenzij; v izdelavi so pomanjkljivosti, ki izvirajo iz pomanjkanja zemljepisne in narodopisne delovne metode. Snov pozna Jurančič temeljito, pri obravnavanju se ozira na razmere, v katerih živi večina prebivalstva. S tem nam je podal pregledno sliko ljudstva na kobanskem Remšniku v krajevisnem pogledu, v kulturah tal, domače življenje posameznika in rodbine, so-

cijalne prilike in duševne razmere. V načrtu za podrobno obravnavanje naše vasi pa bo treba upoštevati še sistematike narodopisne vidike, s katerimi pomaga drage volje vsakomur Zgodovinsko društvo v Mariboru in zemljepisne, katere je izdelal Geografski inštitut na univerzi v Ljubljani.

Narodopisje naših krajev je v preteklosti upoštevalo predvsem domače noše in domačo pesem; za to so se zanimali rodoljubi, ki so bili z dotičnih krajev doma. Drugače pa je upoštevalo naše izobraženstvo kot primer našega kmeta sploh gospodarsko sigurnega in trdnega kmeta. V tem, da je Jurančič pokazal prilike na podlagi življenja večine prebivalstva in ne samo posameznikov, leži poseben pomen njegovega dela. Pri bodočih krajevnih narodopisnih opisih pa bo treba posebno paziti na topografski ekstrem, v katerega lahko tako delo zaide na sličen način, kot se je to dogodilo v zgodovini marsikateri krajevni kroniki.

Fr an j o B a š.

Ilustracija III, št. 5. Mainiška številka 1931 naše vodilne ilustrovane revije je posvečena Celju, Mariboru in Ptujju in vsej naši Štajerski. Namen uredništva se je v splošnem posrečil. Kot značilnosti pa, kako po prečansko gledajo nekateri Podravje in kako aprioristično ter brez najmanjšega poznanja preteklosti in položaja sodijo in obsejajo naše zelene gorice, navajam samo dvoje: 1. 1875 se je preselila škofija iz Lavanta v Maribor; 1909 se je zgodil v Ptujju napad Nemcev na zborovalce CMD. 2. Pierrot in Kolombina v Halozah, drastičen primer popotnikovega opazovanja brez oči in duše. Čudno je, kakor pridejo v resno revijo, katero urejuje kulturni zgodovinar in vodilni kritik, netočnosti ter nerazsodna obtoževanja pokrajine, kateri je številka celo posvečena!

Fr an j o B a š.

Društveni glasnik.

Muzejsko društvo v Ptujju.

(Poročilo društvenega delovanja od občnega zbora dne 9. aprila 1930 do 13. maja 1951.)

Adapcijska dela in arheološka raziskavanja: Kakor lani tako se je tudi letošnje delo osredotočilo na ureditev zbirk in restavracijskih del v muzeju. Zidar Horvat je očistil gotska rebra vzhodnega in deloma tudi severnega križnega hodnika ter je osnažil z malimi izjemami konzole vseh štirih križnih hodnikov. Pri tem delu je odkril pomočniška in mojsterska znamenja različnih oblik. Akademski slikar g. profesor Sternen je restavriral večji del starih fresk na steni vzhodnega križnega hodnika.

Pri Sv. Vidu pri Ptujju so pri popravilih v tamkajšnji cerkvi odkrili rimski nagrobni spomenik vojaka VIII. legije, ki je služil kot oltarna miza. Muzej je kamen kupil in ga postavil v lapidariju.

Letos so tudi začeli temeljito popravljati ptujsko minoritsko cerkev s samostanom. Našli so zakrito krasno gotsko okno, mnogo zazidanih kamnov, ostanke gotskega baldahina in freske iz XIII. stoletja.

V jeseni l. 1930. so vojaki razstrelili kazemate porušene minoritske bastije. Našli se niso nobeni zanimivi kamni, pač pa se je napravilo nekaj fotografij o priliki razstrelitve.

Druga dela: Po naročilu Muzejskega društva je fotografski atelje Heliosax iz Maribora napravil približno 30 različnih posnetkov najlepših zgodovinskih znamenitosti starega Ptujja in grada Gornji Ptuj.

Izpopolnila se je numizmatična zbirka. Soproga g. notarja Skrabarja je napravila 26 odlikov zlatnikov, za kar ji izreka Muzejsko društvo najprisrčnejšo hvalo.

Znanstvena knjižnica s pisarniškim inventarjem se je znatno povečala, mnogo knjig in znanstvenih del se je dalo v vezavo.

Društvo je kupilo izboren fotografski aparat v velikosti 13×18 s stativom in z vsemi pritisklinami.

Dalje se je izpopolnila zbirka ptujskih slik in načrtov; o priliki slikarske razstave v Ptujju je tudi muzej nakupil nekaj del domačih sodobnih slikarjev.

Nanovo se je ustanovila zbirka vojnih odlikovanj.

V notranjem samostanskem vrtu je društvo dalo napraviti betoniran pešpot, da se obvaruje zidovje mokrote. Nadalje se je izvršila instalacija dveh električnih žarnic v križnem hodniku, dveh pa v refektoriju.

Končno je treba še omeniti, da se bo sedanji lapidarij premestil v druge prostore, v katerih naj bi prišli spomeniki do večje veljave. Il. mitrej, ki je bil nameščen dosedaj v lapidariju, se pa bo nanovo restavriral v primernem prostoru.

Na breškem mitreju so se izvršila nujna popravila. Na mesto umrlega čuvarja M. Vnuka v hajdinskem mitreju je postavila banovina sporazumno z Muzejskim društvom novega čuvarja M. Cafuto.

Knjig in časopisov je bilo nakupljenih: Annales Sabarienses III. 1927—1929 (zamenjava). Etnolog. Glasnik etnogr. muzeja v Ljubljani I., II. in IV. letn. Germania XIV. in XV. zvezek. Blätter für Heimatkunde 8. in 9. letn. Jahreshefte des österr. archäol. Institutes. B. XXVI. Mitteilungen über steirische Volksgenealogie 1928. Zeitschrift des histor. Vereines für Steiermark 1928, 1929. Šišičev zbornik. Življenje in svet, VI. in VII. knjiga. (Darilo g. notarja Skrabarja.) Edicije muzeja grada Zagreb, 1929, 1930. Archäologischer Anzeiger 1929. Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft. B. XVI. Časopis za zgodovino in narodopisje, 1930/31. Narodna starina, zv. 21. 16. Kneip-Bibel des Pettauer Turn Verein 1883 (darilo g. notarja Skrabarja). Fünfundzwanzig Jahre Röm.-germanische Kommission (darilo). Ljubljanski velesojm 1930. Zbornik za umetnostno zgodovino 1930. Numismatische Zeitschrift, 23. B. Römisch-germanische Kommission, 12. und 17. B. 116. bis 118. Jahresbericht des steir. Landesmuseums Joanneum. Bonner Jahrbücher 1930. H. 135. Die große Chronik v. J. Sporschill 1844 (nepopolno, darilo Studijske knjižnice v Mariboru). Glasnik etnog. muzeja v Beogradu, V. zv. Dialoghi Francesi-italiani 1861 in Rousseau, Emil 1844 (darilo gdč. Strohbach). Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, XI. letn. Geschichte der Steiermark (Pirchegger). Gesellschaft und Wirtschaft im röm. Kaiserreich (M. Rostovtzeff), I. u. II. B. Bürgerliches Lesebuch der Stadt Pettau, S. Povoden, I. Th. (Prepis izvršil A. Smodič). Nekaj letnikov »Štajerčevega koledarja« (darilo g. trgovca Sewanna).

Pomnožitev ostalih zbirk: 1. Dve doktorski diplomi g. dr. Mathausa (darilo g. Mathausa jun.). 2. Dvoje mrtvaških oznanil g. Fr. Kaiserja iz l. 1838. in 1859. s fotografijo (darilo gdč. Strohbach). 3. Doktorska diploma Georgia Sirolle iz l. 1790. (darilo g. Machatscha). 4. tri veliki in eden mali vojni križec iz bitke pri Lipskem 1813 (lastninska pravica g. Machatscha). 5. Slika g. Josipa Gspaltla (delo profesorja A. Kasimirja), darilo g. J. Gspaltla. 6. Dukat cesarice Marije Terezije (nakup). 7. Procesarska plaketa iz svetovne vojne; rimski vrč brez vratu iz Hajdine; lesena čutara; dve avstr. proklamaciji iz l. 1917.; Festschrift des 40jährigen Bestandes der Freiwilligen Feuerwehr in Pettau 1870—1910; avstrijski bankovci in novci novejšje dobe (darilo g. Smodiča); 8. Pet pogodb iz l. 1830—50 in gimnazijski izkaz l. 1847. (darilo g. gostilničarja Zavca); 9. Okrašen železen križec iz bidermeierske dobe; spominska plaketa »Reichs-

obstaustellung 1888« in fotografija starega glavnega trga v Ptuj (darilo gdč. Strohbach). 10. Plaketa prof. Schönbacha iz Graza (nakup). 11. Stoletna trta iz Malega Okiča (nakup). 12. Štiri spominske kolajne taborov v Ormožu in Ljutomeru (nakup). 13. Bronasta spom. plaketa s pogreba cesarja Franca Jožefa in dve bron. kolajni (darilo g. Sewanna). 14. Raznovrsten nakit in manjši predmeti za šivanje (nakup g. dr. I. Komljanca). 15. Arheol. izkopavanja na Panorami 1912 (darilo mestne občine). 16. Več rim. bakrenih in sreb. novcev, nekaj novejših novcev (darilo g. str. učitelja Hasla). 17. Rimski železni nožič (darilo g. Machatscha).

Obiski. Poleg mnogoštevilnih šol in drugih obiskovalcev tu- in inozemstva omenimo najvažnejše: Poset ministrov 5. februarja 1931. Ljudska univerza iz Maribora 5. oktobra 1930. Varaždinska uniform. mešč. garda 30. novembra 1930. Zgodovinsko društvo iz Maribora 10. maja 1931 in mnogo drugih.

Objave in predavanja: Večjih objav razen manjših člankov v dnevni. časopisju, v mladinsk. listu »Naš rod« in »Ilustraciji« ni bilo.

Dne 25. januarja 1931 je predaval g. konservator dr. Fr. Stelè o znamenitem got-skem Laibovem oltarju.

Dne 17. maja 1930 se je vršil družabni sestanek muzej. odbornikov v refektoriju mest. Ferkovega muzeja.

Dne 10. maja 1931 se je vršil sestanek odbornikov Muzej. društva iz Maribora in Ptuja.

Blagajniško poročilo: G. blagajnik profesor Alič poroča, da šteje društvo 190 rednih in 14 častnih članov.

Celokupni dohodki so znašali letos	35.410,77 Din
Celokupni izdatki pa	33.436,80 Din
Gotovina znaša	1.973,97 Din

Za revizorja računov sta bila izvoljena g. dr. A. Remec in g. šol. upr. M. Peček, ki sta račune pregledala, našla vse v popolnem redu ter predlagala, da se da blagajniku absolutorij, kar se je tudi soglasno sprejelo.

V minulem društvenem letu je društvo imelo 10 rednih in 1 izredno odborovo se-jo. Došlo je 109 dopisov, društvo pa je razpolalo 62 dopisov in 174 vabil na občni zbor.

V zadnjem društvenem letu beleži društvo težko izgubo šestih članov, g. Jos. Gspaltla, urarja in zlatarja, čuvarja hajdinskega mitreja in dolgoletnega arheol. kopača g. Martina Vnuka, g. H. Stendte-ja jun., g. Petrovič-Morelly, g. trg. Iv. Kovačeca in g. trg. Fr. Urbančiča. Slava njihovemu spominu!

A. S m o d i č, tajnik.

Imenik članov ZDM.

I. Častni člani.

Bulić dr. Fran, ravnatelj drž. arheološkega muzeja v p. v Splitu.

† Kos dr. Fran, profesor v p. v Ljubljani.

Kovačič dr. Fran, profesor bogoslovja v Mariboru.

Murko dr. Matija, vseučiliški profesor v p. v Pragi.

† Turner dr. Pavel, veleposestnik v Mariboru.

II. Redni člani.

Apače:

Drž. deška osnovna šola.

Beograd:

Goršič dr. France, inspektor ministrstva
za notranje zadeve;
Repič Fran, ravnatelj drž. železn. šole;
Tašner Joža, inspektor ministr. pravde.
Žnidaršič Jože, uradnik glavne kontrole.

Bizeljsko:

Brvar Ignac, župnik.

Blanca:

Bregant Zmago, šolski upravitelj.

Bodovec pri Zaprešiču:

Noršič Vekoslav, župnik.

Bogojina:

Krajevni šolski odbor.

Braslovče:

Drž. osnovna šola.

Brezno:

Zapečnik Ivan, postajni načelnik.

Brežice:

Drž. deška meščanska šola;
Jurhar Martin, župnik;
Kramer Rudolf, javni notar;
Lipej Franc, trgovec;
Sokolsko društvo;
Zdolšek dr. Josip, advokat.

Buče pri Kozjem:

Kos Makso, šolski upravitelj.

Celje:

Bergant Mavricij, profesor;
Božič dr. Anton, advokat;
Celjska posojilnica;
Cestnik Anton, profesor v p.;
Detiček Makso, knjigovodja;
Dolničar dr. Josip, sodnik okrožnega so-
dišča;

Družba sv. Mohorja;

Drž. deška meščanska šola;

Drž. realna gimnazija;

Goričan dr. Alojz, advokat;

Goričar & Leskovšek, knjigarna;

Hranilnica mestne občine;

Hrašovec dr. Juro, advokat;

Jaušovec Fran, strokovni učitelj;

Javna mestna knjižnica;

Jurak Peter, opat;

Jurko Rašo, šolski nadzornik v p.;

Kalan dr. Ernest, advokat;

Kardinar Jožef, profesor v p.;

Kožuh Josip, profesor v p.;

Kralj Drago, bančni ravnatelj;

Kus Evgen, zasebni uradnik;

Laznik dr. Karol, advokat;

Lilek Emil, vladni svetnik;

Ljubša Matija, kaznilniški kurat v p.;

Ljudska knjižnica kat. prosvet. društva;

Ljudsko vseučilišče;

Marinc Ernest, lesni trgovec;

Mlinar Ivan, profesor;

Muzejsko društvo;

Osterc dr. Alojz, kaplan;

Orožen Janko, profesor;

Orožen dr. Milan, advokat;

Pavlič Alojz, profesor;

Pegan Žorža, profesorica;

Perc Martin;

Stojan dr. Ivan, javni notar.

Cerknica:

Bajič dr. Stojan, sodnik,

Cezanjevci pri Ljutomeru:

Drž. osnovna šola.

Cirkovce pri Ptuj:

Drž. osnovna šola;

Ravšl Anton, župnik.

Cven pri Ljutomeru:

Krajevni šolski odbor.

Črenšovci:

Klekl Jožef, župnik v p.;

R. k. osnovna šola.

Črešnjevec pri Slov. Bistrici:

Drž. osnovna šola.

Črna gora pri Ptuj:

Zagoršak Franc, župnik.

Đob pri Domžalah:

Markič Josip, župni upravitelj v p.

Dolnja Lendava:

Drž. meščanska šola.

Dornava:

Drž. osnovna šola.

Dravograd:

Kolenc Pavle, živinozdravnik.

Dubrovnik:

Matković Martin, profesor.

Fram:

Posojilnica.

Gomilsko:

Krajevni šolski odbor.

Gorica:

Premrou Miroslav.

Gornja Ponikva pri Žalcu:

Gorišek Janez, župnik.

Gornja Radgona:

Boezio dr. Lenart, advokat;

Drž. osnovna šola;

Mavrič Karol, šolski upravitelj;

Pavec Ivan, oskrbnik admontskih po-
sestev;

Posojilnica;

Požun Hinko, javni notar.

Gornji Grad:

Jeglič dr. Anton Bonaventura, nadškof;

Šlander Maks, župnik.

Gradec:

Klasinc dr. Ivan, advokat;

Seminar für slawische Philologie (uni-
verza).

Guštanj:

Močnik Peter, šolski nadzornik.

Jarenina:

Čižek Josip, dekan.

Kamnica pri Mariboru:

Božiček Fran, župnik;

Kranjc Marko, kaplan.

Kanik:

Mlakar o. Bernardin, frančiškan.

Kapela pri Radenci:

Krajevni šolski odbor;

Meško Martin, častni kanonik.

Kapla (Weizelsdorf):

Singer Štefan, župnik.

Kočevje:

Drž. realna gimnazija.

Konjice:

Mastnak Avgust, sodni uradnik;

Mejak dr. Ervin, advokat;

Prus dr. Anton, advokat;

Rudolf dr. Ivan, advokat;

Sreska učiteljska knjižnica;

Trstenjak Dragotin, sreski načelnik;

Tovornik Fran, arhidijakon.

Koprivnica:

Adamič Karlo, drž. izprašani učitelj glasbe.

Koroška Bela:

Drž. osnovna šola;

Smolik Rupert, šolski upravitelj.

Kranj:

Dolar dr. Simon, profesor;

Kimovec dr. Ivan, advokat;

Učiteljska knjižnica kranjskega šolskega okraja;

Žontar dr. Josip, profesor.

Krčevina pri Mariboru:

Drž. osnovna šola.

Križevci pri Ljutomeru:

Ašič Maks, kaplan;

Lebar dr. Feliks, zdravnik;

Weixl Josip, dekan.

Kuzma pri Gornji Lendavi:

Stefanciosa Andrej, učitelj.

Laporje:

Ozimič Jože, župnik.

Laško:

Drnovšek dr. Dominik, advokat;

Pernat dr. Arnold, starejšina sreskega sodišča.

Lehen, p. Brezno:

Drž. osnovna šola.

Lipovci pri Beltincih:

Gumilar Franjo, šolski upravitelj.

Ljubljana:

Andrejka dr. Rudolf, vladni svetnik;

Benkovič dr. Ivo, advokat;

Bunc Stanko, filozof;

Cirilsko društvo ljubljanskih bogoslovcev;

Debevec dr. Jožef, profesor v p.;

Dolenc Ivan, profesor;

Dostal Josip, ravnatelj škofijske pisarne;

Drž. I. dekliška meščanska šola;

Drž. VI. deška osnovna šola;

Drž. moško učiteljišče;

Drž. žensko učiteljišče;

Frančiškanska knjižnica;

Grafenauer dr. Ivan, profesor;

Gruden Mirko, bančni ravnatelj;

Historični seminar (univerza);

Hribar Ivan, pokrajinski namestnik v p.;

Juridična biblioteka (univerza);

Kelemina dr. Jakob, vseučil. profesor;

Keršovan Vekoslav, upravnik policije;

Kidrič dr. France, vseučil. profesor;

Kos dr. Milko, vseučil. profesor;

Kotnik dr. Fran, prosvetni inspektor;

Kranjec Silvo, profesor;

Lukman dr. Fran, vseučil. profesor;

Marušič dr. Drago, ban;

Pestevšek Karol, policijski svetnik;

Pirkmajer dr. Otmar, pomočnik bana;

Pivec-Stelč dr. Melita, uradnica Državne biblioteke;

Povalej dr. Josip, finančni ravnatelj;

Ravnateljstvo trgovske akademije;

Rožman dr. Gregor, škof;

Rupel dr. Mirko, profesor;

Rus dr. Jože, bibliotekar Državne biblioteke;

Saria dr. Balduin, vseučil. profesor;

Savnik dr. Roman, profesor;

Seminar za slovansko filologijo (univerza);

Slavič dr. Matija, vseučil. profesor;

Slodnjak dr. Anton, profesor;

Stelč dr. France, konservator;

Steska Viktor, referent za verstvo v p.;

Stroj Alojzij, kanonik;

Svet dr. Jakob, sodnik;

Šanda dr. Dragan, profesor;

Šentjakobska knjižnica;

Šerko dr. Alfred, vseučil. profesor;

Šlebinger dr. Janko, upravnik Državne biblioteke;

Tuma dr. Henrik, advokat;

Turk dr. Josip, univ. docent;

Vrhovnik Ivan, župnik v p.;

Zidanšek inž. Josip, referent za kmetijstvo;

Ženska realna gimnazija.

Ljutomer:

Čitalnica;

Drž. meščanska šola;

Krajevni šolski odbor;

Kuharič Lovro, davčni inspektor;

Kukovec Viktor, industrijalec;

Lovrec Andrej, župnik;

Poljanec Franc, ravnatelj Mestne hranilnice;

Prosvetno društvo;

Salberger dr. Adolf, advokat;

Stanjko dr. Marko, advokat;

Schneider Franja, učiteljica;

Škof Alojzij, sreski veterinar, referent;

- Trinkaus Ivan, starejšina sreskega sodišča;
- Trstenjak dr. Alojz, sreski načelnik;
- Zacherl Fran, učitelj v p.;
- Zmavec Josip, advokat.
- Loka pri Zidanem mostu:**
- Potrč Slavko, kaplan;
- Šket Mihael, župnik.
- Majšperg:**
- Zaje Janez, kaplan.
- Makole:**
- Segula Franc, župnik.
- Mala Nedelja:**
- Krajevni šolski odbor.
- Maribor:**
- Ašič Ivan, javni notar;
- Barle Jože, magistratni svetnik;
- Baš Franjo, profesor;
- Baumgartner Egon, inž.;
- Benkovič Alojz, magister farmacije;
- Berdajs Vilko, veletržec;
- Bezljaj Franjo, mestni gradbeni asistent;
- Boštjančič dr. Leopold, advokat;
- Broljih Luka, profesor;
- Bureš Franjo, urar;
- Čafuta Anton, kaplan;
- Čeljska posojilnica, podružnica;
- Cizelj Miško, nadučitelj moške kazniln.;
- Čukala dr. Fran, kanonik;
- Černe Albin, inž., mestni gradbeni nadsvetnik;
- Černič dr. Mirko, primarij;
- Dernovšek dr. Janko, primarij;
- Devetak Viktor, revident drž. železnice;
- Dijaški dom;
- Dimnik Slavoi, upravnik Dečjega doma;
- Dolar dr. Anton, profesor;
- Družovič Hinko, profesor v p.;
- Drž. I. dekliška meščanska šola;
- Drž. II. dekliška meščanska šola;
- Drž. I. dekliška osnovna šola;
- Drž. II. dekliška osnovna šola;
- Drž. deška meščanska šola;
- Drž. III. deška osnovna šola;
- Drž. gimnazija;
- Drž. moško učiteljske;
- Drž. žensko učiteljske;
- Drž. realna gimnazija;
- Faninger dr. Rihard, advokat;
- Farkaš Maks, pristav moške kaznilnice;
- Fludernik dr. Ignac, profesor;
- Frančiškanski samostan;
- Gasparin Filip, profesor;
- Gerčko Anton, carinik;
- Glaser Janko, ravnatelj Študijske knjižnice;
- Golubovič Vekoslav, zasebni uradnik;
- Gorup Alionz, profesor;
- Govekar Mirko, profesor;
- Grčar Milica, mešč. učiteljica;
- Črošelj Milan, profesor;
- Cruntar Viktor, profesor;
- Gselman Josip, oskrbnik;
- Heric dr. Matija, profesor;
- Hohnjec dr. Jožef, profesor bogoslovja;
- Hojnik dr. Fran, advokat;
- Hrastelj Fran, podravniatelj tiskarne sv. Cirila;
- Ipavc dr. Benjamin, zdravnik;
- Jakac Andrej, učitelj moške kaznilnice;
- Jančič dr. Ivan, starejšina drž. tožilstva;
- Janežič Rudolf, kanonik;
- Jankovič dr. Fran, zdravnik moške kaznilnice;
- Japelj Mirko, fotograf;
- Jehart dr. Anton, profesor bogoslovja;
- Jelenc Jože, inž., arhitekt;
- Jeraj dr. Josip, profesor bogoslovja;
- Jerebič Fran, bančni ravnatelj;
- Juhart Franjo, sodnik;
- Juvan dr. Alojzij, advokat;
- Kac dr. Viktor, zobozdravnik;
- Karlin dr. Andrej, škof;
- Kartin dr. Franc, zobozdravnik;
- Kenda Robert, profesor;
- Klavžar Zora, ravnateljica meščanske šole;
- Kn. škof. dijaško semenišče;
- Klemenčič Anton, upravitelj pošte;
- Kociper dr. Janez, profesor;
- Köchler Alojz, magistratni ravnatelj;
- Kokošinek Janko, stolni kaplan;
- Kolar Božidar, magistratni uradnik;
- Korošec Anton, vet. inspektor;
- Kotnik dr. Janko, profesor;
- Kovačec dr. Janko, ravnatelj banovinske hranilnice;
- Kovačič Anton, profesor;
- Kovačič dr. Makso, profesor;
- Kovačič Ivan, trgovec;
- Kralj dr. Vladimir, profesor;
- Kranberger Fran, magistratni uradnik;
- Kranjc Janko, poštni uradnik v p.;
- Kravos Ivan, sedlar;
- Krepek Anton, drž. uslužbenec;
- Kristan Viktor, polkovnik v p.;
- Kronvogel dr. Josip, dvorni svetnik v p.;
- Kukovec dr. Vekoslav, advokat;
- Lašič dr. Ferdo, advokat;
- Lavrenčič Anton, bančni uradnik;
- Leben Ivan, inž., šef progovne sekcije;
- Leskošek Janko, profesor;
- Leskovar dr. Josip, advokat;
- Lipold Ivanka, advokatova soproga;
- Ljudska knjižnica Slovanske čitalnice;
- Madile Franjo, višji inspektor mestnega gradbenega urada;
- Maister Rudolf, general v p.;
- Marin dr. Vilko, zdravnik;
- Mestno načelstvo;
- Meško Ivan, kaznilniški paznik;
- Miucin Anđelija, profesorica;
- Milač Simon, profesor;
- Minařik Franc, lekarnar;

Mirt dr. Jožef, kanonik;
 Mlakar Ladislav, profesor;
 Močnik Anton, preglednik moške kaznilnice;
 Močnik dr. Vinko, profesor bogoslovja,
 Mohorko Jože, postajni načelnik;
 Mravljak Ivan, profesor;
 Mulej dr. Anton, advokat;
 Müller dr. Fero, advokat;
 Munda Vinko, stolni vikar;
 Oset Miloš, veletrgovec;
 Ostanek Franc, bančni uradnik;
 Oven Anton, profesor;
 Pagon Franjo, načelnik materialnega skladišča;
 Pernat dr. Tone, advokat;
 Pipuš Jadviga;
 Pirnat Franjo, vet. višji svetnik;
 Pivec Rupert, pom. gen. komisar v p.;
 Pivko dr. Ljudevit, profesor;
 Ploj dr. Miroslav, veliki župan v p.;
 Ploj Oton, notar v p.;
 Posojilnica v Narodnem domu;
 Potočnik dr. Matko, ravnatelj moškega učiteljskega;

Prijatelj Ivan, profesor;
 Prijatelj Karol, profesor;
 Ravter Mirko, vadniški učitelj;
 Rezman Alojzij, profesor;
 Rihtar Jakob, profesor;
 Rodé Viktor, strokovni učitelj;
 Rodošek Franjo, magistratni svetnik;
 Rojko dr. Makso, ravnatelj mestne klavnice;
 Rosina dr. Igor, advokat;
 Rožman Fran, transportni kontrolor;
 Rožman o. Viliem, prior benediktincev;
 Skušek Oskar, industrijalec;
 »Slomšek«, literarno društvo bogoslovcev;
 Sojč Ivan, kipar;
 Somrek dr. Josip, profesor bogoslovja;
 Spodnještajerska ljudska posojilnica;
 Stabej Josip, tajnik sreskega cestnega odbora;
 Stergar Anton, dekan;
 Strmšek dr. Pavel, profesor;
 Stupan Bogomir, profesor;
 Sušnik dr. Fran, profesor;
 Šedivý Jan, profesor;
 Šerec Josip, kavarna »Jadran«;
 Šilih Gustav, profesor;
 Škapin dr. Karol, advokat;
 Škofič Virgil, železničar;
 Štor Franjo, magistratni računski svetnik;
 Šnuderl dr. Makso, advokat;
 Štupca Marija, profesorica v p.;
 Štupica dr. Marijan, adv. koncipient;
 Tomažič dr. Ivan, pomožni škof;
 Tomišek dr. Helena, profesorica;
 Tomišek dr. Josip, gimnaz. ravnatelj;

Tomšič Dušan, inž., ravnatelj mestne plinarne;
 Tomšič dr. Fran, advokat;
 Toplak dr. Fran, zdravnik;
 Toplak dr. Jakob, dvorni svetnik v p.;
 Trafenik Josip, posojilnični tajnik;
 Travner dr. Vladimir, sodnik okrožnega sodišča;
 Trdina Silva, profesorica;
 Udruženje učiteljskega moškega učiteljskega;

Umek Mihael, stolni župnik;
 Vales Alojz, kaznilniški višji paznik;
 Veble dr. Andrej, advokat;
 Vidic Ignac, inž., načelnik kurilnice;
 Vinarska in sadjarska šola;
 Vodenik Jernej, zvaničnik drž. železnice,
 Vončina Anton, mestni geometer;
 Vraber dr. Maks, stolni dekan;
 Vrabl Niko, upravnik moške kaznilnice;
 Zasebno žensko učiteljske šolsk. sester;
 Zavadlal Pavel, kurat moške kaznilnice;
 Zavodnik Albert, preglednik moške kaznilnice;
 Zupančič Jakob, ravnatelj realne gimnazije;
 Žebot Franjo, zastopnik zavarovalnice,
 Živortnik Pavel, profesor;
 Žmavec Jakob, profesor v p.;
 Žunkovič Davorin, podpolkovnik v p.

Mokro, p. Pale v Bosni:
 Slanič Pavle, orožnik.

Mozirje:
 Goričar Alojz, tovarnar.

Murska Sobota:
 Drž. realna gimnazija;
 Sokolsko društvo;
 Šumenjak dr. Slavko, starejšina sreskega sodišča;
 Velnar Jože, sreski šolski nadzornik.

Muta:
 Perko Anton, podravnatelj železarne.

Negova, p. Ivanjci:
 Drž. osnovna šola.

Novo mesto:
 Drž. realna gimnazija;
 Furlan o. Alfonz, frančiškan;
 Krajšek Anton, sreski podnačelnik;
 Rovšek Maks, cestni mojster.

Ormož:
 Okrajna posojilnica;
 Zadravec Peter, industrijalec.

Pameče pri Slovenjgradcu:
 Drž. osnovna šola.

Paris:
 Ecole des Langues Orientales.

Pekre pri Mariboru:
 Pajtlar Josip, učitelj.

Pesnica:
 Osana dr. Ksenija, profesorica.

Pobrežje pri Mariboru:
 Drž. osnovna šola.

Polenšak:

Poplatnik Josip, župnik.

Polzela:

Červinka dr. V., zdravnik;
Krajevni šolski odbor.

Ponikva:

Krevh Matko, kaplan.

Požega:

Hočevnar Janko, kapetan.

Praga:

Herič dr. Fran, svetnik univ. knjižnice.

Prevalje:

Doberšek Karol, učitelj.

Prihova pri Konjicah:

Kumer Karol, župnik.

Ptuj:

Bešak Štefan, župni upravitelj v p.;
Drž. deška osnovna šola;
Drž. realna gimnazija;
Gorup Josip, sreski šolski nadzornik;
Kolarič Anton, profesor;
Komljanec dr. Josip, ravnatelj realne
gimnazije;
Minoritski samostan;
Muzejsko društvo;
Posojilnica;
Skrabar Viktor, notarski namestnik;
Smodič Anton, učitelj;
Šalamun dr. Franjo, advokat;
Vošnjak Ivan, tovarnar;
Žagar dr. Ivan, prošt.

Rečica v Savinjski dolini:

Drž. osnovna šola.

Remšnik:

Pavlič Vid, župnik.

Ribnica na Pohorju:

Drž. osnovna šola;
Hauptman Ulrik, šolski upravitelj.

Rogaška Slatina:

Čitalnica;
Posojilnica;
Zdravilišče.

Rogoznica pri Ptuj:

Kramberger Franc, posestnik.

Ruše:

Drž. osnovna šola;
Glaser Viktor, industrijalec;
Podravska podružnica SPD;
Pšunder Ferdinand, župnik.

Slatina Radenci:

Hranilnica in posojilnica;
Janžek Karol, ravnatelj zdravilišča;
Zdravilišče.

Slivnica pri Celju:

Rabuza Jakob, župnik;
Šetine Franc, šolski upravitelj v p.

Slov. Bistrica:

Drž. meščanska šola.

Slovenjgradec:

Čižek Alojz, župnik;
Grmovšek Miloš, šolski nadzornik;
Okrajno učiteljsko društvo.

Solčava:

Šmid Miloš, župnik.

Soteska pri Novem mestu:

Sevnik Franjo, inženjer.

Spodnja Sv. Kungota:

Kraner Vinko, župnik.

Središče ob Dravi:

Cajncar Jakob, župnik.
Kotnik Franc, učitelj;
Krajevni šolski odbor.

Stari trg pri Slovenjgradcu:

Jurko Ivan, župnik.

Stična:

Knjižnica cister. opatije.

Stogovci, p. Gornja Radgona:

Krajevni šolski odbor.

Strasbourg:

Tesnière Lucien, vseučil. profesor.

Studenca pri Mariboru:

Hren Anton, šolski upravitelj;
Jaklič Josip, carinski posrednik.

Studenice pri Poljčanah:

Cede Jožef, župnik.

Sv. Andraž v Halozah:

Škamlec Ognjeslav, župnik.

Sv. Barbara v Halozah:

Vogrin Janez, župnik.

Sv. Barbara v Slov. goricah:

Potočnik Jožef, župnik.

Sv. Benedikt v Slov. goricah:

Gomilšek Franc, župnik.

Sv. Duha na Stari gori:

Drž. osnovna šola.

Sv. Ema:

Plepec Josip, župnik.

Sv. Jedert:

Lončarič Josip, župnik.

Sv. Jurij ob južni železnici:

Kmetijska šola;
Marzidovšek Jakob, vojni kurat v p.;
Slov. kat. prosvetno društvo;
Svetina dr. Fran, zdravnik.

Sv. Jurij ob Pesnici:

Trstenjak Ernest, župnik.

Sv. Jurij ob Ščavnici:

Bralno društvo.

Sv. Jurij ob Taboru:

Zdolšek Franc, župnik.

Sv. Križ pri Rogaški Slatini:

Čater Anton, kaplan.
Korošec Fr., nadžupnik.

Sv. Lenart v Slov. goricah:

Drž. deška meščanska šola;
Gorišek dr. Milan, advokat;
Ilanig dr. Ožbald, starejšina sreskega
sodišča;

Janžekovič Jožef, dekan;

Kramberger dr. Ludovik, zdravnik.

Sv. Lovrenc na Dravskem polju:

Spindler Franc, župnik.

Sv. Marijeta ob Pesnici:

Frangelj Jernej, župnik.

- Sv. Marjeta pri Moškanjih:**
Drž. osnovna šola;
Kuk Josip, kaplan.
- Sv. Marjeta na Dravskem polju:**
Drž. osnovna šola.
- Sv. Marjeta pri Rimskih toplicah:**
Bohak Jakob, župnik.
- Sv. Marko pri Ptuj:**
Drž. osnovna šola.
- Sv. Martin pri Vurbergu:**
Lajnsič Anton, župnik.
- Sv. Miklavž pri Ormožu:**
Vargazon dr. Matija, posestnik.
- Sv. Rupert nad Laškim:**
Jager Avguštin, župnik.
- Sv. Tomaž pri Veliki Nedelji:**
Zemljic Matija, župnik.
- Sv. Trojica pri Moravčah:**
Markič Josip, župni upravitelj v p.
- Šibenik:**
Rojnik Ivan, inž., poročnik.
- Škofja vas pri Celju:**
Kafel Anton.
- Šmarje pri Jelšah:**
Hranilnica in posojilnica;
Kartin Herbert, sreski načelnik;
Rupnik dr. Srečko, advokat;
Šašel dr. Josip, starejšina sreskega sodišča.
- Šmartno na Paki:**
Presker Karol, župnik;
Krajevni šolski odbor.
- Šmartno ob Driči:**
Drž. osnovna šola.
- Šmartno pri Velenju:**
Guzej Jurij, kaplan.
- Šoštanj:**
Drž. meščanska šola;
Drž. osnovna šola;
Kraigher Anton, javni notar;
Mayer dr. Fran, advokat.
- Št. Ilj pri Velenju:**
Schreiner Franc, župnik.
- Št. Ilj v Slov. goricah:**
Vračko Evald, župnik.
- Št. Jernej na Dolenjskem:**
Schoepl dr. Anton, advokat.
- Št. Pavel pri Preboldu:**
Končan Fortunat, župnik;
Krajevni šolski odbor.
- Št. Vid nad Ljubljano:**
Breznik dr. Anton, profesor;
Drž. osnovna šola;
Jerè dr. Fran, profesor;
- Lešnik Franjo, podpreglednik fin. kontrole;
Miklavčič Maks, profesor;
Ravnateljstvo škofijske gimnazije;
Šolar Jakob, profesor.
- Teharje pri Celju:**
Drž. osnovna šola;
Majdič Josip, graščak.
- Trbovlje:**
Rataj Miroslav, katehet;
Žmavc Jože, katehet.
- Turnišče:**
Osnovna šola;
Župnijska knjižnica.
- Velenje:**
Krajevni šolski odbor;
Mlinšek Franjo, učitelj.
- Velika Nedelja:**
Drž. osnovna šola.
- Velika Polana, p. Črenšovci:**
Krajevni šolski odbor.
- Veržej:**
Marijanišče, salezijanski zavod.
- Vič pri Ljubljani:**
Drž. meščanska šola;
Drž. osnovna šola.
- Vransko:**
Zdolšek Josip, starejšina sresk. sodišča.
- Vrhnika:**
Drž. osnovna šola.
- Vuhred:**
Minařik Pavel, trgovec;
Pahernik inž. Franjo, velepos.
- Vurberg pri Ptuj:**
Drž. osnovna šola;
Kokelj Alojzij, župnik.
- Vuzenica:**
Drž. osnovna šola;
Hranilnica in posojilnica;
Mravljak Josip, župan;
Vollmaier Karol, šolski upravitelj.
- Zagreb:**
Barle Janko, kanonik;
Ilešič dr. Fran, vseučil. profesor;
Zavrnik dr. Fran, vseučil. profesor.
- Zibika:**
Jelšnik Ivan, župnik.
- Žalec:**
Krajevni šolski odbor;
Savinjska posojilnica.
- Žižki pri Črenšovcih:**
Osnovna šola.

Skupno število rednih članov: 534.

Zamena publikacij.

V zameno pošiljajo svoje publikacije sledeče korporacije, oziroma uredništva:

B e o g r a d: Kr. Srpska Akademija; Društvo Sv. Save; Etnografski Muzej; Glasnik Geografskog Društva; Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor; Starinar.

- Breslau: Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven.
 Brno: Matica Moravská.
 Budyšin: Matica Serbska.
 Celovec: Carinthia I.
 Dunaj: Österreichisches archäologisches Institut; Wiener Zeitschrift für Volkskunde.
 Frankfurt a. M.: Archäologisches Institut des Deutschen Reiches. Römisch-Germanische Kommission.
 Gradec: Historischer Verein für Steiermark.
 Katowice: Towarzystwo przyjaciół nauk na Śląsku.
 Krakov: Lud Słowiański.
 Ljubljana: Znanstveno društvo; Arhitektura; Bogoslovni vestnik; Čas; Dom in Svet; Etnolog; Geografski vestnik; Muzejsko društvo za Slovenijo; Ljubljanski zvon; Mentor; Popotnik; Slovenska Matica; Slovenski učitelj; Zbornik za umetnostno zgodovino; Zdravniški vestnik; Žena in dom.
 Lvov: Lud; Naukove tovaristvo imeni Ševčenka; Polskie towarzystwo historyczne; Ruch słowiański.
 Makarska: Nova revija.
 Novi Sad: Glasnik istorijskog društva u Novom Sadu.
 Olomuc: Časopis vlasteneckého spolku musejniho.
 Padova: Atti della Accademia scientifica Veneto-Trentino-Istriaana.
 Pariz: Institut d'études slaves.
 Poznanj: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk.
 Praga: Časopis československých knihovníků; Český časopis historický; Česko-slovensko-jugoslavenska revue; Český zemský archiv v Praze; Matica Česká; Národopisný věstník československý; Slavia; Slovanský přehled; Slovanský ústav; Ukrajinski universitet v Prazi.
 Rim: Bollettino dell' Associazione Internazionale degli studi Mediterranei; Istituto per l'Europa Orientale; Pontificium Institutum orientalium studiorum.
 Sarajevo: Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.
 Skoplje: Glasnik Skopskog naučnog društva.
 Sofija: Bŭlgarskata Akademija na naukite; Istoričeskoto družestvo.
 Sombotelj: Vasvármegye és Szombathely város kultúregyesülete.
 Split: Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku.
 Trst: Archeografo Triestino.
 Turčianski Sv. Martin: Matica Slovenska; Sbornik Spolku profesorov Slovákov.
 Varšava: Instytut badań spraw narodowosciowych; Towarzystwo Naukowe Warszawskie.
 Zagreb: Jugoslavenska Akademija; Braća Hrvatskog zmaja; Hrvatski Geografski Glasnik; Narodna Starina; Novi Život; Priroda; Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva; Vjesnik kr. državnog arkiva.

Corrigenda.

Ad: M. Abramić, Novi natpisi iz Poetovija:

Br. 2. iskopao ga je Skrabar, pravilno: iskopalo ga je Muzejsko društvo oko godine 1890.

Br. 7. na južnom, pravilno: na sjevero-istočnom obronku.

Br. 13. crkve sv. Petra, pravilno: sv. Petra i Pavla.

mit der lateinischen Sprache vergleiche, und viele charakteristischen Merkmale der nahen Verwandtschaft beider Sprachen finde. Mir war die Sache fremd; da ich diese Verwandtschaft des Griechischen und Slavischen wahrnehme, nicht aber, wo der Lateiner unabhängig vom Griechen ist. Daher wünschte ich es zu wissen, worin diese Verwandtschaft bestehe. Gestern brachte Herr Slomschek den Herrn Jarnik mit einer großen Tabelle zu mir, in der die slavischen Conjugationen verschiedener Dialecte mit den lateinischen und griechischen verglichen sind, woraus man sieht, daß sich in den slavischen Dialecten viel charakteristisches erhalten hat, was auf einen gleichen Ursprung des Slavischen, Griechischen und Lateinischen hinweist. Auch hat er ein Verzeichniß von vielen lateinischen Wurzelwörtern, die mit den slavischen übereinkommen. Da er seinen Vorrath mit der Zeit für den Druck bereiten wird, und da er auch etwas von der Sanskrit-Sprache weiß, was nemlich im Schlegel und Bob^{8a)} |: den Titel der Bücher dieser Auctoren, die ich auch von Ihm zu lesen erhalten werde, weiß ich nicht:| darüber vorkommt: so dränge ich darauf, daß er auch die Sanskrit-Sprache, die, wie es mir noch als Studenten bekannt war, viel Ähnlichkeit mit dem Slavischen hat, in diesem Werkchen mit der slavischen Sprache vergleichen möchte. Allein da wäre schon eine Grammatik der Sanskrit-Sprache mit einem Wörterbüchel nothwendig. Auch mich würde eine solche Grammatik sammt einem Verzeichnisse von Sanskrit-Wörtern nicht nur wegen des Slavischen interessiren, sondern auch, um zu sehen, ob sie was mit den semitischen Dialecten übereinkomme. Daher wende ich mich an Dich, da Du ein πολυγλωττος bist, und vielleicht was von der Sanscrit-Sprache besitzt, um, wenn Du was zu unserm Gebrauche hast, es mir durch den Postwagen zu schicken, was Du dann eben so sicher zurück erhalten wirst. Wenn Du aber nichts hast; so wünschte ich, wenn Du eine Grammatik und ein Verzeichniß von Sanskritwörtern kennst, und zwar in einer uns bekannten Sprache, mir den Titel davon bekannt zu machen, so wie auch den Ladenpreis, wenn er Dir bekannt ist, indem dergleichen Bücher theuer seyn dürften, und zu viel weder Herr Jarnik, noch ich, darauf zu verwenden Lust hätten. Von einer englischen Grammatik des Sanskrit hat mir Herr Kuharſki illo tempore, als er hier war, erzählt, die er bestellt hat, die ihm aber sehr hoch zu stehen kam, und Du weißt es, daß weder H. Jarnik, noch ich, englisch verstehen. Ich habe vor ein Paar Jahren einige Stücke des Sanskrit, die in Deutschland erschienen sind, ich weiß aber nicht, ob mit der Grammatik u. Wörterbuche, oder nur der Text, in einer⁹⁾ Literaturzeitung angekündigt gelesen. Du wirst vielleicht Mehreres davon wissen.

Vor einer kurzen Zeit soll in der Wienerzeitung eine Vergleichung des Griechischen mit dem Slavischen, von einem Russen herausgegeben, angekündigt worden seyn. Ich habe dem Herrn Spiritual, der mir davon Nachricht gab, gesagt, er soll nachsuchen, und wenn er die Ankündigung findet,

^{8a)} b.: Bopp ⁹⁾ einer < der

mir den Titel des Buches mittheilen. Da es nicht gewiß ist, ob er sie findet, so würdest Du wohl thun, wenn Du das Buch kennst, mir den Titel desselben mitzuthemen; indem ich das Buch zu¹⁰⁾ bestellen wünsche. Schicke mir also einige Indianer sammt einem beigelegten Schreiben, oder wenn Du keine Indianer hast; so gib mir in einem Briefe Auskunft über das, um was ich Dich in diesem Schreiben ersucht habe, so wie auch über deine literarischen Arbeiten; denn Du weißt ja, daß ich sehr vorwitzig bin, und aus lauter Vorwitz in meinen Arbeiten nicht weiter komme. Ich höre, daß man in Laibach an einer neuen krainischen Bibelausgabe arbeite. Schreibe also: quis? quomodo? Ich höre, daß H. Dr. Theologiae Suppan nach Laibach mit seinem vollen Gehalte als Pension zu quiesciren komme? Ist es wahr? Denn diese Nachricht ist von Laibach hierher gekommen. Jedoch genug. Einen Gruß vom P. Franz hätte ich bald vergessen. Sey also meiner eingedenk, so wie ich Deiner nicht vergesse, und mich glücklich schätze, zu seyn

Dein
aufrechtigster
Bernard Sm. m. p.

Klagenfurt den 19ten Jänner, 833.

O p o m b a k 4. písmu: Celovški šematizem imenuje 1833 dva patra Franca: p. Franz Fritz in p. Franz Xaver Kienreich. Domnevam, da ima Smolnikar prvega v mislih. P. Franz Fritz (rojen 20. nov. 1786 v Bad Grafenhausen, ordin. 1809) je bil tedaj profesor orijentaliskih jezikov in biblijske vede VT, pozneje je postal superior benediktinskega kolegija in gimnazijski prefekt.

5.

Verehrtester Freund!

Als mir in den Ferien Dein werthes Schreiben von deinem Freunde übergeben wurde, konnte ich nicht viel mit ihm conversiren, da Er sich äußerte, daß sein Reisegefährte, um den Stadtpfarthurm zu besteigen etc. auf Ihn warte. Ich bath Ihn daher, Er möchte doch, nachdem Sie die Orte besichtigt haben werden,¹¹⁾ mit seinen Begleitern zu mir kommen, um uns wenigstens bei einem Glase Wein etwas länger unterhalten zu können. Es wäre vielleicht mir Manches engefallen, was für Sie¹²⁾ in Kärnthen merkwürdig gewesen wäre, und Sie hätten mir von Krain was erzählen können. Er versprach mir zu kommen, wenn es die Zeit erlauben werde. Nach seiner Entfernung verließ auch ich auf eine kurze Zeit mein Zimmer, in der sichersten Meinung, daß wenn Sie kommen, Sie später kommen werden. Dann wartete ich den ganzen Nachmittag auf Ihre Ankunft, aber vergebens. Es ist mir leid gewesen, daß ich mich nicht länger mit deinem Freunde unterhalten konnte, besonders aber, da mir, nachdem Er nicht gekommen ist, der Gedanke einfiel, es wäre doch möglich gewesen, daß Er in der kurzen Zeit meiner Ent-

¹⁰⁾ [erhalt]

¹¹⁾ [zu mir k]

¹²⁾ [merk]

fernung von meinem Zimmer zu mir gekommen wäre, und mich nicht angetroffen hätte, da mir natürlich jeder warme Freund von Dir sehr theuer ist. Ich bitte also meinen Gruß an Ihn auszurichten. Weil Du in Deinem Schreiben von Deiner Reise nach Wien und vielleicht auch nach Prag Erwähnung gemacht hast, so hoffte ich, aber vergebens. Du werdest an deiner Rückreise auch Klagenfurt besuchen. H. Budik, der auch in Wien war, erzählte mir, er habe wohl von deiner Reise nach Prag in Wien gehört, und es ist ihm leid gewesen, daß er Dich nicht mehr in Wien angetroffen hat. Der H. Professor von Breslau, dessen Reise nach St. Paul Du mir angekündigt hast, ist wirklich einige Tage in St. Paul gewesen und sehr fleißig aus den alten deutschen Manuscripten excerptirt. Ich habe ihn nicht gesehen, aber der H. Professor der Philosophie P. Ferdinand, der eben damals in St. Paul war, hat mir erzählt, daß er mit seiner Reise nach St. Paul zufrieden gewesen, und dann nicht nach Laibach, sondern unmittelbar nach Göttingen abgereiset sey. Die mir übergebene Tabelle habe ich dem H. Jarnik gleich geschickt, und am Ende der Ferien ihn besucht, wo er sich nicht ganz zufrieden darüber geäußert hat, daß Du ihm die Lücken in der Tabelle nicht ausgefüllt hast. Ich bitte also, mir darüber zu schreiben, was die Ursache der Nichtausfüllung der Lücken in der Tabelle seyn mag, ob sie sich¹³⁾ aus dem Griechischen nicht ausfüllen lassen, oder ob dich was anderes davon zurückgehalten hat: dieses bitte ich Dich deßwegen, weil er das, was Du nicht gethan hast, von mir zu erhalten wünscht, und ich, durch andere Arbeiten verhindert, eben nicht Lust habe, die Tabelle genau zu studiren, und auch in den griechischen Grammatikern das nachzusuchen, was mir unbekannt wäre. Du hast mir schon vor längerer Zeit gesagt, daß Du Dich an das Studium des Sanscrit machen werdest. Vergiß nicht, mir auch das zu schreiben, ob Du beim ausgedehntern Studium desselben seine eben so große Ähnlichkeit mit dem Slawischen findest, als sich in diesem Wenigen offenbaret, das ich in Recensionen angeführt gelesen habe. Es scheint besonders mit unserm Dialekte auffallender, als mit andern slawischen Dialekten übereinzustimmen. Noch um etwas muß ich Dich bitten, was ich dem H. Baron von Ankershofen zu thun versprochen habe. Weil er ein fleißiger Forscher der Manuscripte ist, so hat ihn der H. Apellationspräsident ersucht, er möchte nachsuchen, um ihm ein Manuscript mit Scopuli's |:ich weiß nicht, ob ich den Namen des um Krain verdienten Botanikers und Arztes orthographisch richtig geschrieben habe, oder nicht:| Unterschrift ausfindig zu machen. Allein hier konnte er keinen Fleck mit Scopuli's Unterschrift finden. Vielleicht könntest Du in der Bibliothek, oder im Museum etwas finden das seine Unterschrift hätte und wegegeben werden könnte. Es wäre ein Fleck von einem seiner Briefe hinlänglich. Den H. Präsidenten hat ein Freund in Wien, ich weiß nicht, zu was für einem Gebrauche, darum ersucht. Weil Du in den Ferien Klagenfurt nicht besuchen wolltest, so schreibe

¹³⁾ [in]

mir wenigstens, was Du von deiner Reise, oder auch sonst für mich Interessantes hast, und lege dem Schreiben die Handschrift des Scopu i bei, wenn Du sie finden und weggeben kannst. Du wirst mir¹⁴⁾ vergeben, daß ich Dich mit derlei Kleinigkeiten in deinen Studien störe; denn es ist gut, daß die Gelehrten dann und wann von ihren tiefen Gedanken auf andere Gegenstände geleitet werden, damit nicht ihr Geist den zu großen Anstrengungen unterliege. Ich habe diese Ferien Kärnthens deswegen nicht verlassen, um meine Studien fortzusetzen. Allein ich habe es bald empfunden, daß Erholung nothwendig sey, und deswegen habe ich eben so wenig gethan, als wenn ich herumgeriselt wäre. Etiam atque etiam vale.

Klagenfurt am 23ten October 834.

Dein
getreuester Freund
Bernard Smolnikar m. p.

III. Stanko Vraz — Matiju Čopu.

Ob velikih počitnicah 1834 je prišel Vraz v Ljubljano in se seznanil s „Čbeličarji“, s Čopom, Prešernom in Kastelcem. A že poprej je iskal zveze s kranjskim literarnim krogom s pismom z dne 24. jan. 1834, ki je namenjeno Čopu. Pismo se znatno razlikuje od koncepta zanj, ki ga je objavil dr. Fr. Ilešič v ČZN 1927, 33-34: porabljen je iz koncepta samo odstavek o „abecednem prepiru“ in Čbelici — a tudi ta ne doslovno —, dočim sta uvodna dva odstavka (s panegirikom o našem preporodu) popolnoma izostala; namesto njiju je druga polovica pisma, ki govori o Murku in Kossiczu, dodana nanovo. S to spremembo je pismo v nasprotju z zanešenjaškim konceptom postalo znatno stvarnejše. Zanimivo je tudi, da je koncept pisan v gajici, pismo samo pa v bohoričici; to je pač Vrazova prilagoditev Čopu in njegovemu krogu. Čopov odgovor z dne 13. apr. 1834 je priobčen v ČZN 1927, 40-41. Več dopisovanja med Vrazom in Čopom pač ni bilo.

Zheftiti gošpod!

Nesgodni Abze-prepir, kterega fte Vi szela na svetlo dali, fhtevshi taki nakanil fem¹⁾ Vam pifati, ali — zhe me je²⁾ ravno kosmopolitfko Vafho fojenje do nafhega jesika k' temu naganjalo, fem le ne dersnil³⁾ savolj moje neimennitofti(?), a de mi sdaj moj pifek mirú ne da, in me osnotrej nekar k'temu fili, ne nehám ak lih ne bes bojeslivofti Vam s'temi zherkami nadlezhi. — Ako fe Vam leti list sameri, profim ne mene kriviti, ampak Vafho „zhbelizo“^{3a)} ktera me je se svojoj krafotoj sazharila, ter she bolj Vafhega prijatla, ki nji to krafoto podavle. Ah Vafha zhbeliza! (nevupam rezhi nafha, de fem ne

¹⁴⁾ mir < mich

¹⁾ f... < s...

²⁾ me je < fo me

³⁾ dersnil < vupal

^{3a)} ... zo < ... ze

Krajnez). kde she je od lani fe zamudila? Abzedne nevihte so nji ne⁴⁾ mogle fhkoditi, in nji nebojo mogle, dokler she Vi in g. Dr. Prefhern njeno rahoft oshzhitita. Naf flovenfke Šhtajarze sheja po njenem lanjškem in letofhnem fladkem medu, — al zhemu Vaf dolshe s' mojmi neporejenimi befedami trapim? Nebi fe rad prevezh sameril tak shlahtnemu vlaftenzu, kateri je — sine⁵⁾ ira et ftudio —⁶⁾ s' dokasmi lepote in pridnofti nafhega jesika⁷⁾ odkril, kaj mu ne trebalo nedofatkov(?) se sophismami sakrivati. —

Murko fvoj befednik popravla. G. Kopitar mu lani she pifavfhi kaj fte Vi⁸⁾ njegov rezensent, bi rad snal, kde bi tega mogozhe blo fhteti, Vafhiih popravk bi mu jako traba bilo pri njegovem deli. — Pred nekiih dnevi⁹⁾ vidil fem v' Lajkamfki natifki nove exemplare¹⁰⁾ madjarfke gramatike s' nadpifkom: Kratki navük madyarfzkoga¹¹⁾ jezika od¹²⁾ Szalay Imrea profszora vu vandalszka vüszta(!!!) prenesseni po Rossics Josefii Gornyo-Szinofskom plebanofsi. — Autor fe mi sdi Vogerfkim¹³⁾ Šlovenzom tak fvetuje: Vfzak Szlovenec (Vandalus) sze nany totoga blasenoga jezika vüsci, da nede zabsztony madyarfzkoga krüha szii vsivao etc etc —

Narezhje, ktereга fe on poflushi, je po moji mišli prav zherftvo in prezej gladko. Ne fem mogel tam dofti in paslivo fhteti, in exemplara je ne tudej dobiti sa¹⁴⁾ laftno, de je g. Rossic¹⁵⁾ (Vandalus) vse she na „blaseno“ Vogerfko odpelal. — Smem-li na odgovor zhekati? — Šrezhno.

Jaf prebivam Mur-
vorstadt N° 510. 1. St.

Vafh ponisen flushebni
S. Stanifl. Fras m. p.
akademik.

v' Gradzi 24ega profinza 834.

Opombe: Čopova recenzija Murkovega slovarja in slovnice ni izšla. Iz Vrazove opombe in Čopovega odgovora vemo, da je nameraval Čop napisati za Wiener Jahrbücher der Literatur recenzijo Murkovih, Jarnikovih, Dajnkovih in Metelkovih filoloških spisov. Prešeren je že 1832 priganjal Čopa: „Rezensiere den Murko im wohlwollenden Tone, multa fecit — puer...“ — Ime prevajavca Kratkoga navüka... je Kossicz, ne Rossicz. Naslov gl. pri Simoniču 501, o Kossiczu pa SBL. —

4) L ne	5) sine < sina	6) [in]	7) jesika < jez...	8) fte Vi < fti nje
9) dn... < dv...	10) [jedne]	11) ... fzk < ... fk	12) od < pod	
13) V... < v...	14) Vfzak < Vfak	15) sa < za	16) R... < K..	

Pripomba in popravek.

Slomškova in Smolnikarjeva pisma so v izvorniku pisana z gotico.

Podpis pri 7. Slomškovem pismu je treba popraviti v „Slomschek“ (namesto Slomšek).

Slomšekova pisma.

(Objavlja dr. Fr. Kovačič.)

I. Slomšek — Mihaelu Stojanu.

Ko je Slomšek v jeseni 1829 prišel v celovško bogoslovnico za spirituala, je Mihael Stojan, posvečen kot absolviran tretjeletnik 8. sept. i. l., študiral zadnje leto bogoslovja. V tečaju za slovenski jezik, ki ga je otvoril Slomšek v zavodu, je skromni in marljivi Stojan med vsemi slušatelji najbolj obvladoval slovenščino. Slomšek ga je že takrat vzljubil in ostal mu je Stojan eden najljubših prijateljev do smrti; pisal mu je zelo številna pisma, ki govore o raznih literarnih zadevah ter v marsičem pojasnjujejo takratne časovne razmere.

Stojanov življenjepis je objavil Kosar v Drobtinichah za 1865-66 (l. XIX.), str. 128—182. Na str. 146. pravi, da si je Stojan začel dopisovati s Slomšekom že kot kapelan v Trbovljah, kjer je služboval od jeseni 1830 do 1833, ko je bil prestavljen k Novi cerkvi, toda ta korespondenca se doslej ni mogla najti. Ko je Kosar spisoval svojo znano nemško knjigo „Anton Martin Slomšek“ (Maribor, 1863), se je obrnil na razne prijatelje umrlega škofa, naj mu dopošljejo v uporabo njegova pisma. S težkim srcem je Stojan dal iz rok pisma, ki jih je bil sprejel od Slomšeka. Dne 11. febr. 1863 piše med drugim Kosarju: „... res se nekoliko bojim, — te svetinje dalje dati, kakor rad bi kaj k životopisu Prečastitih priložil“. V pismu 23. marca 1863 pa piše zopet Kosarju med drugim: „Liste, ki sem Vam jih res silno težko poslal, bi že res spet rad nazaj. Si nekako vest delam, da sim jih iz rok dal. Res, da pokojnega visokega Pisatelja vsi častijo, — pa vendar so le listi — meni pisani, in tako se mi dozdeva, kakor bi ne bil prav storil, da sim jih odposlal“. Potem omenja, da je Slomšeka poznal že od l. 1817. in da ga je Slomšek večkrat obiskal kot kapelana v Trbovljah, pri Novi cerkvi in kot kurata v Reki in na Gomilskem itd. V istem pismu je obljubil Kosarju, da ga bo 8. aprila posetil v Mariboru. Prišlo pa je drugače; 8. aprila je bil Stojan že na smrtni postelji in je 10. aprila 1863 umrl, blizu 7 mesecev za svojim visokim prijateljem. Tako so Slomšek-Stojanova pisma ostala v rokah Kosarjevih in to je bila sreča, ker po smrti Stojanovi bi jih bili najbrž znosili kam na podstrešje, ali pa vrgli na smetišče, kakor se večkrat zgodi z rokopisno ostalino umrlih duhovnikov.

Iz Kosarjeve zapuščine je ta in druga pisma, ki jih je dobil Kosar na razpolago, prevzel njegov izvršitelj oporoke, kanonik in poznejši prošt Lovro Herg, ki jih je čuval z veliko pijeteto. Zadnja leta svojega življenja jih je izročil piscu, naj jih varuje, da se ne poizgube.

Ker se v privatni posesti take reči po smrti kaj lahko zavržejo ali kam založijo, se je pisec odločil, pisma izročiti arhivu Zgodovinskega društva, v trdni nadi, da se ta arhiv v Mariboru ne bo smatral kot nepotrebna na-

vlaka, marveč kot dragocena shramba drobcev naše preteklosti, da konca ne vzamejo.

Iz pisem je sicer že Kosar objavil kratke odlomke v svojem Slomšekovem življenjepisu, toda objavil je le to, kar mu je baš sodilo in še to včasih le parafrastrično; literarne notice so največkrat izostale, tudi je marsikaj netočno. Zato objavljamo pisma v celoti, na mesta, ki jih je objavil že Kosar, pa opozarjamo v opombah; razvrstili smo jih po kronološkem redu.

Nemška pisma so pisana vseskozi v gotici, le tu in tam kaka beseda v latinici. Slovenska starejša seveda v bohoričici.

Slomšek je očitvidno pisal svoja pisma v veliki naglici, zato se nahaja v njih precej pomot. Da ne bo čitatelj mislil, da so to naše tiskovne pomote, dodajamo pri raznih nepravilnostih v izvirniku v oklepaju klicaj(!). V ostalem uporabljamo iste znake in kratice, kakor so pojasnjeni na str. 2 tega „Arhiva“.

1.

Carissime!

Per pauca Tibi nunc temporis scribere quaeo(!), dum officiis occupatus tempore careo. Contestor hisce, 10 fl. CM mihi a Te Graecio misos in re accepis(e) me, ex quo Tibi iterate mitto libellos:

158 ordina. pagulat. a. 14 xr	3 f 30 x(r)
52 in forma praemii pag. a 16 x(r)	1 f 20 xr.
126 Conciones unacum icone f. Leop(?) [a5] a. 5 xr 1 f	—
108 [Sed] Icones separatim	— 10 xr.
1 zerkvene pesme gratis.	
53 Sedem novih perpoved	
in form. praem. a 12 xr	1 f —
53 d ^o ordinarie pagul. a 10 xr	— 50 xr
	Summa 7 f 50

Participatio horum librorum inter Te et carissimum Petschavnik(!) pro necessitate et ufsu(!) fiat.

Pro qua aetate libellos praecum(!) aptos censeam? Sententia mea haec: Libellus(!) Devistvo puellis, quae scholae valedicunt, quasi Vademecum periculosae vitae dedicavi; — Preciunculas autem omni aetati idoneas censeo, quia non proficua mihi videtur nimia variatio et comutatio(!) talium; ut successu temporis etiam mentaliter recitare preces possint. Haec est opinio mea, ast nec infalibilis(!).

Solemnitas Tua, quam celebrafti de prima communionem Tuorum tenellorum, maximo gaudio me affecit. Utinam singuli animarum paftores vestigia Tua premerent. Cantillenas musis mihi plus faventibus emendabo; forsitan Deo adjuvante et ritum hujus solemnitatis exaratur(us) sum.

Avae meae, quae deget(!) Neoecclesiis jam Ad. R. D. Decanus Krishay pro necessitate pecunias praestat; ideo gratias pro Tua benevolentia! Die

27ma hujus incipit ordinatio ad f. Andream, et 31ma finietur. Ex tertio anno solummodo 3 ordinandi: Woch Franz, Sevnik et Lezhnik. Dnus Stepifhnik qui nondum aetatem habet, coactus est expectare annos legitimos; eodem modo etiam Götzl.

Apud nos adhuc liberi fumus de grasanti Cholera morbo¹⁾! Labaci per plurimi moriuntur, inter quos canonicus cap. Peterman et plures. Viennae 1 die de uno hospicio 71 mortui funt. Quum scio Te esse Homeopathiae afseclam, id(e)o mitto Tibi abscriptum Recipe, quo utuntur carnioli presbyteri.

Fortasse futuris feriis visitaturus sum mansionem Tuam.

Interea quaterque vale

Tuo amico

Ant. Slomschek m. p.

Clandifori 4 7. 86.º)

Cathalogo Gurcensi nunc careo; forsans serius accipies.

O p o m b e k 1. pismu: Kaj pomenjajo pri številih dodane manjše številke 8, 2, 6, 8, 3 in 3, ni jasno. — Pečovnik Andrej je bil 1836 (od 6. jan. 1834 do 22. apr. 1839) kapelan pri Sv. Pavlu ob Boljski. Rojen je bil 13. okt. 1798 v Razboru, posvečen pri Sv. Andražu 7. avg. 1831, torej že gojenec Slomšekov. Leto dni (23. apr. 1839 – 22. apr. 1840) je bil župnik pri Novi Štifti, potem pa v St. Pavlu, kjer je umrl 18. febr. 185. Ker je bil 1836 Slomšekov prijatelj Stojan župnik pri bližnji Mariji Reki, je lahko dal Pečovniku knjiige v uporabo, kakor je Sl mšek želel. To obenem kaže, da je bilo pismo pisano Stojanu. Prim. tudi pisma 2 ter 6 in 6a. — Križaj Franc je bil od 15. okt. 1835 do smrti 21. avg. 1859 župnik in dekan pri Novi cerkvi. O njem gl. Orožen VIII, 178. Voh Franc, r. 31. marca 1811 pri Sv. Ilju pri Velenju; posv. 31. jul. 1836, gojenec Slomšekov v Celovcu, je bil od 18. avg. 1837 kapelan v Črešnjevem, 25. jul. 1838 prišel za 3. kapelana v Konjice, 20. sept. i. l. za beneficijata v Slovenjgradec. Umrl 30. sept. 1884 pri Sv. Petru v Sav. dol. kot upok. župnik kostrivniški. — Sevnik Martin: o njem gl. Kovačič, Nadžupnija Sv. Križa pri Rog. Slatini, 73. — O Lečniku gl. opombe k 9. pismu. — Stepifhnik je poznejši škof Jakob Maksimilijan Stepischnegg. Götzl Ignacij, r. v Kranju 29. jul. 1815, posv. 9. marca 1838, je služboval nekaj časa pri Sv. Hemi in v Rogatcu, pozneje je bil kanonik (obenem kapelan) v Velikovcu in je po novi razmejitvi škofij (1859) ostal na Koroškem. Peterman Matevž, r. 28. avg. 1775 v Dovjem, posv. 8. sept. 1801, je služboval kot kapelan v Ljubljani in Kranju, kot župnik v Zalem logu in Vodica, od 1827 bil kanonik v Ljubljani, od 1828 tudi prov. direktor filozofskega oddelka na ljubljanskem liceju. Umrl je 30. jun. 1836 na griži, ki je bila takrat v Ljubljani epidemična: Intelligenz-Blatt zur LZg Nr. 80 (5. VII. 1836) str. 430 poroča, da je v juniju umrlo 205 oseb. (Poročilo g. dr. Avg. Pirjevca.) — Kosar je priobčil iz pisma — vendar netočno — v svoji knjigi (str. 38–39) dva odlomka: „Libellus . . . infalibilis“ in „Solemnitas . . . exaraturus sum“.

2.

Carissimi!

Litteras Vestras per amatas ddt^o 21^{mi} Julii unacum annexis 10 fl. in bona valuta demum 19ma Augusti h. a. redux e vale (!) Lavantina accepi, ideoque defideriis Vestris nimis sero operam dare possum. Dum in epistola Vestra

¹⁾ morbo < morbus ²⁾ Je očitvidna pism. pomota. Sl. v svojih pismih dosledno izpušča tisočico, tukaj pa mu je pomotoma izpadla trojka: 836.

petuntur libelli pro puellis simpliciter notati, hocce sub nomine tantum libellos precum subintexi; ideoque per cursum publicum habete transmisos:

30 Exemplaria: Pofebni nauki, et quidem

20^a) ordinarie compositos a. 14 xr 4 f. 40 xr⁴)

10 forma praemiali comp. a. 16 xr . . [4 fl] . 2 f. 40 xr

Noftra ratiuncula a me notata sequens apparet,

De die 10ma Martii ex toto Summa 10 f 50 xr

„ „ 4ta Julii 7 f 50 xr

Summa debiti 18 f 40 xr

Expensa pro cursu publico — 15 xr

De die 24ta Augufti ut supra 7 f 30

26 f 25 xr

Ratione horum accipi: Graecio . . . 10 f.

Ex Rivo minori dt. 21^{ti} (?) Julii . . . 10 f
20 f

Quod Notas musicas attinet, quas carissimus exoptas (!) D. Petschovnik, iftas mox sequentibus diebus descriptas Celejam Domino cooperatori urbano Lach transmittam eo ex fine, quod quilibet ludimagifter illas ibidem describendas possit percipere, ac suo usui copiam sibi exarare quaeat. De facultate obtinenda pro concursu generali exarando tantum id notum facere [mihi] Domino Andreae me oportet, quod talis petitionis objectum esse officii decanalis; ideoque ad me minime pertinere. De ceteris quid talem licentiam obtinendam impediret, vix scio, dum Dñs supralaudatus et aetate pastoralis, et meritis optime gaudet.

Quamquam pergratum mihi esset, medium inter percaros celebrare festa coelestis Reginae, tanto in concursu fidelium, tempus feriarum vix mihi permittet, dum circa 5—6 Sept. demum Clagenfurto valedicam; et qua Peregrinus vix statuto tempore praesto esse possim; ergo, Optimi! habete me excusatum.

Quoad valetudinem nostram, fit laus Deo! adhucdum felices nos praedicamus; cholera morbus, etfi in valle Junonis et in parochia Tainacensi prout in vicin(i)tatibus plurimis grafsatur, in urbe nostra nec supra 3—5 hominum interfecit.

Et nunc commendo Vos Deo et gratiae ejus; ille Vos conservet incolumes
Vestro

Klagenfurti die 24ta Aug. 836.

sincero amico

Antonio Slomfhek m. pr.

Dñs Stojan unacum percipiat 1 Volumen Libror. chat. (!) editionis Mehitar: pro 836: Ferdinand der zweyte.

Opombe k 2. pismu: Pismo je namenjeno Stojanu in Pečovniku; Andrej je Pečovnik. — Pofebni nauki ino molitve sa shenfko mladost: gl. Simonič 474. — Rivus minor: Rečica. — Lah Matevž: r. v Ločah pri Konjicah 10. sept. 1805, posv. 8. avg. 1830:

³) 20 < 15

⁴) 4 f 40 xr < 3 f 30 xr

od 9. avg. 1831 do 15. nov. 1837 kapelan, potem do 15. jan. 1840 vikar v Celju, nato župnik v Špitaliču, na Sladki gori in v Vojniku, kjer je 3. okt. 1875 stopil v pokoj in umrl 15. dec. 1882. — Vallis Junonis: Junska dolina. — Parochia Tainacensis: Tinje na Koroskem. — Ferdinand der Zweyte je naslov knjige, ki jo je spisal J. P. Silbert in pri mehitaristih na Dunaju kot redno izdanje za leto 1836 izdal „Verein zur Verbreitung guter katholischer Bücher“. To društvo je bilo ustanovljeno 1830 od kongregacije mehitaristov z namenom, da tudi manj premožnim slojem omogoči nabavljanje dobrih knjig in jih tako obvaruje pred nevarnostmi slabega čtiva. Izdajalo je vsako leto po 6 knjig za 3 goldinarje; za propagando in organizacijo se je posluževalo duhovščine. Slomšek društvo ponovno omenja; brez dvoma je to društvo tako po ideji kakor tudi po organizaciji bilo med vzori za „Mohorjevo društvo“.

3.

Carissime Michaelae!

Gratia Dni nostri et communicatio Spiritus sancti Tecum fit semper!
Nach langem Zaudern erschienen abermals 2 Bände wohlfeiler Michitaristen (I) Bücher, die ich Ihnen hiemit übersende. Es ist noch pro 837 keine Pränumeration angenommen worden; wenn Sie etwa austreten würden, so müßten Sie mir berichten, sonst werde ich gegen Ende Febers die Prä. ern(euern).

Kako je s' Vafhimi molitvenimi bukvami? Auch Herr Sabukoschek will Etwas an das Tageslicht befördern unter dem Titel: Kershanski vertnar; theils eigene, theils fremde Waare aszetischen Inhaltes. Unser Shivlenja frezhen pot sa mladenzhe dürfte bis Pfindsten fertig werden.

Nun eine wichtige Bitte. Herr Pfarrer Miklau schrieb mir, daß sich doch Jemand der geschätzten Philothea annehmen, und solche den Slowenen übersetzt geben möchte. Ich habe eine Uebersetzung in Manuscript von dem unglücklichen Gerliz verfertiget; allein es giebt darin sowohl Menda grama. et sensus, so, daß solche einer größere(n) Umarbeitung bedarf, als ich zu leisten im Stande wäre, um es dem Drucke zu überliefern. Et quia Tu accepisti spiritum, faventibus Tibi in sacro eremo Tuo musis, so wende ich meine Augen auf Sie, mit der Hoffnung, daß Sie sich dieser Arbeit unterziehen und uns eine Bogoljubna schenken möchten. Zu diesem Zwecke erhalten Sie die Gerliz-Uebersetzung, die Ihnen allerdings nützlich seyn wird; dann ein deutsches Exemp(lar) vom Silbert aus dem französ. bearbeitet. Ein gewisser Moormann(?) hat auch eine Ausgabe besorgt, aber Vieles, was mit der Naturgeschichte etc. nicht harmoniert, so auch die Kapitel über den Ehestand ausgelassen; ich bin indessen nicht seiner Mein(un)g; nur muß man bey der erster(en) das Wort: kakor pravijo gebrauchen; bey der zweiten aber vorsichtig im Ausdrücke seyn. Man soll die Werke in der Uebersetzung nicht verstüm(me)l(n). Schreiben Sie mir Ihre Ansichten, Anstände u. d. g.

Auch erhalten Sie 1 Schem(atismus) der Gurker; wenn Sie schon ein solches besitzen, so beglücken Sie einen Andern damit.

Vale faveque

Na puftni vezher 837.

Tuo

Antonio m. p.

Opombe k 3. pismu: Stojanove „molitvene bukve“: najbrž v sledečih pismih ponovno omenjeno „Objiskanje boshjiga groba“. — Sabukošek Jožef, r. 19. marca 1804 pri Sv. Petru pod Sv. gorami, posv. 7. avg. 1831. Od 1. okt. 1836 do 27. sept. 1837 je bil kapelan pri Sv. Mihaelu poleg Pliberka; 4. nov. 1849 je postal župnik na Bizeljskem ter je kot tak umrl 2. apr. 1870. Njegov molitvenik „Vertnar sveti“ navaja Simonič na str. 576 po 4. natisu, ne da bi poznal avtorja. — Miklau Janez je bil v tem času župnik v Žvabeku. O njegovi smrti gl. pismo 7. — O „Filoteji“ gl. poznejša pisma, zlasti 14—19. — Gerlič Luka se je nahajal takrat (1837) „izven dušebrižništva“ v frančiškanskem samostanu v Nazarju. Več o njem gl. ČZN 1942, str. 13, op. 6. — Silbert Johann Peter, r. 1777 v Kolmarju v Alzaciji, u. 1844 na Dunaju. Bil je skraja vzgojitelj, zadnje desetletje pa se popolnoma posvetil pisateljevanju in napisal ogromno množino katoliško nabožnih knjig. „Filotejo Frančiška Saleškega je prevedel 1817, izšla pa je pozneje še večkrat, 1846 tudi med knjigami mehitaristov, za katere je napisal še več drugih del. Več o njem gl. Wurzbach 34, 291. — Pustni večer l. 1837., ko je bilo pismo pisano, je bil 7. febr.

4.

Carissime Michael!

Post longaevum silentium tandem aliqua scripta, quibus Tibi, Dilectissime! misis, salutationem meam benigne accipias, rogo. Variis impedimentis detentus, praecipue autem officiosis tempore paschali occupatus Tuis desideris ad obsequium esse nec potui, ideo habeas me hisce paucis excusatum; quibus et hoc non sine propria culpa addere me oportet: Spiritum quidem me habere proptum (!), carnem autem infirmam.

Tua scripta, quorum: Visitationem fs. sepulchri jam legendo emendavi; reliqua emendaturus; recipies sequenti mense Majo eo ex fine, ut dupliciter descripta mihi remittas; quibus factis ego de impresione curabo.

Ex urbe Gratz de Tuo noto opusculo imprimenda (!) hancee notitiam accipi, quam Tibi modo notifico.

„Das Schreiben der Layk(a)ms. Erben an H. Geiger in Zilly wurd(e) durch ein anonimes Manuscript betitelt Vertnar fveti, verfasst von J. S. Kaplan, veranlaßt. In Folge der ergangenen Aufforderung hat sich Herr Joseph Sabukoschek, Kooperator zu St. Michael ob Bleybu(r)g in Kärnten als Verfasser erklärt, welcher auch seinen Nahmen vordrucken lassen will. Von einem Werke des H(err)n Michael Stojan, Kuraten zu Maria Riek will die Laykams Buchdruckerey nichts wissen. Es scheint daher, daß Herr Geiger in Zilly hierin eine Confussion (!) gemacht habe. Das Werk Vertnar fveti ist bereits approbiert; und wenn etwa noch das Bezeichnete von H. Stojan nachkommen sollte, so wird man die von Ew. H. gegebene Erklärung gewiß für genügend finden; die ich einstweilen aufbewahre.“ Prasch m. p.

So viel zu Ihrer Darnachrichtung. Durch Herr(n) Oberkircher habe ich Ihnen unter heutigem Datum über Neukirchen übersendet: als

2 Bände der Mecht(aristen) Bücher pro 836; als dann		
6 Stücke Devshtvo <u>a.</u> 20 xr	2 fl —
12 Stke Nauki ino molitve sa shensk. <u>a</u> 16 xr		3 f 12 x(r)
Devshtvo wird bald vergriffen.	Summa	5 fl. 12 xr.

Die Gebethbücheln haben Messvorstellungen erhalten. Die separ. Liederbücheln sind bey Herrn Lach, Kaplan in Zilly zum Verkauf; auch die Arien zum Abschreiben; wo Sie⁵⁾ nach Belieben Alles dieß nach Ihrem Wunsch erhalten können. Molitve sa bolnike werde ich Ihnen mit dem Shivljenja frezhen pot, welches bis Pfingsten fertig werden dürfte, übersenden.

Unsere Gegenrechnung lauft laut meiner Vormerkungen dahin, daß Sie bis 1ten April 837: 35 xr C(M) bey mir zu Guten (!) haben; worunter auch die P(rä)numeration⁶⁾ auf die Mech. Bücher als bezahlt in (be)griffen⁶⁾ ist.

Mifsionær Baraga predigte am 2ten April l. J. in der großen Antoni Kirche zu Triest, wo er bey dem Bruder des Herrn Director Supanzhizh einkehrte. Am 6ten ist er in Laibach eingetroffen, und soll am 9ten gepredigt haben.

Am 1ten May soll der P. T. Director Supanzhizh dem Herrn Dechant Zwischenberger die Priesterhaus Direction abtreten. Letzterer bleibt Dechant, bis er eine Domherrn-Stelle bekommt.

Und nun meinen Gruß und Kuß an Sie und Herrn Pezhovnik.

Bog Vaj ovarji

Klagenfurt am 10ten April

Vafhemu

837.

Antonu m. p.

(Naslov na zadnji strani):

An

den Wohlehrwürdigen Hochverehrten Herrn Herrn Michael Stojan
verdienstvollsten Kuraten

zu

Maria Riek

durch

im Zillier Kreise

St. Peter im Sannthale.

Untersteyermark.

(V gornjem desnem oglu poštni pečat: Klagenfurt, v spodnjem levem:
St. Peter 16. Apr. 837.)

Opombe k 4. pismu: „Visitatio ss. sepulchri“: v sledečih pismih večkrat omenjeno „Objifkanje boshjiga groba“, ki je izšlo tekom l. 1838., pa ga niti Simonič niti Stojanov biograf Kosar ne navajata. — O Geigerju gl. SBL 207. — „Vertnar fveti“: gl. opombe k 3. pismu. — Oberkircher Jernej je bil takrat kapelan pri Novi cerkvi. — „Devifhtvo“, „Naukiino molitve“, „Shivljenja frezhen pot“: celotne naslove gl. pri Simoniču, str. 473—475. — „Molitve sa bolnike“: molitvenik Janeza Ciglerja, izdan v Ljubljani 1828 in 1830. — Suppantshitsch Anton, r. 17. maja 1778, posv. 13. jun 1801, je bil direktor združenega krškega in lavantinskega bogoslovja od 1830 ali 1831 naprej. — Njegov naslednik je postal 1837 Zwischenberger Alojz, r. 12. sept. 1793, posv. 14. sept. 1815, u. 27. febr. 1850.

5.

Carissime Michaelis (!)!

Parce amico Tuo, qui lentus in negotiis suis, nec promissis stans, demum Tibi respondet litteris percharis (!), a Te mihi die 23^{tia} Junii missis. Opusculum

⁵⁾ Sie < sich
zapečateno pismo.

⁶⁾ Manjkajoče črke je z robom vred iztrgal adresat, ko je odprl

novum, pueris slovenicae originis navatum ultimis diebus praeteriti mensis typis imprefsum in lucem prodiit; aft negotiis penitus immersus antea haud potui mittere numerum [cui] singulis abonentibus exoptatum. Accipite ergo benigno animo quasi alteru(m) Vademecum pro juvenili aetate congeftum, naevis quidem scatentem(!), tamen et utilem, spero; [h?] ipfi dijudicate, et approbatum juvenibus tradite; tamen etiam au(c)thorem meliora docete et emendate

Libellus Kerfhanfko Devifhtvo 3^{tia} vice Graecii typis datur; sic quoque Libellus precum hic iterum imprimitur. Deus otia fecit, et operi benedixit; ipfi foli honor et gloria.

In vertenda Philothea nullum periculum in mora; propterea pro oportunitate labora, ac laborando ora; quibus certus fum, fore ut opus perfectum evadat. Ita nec ego libellos Tuos⁷⁾ satis perfpexi, quos mifsifti(!) mihi ante menses revidendos. Quam primum pofsibile fiet.

Domino parocho Schwarzl a Te memoratum librum: Katechismus für Eheleute jam redidi(!). — Quando quis veftum exoptat ftationem aliquam, non prius multo interroget, sed bene secum rem difponet et competat. Qui multum multos interrogat, nihil certi expertus erit. Ita et Dominus [p] Pezhovnik. Dominus Götzl desiderat ordinationem magnopere, ut dicis, sed non [tanpe] tantopere feſe praeparare videtur. Ipſius Archiparochus de nonnullis conquestus est: praecipue de nimia arrogantia ac vana methodo feſe [praes] gerendi in conversatione, de levi geſtu etc. Juvenis adhuc — puerillia (!) nondum abjecit. Nofter cariffimus Nagy Canonicus Gentiforanus factus est, vero similiter, quod matri ſuae⁸⁾ fuo ſub tegumine poſſit favere.

Futuro mense peregrinaturus ſum per Carnioliam et Croatiam, ac inferiorem Styriam, regiones flauicas mihi adhuc ignotas inviſer(e).

Interim ter quaterque vale, faveque

Tuo

Klagenfurti 21ma Aug. 837.

amico

Antonio m. p.

Opombe k 5. pismu: „Opusculum novum“ je Slomšekov „Shivljenja frezhen pot“, „libellus precum“ njegove „Molitvize in potrebni nauki sa pridne mladenzhe“. — „Libelli tui“ (Stojanovi): najbrž že omenjeno „Objifkanje“ in „Nauk porodniſhtva sa babize“, ki ga je poslovenil Stojan v tem letu, ali pa „Molitvena ura“; gl. 9. pismo. — Schwarzl Kajetan, r. 5. avg. 1791 v Žalcu, posv. 19. sept. 1819. Od 23. apr 1829 do smrti 28. sept. 1863 župnik pri Sv. Martinu v Rožni dolini. — O Götzlu gl. opombe k 1. pismu. Njegov „nadžupnik“ v tem času je bil Matija Balon, dekan v Laškem. — Nagy Albert, rojen Konjičan. O njem gl. Slov. gosp. 1880, Cerkvena pril. št. 24 in 25 ter Slekovec, Duhovni sinovi . . . nadžupnije Konjiške, 41 — 42. — „Gentiforanus“: velikovški. — Kosar je priobčil iz pisma (netočno, deloma samovoljno prenařeno) prvi, tretji in zadnji odstavek (A. M. Slomšek, 39).

7) Tuos < tuos

8) matri ſuae < matrem ſuam

Carissime Stojan!

Post longaeuum silentium iterum literculas modicas tantum accipis, quibus tector, me misos cursu publico 15 fl. B. M. unacum literis Tuis ac Dñi Pezhovnik conjunctim accepisse. Dudum jam Vobis percaris misissem (!) libros petitos; aft cum preciunculae pro juvenilibus foemineis (?) non dum (!) sunt pagulatae, ideo misionem distuli; aft amplius diferre (!) nollo, dum recte occasio mittendi praeftat.

Accipitis	10	Exempl. Shivlenj. frezh. pot	a	30	x	.	.	5	fl.—
	9	„ dt.	dt.	a.	27	x	.	.	4 f 3 xr
	4	„ Devifhtvo		a	20	x	.	.	1 f 20 x.
				Summa				10 fl.	23 xr

Quam primum possibile et libellos precum; spero fore ut et pro puerculis, qui modo imprimuntur.

De libris chath (!). editionis Mehit. jam per Dom. Philipšek nuper misos 2 thomos acceperis? 2 thomi hic sequuntur, qui obliti hic permansere.

Supra hoc rogo, ut mihi suo tempore palam facias, an per Rev. Lach acceperis 20 Exempl. Shivlenja frezhen pot a. 27 xr et 12 Exempl. Molitve[N]i. Nauki sa shensko mladost a. 16 xr; quia in dubio sum, an mea adnotatio rite facta sit ad finem Augusti nec ne.

Accepi modo etiam 29 pagulas Tuae flovenisatae Philotheae; quae misio partita mihi gratior est, ut suo tempore eam perlegere, et secundo describi curare queam. Quod editionem partitam attinet, alia vice loquemur.

Condoleo Tibi de Tua aegrotante forore; Deus conservet piam animam salvam.

Dominus Woshiz in ultimo concursu generali ex omnibus eminet, et Te amicissime salutat.

Interim vale et Tu, faveque

Tuo amico

Clagenfurti ultima 9^{bris} 837.

Antonio m. p.

O pombe k 6. pismu: „Preciunculae“, ozir. „libelli precum“ so Slomškovi „Posebni nauki...“, (libelli) „pro puerculis“ njegove „Molitvize... sa pridne mladenzhe“. — Dvojna cena molitvenika „Shivlenja frezhen pot“ utegne biti v zvezi z dvojno izdajo, o kateri gl. ČZN 1925, 94. — Filipšek Anton, r. 11. jun. 1802 na Sladki gori, posv. 4. avgusta 1833, je bil od 23. apr. 1835 do 30. sept. 1839 kapelan v Grizah, nato premeščen k Sv. Vidu pri Grobelnem, kjer je še istega leta 9. dec. umrl. — O Božiču (Woshiz) gl. opombe k 8. in 13. pismu.

(Na drugem listu istega pisma je sledeče pismo Pečovniku:)

6a.

Carissime Andrea!

Recte ad vespas solemnis diei onomastici Tui non praetermittam T ibi amice! omnem benedictionem coelestem ac terrestrem adoptare, ac deprecare

Patrem luminum, a quo est omne bonum optimum et donum perfectum, ut tribuat Tibi apostolicam virtutem beati Andreae in sacro munere Tuo, patientiam in perferendis laboribus, ac crucis amorem pro nomine Christi; quod non tantum nomine sed et re vera sis Andreas beatus gratia divina vocatus; cui optima pars reposita, et calix praeclarus destinatus, post hujus vitae felicem decursum pars tua sit cum sancto Andrea, Slavorum Apostolo in aeternum. Amen.

Quod Tua adtinet pia desideria, quid consilii petis a juvenene (!), ipse, ut dicis, jam maturescens? An non potius mihi fas foret quaerere consilium ex Te? Quando alta non desideramus, quid impedit, quominus minima quaeque petamus. — Pro omni apertura libellum supplic. mittas, quaecunque parochia fi Tibi arridet. Audivi, R. D. Martin esse supplicem pro localia St. Leonardi Apatiae; sed fermo est esse inter supplicantes etiam Dominum Mill(er), parochum Rinkenbergensem; quo casu expectatio frustranea foret. An vis Tu propheta in patria esse?

De ceteris me recomendo Veftris precibus

Vester

amicus

Antonius m. p.

Dominus Fermann Valentinus recte modo parochus factus est in Wachsenberg penes Feldkirchen.

Nofter Director Aloisius Zwischenberger 11ma 9^{bris} factus est canonicus eccl. cath. Gurcensis; et Dominus Achatz Decanus eccl. cath. infulatus.

O p o m b e k pismu 6 a: Sv. Andreja imenuje Slomšek slovanskega apostola, ker so se po takratni teoriji Sarmatje in Skitje, med katerimi je ap. Andrej deloval, smatrali za Slovane. — Martin Andrej je bil župnik v Razboru, rojstni župniji Pečovnikovi. Za slučai, da bi Martin dobil lokalijo Sv. Lenarta (Apače v dekaniji Dobrla vas), vpraša Slomšek, če bi hotel biti „prerok v svoji domovini“, t. j., če bi prosil za svco rojstno župnijo. A ostalo je pri starem, ker je lokalijo dobil Millner Anton, prej župnik v Vogrčah. — Fermann Valentin, r. 6. marca 1805, posv. 7. avg. 1831, je bil prej kapelan in katehet v Straßburgu (v krški škofiji). — Achatz Janez Mihael, r. 23. jul. 1781, posv. 19. aprila 1802, je bil konsistorialni ravnatelj krškega stolnega kapitola. — Kosar je v svoji knjigi (str. 39) priobčil iz pisma (netočno) ves prvi odstavek in začetek drugega (do „petamus“).

7.

Verehrtester Freund!

Liebster Herr Stojan!

Noch nie habe ich Ihnen mit so beklommenem Herzen geschrieben, als dieses Mal. Sie berichteten mir den traurigen Verlust Ihrer lieben Schwester, ich berichte Ihnen den großen Verlust unseres besten Freundes. Eben erhalte ich nachstehendes Schreiben.

„Schmerzlich überrascht u. tief erschüttert ergreife ich die Feder, Ihnen den Tod eines edlen Priesters — der Zierde des Jaunthales, Ihr(e)s Freundes Johann Miklau Pfarr(er)s in Schwabeg zu berichten — Einer Lungenent-

zündung, die er sich in seinem Berufe zuzog, erlag er als Martyrer seiner seelsorglichen Pflicht am 20ten Februar morgens 8 Uhr. Es wird Sie wie mich trösten, wenn Sie ausführlich u. wahr den Anfang Verlauf u. das Ende seiner Krankheit vernehmen.

Am Samstag den 10ten Fbr. nachmittags wurde ein Versehgang nach der höchsten Weissensteine(r) Anhöhe bey gutem Wege über 2 Stunden ent(fernt)⁹⁾ angemeldet, und leider unwahr als sehr dringend bezeichnet; der eifervolle Pfarrer eilte mit so übermässiger Anstrengung seinem bedrängt seyn sollenden Kranken mit den Tröstungen der Religion entgegen, daß er mit der Ausspendung der Sakramente bereits zu Ende war, als erst der nachkeuchende Versehebothe die Wohnung des Kranken betratt(!) — Vertrauend auf seine gute Gesundheit achtete er wahrscheinlich auf die Möglichkeit einer zu großen nachträglichen Erkühlung nicht. Er fand sich zu Hause unwohl — nichts desto weniger gieng er d(e)s Sontags(!) darauf in allerfrüh in die Filiale nach Neuhäusel(?), hielt alldort fast einen 2^{1/2} stündigen Gottesdienst (Predigt, Amt u. Kristenlehre) und kehrte krank nach Hause [zust] zurück. Die Tags darauf folgende ärztliche Hülfe schien zwar durch starke Aderläße den eingetretenen(!) Lungenkrampf zu mäßigen — Niemand dachte noch an eine Gefahr — so vergiengen die ersten Tage der Woche beruhigend dahin. Freytag den 16ten verschlimmerte sich der Zustand, es wurde ihm wieder zur Ader gelassen. Samstags Mittag entsendete ich immer voll Hoffnung den Kaplan M. . . .¹⁰⁾ für den folgenden Sonntag zur Aushilfe. Der Pfarrer jedoch schien die Gefahr zu ahnden, machte sein Testament u. wurde mit den h. h. Sakramenten bey vollkommener Besinnung u. frommer Ergebun(g) versehen. — Ueber Nacht nahm nach so vielem Blutverlust die Schwäche überhand, er verfiel ins Delirium, und hielt Sonntag früh 5 Uhr ohne sich beschwichtigen zu lassen, wähnend, daß er auf der Kanzel stünde, durch 1^{1/2} Stunde eine Abschiedspredigt, bis ihm die Stimme versagte. Er kam gegen Mittag wieder zur vollkommenen Besinnung — Nachts kehrte das Irrereden wieder ein, bis zur Stunde, als es dem Vater im Himmel gefiel ihn dieser Erde sanft zu entrücken. — Gott sey seiner Seele gnädig, und möge ich einst den Tod dieses viel zu früh verblichenen Gerechten sterben. — Ich bitte allen Freunden des Verstorbenen die näheren Umstände seines Heimanges zu berichten, und in Memento zu empfehlen.

Bleyburg am 20ten Febr 838.

Matth. Meinigg m. p Dech(ant)

Justus sublatus est. Confumatus in brevi explevit tempora multa; placita enim erat Deo anima illius; propterea properavit educere illum de medio iniquitatum Sap.

⁹⁾ Prvi zlog stoji na koncu zadnje vrst'ce na prvi strani, drugi je pomotoma izostal.

¹⁰⁾ Nečiltjivo, ker je s črnolom zalito.

(Ihre?)¹⁰⁾ Schrift: Objfkanje bofhjega groba wird eben gedruckt; wie viel Exemplare werden Sie und Ihre Freunde brauchen? Auch Velikonozhne pifanke sind fertig; ich werde Ihnen solches mitsammen schicken; so wie auch das Gebethbüchlein für Knaben mit meine(m) slow Ministrirbüchel.

Nach dem Kaplan v. Heiß Pfarrer geworden, so glauben wir, daß Ihr Freund Wallner von Villach in die Dompfarre komm(en) werde. Herr Subdirektor, unser armer Paralicus, ist Competent um Feldkirchen. Den guten Andre Pezhovnik bitte ich recht schön zu grüßen. Seine Compete(n)z möchte ich gerne unterstützen; wir werden aber Beyde nicht stark genug die 7—8 mächtigen Competenten zu überwinden. Er wolle nur gedulden; habe ja ich auch noch keine Pfarre. Sdaj Vaf pa Bog ohrani

Vafhimu prijatlu
Slomfhek Antonu m. p.

Klagenfurt am 21ten Febr. 838.

Opombe k 7. pismu: Meinigg Matevž, r. 4. sept. 1786 v Idriji, posv. 24. avg. 1809, je bil takrat dekan v Pliberku. — „Velikonozhne pifanke“: gl. opombe k 8. pismu. — Slow. Ministrirbüchel: Slomščekova „Angelka flushba sa mladenzhe k' fveti mafhi ftrezhi“, ki torej ni izšla šele ok. l. 1845., kakor pravi Simonič (str. 480), ampak že 1838; prim. tudi pismo 11. — V. Heiß Janez, r. 2. maja 1805, posv. 7. sept. 1828, je bil do takrat mestni kapelan v Celovcu, 1838 pa dobil župnijo Sv. Ulrik pri Feldkirchen-u. — Wallner Maksimilijan, r. 8. okt. 1805, posv. 8. sept. 1829, je bil do takrat mestni kapelan v Beljaku. — Podravnatelj bogoslovja je bil Witzeling Janez, r. 1. nov. 1793, posv. 8. sept. 1818; dekanije Feldkirchen ni dobil, ampak je ostal kot katehet na normalki in profesor katehetike in pedagogike za bogoslovce v Celovcu. Gl. o njem tudi 11. pismo.

8.

Lieber Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Auf Ihr sehr verehrtes Schreiben dto 3ten März folgt erst über ein volles Monath die Antwort. Was ich an Herrn Andreas geschrieben, werden Sie schon erfahren haben. Der wahrscheinliche Nachfolger unseres unvergeßlichen Miklaus ist Herr Daitschmann, obgleich der Vorschlag noch nicht geschehen. Was Sie in Ihrem Briefe klagen, wiederlegt Herr Petschovnik, und straft sie zu Lügen. Sonderbar! daß auch die Lüge bey der lieben Einfalt zu finden ist? Militia est vita nostra.

Ihr Objfkovanje hat sich verspätet(!), und wird im laufenden Jahre nicht benützt werden können, so sehr ich es wünschte. Es ist bereits gedruckt; allein das Imprimatur von Seite des Guberniums will nicht einlangen; ohne diesen(!) Placet darf es aber nicht an das Tages-Licht. Zhlovek obrazha, Bog pa oberne.

Ich werde es mit der Molitna ura zusammen binden lassen, wozu noch die Uebersetzung der Theophor. Prozeßion nach dem Salzburger Rituale kommen wird.

Die Velikonozhne Pifanke vom Herrn Pfarrer Vodufhek, mit der kurzen Krefniza von Kaplan Sredenshek ist eben recht fertig geworden. Sie erhalten für Sich und Ihre Umgebung 20 Stücke a 12 xr - 4 fl. dazu auf Begehren des Herrn Petschonik (!) 6 Stücke Šrezhen pot a 30 x - - 3 fl - für Sie laut Schreiben 10 Stk für Mädln a 16 x - - 2 f 40(.) Das Gebethbüchel für Knaben, samt einem slow. Ministrirbüchel ist eben im Binden; Sie werden es erst nach Ostern erhalten können. Bis Ende des Schuljahres kommt noch an das Tageslicht Pavle Hraftovfki, oder Heinrich von Eichenfels, Sgubleno dete, und Ihre Kapeliza.

Herr Doctor Wiery wird zu Georgy in die Seelsorge treten (!), wahrscheinlich nach h. Kreutz bey Sauerbrun pro interim kommen.

Wie es in Klagenfurt stehet und gehet, hat Ihnen ohnehin unser liebe Woshitz geschrieben; der nun einen gewissen Umfahrer zum Kollega bekommt, nachdem Herr v. Heiß Pfarrer zu St. Ulrich bey Feldkirchen geworden ist.

Sdaj pa vefelo Alelujo! Bog Vaf obvarji

Vafhimu

prijatlu

Slomfhek Antonu.

Klagenfurt am 2ten April
838.

2 Bände Mechitarist. Bücher liegen anbey.

Opombe k 8. pismu: Andreas: Pečovnik. - Deutschmann Lovrenc je bil takrat provizor v Grebinju; postal je res župnik v Žvabeku. — „Objikovanje“: gl. opombe k 4. pismu. — „Molit(ev)na ura“: po Simoniču (str. 495) Stojanova knjižica; vendar jo Slomšek v naslednjem pismu imenuje „unsere“. — „Velikonozhne pifanke“ in „Krefniza“ sta povestici Chr. Schmidu, ki sta izšli 1838 v knjižici „Dvé lepe rezhi sa pridne otroke“. Prvo je prevedel M[atija] V[odušek], drugo J[anez] Sr[edenšek]. — Vodufhek Matija, roj. 13. jan. 1802 v Dramljah, posv. 24. avg. 1825, je 21. okt. 1826 postal drugi kapelan v Konjicah, kjer je pozneje bil tudi provizor. Kot tak je bil 16. okt. 1832 premeščen v Pišce, 1833 je bil par mesecev kapelan na Ponikvi, potem provizor na Sladki gori, a še i. l. 5. dec. je postal župnik v Špitaliču, 1839 ravnatelj glavne šole v Celju, 15. febr. 1847 pa opat celjski, naslednik Slomškov; umrl je 11. dec. 1872. — Sredenshek Janez, r. 23. dec. 1813 pri Sv. Ilju pri Velenju, posv. 4. avg. 1837, torej v Celovcu gojenec Slomškov, je bil takrat kapelan v Gornjem gradu; u. kot župnik - zlatomašnik na Ponikvi 12. jun. 1889. — „10 Stk. für Mädln“: Slomškov „Posebni nauki... sa shensko mladost“; prim. glede cene 11. pismo. — „Pavle Hraftovfki“, „Sgubleno dete“ in „Kapeliza“: „tri vesele pripovedi za otroke“ po Chr. Schmidu, ki so izšle 1838 pod skupnim naslovom „Troje ljubesnivih otók“. Prvo je prevedel Matija Majar, drugo J. S. (pač Janez Sredenshek), tretjo M[ihael] St[ojan]. — Doctor Wiery: poznejši krški knezoškof. K Sv. Križu pri Rog. Slatini ni prišel. — Woschitz (Božič) Gregor, r. 10. maja 1800, posv. 8. sept. 1829, je bil takrat kapelan stolne župnije v Celovcu. — Umfahrer Tomaž, r. 5. dec. 1802, posv. 5. avg. 1832, je bil pred prihodom v Celovec kapelan v Trebnem (dekanija Beljak).

9.

Liebster Stojan!
Verehrtester Freund!

Endlich ist unsere Molitevna ura fertig geworden; ich habe die 4 Initien dazu gesetzt, und das ganze dem Herrn von Kleinmayr übergeben, der mir aber leider den Preis zu hoch gestellt hat, darum kein großer Absatz zu erwarten. Sie erhalten 10 Exempl. gratis für Ihre Mühe und Arbeit;

10 Exemplare aber a 8 xr 1 fl. 20 xr.

20 Stücke Molitvize sa mladenzhe a 16 x . . . 5 f 20 x

10 Stücke Angelfka flushba a 3 xr — 30 xr.

Achatzels Lieder 2te Auflage sind zur Hälfte gedruckt; auch Pavle Hraftovški ist unter der Presse. Ihr Objikanje boshjiga groba ist auch gedruckt, muß aber das kommende Jahr erwarten.

Auf Ihre Anfrage: Welches bestbekante (!) Werk über Pastoraltheologie zu haben sey, weiß ich Ihnen nichts zu antworten. Hinterbergers Pastoral ist in unsern Staaten das neueste; meiner Ansicht nach sind Jais Bemerkungen über Past. noch immer die besten Winke. Ueber den Beich(t)stuhl ist Zenners Institutio das gediegenderste. Unter den Aszetten hat für uns Geistliche noch Niemand den Abten Tanner (in 2 Bänden) erreicht.

Ihre Manuscripte, besonders de puncto 6^u zu lesen freue ich mich; wie auch auf den Kreuzweg, obgleich von dem Letzteren eine ordentliche Ueberschwemung (!) vorhanden ist.

Diözesan-Neuigkeiten giebt es der Zeit wenig; Mraulag Pfarrer in Reifenig ist am 24ten d. M. gestorben; Ratschitsch Ignatz ist Provisor, Letschnik Valentin Kaplan; Stuarnek Kaplan in Tüchern, und Krumpak Kaplan in [Kostrej] Kopr(einitz).¹¹⁾

Nun leben Sie recht wohl, eingedenk Ihres Freundes
Klagenfurt am 31ten May 1838. Anton Slomfchek m. p.

(Na zadnji strani podoben naslov kakor pri 4. pismu.)

Opomba k 9. pismu: Hinterberger Franz, nemški teološki pisatelj, je med drugim izdal „Handbuch der Pastoraltheologie“, Linz 1828; 2. izd. 1836. Gl. Wurzbach 9, 41. — Jais Aegydius, 1750 — 1822, benediktinec in pedagoški pisatelj, nekaj časa profesor moralke in pastoralke v Salzburgu. Prim. Wurzbach 10, 50 — 54. O njegovem vplivu na Slomška in slovensko mladinsko literaturo gl. Ilesičeva izvajanja v Popotniku 1901, 361 in 1902, 107. — Zenner Franz Xaver, 1794 — 1861, pomožni škof na Dunaju; točni naslov navedene knjige se glasi „Instructio practica confessarii“. Gl. Wurzbach 59, 322 — 323. — Mravljak Peter, r. 28. jun. 1781 v Vuzenici, posv. 18. sept. 1808, je bil župnik v Ribnici na Pohorju od 23. okt. 1817. — Račič Ignacij, r. 25. jun. 1806 v Dolu pri Moravčah, posv. 6. avg. 1834 pri Sv. Andražu; Ribnica je bila njegova prva postaja. Po končani provizuri je bil 15. nov. 1838 premeščen v Slov. Bistrico. U. kot župnik pri Sv. Hemi 29. marca 1855. — Lečnik Valentin, r. 13. febr. 1812 pri Dev. Mariji na Jezeru na Koroškem, posv. 31. jul. 1836, je prišel v Rib-

¹¹⁾ Konec imena Kopreinitz je s pečatom vred iztrgan.

nico iz Vuzenice, ki je bila njegova prva službena postaja. 1849 je kot kapelan v Grižah stopil v začasni pokoj, potem pa odšel v Ameriko. Stvarnik Andrej, r. 7. nov. 1806 v Šoštanju, posv. 4. avg. 1833, je prišel na Teharje iz Starega trga pri Slovenjgradcu. Ko se je Stojan 1846 preselil v Braslovče, je Stvarnik postal njegov naslednik na Gomilskem in je tam umrl 23. febr. 1876. — O Krumoaku gl. ČZN 1930, 99, op. 2.

10.

Liebster Stojan!

Aus Ursache, daß ich der Zeit im Gedränge der Zeit bin schreibe ich nur Weniges. Ich bin Competent um Saldenhofen. Wenn Gott will, verlasse ich im kom. Herbst Klagenfurt. Fermann senior ist Pfarrer in Meiselding, an seine Stelle¹²⁾ wahrscheinlich Ihr Freund Walner. Herr Subdirektor verlaßt (!) ob Krankh(eit) das Priesterhaus.

Ich habe Ihr — und des lieben Andreas Schreiben samt Inschluß richtig erhalten. Noch sind Ahazels Pefme in Binden — von St. Andrea und werde ich Ihnen solche übersen(den).

10 Stk. Molit. ura folgen a. 8 x 1 f 20 x. Objilkanja (!) boshjiga groba ist noch nicht gebunden.

Unter Einem folgen 2 Bände Mechit. Bücher.

Condoleo ex intimo corde de improvisa morte fratris Tui. Indessen —
Val Bogu ino Mariji perporozhim,

Valh

prijatelj

Am 22ten July 838.

Anton Slom m. p.

Opombe k 10. pismu: Fermann senior je bil Fermann Karl, r. 4. nov. 1798, posv. 24. sept. 1822; predno je dobil župnijo Meiselding (v dekaniji Sv. Vid ob Glini), je bil kapelan mestne župnije Št. Ilj v Celovcu. — O Wallnerju, ki je prišel na Fermannovo mesto, gl. opombe k 7. pismu in 11. pismo.

11.

Hochverehrter Freund!

Liebster Michael!

Ich habe mich an Ihrer Freundschaft und Liebe wohl viel versündigt, hoffe aber doch in Ihrer Milde Nachsicht und Verzeihung.

Vor Allem vergeben Sie mir, daß ich Sie trotz meines Versprechens nicht in Zilly erwartet; ich hatte mich in meinem Reiseplane ganz geirrt, weil er von anderen Personen abhängig war. Wie gerne hätte ich selbst über so Manches mit Ihnen gesprochen!

Auch die verlangten Bücher konnte ich Ihnen nicht so gleich schicken, weil der Buchbinder und Buchhändler mich warten ließen.

¹²⁾ Manjka: kommt.

Hier erhalten Sie 10 Molitevna ura a 8 x — 1 f 20 x
 Dann 10 Objilkanje boshjiga groba a 7 x — 1 f 10 x
 und 10 Exemplare ebendesselben gratis

2 f 30 x

Unsere Gegenrechnung, um die Sie im verehrt(en) Schreiben dt. 9ten July bitten, wäre folgende:

Laut Rechnungsabschluß dt. 10ten Apr(i)l 837 blieben Ihnen zu guten 35 x

		fl.	x
Am 10 ^{ten} April	abgeschickt 6 Stücke Devilhtvo <u>a</u> 10 x	2	—
	12 Stücke Nauki in mol. sa shen. <u>a</u> 16 x	3	12
Am 21 ^{ten} Aug.	20 „ Shivenja srezhen pot ordin. <u>a</u> 27 x	9	—
	12 „ Nauki ino molitve sa shenk. <u>a</u> 16	3	12
„ 30 ^{ten} 9 ^{ber}	10 „ Srezhen pot <u>a</u> 30 x	5	—
	9 „ „ „ <u>a</u> 27 x	4	3.
	4 „ Devilhtvo <u>a</u> 20 x	1	20.
5 ^{ten} 10 ^{ber}	16 „ Nauki ino molitve sa sh.	4	16
2 ^{ten} April	20 „ Pifanke <u>a</u> 12 x	4	—
	6 „ Srezhen pot <u>a</u> 30 x	3	—
	10 „ Nauki ino molitve sa shenl	2	40.
31 ^{ten} May	10 „ Molitevna ura <u>a</u> 8 x	1	20.
	20 „ Molitvize sa mladenzhe <u>a</u> 16 x	5	20
	10 „ Angelfka flushba <u>a</u> 3 x	—	30.
24 ^{ten} July	10 „ Molitevna ura <u>a</u> 8 x	1	20
	5 „ Ahazels Pefme a 24 x	2	—
27 ^{ten} Sepbr	10 „ Molitevna ura <u>a</u> 8 x	1	20.
	10 „ Objilkanje boshjiga groba <u>a</u> 7	1	10.
	10 „ Ljubesnivih otrók <u>a</u> 13 xr	2	10.
		56.	53

Erhalten am 3ten 9^{ber} mit der Post 15 fl —

3ten July „ „ durch Herrn Petschounik 20 fl

der vorhandene Rest 35

Die Empfangssumme 35 fl. 35 x

Somit würden mir zu Guten 21. 18x.

Sollte ich nicht Alles richtig aufgemerkt haben, so bitte ich, es mir zu berichten.

Nun aber auch, liebster Michael! wünsche ich Ihnen zu Ihrem Namens-
 feste allen Segen des Himmels. Der Herr erhalte Sie in seiner Huld, und segne
 noch ferners, wie bisher Ihr schönes Wirken.

Ich danke Ihnen für Ihre Freundschaft u(n)d brüderliche Mittheilung,
 die Sie mir als Spiritual immer bewiesen, entziehen Sie mir solche auch als
 künftigen Einsiedler nicht. Alle mitgetheilten Schriften werde ich Ihnen nach

genommenem (!) Gebrauche treulich zurückerstatten. Nun aber bin ich mit allerhand zeitlichen Sorgen überhäuft.

Meine Abreise ist auf den 22ten October fest gesetzt. Mein Nachfolger ist H. Wiery. Auch der arme Subdirektor Witzeling tritt mit Anfangs October aus dem Priesterhause, weil er von der Gicht völlig kontrakt dem Dienste nicht mehr vorstehen kann. Dessen Nachfolger ist ein gewisser Peter Pichler, der Zeit Pfarrer in Bleyberg. — Auch Ihre Umgebung hat sich viel geändert; Ihren guten Petschounik haben Sie nicht mehr in der Nähe; doch als Ersatz den einst guten Verhouschek. Ich kann es nicht unterlassen, Sie schönstens zu bitten, diesen Mann durch Ihren freundschaftlichen Zuspruch dahin zu vermögen, daß er doch seinen [Schuldnern wenigstens] Gläubigern wenigstens schreibt, da er sie nicht befriediget. Ich selbst hatte ihm darum geschrieben, aber auch mich würdiget er keiner Antwort.

Ihr Kollega Herr Wallner ist statt des Herrn Fermann Stadtpfar(r)kaplan; liegt aber schon bey 3 Wochen am Nervenfieber krank. Auch unser liebe Woschitz will Klagenfurt verlassen, und um die Pfarre Ossiach kompetiren.

Leben Sie nun recht wohl, stets in Ihrem Gebethe eingedenk
Ihres Sie liebenden

Freundes

Klagenfurt am 27ten Sept. 838.

Anton Slomschek m. p.

Opombe k 11. pismu: Točne naslove v računu navedenih knjig gl. pri Simoniču; prim. tudi opombe k pismom 2 — 8. — Verhoušek Anton, r. 8. jan. 1805 na Teharjih, posv. 4. avg. 1833; bil je najprej kapelan v Kozjem in na Planini, 3. okt. 1838 je bil premeščen v Št. Pavel ob Boljski. U. kot kurat na Reki 22. febr. 1862. — Kosar je priobčil (o. c. 40) iz pisma prvi stavek predzadnjega („Meine Abreise...“) in predpredzadnjega odstavka („Ich danke... nicht“), vendar ju pomotoma pripisuje naslednjemu pismu in ju citira netočno.

12.

Perdilecte Michael!

Amice carissime!

Nili noscerem Te verum Israelitam, in quo dolus vix credi possit, accusarem Te utique adulationis ac fallaciae legendo ac iudicando epistolam Tuam de ceteris sincerissimam. Quanto distat pauperculus Slomek (!) a magno Cantio! Utinam esset meus intercessor tantis in negotiis mihi vix notis; me autem ejus imitatore utique exhibere cupio, in quantum preces amicorum meorum me adjuvabunt.

Quod successorem meum attinet, spero virum me superiorem in officio spirituali esse futurum; quod autem Slovenitatem attinet, cecidit utique in Seminario; resurget autem in discipulis meis novo splendore, uti jam fructus patent.

Sie erhalten hiemit durch Herrn Leon die verlangten Bücher; und werden zugleich ersucht, den berechneten Betrag mit 25 fl. an Herrn Leon nach

Ihrer Bequemlichkeit zu übersenden, da er meine Bücher-Rechnung übernommen(!) hat. Herr Leon empfiehlt sich mit seinem Bücher-Verlage, und verspricht Ihnen alle Artikel, die bey ihm verlegt werden, um den nehmlichen (!) Preis zu liefern, als ich Ihnen solche geliefert habe.

Die Pränumeration auf die Mechitaristen Bücherausgabe belieben Sie nur durch Herrn Geiger besorgen zu lassen. Der Rest dieses Jahres wird Ihnen über Zilli zukommen.

Ich hoffe, daß unsere freund. Correspondenz in Zukunft nicht ab, sonde(rn) zu nehmen werde; da wir beyde Solitarii Muse(!) genug haben dürften. Machen Sie bey einfachen Briefen die Ad(resse)¹³⁾ nach Saldenhofen nächst der Poststat(ion)¹³⁾ Mahrenberg; Pakette aber beliebe(n)¹³⁾ Sie mit dem Ordinariatsbothen bis Unterdrauburg zu befördern.

Nun aber meinen Dank für alle theilnehmende Liebe, die Sie mir als Spiritual bewiesen; bleiben Sie noch künftig eben so liebevoll

Ihre(m)

Sie liebenden Freund

Anton Slomsch m. p.

Klagenfurt am 16ten 8^b
838.

(Na zadnji strani podoben naslov kakor pri 4. pismu.)

Opomba k 12. pismu: „Magnus Cantius“ je poljski svetnik Janez Cantius (20. okt.), s katerim je Stojan Slomšek v kakem pismu primerjal. — Kosar citira (o. c. 40) iz pisma prva dva odstavka, deloma netočno.

13.

Lieber Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Was soll ich zu meiner Entschuldigung über das lange Stillschweigen vorbringen? Meine Verweltlichung hinderte mich an der Vollendung der Revision Ihrer Philothea, ebenso wie an der Beantwortung Ihrer beyden sehr geschätzten Briefe.

Ueber Ihren dreyfachen Verlust dieses Jahres nehme ich den wärmsten Antheil; geliebte Geschwister, wie Sie solche hatten, zu verlieren(!) ist nicht anders, als wenn uns ein Herz aus dem Herzen gerissen würde. Indessen hat die weise Vorsehung Gottes durch diese Prüfungen auch gewiß große Absichten mit Ihnen bevor, damit Sie um se freyer über Fleisch und Blut erhaben Ihrem Berufe werden leben. Semper laudetur nomen Domini.

Daß Sie die Erbschaft nach Ihrem letztverstorbenen Bruder der Leop. Stiftung widmeten, ist wohl recht löblich; bethen Sie nur auch für den letzt-abgegangenen Missionär [Ber] Smolnikar Bernhard, der (sonst gut und brav), von seinem Gelehrten-Schwindel befallen, gar nicht an seine Missions-Station

¹³⁾ S pečatom vred iztrgano.

abgehet, sondern der Zeit zu Philadelphia Bücher schreibt, und glaubt als ein besonderer Gesandte Christi alle Sekten mit der kathol. Kirche zu vereinigen, berufen zu seyn. Er schreibt an Kaiser und Bischöfe, um sie zu seinem Plane zu vereinen, und scheint nach seinen überspanten (!) Ideen bereits im Geiste sehr zerrüttet.

Die zutrauliche Mittheilung über Ihren Nachbar G. habe ich benützt, da eben der Klag-Act über das Mißverhältniß zwischen ih(m) und seinen Kaplänen bey dem Ordinarate liegt. Der schlaue Rufus scheint im Tüffern-Bade den guten Fürst Bischof für sich bearbeitet zu haben. Es ist daher Pflicht den Fuchs ins wahre Licht zu stellen, und der guten Sache die Hand nach Wissen und Gewissen zu reichen. Unter den 18 Competenten um das schöne Gomilko sind Sie. Ich wünsche Ihnen Glück zu einem schöneren Wirkungs-
(k)reise (!). Sapienti pauca. Eben komme ich von Klagenfurt. Das Mnemosynon flavicum komt (!) nur langsam zu Stande, weil der Verfasser nicht mehr im Orte ist, um den Druck zu befördern. Ich hoffe Ihnen bis Mitte October erst ein Exemplar übersenden zu können. Herr Leon empfiehlt sich Ihnen für den Verlag der Philothea. Ob Sie aber mit ihm um den Preis einig werden, habe ich Ursache zu zweyfeldn. Er hat eine Lebensgeschich'e der h. Hemma [ebe] von Herrn Pfarrer Ziegler eben unter der Presse, die ein schönes Geschenk für die Jugend seyn wird.

Unser liebe Woschitz ist ein wüthender Competent um die Katecheten Stelle in Klagenfurt, und hat an Rauscher einen gewaltigen Competenten¹⁴⁾. Ich suchte ihn auf das Mißlingen seiner Hoffnung vorzubereiten, allein vergebens; er wird unglücklich, wenn er diese Stelle nicht erlangt. Rabitsch ist bereits Dechant in der Kappel bey Förlach.

Nun: s Bogam! Bleiben Sie eingedenk

Ihres Freundes

Saldenhofen am 5. Aug. 839.

Anton Slomsch m. p.

Opombe k 13. pismu: „Leopoldiner-Stiftung“: misijonska ustanova na Dunaju. — O Smolnikarju gl. AZN I, 12. — Sosed G., ki je bil zatožen pri škofijstvu, bo pač Grošl Franc, 1833 — 1849 župnik v Trbovljah. Od vseh takratnih sosedov župnije Marija Reka se edino njegovo rodbinsko ime začenja s črko G. — Naslove navedenih del gl. pri Simoniču. — Božič Gregor se je potegoval za katehetsko mesto na normalki v Celovcu, ki je vsled bolezni J. Witzelinga bilo izpraznjeno; katehet na tej šoli je bil obenem profesor katehetike in pedagogike na bogoslovnem učilišču. Božič je bil mestni kapelan v Celovcu, Rauscher Janez (r. 8. sept. 1808, posv. 24. okt. 1830) pa katehet in začasno ravnatelj deške in deklšike šole v Beljaku. Dasi je bil Božič po letih in službi starejši ko Rauscher, vendar je bil imenovan ta, Božič pa je odšel za župnika v Glodnico v tinjski dekaniji. — Rabič Janez, r. 11. nov. 1805, posv. 8. sept. 1829, je bil do 1839 dvorni kapelan in škofijski tajnik v Celovcu. — Kosar je priobčil (o. c. 49) prva dva odstavka, vendar deloma izpremenjena, prvega tudi nekoliko okrajšanega.

¹⁴⁾ Pač pomota za „Concurrenten“.

14.

Preljubi moj Stojan!

Mislil fim Vaf objifkati v' Vafhim novim Gomi(ly)skim. Menim, de vam bo vesela Gomila, is katire se bojo vashe dobre dela fvetile, kakor is nek-dajne Reke, ino she lepsi. Bog daj frezho!

Pofhlem Vam, ker fam priti ne morem, nov Mnemosynon, ki fte ga sloshiti pomagali; verh pa tudi popifvanje shivlenja fvetiga Alfonsa, kateriga fvetoflovje smo te dni v Marpurzi obhajali.

Nafha Filoteja fe bo per meni poftarala. Mnogoteri sadershki me mudijo; ne vtegnem skoraj vezh sa pero prijeti, de bi kaj duhovskiga pifal. Vender fe nje millim prijeti, kakor hitro domu pridem, ino Vam njo poslati s' fvojim prefodam.

Bog Vaf obvarji. Sdravi bodite.

Vafh prijatel

Anton Sl m. p.

V' Zeli 14^{ga} gnivzi (!) 839.

Opombe k 14. pismu: „Kratko popifvanje shivlenja fvetiga Alfonsa Marije od Liguori“ je izdal samostan redemptoristov v Mariboru koncem 1839 z letnico 1840; sestavil je knjižico p. Janez Ojevica (gl. ČZN 1923, 106). O Slomšekovem razmerju do redemptoristov in posebej do Ojevca gl. Popotnik 1903, 269—275. — Gnivec: november. — Kosar omenja pismo na str. 48—49 svoje knjige.

15.

Preljubi moj Mihael
Verehrtester Freund!

Ich habe mir es zum Grundsatz gemacht, jedes Schreiben sogleich zu beantworten (Nach Möglichkeit) darum folgt auf Ihr liebes Schreiben ddt. 15. d. M. noch in der nehmlichen (!) Stunde die Antwort.

Vor Allem grüße ich den neu angeworbene(n) Verehrer u. Beförderer Philotheas Peter Zisej, und wünsche Ihnen zu der Werbung herzlich Glück. Welch ein Verdienst hoffnungsvolle Jünglinge in das Interesse eines so heilsamen Werkes zu ziehen! — Genug, Sie verstehen die Kunst des Heiles auf eine Art u. Weise, die der Vater d(e)s Lichtes den Weisen und Hochgelehrten verborgen, et revelavit parvulis.

Wenn das Werk nur den Sinn trifft (!), und der Leser solchen auffaßt, so wird der h. Verfasser mit dem Uebersetzer zufrieden; litera mortificat, spiritus vivificat; um diesen ist es ja zu thun. Das Lesepublikum darf weder Verfasser noch Uebersetzer aus den Augen lassen; und hier der Umstand noch weniger außer Acht gelassen werden, daß der h. Franz für hochgebildete franz. Damen schrieb, während wir dem lieben slow. Landvolke Seelenspeise bereiten. Ich sehe die schwere Aufgabe, fürchte aber nicht im Mindesten, daß Sie in Gomilsko den Sinn nicht fänden.

Herr Leon ist in seinen Preisen nicht gewohnt mit den Preisen der Krainer Stich zu halten. Er giebt seinen Comissionären 25% Rabath, die Krainer geben Nichts, und darum sind [I] deren Bücher um so wohlfeiler. Handeln Sie darum nur, wie theuer der Bogen steif¹⁵⁾ gebunden seyn dürfte; er wird es unter 2 xr CM nicht thun, und das Buch unter 1 fl CM nicht zu kaufen seyn. Auf eine 2te Auflage ist der Zeit nicht zu denken, auch eine Aufforderung zu Beanständigungen unnöthig; Sie würden damit gar Nichts erzielen. Qui polent dexteritate et sinceritate, werden sich dazu nicht aufdringen; es sind nur Auserlesene, die Sie werden suchen müssen. Auch liebt der Verleger solche Herausforderungen nicht.

Am Titel ist Viel oder Wenig gelegen, wie man es nehmen will; nur liebe ich zu lange Titeln (!) nicht; darum glaube ich also abzukürzen: Švetiga¹⁶⁾ Franzifhka Salesja Filoteja alj prijazna roka poboshno shiveti. [Spisal Svet. Franzifhko Salesjan, nekdanji fhkof v' Genevi.] Pošlovenil ino s' molitvami sa zerkev pomnoshil neki dufhni pafir Lavantinske fhkofije. Pregledal ino priporozhil Anton Šlomshek Vosenifhki fajmoshter.

Glauben Sie die Abstamung (!) und Schicksale der verschiedenen Uebersetzungen anzeigen zu müssen, so schreiben Sie lieber eine kleine Vorrede. Auch mein Nahmen scheint überflüßig daran, da ich am Werke zu wenig Antheil habe. Si conducit? Fiat.

Im Betreff des Honorars bleiben Sie bey dem gewöhnlichen 1 Ducaten von 1 Druckbogen; doch möge Ihnen dieses zur Erleichterung für den Verleger nur in gebundenen Exemplaren verabreicht werden; Sie können Ihre Auslagen mittelst Absetzung derselben decken. Sic ego censeo. Schicken Sie das Manuscript unmittelbar an Leon, um Umwege zu ersparen.

Ich beschäftige mich der Zeit mit einem 2ten Theile des Navod für eine obere Abtheilung der slow. Elementar-Sonntagsschüler. Mein Plan ist etwas zu weit angelegt, deswegen die Vollendung erst in einigen Monathen, wenn Gott will.

Am komm. Sonntage predige ich zu Mahrenberg dem h. Michael zu Ehren, und werde am 29. d. M. Ihrer in Liebe gedenken. Gott segne — und der h. Erzengel unterstütze Sie im Kampfe für das Reich Gottes. Amen.

Eben ist Herr Dechant Ferez, mein Nachbar aus den Exercitien von Gratz gekommen (!). Ueber 150 Priester waren um ihren Bischof versammelt. Der (?) Jesuiten Rector P. Jakobs von Insprung (!) leitete die Andacht. Gott segne auch dieses Unternehmen mit einer häufigen Nachfolge.

Bog Vaf ovarji

Vafhimu

Am 25. Sepbr. 840.

Antonu Slomsh. m. p.

Opombe k 15. pismu: Cizej Peter je bil doma na Gomilskem, r. 1822, posv. 30. jul. 1847; l. 1840. je bil torej še dijak. Ker je bil Stojan takrat že na Gomilskem, je lahko

¹⁵⁾ steif < se

¹⁶⁾ L Švetiga Franzifhka Salesja

dobil Cizeja za to delo. Koliko je v prevodu Filoteje Cizejevega dela, ni znano. Umrl je kot kurat v Reki 28. aprila 1882. — „Navod v' branje sa mladost nedeljkih shol“ pripisuje Simonič Petru Musiju. — Ferenc Anton je bil dekan marenberški od 8. okt. 1839 do 8. maja 1849, potem župnik pri Sv. Ani v Slov. goricah, kjer je umrl 17. apr. 1863. Doma je bil od Sv. Jurija na Ščavnici; r. 6. jun. 1799, posv. v Gradcu 1825. — Kosar je priobčil iz pisma (večkje okrajšano in predrugačeno) prve tri odstavke, konec 6. odstavka ter 8 in 10. odstavke (o. c. 49 – 50).

16.

Preljubi moj Stojan!
Verehrtester Herzens-Freund!

Vorüber sind bereits 3 Jahre, seitdem ich die ersten Blätter Ihrer übersetzten Filoteja erhielt, und über 1. Jahr habe ich die letzten Bögen des übersetzten Werkes auf meinem Tische, immer verhindert, mein Schärfflein beyzutragen, um dieses schöne Werk dem Drucke zu übeliefern.

Lieber Freund! zu meiner Beschämung muß ich es eingestehen, daß ich durch meine vielen weltlichen Sorgen selbst weltlich geworden, auch faul dazu! Ich scheine mir dem Höheren völlig abgestorben, daher unfähig einem solchen Werke eine höhere Weihe zu geben. Da indessen das Werk doch ein Mal meinen Tisch verlassen muß, so reise glücklich die gebenedeyte Filoteja zu dem zurück, der dich zuerst slowenisch gekleidet; Er ist der Mann, der das Mangelhafte an deinem Kleide leicht ausbessern und dich so austatten wird,¹⁷⁾ daß du ohne Scheue mein theures Stamvolk (!) besuchen, und unter demselben mit Segen wirken könnest.

Weil es aber in der Natur des Menschen liegt, leichter zu kriteln (!), als besser zu machen, so erlaube ich mir auch über die [durch] mehr grammaticalisch durchgesehene Filoteja einige, wenn gleich nicht untrügliche Bemerkungen zu Ihrer beliebigen Berücksichtigung beyzufügen.¹⁸⁾

Zwey Anstände finde ich bey diesem Manuskripte, die noch nicht gehoben, den Druck dieses bedeutenden Werkes nicht ganz rätlich machen.

1^{tens} Von Seite des h. Verfassers. Die Philothea ist für ein gebildetes Publikum geschrieben, daher ohne Umschreibung-Aenderung (?) für das gewöhnl. slow. Lesepublikum zu wenig populaer — verständlich.

2^{tens} Von Seite des gewissenhaften Uebersetzers: Das zu ängstliche Halten an den Buchstaben, und daraus sich ergebende oftmahlige Schwer-, ja Unverständlichkeit.

Diese beiden Steine habe ich nicht genug vorgesehen, um Sie darauf zur Zeit aufmerksam zu machen; darum meine Bitte, solche nachträglich, in quantum pofsibile, zu beseitigen. Meine Meinung wäre: Sie wollen nochmahls das Manuskript durchsehen, die harten Stellen mehr in concreto geben, und

¹⁷⁾ wird < wirst

¹⁸⁾ beyzufügen < zu machen

die dem gemeinen Verstande fremden Begriffe-Worte, Gegenstände erklären; was zum Theile auch ich schon gethan.

Im Betreff der Orth(o)gr(a)fie scheinen Sie mir zu weit gegangen, und das Einschalten des j vor i und e ganz überflüßig, darum ich solches so oft gestrichen, aber auch oft noch übersehen habe.

Die [Ueberse] Abkürzungen hoto-nemo-samogo etc. gefallen mir sehr gut; sind solche aber auch wo in unserem Lande gebräuchlich?

Was die beiden Anhänge betrifft (!), so sind die Gebethe so herrlich gewählt, daß ich nur bedaure, sie nicht schon gedruckt zu besitzen. Sie werden aber auch genügen; um das Werk nicht zu voluminös zu machen. Den von Ihnen verfaßten Kreuzweg habe ich zurück behalten, weil Sie das Originale ohnehin besitzen, und ich gerne Etwas von Ihnen in Manuscripte haben möchte.

Herr Leon übernimmt den Verlag und die Auflage; nur werden Sie mit dem Preise schwer eins werden, weil die Auflage viel kosten und der Absatz nicht schnell und groß genug zu hoffen ist. Eine Heftweise Ausgabe scheint mir für das gemeine Publikum nicht geeignet. So viel von der Filoteja.

Nun über Ihr letztes liebes Schreiben dd. 22. Juny. Daß Sie einiges aus meinen Schriften in Ihr Vřakdanji kruh aufgenommen (!), kann mich um so weniger beleidigen, als ich selbst in Mnemos(ynon) ein Gleiches gethan. Sie haben mit Ihren Erbauungsschriften unsere Litteratur ruhmvoll bereichert; und ist Ihr Nahme (!), aus zu großer Bescheidenheit, nicht in Ihren Büchern geschrieben, um so schöner, ut spero, glänzet er im Buche des ewigen Lebens; während wir unsern Lohn schon hiernieden empfangen. Ich fühle mich nur gehert (!), mein Schärfflein in Ihren Werken zu finden, wenn auch nur humano more gedacht und gesprochen.

Sie haben also Ihre Bauten in Gemilřko bereits in Ordnung gebracht, und werden nun ungestört blos Ihrem erhabenen Berufe leben können. Beatus! Ich muß erst beginen (!), und werde das Ende schwer erleben; denn 5 Jahre voller Anstrengung werden kaum hinreichen. Doch: der das gute Werk angefangen, wird es auch uns vollenden helfen.

Ich habe in diesem Jahre eine Menge Reisen machen müssen; bis in Ihre Nähe; Sie zu besuchen war mir keine Muse (!) gegönt. Um so mehr würde es mich freuen, Sie in meinen alterthümlichen Hallen (?) zu begrüßen. Ergo fac, ut fiat.

Ihr aufmerksames Auge hat das Unkraut des Liedes Shalovanje Samotnize erblickt, und eben so schön auszurotten gewußt. Diese beyden Lieder sind und bleiben ein schöner Zug aus dem Pastoral Leben. Ein Seitenstück übermittle ich Ihnen: Jes' fim na Ljubnim kaplan. Das Originale hat der Lebenslustige Filician (!) Globozhnik als Kaplan bey St. Hema aus Langerweile verfaßt. Ob er selbst, oder sonst ein boshafter Versmacher die

ärgerliche Methamorphose gemacht? ist mir unbekant(!). Haben Sie die Güte diese Mißgeburt dem Talentvollen aber leider zu leichtnisigen(?)¹⁹⁾ Felician zu zeigen, ob er es kennt. Es wird in der Umgege(n)d von Windischgratz gesungen; ich hab es von einem herumziehenden Harfenisten mit einer klein(en) Umänderung selbst gehört. Jedenfalls hat es Felician am Gewissen; das Originale war recht(?) gut.

Sdaj Vaf pa Bog ovarji sdravih in vefelih, Vafhimu

prijatlu

Antonu m. p

Posdravite Preboljfkiga g. fajmofhtra. Saj fva fi fpet dobra.

Opombe k 16. pismu: Pismo je brez navedbe kraja in datuma. Kosar ga je datiral s 15. jun. 1842, toda to je napačno: takrat je Filoteja bila že zdavna dotiskana. Pismo je marveč postaviti med 25. sept. 1840 (št. 15), ko je Stojan dobil za prevajanje pomagača Cizeja, in 10. febr. 1841 (št. 17), ko je Filoteja že bila v rokah tiskarja Leona. — „V s a k d a n j i k r u h“: Verdinkov molitvenik, in sicer 2. celjska izdaja iz l. 1840., ki jo je oskrbel „mašnik iz Lavanške škofije“ (gl. ČZN 1925, 155); iz Slomšekovega pisma je razvidno, da je bil ta mašnik M. Stojan. — O Globočniku Felicijanu gl. SBL 220. „Jes fim na Ljubnim kaplan“ je pač parodija po Globočnikovi „Jaz moja hišico imam“ (prim. Štrekelj, Slov. nar. pesmi II, 11, opomba); možno bi bilo, da jo je napravil Val. Orožen, od 1836 do 1838 kapelan na Ljubnem. — Prebolski župnik, ki ga Slomšek pozdravlja, more biti le znani njegov prijatelj Andrej Pečovnik. Prejšnji prebolski župnik Jožef Mohorič je umrl 10. dec. 1839, Pečovnik pa je nastopil župnijo 23. apr. 1840. — Kosar je v svoji knjigi (str. 50–51) priobčil iz pisma odlomek „Lieber Freund . . . Berücksichtigung beizufügen“, nato pa vrnil stavek: „Sed noli jurare in verba magistri“, ki ga v izvorniku ni. Najbrž si ga je izpisal iz 23. pisma in pomotoma postavil semkaj, kar je po smislu mogoče. Razen tega je priobčil iz pisma še 11. odstavek.

17.

Hochwürdiger Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Ihre lieben salbungsvollen Episteln würden mir jederzeit so viel geistlichen Trost bringen, daß ich für alle meine kleinen Mühen übergenuß belohnt seyn würde, wenn ich Ihnen einerseits nicht gerechte Vorwürfe über den mir gestreuten, gefährlichen Weihrauch machen müßte, anderseits aber ich bey weitem nicht im Stande bin, Ihnen für Ihr weit segenreicheres Wirken, verhältnißmäßig gerechnet, das weit schöner verdiente Lob zu zollen. Sie sind der Glückliche, zu säen und auch schon zu ernten, was nur Wenigen unter uns beschieden ist.

Wie schnell haben sich Ihre Seufzer in Lobeserhebungen über Gomilfko umändert, und wie erfreulich ist Ihr ausgesprochenes Zeugniß über das sichtliche Wachsthum des Guten unter dem Volke. Auch das Dravaner Volk,

¹⁹⁾ Pač pomotoma za leichtsinnigen

obgleich langsam, kalt und schwerfällig laßt mich nicht ohne Freude. Am süßen Nahmens-Jesufeste konnten wir beide mit den sehr zahlreichen Pönitententent gar nicht fertig werden; fast an allen Tagen der Octav gab es mehrere Stunden zum Beichthören, das Spielen hat in meiner Gemeinde völlig aufgehört, auch die vielen Aergerniße sind größtentheils beseitiget. Möchten nur alle Priester gleichen Schritt halten, die Lehren mit dem eigenen Beispiele bekräftigen, unsere Ermahnungen mit dem Gebethe begießen; wie leicht würde die Welt bekehrt! Mögen aber wir auch des David. Liedes nicht vergessen: Non nobis! — sed nomini tuo da gloriam.

Die Filoteja ist bereits samt dem Blagi Fridolin vom Feliz. Globotschnik censurirt in den Händen des Leon. Sobald die noch übrigen 2 Bögen Sabukufheks Daniza aus der Presse kommen, treten(!) die beiden Werkchen ein. Ich war gewohnt das Honorar vom Bogen pr. 4 fl 30 xr CM zu verrechnet(!), und einige Freyexemplare gebunden zu verlangen; der Preis von 1. gedruckten Bogen durfte 2 Kreuzer M.(?) M. nicht übersteigen. Da ich an der Arbeit Filotejas wenig Arbeit(!) hatte, so kann auch mein Antheil am Honorar nur gering seyn. Bey allen diesen(!) glaube ich, bei 1 Ducaten pr. Druckbogen zu bleiben, dafür hat er uns für diesen Betrag Philotheen, theils andere Bücher, die er in seinem Verlage hat zu liefern, dabey aber die Philothea um den möglichst geringsten Preis zu beanschlagen.

Ihr Kluzhek slat ist mir erst vor Kurzem durch Herrn Geiger gekommen; ich konnte es nur erst theilweise lesen. So herzlich das ganze Büchlein ist, so sonderbar sind die langen Gebethe in einem kleinen Volumen. So ein Büchlein würde für die Schüler anpassend(?) seyn, wenn die Gebethe kürzer wären.

Daß Ihr Freund Wallner Dechant zu St. Daniel in Obergailthale geworden, wird Ihnen gewiß berichtet worden seyn, eben so, daß der Bischof von Brün Gindel, Fürstbischof von Gurk geworden.

Nun leben Sie recht vergnügt, Ihres geistlichen Sieges froh und eingedenk

Ihres

aufrichtigen Freundes

Saldenhofen am 10. Febr. 841.

Anton Slomfchek m. p.

Opombe k 17. pismu: „Blagi Fridolin in hudobni Bric“ je prevod po Ch. Schmidu. — „Kluzhek slat nebefnkkih vrat“ je molitvenik, ki ga je Stojan poslovenil po Mihaelu Hauberju in Blumu. 1. natasa (1841) Simonič ne pozna. Celotni naslov: Kluzhek slat nebefnkkih Vrat. Molituv je kluzh do vñih nebefnkkih sakladov. (Šv. Janes Krisoftom.) V' Zelji per Joshefu Gajgerji, bukvarji. 1841. (Natifek in papir od Andre Leykamovih naflednikov v' Gradzi.) 12°. 140 (+III) str. — O Wallnerju gl. opombe k 7. pismu in 11. pismo. — Gindl Franc Anton, ki je 1841 postal krški knezoškof, je še istega leta 24. okt. umrl. — Kosar je iz pisma priobčil 1. odstavek in iz 2. odstavka odlomek „Auch das Dravaner Volk . . . gloriam“ (o. c. 50).

18.

Lieber Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Indem es sich um die Philothea handelt, so muß ich am Feste deren h. Verfassers Ihnen über den Druck derselben Bericht erstatten, daß gedachte Uibersetzung laut Leons Schreiben ded: 22. d. M. bald beendet, und Ihr Krankenbuch mit der f. b. Gurk. Ordinariatsapprobation versehen am nehmlichen(!) Tage zur Hofzensur abgegangen ist. Gleich nach Erhalt, was in 4—5 Wochen geschehen kann, wird der Druck desselben beginnen, und ununterbrochen fortgesetzt und bald vollendet. Ich habe in diesem schönen Werke nur wenige Stellen geändert, und freue mich auf das Erscheinen desselben, indem ich Ihnen bekennen muß, daß ich es bereits im Manuskripte bey Kranken mit großem Beifall gebrauchte; es ist eben so praktisch als populär; — mir ist noch kein besseres zu Handen gekommen.

Herr Leon beauftragt mich Ihnen ein(!) Stahlstich des h. Franz von Sales zur Einsicht zu übersenden. „Alle Slowenen, schreibt er, müssen mit der Philothea eine Freude haben — und Herr Stojan mit der Prachtauflage überrascht(!) werden.“ Er hat für die ganze Auflage gedachte Bilder aus Regensburg bestellt; Ein Bild komt(!) ihm auf 3 1/4 xr CM. Daher wird aber auch, was ich befürchte, das Exemplar ziemlich theuer — und ob des Preises unpopulär werden. Herr Leon versprach kürzlich zu mir zu kommen; ich will mit ihm darüber näher sprechen.

Unsere Wünsche gehen bey den Besetzungen schwer in Erfüllung; ergeben wir uns daher um so mehr in den Willen Gottes. Jeder glaubt ein Vorrecht zu haben — jeder Freunde zu finden — oder suchen zu müssen. Wer dabey Nichts zu reden — Nichts zu verantworten hat — ist der glücklichste.

Ich bin leiblich — Gott sey Dank — gesund; — um so mehr machen mich meine zeitlichen haufenweisen Geschäfte völlig weltlich, und hindern mich meinen liebsten Freunden die herzlichst(en) Briefe zu beantworten; — dieß auch die Ursache meines zu langen Stillschweigens an Sie. — Sie werden aber nicht Gleiches mit gleichem vergelten.

Arbeiten — bethen und wirken Sie unafhörllich auf der gebrochenen Bahn, und ersetzen Sie die Vernachläßigung Ihres

Sie herzlich grüßenden Freund(es)

Anton Slomschek m. p.

Saldenhofen am 29. Jänner 842.

Opombe k 18. pismu: „Krankenbuch“ je Stojanov molitvenik „Voditel proti oblubljeni desheli“, ki je izšel v Celovcu z letnico 1843. — „Filoteja“ ima sliko samo pred naslovno stranjo.

Liebster Stojan!
Verehrtester Freund!

Auf Ihr liebes Schreiben vom 18. Febr. schulde ich wohl zu lange die Antwort. Sie berichten mir Ihre Freuden und Leiden mit der Gemeinde; überall unter den(!) Weitzen(!) Unkraut. Auch ich habe so Vieles schon gesäubert; jene danken mir, die ich zur Ordnung genöthiget. Manches muß ich aber auch überdulden, bis der liebe Gott exequirt, was unserer Gewalt wild erwachsen ist. Würden die Priester nur alle zur Zeit reden, Ernst und Consequenz beweisen, die Aergernisse würden nur selten.

Die liebe Filoteja ist nun zur Welt gekommen; etwas klein gedruckt, aber prachtvoll ausgestattet. Die Gratzter Buchhändler können die Auflage nicht genug loben; welche Aufnahme solche im Publikum findet, ist erst zu erwarten. Utinam ad majorem Dei gloriam animarumque salutem! Nun besitzen wir der Ascetik auch in unserer Sprache zu Genüge. In Gratz wird eben auch der Monath Mariä in slow. Sprache gedruckt. Herr Leon überschickte mir 50 Exempl. halb steif, halb broschirt, mit der Bemerkung, die Rechnung und Verrechnung sey mit Einem an Sie abgegangen. Da diese Exemplare zweifelsohne zu Ihrem Honorar gehören, so übersende ich Ihnen 25. Stücke sogleich, mit der Bitte, was ich mit den übrigen thun solle, mir zu schreiben. Ich habe bereits in der Umgegend einige verkauft, und werde vielleicht noch andere an Mann bringen, obgleich der Preis für ein Volksbuch zu hoch ist. Ich werde Ihnen das Geld samt übrigen Exemplaren übersenden; wohin?

Herr Leon hat mich in der Mitte März besucht. Er nimmt Herrn Zisaj recht gerne auf; Sie wollen ihm denselben nur zuschicken. — Wie Ihre Philothea geht auch mein Blashe nur langsam vorwärts. Die Erkrankung des Herrn Murko, der mir die Correctur besorgt, hat den Druck gewaltsam verhindert. Vor Pfingsten wird dieser schwerlich die Preße verlassen. Die ganze Auflage 4000 stark wird über 1100 fl CM. kosten.

Ich grüße Ihre liebe(n) Nachbarn Sdoufhek und Petschounik. Letzterer soll den Artikel über gemischte Ehen gut einstudieren.

Nun, Gott empfohlen von

Ihrem aufrichtigen Freunde

Saldenhofen am 1. April 1842.

Slomfchek m. p.

Opombe k 19. pismu: „Der Monat Mariä“ je Trstenjakov molitvenik „Mesec Marije“, ki je 1842 izšel v Gradcu. — Cizej, ki ga je bil Leon pripravljen sprejeti — pač na stanovanje —, je isti, ki ga omenja pismo 15. L. 1842. je mogoče že biti filozof 1. leta, ali po sedanjem računu sedmošolec. — Zdolšek Andrej je bil od 23. apr. 1841 župnik na Vranskem, kjer je umrl 17. febr. 1854. — Kosar je priobčil (o. c. 50) iz pisma dva odlomka: „Sie berichten . . . nur selten“ in odstavek o „Blažetu“, oba netočno, deloma po svoje izpremenjeno.

20.

Verehrtester Herr Stojan!
Liebster Freund!

Auf das geschätzte Schreiben von 5. July l. J. meine spätte (!) Antwort, zum Beweise, wie gerne ich Ihre Briefe lese, so sehr mir solche innerlich schaden. — Sie werden stutzen — so ist es. Ich leide nur zu sehr an Ehrsucht — Sie haben den Fehler Sich zu verkleinern — Mich zu erhöhen — meiner Sucht zu schmeicheln — Sakaj tako! — Ihr Project zu einem vollständigen slow. Gebeth-buche ist eben so schön — als erwünscht; pa meni kaj takiga ni dano — fim preflab — presanikarn — samud(en).

Seit Ihrem letzten Schreiben viele Aenderung — unser liebevoller Oberhirt in der Ewigk(e)it. Demnach ist von der Besetzung jener Stelle bis zur Ankunft eines neuen Cels(iss)imus keine Rede — aber auch in meiner Beziehung viel Uibertriebenes — Unwahres. — Allgemein ist die Nachricht — P. T. Franz Kutnar, ein Unterkreiner, gewes. Hofkaplan des weiland apost. Augustin Gruber werde unser Oberhirt. Lasset uns bis zur Gewißheit bethen um eine glückliche Wahl.

Oberburg ist von Seite der F. B. Bisthumsadministration dem Pfr. Bruner bemeint. Ob der hohe Patron sein Fiat beisetzt?

Ich habe vor, einen Verein zur Herausgabe guter slow. Bücher in Vorschlag zu brin(gen)²⁰⁾ und werde zu seiner Zeit Si(e)²⁰⁾ ins Mitleid ziehen, insoferne Sie meiner Meinung seyn werden.

Indessen Vale — faveque

Saldenhofen am 25. 9^{ber} 843.

Tuo

Antonio m. p.

Opombe k 20. pismu: Izpraznjeno mesto je pač stolni kanonikat pri Sv. Andražu. Dne 23. aprila 1843 je namreč stolni kanonik Sigismund Juvančič nastopil nadžupnijo v Laškem in tako je njegovo mesto v stolnem kapitolu ostalo prazno. Še istega leta dne 28. sept. je umrl škof Ignac Zimmermann. Dne 23. nov. je bil v Solnogradu imenovan za lavant. škofa Franc Ksav. Kutnar, česar pa Slomšek 25. nov., ko je pisal to pismo, še ni mogel vedeti. Uresničila pa se je njegova domneva, kdo bo novi škof. Dne 6. maja 1844 je zarustil lavantinski kanonikat tudi dr. Simon Ladinik in odšel za gubernijalnega svetnika v Ljubljano. Tako sta bila pri Sv. Andražu dva kanonikata prazna; na eno mesto je bil 1. okt. 1844 imenovan Slomšek, na drugo pa 20. okt. i. l. Val. Wiery, poznejši krški škof. — Brunner Franc je res dobil gornjegrajsko župnijo, ki jo je vodil od 30. jan. 1844 do 25. jul. 1855, ko je po tal nadžupnik in dekan v Starem trgu, kjer je umrl 7. jun 1879. Več o njem gl. Orožen II., str. 50 in Jazbec A. v Cerkv. prilogi Slov. Gosp. 1879.

21.

Lieber Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Im Anschluße das von mir oberflächlich durchgesehene Manuskript. In Gram. Hinsicht habe ich den Local i statt u gesetzt, ihn vom Dativ zu unter-

²⁰⁾ Pri odpiranju pisma ob robu odtrgano.

scheiden. In Ortograph. Beziehu(n)g habe ich mehrere lj in l verwandelt, besonders wo die Aussprache durch Ihr zu häufiges lj schwer gemacht wird; — vor e u. i solle man lj. nie gebrauchen.

Warum Sie bei der Pafsion vom Laibacher abgegangen — ? Sie werden ein besseres Original gehabt haben. — Die ganze Revision geschah im größten Gedränge der Zeit. —

Eben komme ich von der großartigen Secundizfeyer aus Gratz; Etwas davon für Sie im Anschluße. %.

Haben Sie die Güte Angeschloßenes % an das Decanat Fraßlau baldmöglichst zu befördern.

Mit Liebe

Ihr

Freund

Am 17. Ap. 844.

Slomschek m. p.

O p o m b e k 21. pismu: Gre za rokopis Stojanove izdaje evangelijev, ki je izšla l. 1845. — „Sekundizfeyer“ v Gradcu je bila zlata maša sekovskega škofa Romana Sebastijana Zängerleja 14. apr. 1844. — Kosar citira stavek o tej „Sekundizfeier“, vendar ga pomotoma pripisuje naslednjemu pismu (o. c. 51).

22.

Verehrtester Herr Stojan!

Geliebter Freund!

Gerecht ist Ihre Klage über den schwer ersetzlichen Verlust unser(e)s Peuz — eines Priesters nach dem Herzen Gottes. Ecce, quomodo moritur justus — wir Armen bleiben noch, um Zeit zur Busse zu haben. — Er war für den Himmel reif — und empfieng den Groschen, den wir erst verdienen sollen. Solche Priester verlihren (!) — thut der Diözese wehe; — Es ist Gottes Wille; — möge sein unermüdeten Geist unsere Jugend beseelen. Sahvalim, de fo mi tak hitro shaloft pifali; bom faj [pod] pomnil fvojiga sveftiga uzhenza. Naj pozhiva v' miru. Amen! —

Im Anschluße erhalten Sie 6 Pastoral-Schreiben unseres liebenswürdigsten Oberhirten, ki se toljko radi — ino pa prav po domazhe pogovarjajo — sa sve-lizhanje nafhiv ljubih Slovenzov.

Hochselber sind dermahlen in Wien, komen (!) gegen 5. Mai nach Haus und gedenken nach Frohnleichnahm die Visitationen zu beginnen, und zwar zuerst in Saldenhofen, wo auch die Kuratie Kirche St. Primus consecrirt wird. Naj pridejo tiftokrat k nam; ne bom (!) jim shal.

Domherr Ladinig ist Gubernial Rath in Laibach geworden; mene vabijo de bi v' fhkofijo; pa [fhe] se teshko teshko pripravim; — ne vem kam s' svojo boleno teto Marjeto ino pa s' 88 let starim dedezam. — Kakor Bog hozhe; — de bi le Nja fveto voljo prav saftopill

Sie werden das revidirte Manuscript bereits durch Herrn Geiger erhalten haben. Ich habe nur einige Gram. Aenderungen gemacht; als z. B. den Local bei den Beiwörtern nicht imu sonder(n) im. Ich stimme für apoftolfsko u.

rasfveti — kann mich aber mit Ihrem zu häufigen Ij nicht befreunden — besonders vor i u. e nicht; — weil man solches nicht braucht. — Beenden Sie nur die Arbeit; — es wird ein brauchbares Werk, obgleich wir schon Evangelien-Uebersetzungen viel zu viel haben.

Sollten Sie noch mehr Pastor. Schreiben wünschen, verwenden Sie sich privatim an Herr(n) Dompropst; denn slowenisch(e) dürften noch zu haben seyn.

Herzerhebend war die Solemnitaet in Gratz; die Beschreibung lesen Sie in der Gratzter Zeitung; — noch besser in dem Gedenkbuche, das bald darüber erscheinen wird. Aller Augen waren auf den Cardinal F. E. Bischof Herzog von Krumau gerichtet. Die Lavanter bedankten uns, für die so schnelle und väterliche Besorgung — für unsern Oberhirten; und die Deputation — bestehend aus P. T. Herrn Dompropsten — Dechant Koren, Schuscha, Slomsch(ek), Pfarrer Breschan, Novak, P eterschnig — wurde sehr gnädig aufgenommen. Die Lavanter Gäste wurden im Priesterhause sehr gastfreundlich bewirtheet. Aber auch diese Jubelfeyer forderte ein Opfer; Es starb am nehmlichen (!) Morgen Solak, einer der bravsten Priester, Beichtvater bei den barmherzigen Schwestern zu Gratz. — So macht der Todt Lücken in unsrer Reihe — uns mahnend — enger an einander zu schließen (!); darum Bog Jih ovarji sdra vih ino vefelih

Vafhimu

prijatlu

Saldenhofen am 23/4. 1844.

Slomfhek m. p. Antonu.

O p o m b e k 22. pismu: Gregor P e v i c je bil župnik pri Novi Štifi ter je umrl 15. aprila 1844. Njegov življenjepis je objavil Jož. Virk v Drobtinica h 1847, str. 97—105. — „Dedec“ je bil Gregor Zorko, oče Sl. matere. Umrl je v Vuzenici 29. sept. 1844. Teta Marjeta je bila očetova sestra in je po odhodu Sl. k Sv. Andražu ostala še v Vuzenici, umrla pa ni tu, ker je ni v vuz. mrt. knjigi. — O Ladiniku Simonu gl. Orožen I., str. XX—XXI. — Člani lav. deputacije, ki se je v Gradcu poklonila kardinalu — nadškofu Schwarzenbergu: stolni prošt je bil takrat Fridrich Franc (gl. Orožen I, str. XIX. Kovačič, Zg. Lav. škof. str. 432), dekan Koren Tomaž je bil v Starem trgu (župnik od 1. dec. 1833, dekan od 1. okt. 1841), pod škofom Slomšekom je 27. febr. 1847 postal častni kanonik ter je umrl 4. apr. 1855; njegovo življenje je opisal Slomšek sam v Drobtinica h 1856, str. 87—108. Žuža (Schuscha) Anton je bil od 1839 do 1846 dekan in mestni župnik v Slov. Bistrici, umrl je kot častni kanonik in nadžupnik v Laškem 18. jan. 1884 (o njem gl. Orožen, Dekanat Tüffer 146). Brežan Tomaž je bil takrat župnik pri Sv. Ilju pri Turjaku. Novak Vinko je bil od 1842 župnik na Gor. Polskavi, od 1845 do smrti 8. marca 1869 pa na Sp. Polskavi. P l e t e r š n i k Jakob je bil 1839—1850 kurat v Studenicah, potem pa župnik v Kostrivnici, kjer je umrl 8. nov. 1856. S o l a k Franc je bil r. pri Sv. Lenartu v Sl. gor. 13. avg. 1811. Od 1842 je bil kapelan pri Sv. Jakobu v Sl. gor., ob novem letu 1844 so ga predstavili kot 2. provizoričnega beneficijata v splošno bolnico v Gradcu, kjer je umrl že 14. aprila 1844. — Kosar je priobčil nemški del 1. odstavka ter odstavek o kanoniku Ladiniku, okrajšano in v nemškem prevodu (o. c. 51).

23.

Wohlerwürdiger Herr!

Lieber Stojan!

Eben wollte ich Ihnen im Betreff Ihrer anempfohlenen Rentmeister Candidaten schreiben, als sich Herr Lichtenegger persönlich vorstellte; nur Schade,

daß er eben auf die Temporal. Installations Comission antraff (!). Die Stimmung ist für ihn; hoffentlich wird auch seine Persönlichkeit einen guten Eindruck machen; an einem gewissen Schildenfeld dürfte er einen starken Nebenbuhler haben. Šhkoda, de kakih 5 let ftarej ni. — Videbimus.

Die erwähnte Zeitschrift von Mainz, worin ein Project für den Kirchengesang von Ihnen angelobt wird, besitze ich nicht; wünsche aber jene Ansicht zu beurtheilen. — Lehko, de bi fe kaj ftorilo; naj mi svesek pohlejo.

Warum sollte Petschounik so sehr zagen? — Je heißer der Kampf, desto schöner der Sieg. Mein guter Andreas wird doch vor dem Kreuze nicht fliehen — einem Miethling gleich, der den Wolf kommen sieht — und fliehet. Patientia veftra possidebitis animas veftras. Kommt nur ein Mal zum meinen Oberhirten; Ihr Traurende (!) sollet getröstet werden.

Am 16. k. M. ist in Saldenhofen Visitation und Firmung, am 18. zu St. Primus Kirchenconsecration. Alle Pfarrs- und Kuratie-Stationen werden besucht, und für das Decanat Saldenhofen eine ganze Woche verwendet. Die Decanate Gonobitz und Feistritz werden noch in diesem Jahre — wahrscheinlich nach dem Großfrauentage visitirt.

Ich bin theils in St. Andrä, theils in Saldenhofen; daher sehr getheilt. — Nun s' Bogam! Gedenken Sie Ihres Freundes

St. Andreä am 30. Mai 844.

Slomschek m. p.

Opombe k 23. pismu: Novi škof Franc Ksav. Kutnar je bil umeščen 19. marca 1844. V fevdalni dobi je posebna komisija novega zemljiškega gospoda posebej vpeljala v njegovo posest ter so mu podložniki zaprisegli zvestobo. — „Rentmeister“ je bil računovodja škofijskih posestev. — V pismu omenjeno Pečovnikovo „obupavanje“ se ho pač nanašalo na kake težave z župljani, najbrž radi ondotne tovarne. — Kosar citira odstavek o Pečovniku, pa ga je pomotoma vstavil v prejšnje pismo (o. c. 51).

24.

Verehrtester Herr!

Preljubi moj Stojan!

Meinen Dank für Ihre Theilnahme an meinem Geschicke; — lieber wäre mir Ihr Fürgebeth — worauf ich vertraue — daß mein Ruf von Gott kämme (!) — zu Gott führe! Ich bin theils in Saldenhofen — theils in St. Andreä — überall nur halb.

Mich würde es wohl herzlich freuen, Sie in Saldenhofen zu sehen; — noch mehr unsern gnädigsten Fürstbischof Sie kennen zu lernen — von dem wir schon öfter sprachen. Die Visitation von Saldenhofner Decanate begint (!) am 15. Ankunft in Saldenhofen — am 16. Firmung — am 17. Schulvisit. daselbst, Abends nach St. Primon; am 18. Kirchenconsecration — Abends nach St. Anton; dort am 19. Fir(mun)g, abends nach Reifnig, am 20. dort Firm(un)g, am 21. in Wuchern Visitation, abends nach Saldenhofen, am 22. nach Trofin, abends nach St. Andreä. Die Decanate Gonobitz und Feistritz werden nach der

Ordination in August oder Sep(tem)b(e)r visitirt. Sie würden am besten thun am Sonntage bis zum Breshan — am Montage auf Mittag nach Saldenhofen über Unterdrauburg zu kommen — dann am Dienstag auf St. Primon zur Consecration.²¹⁾

Ihre Skrupeln (gramatice(s)) bei Abfassung des Evangeliums sind zu übertrieben. Meine Andeutungen sind nur aus meiner Prax — sollen Ihnen aber keine Fesseln seyn! Ein schlechter Litterat, der immer auf Gram. Regeln sieht — ohne den Wohl laut der Aussprache zu berücksichtigen. Ob Sie im Local u oder i brauchen ist gleich; — nur solle i vorherrschen (!) — wo es den Dativ unterscheidet; in zweifelhaften Fällen entscheidet immer der Wohl laut. Übrigens — nolli jurare in verba magistri. Das Manuscript vom Lavanter Ordinarate approbiren lassen — verzögert das Erscheinen; macht doppelte Einlagen — u. nützt nichts; — ohnehin muß es approbirt werden, wo es gedruckt wird.

Die Ihnen übermittelten Hirtenbriefe kosten Nichts — als für den guten Hirten um Weisheit und Staerke von Oben bethen.

Herrn Pickel meinen herzlichen Gruß.

Sdaj pa Vaf Bog ohrani sdravih ino vefelih

Vahimu

prijatlu

Saldenhofen am 8. Juny 844.

Slomfhek m. p. Antonu.

O p o m b e k 24. pismu: Začetek pisma se gotovo nanaša na Slomšekovo prošnjo za kanonikat. Kot škofijski šolski nadzornik in vuzeniški župnik je moral biti sedaj v Vuzenici, sedaj pri Sv. Andražu. — O Brežanu gl. opombe k 22. pismu. — Pikel Mihael je bil takrat še kapelan v Braslovčah, v oktobru i. l. je prišel za spirituala v Celovec. Umril je kot stolni prošt lavantinski v Mariboru 25. jan. 1867. Gl. Kovačič, Zgodovina Lav. škofije 433. — Kosar je priobčil prvi in predzadnji odstavek, temu pa iz svojega dodal: „Gott mit Ihnen!“ (o. c. 51).

25.

Hochwürdiger!
Verehrtester Freund!

Auf Ihr liebes Pastoralschreiben vom 2. d. M. kann ich nur mit schuldiger Liebe antworten, um Ihnen zu danken, de fta se s' g. Andrejam toliko ponishala nesnan kraj — Vosenizo faj enkrat objiskat'. Nur muß ich aufrichtig bemerken, daß jenes von Euch ausgesprochene Lob zu übertrieben. Prevelike hvale se je varvati!

Wie geneigt Ihnen unser gute Celsissimus sey — ein Beweis, daß mich Hochselber aufforderten, Ihnen zu schreiben, Sie möchten um ----- compe-

²¹⁾ Tu sledita dve vrsti, v katerih je čez prvotno latinsko besedilo bil napisan pozneje nemški stavek, a je oboje nečitljivo.

tiren, er gebe es Ihnen gleich²²⁾; worauf ich entgegnete, daß Stojan in einen größeren Wirkungskreis²³⁾ zu wünschen — Ali Vam Vosenica ne dopade?²³⁾ Für den althehrwürdigen Pečovnik wäre - - - - -²⁴⁾ angemessen — und so ihr abermals - - - - -²⁵⁾. Kar miflita - - - - -²⁵⁾! —

Sed haec sub rosa — inter nos!!!

Der gute Kefhe wird von einem bösen Weibe unaufhörlich geklagt — und fast alle Stellen von einem Winkelschreiber in dieser Beziehung geplagt. So muß es unter Rosen immer Dörner [k?] geben, die uns stechen — wenn, wir jene beriechen. Wenn nur wir Priester nicht solche selbst säen — nicht das Unkraut selbst pflegen möchten, wie es leider in den im Cillier-Kreise üblichen Beichtconcursen gebräuchlich, — über die unser gnädigste Fürst sehr aufgebracht — solche mit nächsten abstellen wird, wie auch Manches — Heilsame anordnen, Gott gebe demselben nur Gesundheit und ausdauernde Kraft.

Um Ihnen für das neue Evangelium Lieder anzugeben — bin ich eben in der mißlichsten Lage. Meine Bibliothek ist noch in Kisten theils zu Saldenhofen theils hier; — ich kann nur mit Mühe etwas finden; — solche abzuschreiben wäre für mich dermalen keine Zeit. Nach meiner Ansicht wollen Sie folgende einreihen:

I. Meßlieder: V' prahu — Hier liegt vor deiner Majest.

Pred tebo mi klezhimo u. noch eine 3te allg. Uibliche.

II. Segen Lieder. [Sveto] ¹Molimo te —, Sveto — Oja vfmileni Je(su)l.

Pred tvojmimi nogami — ²Niško fe — ³Vli ponishno — u. s. w. die mehr üblichen.

III. Predigt u. Christ. Lieder. V' ozheta — noch ein zweites Vater Unser mit Ave Maria — Srezhen — frezhen etc.

IV. Zur Wandlung: Sdaj bomo videli etc. und noch ein zweites —

V. Auf die verschiedenen Feste: Advent: Poflan je Angel — Maria Bod zhefhena — Rofite ga — Weihnachten: Eno dete je rojeno. — Ta dan je vfiga vefelja — und noch ein Hirtenlied. — Noviga leta — Irgend ein passendes. Fastenlieder: Isvelizhar daj sapeti — Premihluj o zhlovek grehni — V' verti tam na Oljfski gori — Grablieder — aus Ihrem Objfsk. bosh. groba. Poglej Pravizhniga²⁶⁾. Angelfki kori — Sedem Befedi Jesufovih na krishi — Osterlieder: Jesuf je od smerti vftal — Poglejte dushe grob odpert — oder dergleichen. Für die Bittwoche Pefm na iv. Marka — Für Himmelf. Kristi — Für Pfingsten: Pridi iv. Duh — Für Frohnleichnam: Pange lingua lateinisch

²²⁾ Od besedice „um“ naprej je prvotno besedilo prepisano z novim, nečitljivim; ime kraja se ne da razbrati, morda je bilo Unterdrauburg. Najbrž je ponujal Stojanu Vuzenico, Pečovniku pa Dravograd.

²³⁾ „Größeren Wirkungskreis“, oziroma „Vosenica ne dopade“ prepisano z novim besedilom, ki je nečitljivo.

²⁴⁾ Prepisano z novim, nečitljivim besedilom; morda prvotno Unterdrauburg.

²⁵⁾ Po ena beseda nanovo prepisana in nečitljiva.

²⁶⁾ „Poglej Pravizhniga“ napisano nad „Objfsk. bosh.“

— und in der besten Uibersetzung, die Sie kennen; dann Sacris solem — und Lauda Sion — nur übersetzt. — Für Marienfeste: Tavshenkrat bodi zhefhena — für Groß- u. Kleinfrauentag — die bestbekannten. Kirchweihsonntag (!) — das bestbekannte. — Für Allers. Für Armenseelen — Zhlovek sdrami — Strafhni dan —. Ein Grablied — das Te Deum: Tebe Bog mi hvalimo — und vielleicht dergleichen.

Diese Materialien werden Sie finden: im alten Evangelium vom (!) Cilli: — in Jacomini Molutuize — in Ihrem Vlakdan'i kruh — in meinem Nauki ino Molutuize sa dekleta, — sa fante — in Sabukofhek Vertnar fveti — auch in Blash Potozhnik; — auch kann ich Ihnen eine [Sa] geschriebene Sammlung (!) Kirchenlieder samt den benannten (!) Büchern senden, wenn Sie solche nicht besitzen. Soweit mein Plan, mit dem, daß diese Kirchenlieder auch abgesondert [un?] verkauft werden könnten und sollten, wenn die Sammlung genug zahlreich würde.

Am 15. reiset unser Celsissimus nach Klagenfurt zu den Prüfungen, wo die Ordines minores ertheilt werden. Am 25 ist die Ordination des Subdiaconats — am 28. Diaconats, am 1. Aug. des Presbyt(erat)s. Am 4. Aug. begint (!) die Visitat. Reise wo abend zu Weitenstein übernachtet wird. Am 27. Aug. solle die Visitation für dieses Jahr beendet werden.

S^{ne} Majestät reisen am 15. Aug. nach Triest²⁷⁾, und sollen am 20. Aug. zu Cilli übernachten.

Ich habe vor am 6. Aug. der Präparanden Prüfung in Cilli, beizuwohnen; vielleicht könnten (!) wir uns sehen!

Sdaj Vaf pa Bog ohrani sdrave ino vefele

Vafhimu

St. Andreä am 13. July 844.

prijatlu

Slomfchek m. p. Antonu.

An die Stelle des unvergeßlichen Pevez ist der ebenso frome (!) Dornik — nach Monsberg Woch Balth. ernant (!). Der vortrefliche (!) Lichteneger konte (!) nur ob seiner Jugend nicht Rentmeister werden; — es wurde ihm der vom F. B. Roman empfohlene Protman vorgezogen.

Opombe k 25. pismu: Keše Janez je bil takrat še kapelan v Žalcu. Dne 11. sept. 1844 je postal župnik pri Sv. Ilju pri Velenju in je ostal tu do 27. aprila 1850, *ko je prišel za župnika v Slomšekovo rojstno župnijo — na Ponikvo. Umril je v Begunjah na Kranjskem 22. maja 1866. Gl. Orožen, V, 353. — Dornik Gašpar je postal župnik pri Novi Štifti nad Gornjim gradom 10. sept. 1844. L. 1881. je stopil v pokoj in umrl v Stari Loki 29. okt. 1884. Drugo o njem gl. Orožen, Dekanat Oberburg, 82. — Voh Baltazar je bil rojen pri Sv. Ilju pri Velenju dne 1. jan. 1813, posv. 4. avg. 1835 kot tretjeletnik. L. 1836. je stopil v službo kot kapelan v Črešnjevcu, odkoder je 1837 prišel za kapelana v Majšperg. Tu je marca 1844 postal provizor, potem pa avgusta i. l. župnik. Umril je za legarjem 4. jan. 1846, star šele 33 let. — Pod „stari celjskim evangelijem“ bo pač umeti izdajo iz l. 1822., in sicer sta izšli to leto dve izdaji. Od Slomškega nasvetovane pesmi za advent, Božič in Veliko noč so že v tej zbirki, velikonočna ima tudi tu kakor v Stojanovi izdaji stari odpevek Kyrie eleison.

²⁷⁾ Pod datumom in besedico „nach“ nekaj prečrtano, pa nečitljivo.

(Dodatek, oziroma konec k nekemu pismu, katerega začetek se je izgubil.)

#

..... Theilen zu voluminös-somit zu groß im Preise, und eben daher bei dem Volke zu wenig Eingang finden werde. Haben Sie daher die Liebe früher mit Herrn Geiger genau den Preis zu bestimmen; könnte (!) er es nicht höchstens um 1 fl CM geben, so lassen Sie lieber den Kreuzweg, Katechismus, und die Lieder aus; oder drucken es abgesondert. Sollte es hier censurirt werden, so lassen Sie es nach der Vollendung ganz einbinden; ich kann das Abgängige bei der Censur revidiren, indem ich im Voraus versichert bin — Nichts Wesentliches ändern zu müssen.

Ich habe unsern guten Pikel bereits besucht. Er machte den besten Eindruck bei den Klagenfurtern, und wird, wie wir erwarten, Vieles wirken. Am 3. k. M. erwarten wir ihn in St. Andreä.

Nun ist der Concurs zu Zilli aufgehoben; alle Diözesanen müssen nach St. Andreä zur Prüfung. Die Examinatoren sind P. T. Herr Domprobst Fridrich aus der Moral — H. Domherr Albrecht aus der Dogmatik; — Slomshek aus der Pastoral — Dr. Wiery aus dem Jus canonicum.

Unser gute Oberhirt leiden noch fortwährend an einem Halsübel, und haben seit 4. 8^{ber} völlig die Stimme verlohren (!). Wir befürchten schlimme Folgen. Dolga boles(e)n — gotova smert. Naj molijo, daß uns der liebe Gott den guten Herrn schenke, der so viele schöne Pläne zum Emporblühen unserer Diözese in peto hat. Einer davon wird bald den Anfang nehmen, mit den jährlichen Elaboraten von jungen Geistlichen unter 10 Jahren in der Seelsorge, welche Elaborate dann von ältern Seelsorgern superarbitrirt werden.

Was hört man von der Angelegenheit des H. Kintschitsch? Sein Benehmen ist — obgleich nicht ganz — doch besser hier beurtheilt worden, als von den meisten Mitbrüdern des Zillier Kreises.

Sdaj pa frezhno! Naj posdravijo nashiga g. Andreja Prebolfkiga.

Vafh

Am 10. 9ber 844.

Anton m. p.

O p o m b e k 26. pismu: Glede Pikla gl. op. k 24. pismu. — Ukinjeni konkurz v Celju je bil župnijski izpit. Menda še iz časov patrijarhata so duhovniki celjskega okrožja delali ta izpit v Celju, kjer je bil zadnja stoletja sedež arhidijakona. Nedvomno na pobudo Slomshekovo je škof Franc Ksav. Kutnar odredil, da se ta izpit vrši na sedežu škofije, da se je tako škof mogel osebno prepričati o kvalifikaciji kandidatov. Izdelovanje elaboratov je tudi Slomshek sugeriral škofu in slično druge „velike načrte“. — Bolezni škofova je bila sušica v grlu, na kateri boleznini je škof Kutnar tudi kmalu umrl. — Kinčič Janez je bil rojen v Rajhenburgu 21. maja 1813, posv. 1. avg. 1839 kot tretjeletnik. Kot kapelan je imel veliko štacij: 1840—1842 v Žalcu, 1842—1843 v Ljubnem, 1843—1845 pri Sv. Hemi, 1845—1846 v Dramljah, 1846—1847 na Gornji Polskavi, 1847—1849 v Starem trgu pri Slovenjgradcu, 1849—1852 na Planini. L. 1853. je postal župnik pri Sv. Antonu na Pohorju, 1861 je prišel

za kurata k Sv. Jerneju pri Konjicah, 1869 je postal župnik v Tinjah, a je že 9. avg. 1870 stopil v pokoj in umrl v Konjicah 23. jan. 1886. — Kosar je priobčil odstavek o škofovi boleznih (o. c. 60—61).

27.

Hochwürdiger, Verehrter
Freund!

Ihre Evangelien-Ausgabe erhielt gestern die Approbation, wird aber auch vom Laib. Ord. zensurirt werden müssen, wenn das Werk in Laibach gedruckt werden sollte.

Ich habe dem Inhalte nach Nichts geändert; bei der Form Manches nach meiner Ansicht abgefeilt. Die Krainer haben die Apostrofen —' bei k-v-s ganz kassirt; sollten wir nicht billig das Gleiche thun?! Wir würden an Einfachheit gewinnen, und Nichts verlihren (!). — Quid Tu dicis? — Mit Defetere sapovedi boshje — kann ich mich nicht befreunden; defeteri heißt zehnerley, und scheint nicht daher zu passen. Auch hätte ich die ältere Form: Jes sim Gospod tvoj Bog — Ne smešh boshjiga imena po ne pridnim imenovati — Spomni se, de bosh prasnike povvezhoval etc — lieber; — das Volk hängt daran; — indessen sind dieß Nebensachen. Die 2te Form der 10 G. G. finde ich überflüssig — vielleicht beirrend; darum erscheinen solche ausgestrichen. Was ich in Ihrem sonst eben so verständlichen als angenehmen Schreibsysteme geändert wünsche — ist der zu häufige Gebrauch der Beistriche, deren Sie sich in einem Satze, wenn ein Infinitiv folgt, ohne Noth bedienen. Auch das j vor i u. e solle in pract. Schriften ganz wegbleiben; darum Zeli besser als Zelji.

Bei Ihren Uibersetzungen scheinen Sie mir viel zu scrupulos — daher zu wörtlich; die Folge davon sind die vielen Abstracta — oft zwey -- drey Hauptwörter — neu gemacht — oder ungewöhnlich; bei Volksschriften nicht anwendbar, darum manche Sätze etwas zu hart und unverständlich. Dieß ist der Fall in der Filoteja einst²⁸⁾ und in dem Katechismus jetzt; doch nur Einzelnes — das Ganze brav u. brauchbar.

Unter den Liedern sind Manche wohl wässerig, z. B. Peta boshizhna — Tretja velikonozhna. Indessen mag die Aufnahme die schöne Arie, oder der allgemeine Gebrauch rechtfertigen.

Beim Katechismus fand ich zwey Begrifs (!) Benennungen zu ändern: Gnada scheint mir gratia justificans nicht genug; v' gnadi so tudi greihniki; pa v povvezhujozhi gnadi boshji mora biti, kdor hozhe sa svelizhanje kaj dobriga ftorit. etc. sadoftiti ist zu perfectiv; für das satisfacere bei der Busse; sadoftiti noben zhlovek ne more; wohl aber sadoftvati. Es wäre zu wünschen, daß Sie alle Arien für die Lieder sammeln, durch Herrn Kopel gehörig auf Orgel setzen, und ein Exemplar für Praeparandie auf Zilli besorgen ließen. Ergo fac!

²⁸⁾ L einst

Ich kann Ihnen für den großen Theil die Arien mittheilen. So würde das Werk gemeinnützig.

Nach dem neuen Jahre werde ich den Verein zur Herausgabe guter Bücher in förmlichen Antrag bringen, nachdem sogar die Kr. Novitze darnach seufzen. Gott leite — und helfe uns. Noch mehr wünsche ich das Entstehen einer slow. Filoteja — wie jene viel gelesene Zeitschrift von Würzburg. Wir hätten so viele Materialien dafür.

Wollten Sie nicht für die gemüthl. von Ihnen belobten Kath. Tyroller Blätter durch mich oder Dr. Wiery Beyträge liefern? — Der Redacteur sucht und bittet. Ergo fac!

Unser gnädigste Fürstbischof befinden sich besser und lassen Sie schön grüßen. — Winke solle man immer verstehen — und dem allgemeinen Besten die Privatinteressen bereitwillig zum Opfer bringen. So viel für die Zukunft.

Sdaj pa s' Bogam! .

Vafh

St. Andreä am 19. 10^{ber} 844.

Anton m. p.

O p o m b e k 27. pismu: „Kr. Novitze . . . seufzen . . .“ Slomšek misli nedvomno na članek dr. J. P. Jordana, ki so ga posnele „Novice“ iz 1. zv. „Jahrbücher f. slaw. Literatur, Kunst u. Wissenschaft“ 1844 v 22. in 23. št. (str. 87 in 91 — 92). Uredništvo je Jordanovim izvajanjem kajpada pritrdilo in zadevo, snovanje društev za izdajanje dobrih knjig, priporočilo. Slomšek je to potrdilo v njegovem naklepu, ki mu ga je pa podrla vlada. — Migljaj ob koncu pisma je dobil konkretno obliko spomladi l. 1846., ko je Stojan na prigovarjanje Slomšekovo prosil za izpraznjeno braslovško župnijo in jo tudi dobil. — Kosar je priobčil mesta o arijah, o društvu za izdajanje knjig in končna dva stavka (o. c. 61).

28.

Preljubi moj Mihael!

Verehrtester Freund!

Ich beeile mich Ihnen das schöne Bild $\frac{1}{2}$. gezeichnet von Ihrem Meßner Župan, rückzusenden, damit es seiner ferneren Bestimmung zugeführt werde. Ich habe es S^{er} Fürstbischöflichen Gnaden und den übrigen Domherrn gezeigt. Alle haben ein Wohlgefallen an dem Entwurfe und an der Ausführung. Meine Wünsche sind: daß der h. Geist etwas tiefer gestellt, und Gott-Vater in der Höhe mit ausgespannten Armen angebracht würde, um das Bild der allerh. Dreifaltigkeit zu versinnbilden. Hoffentlich wird der Graveur die Gesichter mehr proportioniren, wobey noch eine Vervollkommnung wohl zu wünschen ist. Uibrigens wird das Bild eine große Zierde des Evangeliums; Herr Geiger soll es nur ausführen lassen.

Pokaj mi pa niste povedali, de imate tak prebrisaniga samouka! Ali ima Ignac Župan veselje jiti v nauk, dobi od mene vflako leto svojiga nauka 20 fl frebra sa vsakdanje potrebe, de se bo izučil; takiga delarja potrebujemo;

tudi jaz mu bom kaj za našo družbo izdelati poslal. Naj govoriyo s' njim, pa mi naj pišejo.

Kakor videm, fte se vi pisaje celo poilirili? Jaz še omahujem, ter ne vem, česar bi se lotil; pa vendar mislim prvo leto naše družbe po ftarim pisati, dokler fe v šolah pisarija ne preoberne.

Ako mi kaj rajniga imenitniga pastirja g. Frička popišejo²⁹⁾, veselilo me bo; veliko lepiga mi je Plešnikova mati pripovedvala. Tudi od rajniga Muhovica, ki sim jih še poznal, ino z njim snan bil. Mnogo lepiga bom tudi jaz od rajniga Zagajšeka Kalobškiga nekadajnega fajmoštra povedal. Če Bog da, bomo vsako leto za Novo Leto spisali Bukve (nach dem Muster von Ignaz Jaksch Jahrbuch für Lehrer und Erzieher, Prag) sa — ino po potrebi izkojenja našiga ljudstva.

Moj svon je prečrepast, de bi novim pevcam služil; po mojih mislih za Ljublanske novice clo ne sodi, ki se le s kmetvanjem pečati imajo. Dr. Blaivais mi je sam pisal, naj mu kaj sa Novice pošlem; pa ne vem, kaj, ino tudi domisliti kaj noviga si ne utegnem, ker nisim več kmet.

Gospodu Jugu iz serca želim; pa bo srotej še moral poterpeti, naj stareji odrinejo, ki tudi odrešenja čakajo. Verhovšeka še nisim med prošnikami bral.

Viže za njih evang. pesme Vam bom po priliki poslal; saj se ne mudi, de bi po pošti preveliko plačovali. Tudi tehant Koren [sh] želijo viže pešmfvfakdanjiga kruha. — Moj Bog! Koljko gerdiga je iz vaše doline od nekaterih duhovnikov slišati! Govori se, de ljudje mislijo, kakor bi duhovniki skrivaj [ozh] oženjeni bili?! -- Vi bi radi izvratenimu Smolnikarju v Ameriko pisali — (terdovraten je, molijmo za-nj) naj raj svojim sosedam pišejo, jih prosijo — posvarijo; ino če ne pomaga, viši pastirju potožijo, de ne bomo toljkiga [pojus] pohujšanja ino žalosti imeli! — To hoče ker. ljubezn. Naj vprašajo Vlaga, kak se v' njegovem farofi — kag (!) v Šentpetri i. t. d. godi?

Unser gnädigste Oberhirt befinden sich immer gleich — fast ohne Stimme, übrigens ziemlich Wohl.

Wer wird wohl die schöne — aber theure Braut Tüffer heimführen? Ich wünsche es einem thätigen — wohlthätigen Manne, — nur keinem Mamonsdiener. Unsere Diözese hat keine Anstalten — und braucht Mittel solche zu begründen.

Petschounik hat mir bereits seit kurzer Zeit 2 Mal geschrieben. Trösten — und stärken Sie ihn in seinem Kampfe — ut maneat pactor bonus, nec mercenario assimilet — qui fugit videns lupum venientem.

Nun Gott empfohlen von
Ihrem

Freunde

Slomschek m. p.

Am 11/2. 845.

²⁹⁾ š pisan čez fh

O p o m b e k 28. pismu: Dotična Županova slika se res nahaja v Evangelijih; jeklorez je napravil zavod Karla Mayerja v Nürnbergu. Župan se pa ni šel učiti slikarstva, kakor je razvidno iz poznejših Sl. pisem. — Slomšekovo omahovanje med gajico in bohoričico se pozna tudi v pisavi, ker mu še vsak čas uide v pero bohoričica, znak, da se gajici še ni dovolj privadil. — Življenjepis Fr. Frička, župnika na Rečici, so prinesle Drobtnice šele l. 1849., str. 81—90. Spisali so ga Stojan, Jos. Lipold in Ignacij Tavšl, Lipold je dodal še pesem na Frička. — Muhovic je Anton Muhovec, o katerem ima podatke Orožen, III., 498. — Plešnikova mati je mati Marka Plešnika, ki je bil rojen v Mozirju l. 1808. in je umrl kot župnik v Loki l. 1864. Ker je Rečica, kjer je Fričko bil za župnika, sosedna župnija Mozirju, je mati Plešnikova lahko vedela podrobnosti o njem in jih je povedala Slomšku. — Med omenjenimi sopisatelji Fričkovega življenjepisa sta Stojan in Lipold znana, Ignacij Tavšl je bil rojen v Celju 29. jul. 1821, posvečen 1. avgusta 1844. Služil je kot kapelan v Slov. Bistrici do 1847, potem je prišel na Rečico, kjer je imel priliko, zbrati podatke o Fričku. L. 1848. je prišel za kapelana v Laško, 1852. pa za župnika k Sv. Jedrti nad Laškim. Vsled mrtvouda je popolnoma ohromel, stopil vsled tega 16. avg. 1865 v pokoj, pa je v svojem bednem stanju živel še do 28. avgusta 1870. — „Moj svon“ je Slomšekov prevod Schillerjeve pesmi o zvonu, ki je nastal v letih 1825—1827 in ga je Slomšek priobčil pozneje v Drobtnicah 1847 (A. M. Slomška zbrani spisi I, 222). — Juga sta bila med takratno lavantinsko duhovščino dva: Ivan je bil doma iz Sevnice in takrat kapelan v Ribnici na Pohorju, Andrej pa je bil iz Dobja in kapelan v Braslovčah. Slomšek ima nedvomno tega v mislih. Pozneje je bil 1855—1878 župnik na Rečici in je kot tak umrl 21. jul. 1878. — O Verhovšku gl. op. k p. 11., o Korenu pa k p. 22. — Ulaga (Vlaga) Josip je bil takrat kapelan v Žalcu in ga ni zamenjati z mlajšim dr. Jos. Ulagom. O razmerah v žalskem župnišču prim. pismo 4. pod II. Pri Sv. Petru v Sav. dolini je bil 1827—1857 za župnika Fidelis Pernè, rodom iz Kranja. Z njim je imel Slomšek sitnosti kmalu po nastopu škofovske službe. — „Braut Tüffer“, laška nadžupnija je bila takrat izpraznjena vsled smrti nadžupnika in bivšega stolnega kanonika Žige Juvančiča, ki je umrl 15. jan. 1845. (O njem gl. Drobtnice I., 85—90.) Dobil jo je 12. jun. 1845 Jurij Alič, ki je pa umrl še i. l. 24. okt. (gl. Orožen, Dekanat Tüffer 146). — Kosar je priobčil mesto o Županu v prvih dveh odstavkih, vendar ne v celoti in po svoje prirojeno, zadnji stavek 4. odstavka in predzadnji odstavek, tudi to netočno (o. c. 61).

29.

Častivredni Gospod!
Preljubeznivi Prijatelj!

Vaše misli od duhov. vadeb so lepe, mile ino prave. Naš premili Vladika take želijo, pa se bojijo, de ne bi duhovnikom ne zamrzele ino tako jih le malo objiskalo; kar bi bilo škofiji gerdó. Jim to misel odvzeti, ter Jih boljiga duha prepričati sim koroške tehante, pa tudi Staroterg, — ino Vozeniškiga, nagovoril, naj dajo prošnjo (ki fim jo osnoval) vřim duhovnim podpisati, ki eksercije želijo, de tak podpisane prošnje milostlivimu škofu pokažem. Iz 5 tehantij so se razen nekih 10—12 vsi podpisali, is (!) 4 tehantij še pa dočakujem.

Tako se bojo možje pogovorili, ino pogovarjaje s tim pobožnim opravilam ziznanili (!), de jim, kedar fe škof oglasijo, sveta reč neznana ino pa prečudna ne bo. Gospoda Dohtorja Schlöra sim že naprosil, de naf pridejo vadit, kedar blagi čas dojde; naj bi le berš!

Unser gnädigste Fürstbischof ist am 14ten d. M. nach Laibach vereiset (!), um sich dort mit dem berühmten Doctor Weber(?) über den Leidensstand

zu berathen, und durch einige Tage beobachten zu lassen. Am 25. d. M. reise ich nach, um Hochselben zurückzubegleiten. Die Rückreise dürfte über Franz, St. Ilgen, Skalis und Altenmarkt erfolgen, wenn kein Hinderniß entgegen tritt, und zwischen 1–5. Juny Statt finden. Ich werde indessen Ihrem Nachbarn Sdouschek von Laibach schreiben, wenn mein Plan ausgeführt wird.

Ihr Krischan dürfte für das Edelhthum Tüchern wohl zu schwach seyn; nach meinem Anrathen wird dieser Posten gut besetzt. Sed erare(!) humanum est.

Unser BÜCHERVEREIN ist unterdrückt; das Schreiben und Bücher Verbreiten indessen immer erlaubt; daher ersuche ich Sie um Ihre Anleitung zur ersten h. Communion, zur Einsicht; ist es ein Volksbuch, so würden wir es auf eigene Kosten [der] auflegen; ist es nur für Priester, dann geben Sie es dem Geiger, wenn er gleich nicht der wohlfeilste ist. Die Auflage des Evangel dessen Bögen % mit Dank rückfolgen, und allgemeinen Beifall finden, wird bei 3000 fl CM kosten, und demnach der Preis hoch werden, wie ich es befürchtete.

Zum Concursbefreyungsgesuche brauchen Sie einen 30 xr Stempel, an das hohe k. k. Gubernium stilisirt; dann einen 10 xr Stempel an das F. B. Ordinariat gerichtet, um unterstützende Einbegleitung. Als Beilagen übermitteln Sie die Concurszeugnisse, dann die Ihnen etwa schon zu Theil gewordene Befreyung — und 1–2 Belobungsdekrete. Sind die Beilagen nicht gestempelt, so erhalten Sie einen Beilagsstempel per 6 xr. Wenn Sie es nicht thun, geschieht es hier. Das Gesuch können Sie entweder durch das Decanalamt einbegleiten lassen, oder Frankirt durch die Post an das Ordinariat befördern. Am guten Erfolge können Sie nicht zweifeln.

Was macht Ihr guter Nachbar Petschounik mit seiner Dampfabrik? — Wie steht es mit dem Religionsunterrichte bei den Fabrikskindern? — mit der Wiederholungs-Sontagsschule? Ich wünsche darüber nähere Kentniß zu haben? —

Sdaj pa z Bogam! Pozdravleni od

Vašiga

St. Andreä am 20. Mai 845.

prijatla
Antona m. p.

O p o m b e k 29. pismu: Dr. Alojz Schlör je bil spiritual v graški bogoslovnici. — Križan Anton je bil rojen na Frankolovem 20. maja 1806, posv. 1832. Maja 1845 je bil kapelan v Pišecah, Stojan ga je menda hotel spraviti v svojo rojstno župnijo Teharje, pa ni uspel. V septembru i. l. je bil prestavljen k Novi cerkvi. Stojan se je v svoji dobrohotnosti motil nad svojim klientom. Križan je moral kot „korigend“ od Nove cerkve 1846 iti h kapucinom v Wolfsberg, 1847 pa kot kapelan na Sp. Polskavi v Voitsberg delat pokore. Umr! je kot kapelan pri Sv. Kungoti na Poh. 14. jun. 1851. — Kosar je probčil mesta o duhovnih vajah (okrajšano in v nemškem prevodu), o društvu za izdajanje knjig in zadnji odstavek (o. c. 62).

30.

Hochwürdiger Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Auf Ihr liebes Schreiben vom 30. v. M. Die Biographie des braven Priesters Fričko wünsche ich in slowenischer Sprache. Das beantragte Jahr-

buch: Drobtince za Novo leto 1846 ist größtentheils beisamen(!), und muß bis Ende dieses Monathes der Censur vorgelegt werden. Es enthält einige Musterreden, moral. Erzählungen, Fabeln, Ergebnisse der jüngsten Zeit, Lebensbeschreibungen, Schulgegenstände und Lieder, die noch ungedruckt bekant(!) zu werden verdienen. Es soll das Bedürfniß einer Zeitschrift ersetzen, wozu die jetzt so sehr herrschende Aufregung im Sprachgebiete den ungünstigsten Zeitpunkt giebt, so sehr Herr Mathias Mayer, von dem auch Sie inspirirt zu seyn scheinen, auf die Zustandbringung derselben dringt, und sich in seinem Enthusiasmus Alles leichter einbildet, als es auszuführen ist.

Was Ihr Werkchen über Vorbereitung der Kinder zur ersten h. Com. betrifft(!), hat es, nach meiner Ansicht, mit der Auflage desselben keine so große Eile. Ich wünsche, daß jenes Volksbuch die bestmögliche Vollständigkeit erhalten möchte, um etwas Gediegenes dem Publikum zu reichen; daher ich es zur Vollendung Ihnen zurück sandte. Wenigstens würde ich die Hauptpunkte der zu wiederholenden Christenlehre angeben wünschen. Sollten Sie es doch dem Drucke übergeben wollen, so bin ich nicht dagegen, obgleich ich es dem zu eigennützigem, interessirten Geiger nicht wünsche, der mein Zutrauen ganz verlohren(!) hat.

Ich habe bey³⁰⁾ Herausgabe Ihres Evangeliums wenig verdient; Ihnen soll Geiger von jedem Druckbogen wenigstens 1 Spez. Dukaten als Honorar geben; wenn nicht im baren Gelde, doch in Büchern. Pokaj bi skopcu tlako delali?. — Wenn Sie mir und den hierortigen Konsistorialen etliche Exemplare verehren — unum Exemplar et Nostro Celsissimo — so werden wir Ihnen dafür verbunden seyn.

Freund Pikel hat mir Ihr Schreiben erst am 2ten d. M. als am Vorabende seiner Heimreise übergeben; und ich konte(!) mich wenig über den Inhalt desselben mit Pikel berathen. Wegen der abergläubischen Andachtsübungen die auch mir in der Seelsorge Manches zu schafen(!) machten, habe ich mit unsern(!) Celsissimo bereits gesprochen, Hochwelcher mir versprochen, ein Verboth darüber zu erlassen. Ich habe vor, eben in dem Jahrbuche einen Aufsatz dagegen einzurücken, gestützt auf das Verboth des F. B. Seckauer Ordinariats.

Die Herausgabe Svetiga Pisma nach Alioli wäre freilich zu wünschen. P. Placidus Jabornik hat bereits mit mir darüber gesprochen. Dieses Project müßen wir näher reifen lassen, und es seiner Zeit zu Stande bringen, wenn uns Gott dazu seine Gnade giebt.

Ihr von Ihnen anempfohlener Ojz ist vom Pfarrer Groschl als Trinker, als ein irreligiöser, unordentlicher Mensch, der seinen eigenen Kindern gar keine Erziehung giebt, beschrieben. Ich würde dieser Aussage nicht glauben, wenn sie nicht [ub] mit den Notizen seines frühern Lebens übereinstimmen

³⁰⁾ bey < zur

würde, so zwar, daß ihm die Station Trifail zur letzten Probe gegeben worden. — Wie geht also Ihre Anempfehlung damit zusammen? Haben Sie sich näher über sein Benehmen unterrichten lassen? — oder nur seinen Worten und Bitten geglaubt? — —

Unser Celsissimus ist seit 3 d. M. unwohl; wir befürchten für denselben einen schlimmen Winter. — Bog Val obvari

St. Andrä am 8. 8^{br}
845.

Vašimu prijatlu

Antonu m. p.

Moje blagoželenje za sv. Mihaela naj zdaj prejmejo. Bog Vam daj serčnost Vašiga Patrona za božjo čast! Amen.

O p o m b e k 30. pismu: Celjski knjigar Geiger si je z izdajanjem slovenskih knjig pridobil znatno imetje, ker je znal dobro izkoristiti pisatelje in kupovalce knjig. Zato ga Slomšek imenuje skopca. — Proti v pismu omenjenim praznovornim navadam piše Slomšek v I. l. Drobtinic na str. 51—59. — O jc je bil pitju vdan, zanikern učitelj, a prostodušni Stojan mu je vejel. — Kosar je priobčil mesta o Drobtincah, o izdaji sv. Pisma in o praznovornih navadah (o. c. 62).

31.

Hochwürdiger Herr Stojan!
Verehrtester Freund!

Die Section geschichtlicher Skitzen für das Jahrbuch 1846 ist bereits geschlossen; somit wollen Sie die Biographie des fromen (!) Priester Fričko gelegentlich pro 1847 vorbereiten. Indem mir die Schwester des Pfarrers Lipold so Manches von ihm aus seiner Periode in Rietz erzählte, so dürfte all dort im Munde des Volkes noch Vieles leben. Vielleicht würde uns Kaplan Knechtel — auch Pfarrer Pečovnik so manches mittheilen können. Za pokušno sim rajniga Jakoba Strašeka ino Sigmunda Juvančiča popisal.

Im Betreff Ihrer Andachtsübung für die erste h. Communion nach Annegarns will ich Ihrem Vorhaben keine Einstreuungen machen; aber meine Meinung auszusprechen glaubte ich [s] mich verpflichtet, mit dem Beisatze, daß ich den Bildungsgrad Ihres Lesepublicums nicht recht auffassen kann, dem Sie alle dergleichen Ascetica in die Hände geben wollen. Ich bin der Meinung, daß eine Uiberschwemmung von Büchern für unsere Slowenen kein großes Glück wäre.

Von 23 bis 26ten v. M. war ich in Klagenfurt. Es wurde nach Ihrem Antrage eine Uibersetzung der h. Schrift nach Allioli besprochen und beschloßen. So bald ich meine Schularbeiten vollende, will ich den Plan entwerfen. Schlagen Sie mir nur die Mitarbeiter vor, die Sie als tauglich kennen. Wenn sich die Arbeit auch 3 bis 4 Jahre hinauszieheth, so können wir doch durch das Studium der h. Schrift nur gewinnen. Doch bevor muß Euer Južni Slovar fertig werden.

Im Klagenfurter Priesterhause wird in der Muttersprache unter Anleitung³¹⁾ des vortreflichen (!) Kosar sehr wacker gearbeitet. Es wurde ein zahlreicher

³¹⁾ L unter Anleitung

Leseverein gebildet der größte Gewinn ist aber doch der, daß sich die P. P. Benediktiner mit der slovenischen Sprache befassen, und P. Placidus u. P. Karl Robida mit Enthusiasmus arbeiten. Bog nam le praviga Duha daj. — Ste kaj slišali, kako se v Sivnici (!) godi? — Vbogi Lenarčič se je dal babelam vladati; — ne vem, kaki bo konec?

Der schnelle unerwartete Todfall des Ehrendomherrn Alič hat uns erschüttert. Sic transit gloria mundi. Nun wird auf die reiche Braut wieder Jagd gemacht werden. Bog daj, de bi le po čedi pa ne po ovni hrepeneli! — de bi cerkvi pomagali, ne pa svojo žlahto pasli! — Ich würde solch eine Braut mehr Ihnen, als einem Ihrer Nachbarn aus ebengesagter Ursache wünschen. —

Es verlautet die traurige Nachricht, daß Fürstbischof Roman an seinen Kräften, (!) so abnehme, daß Hochderselbe schwer diesen Winter überleben werde? — Naj molijo tudi za našiga viši Pastirja! — Wenn das Fieber so fort dauert — und die Schwäche so zunimmt, so hat auch unsere Diözese das Traurigste zu befürchten. Bog nam ohrani še dobrega očeta!

Am 5ten d. M. werden die beiden Pfarrer Pirkmayr für Oberpulskau, und Joh. Jug für St. Anton am Pacher hier installirt. Nach Reifnig komt (!) Tanzer als Kaplan; Stuarnek ist Provisor in Tüffer.

Ihre Defension des Schulprovisors Aitz dient mir zur Beruhigung. Vide — cui fide! Wir werden sehen, wie die Conduit von Lak über denselben lauten wird. Besser kein Lehrer, als ein schlechter; doch ist der Lehrer nur ein Handlanger, der Seelsorger ist die Seele der Schule.

Sdaj Vas pa Bogu ino Mariji priporočim

Vaš

St. Andrä am 3ten 9^{ber} 845.

Anton m. p.

O p o m b e k 31. pismu: K n e c h t l Valentin je bil kapelan v Rečici od 23. sept. 1841 do 1. sept. 1847, ko je stopil v pokoj in umrl v Radgoni 30. marca 1868. Rojen je bil na Grajeni pri Ptujju 13. febr. 1802. — O S t r a š e k u in J u v a n č i č u gl. Drobtinice I (1846), str. 69–82; 82–90. — A n n e g a r n Josef je bil nemški katol. teolog in poljuden pisatelj, profesor cerkvene zgodovine v Braunsbergu (1794–1843). — F r. K o s a r je bil v celovski bogoslovnici 1842–1846. O njem gl. Križanič, Fran Kosar, Maribor 1895. — P. Placidus (Jernej) je Javornik, o njem gl. SBL str. 389. — O p. Kariu Robidi gl. Glaser, III, 154. — O A l i č u gl. op. k 28. pismu. — P i r k m a y r Josip, r. 6. apr. 1810 v Ljubljani, posv. 10. avg. 1832. Na Gornji Polskavi je župnikoval od 10 nov. 1845 do 13. avg. 1864, ko je odšel za župnika v Zabukovje in je tam umrl 13. nov. 1873. — O učitelju A i t z u (Ojcu) gl. op. k 30. pismu. — Kosar je priobčil drugi, tretji, šesti in zadnji odstavek, to dvoje v obratnem redu (o. c. 62-63).

32.

Verehrtester Herr Stojan!
Liebster Freund!

Ich bestätige Ihnen den richtigen Empfang der mir unter 24. v. M. eingeschickten Evangelien, wie auch für jenes, das mir durch Herrn Pickl zu-

gekommen ist. Sowohl S^{ne} F. B. Gnaden, wie auch die betheilten Herrn Consistorialen lassen Ihnen durch mich für das schöne Präsent den verbindlichsten Dank abstaten. Celsissimus haben solches ganz durchgesehen, und es sehr zweckmäßig gefunden. Die Auflage wird von Allen gelobt, und die Vignette besonders ausgezeichnet gefunden. Gott gebe dem Werke seinen Segen.

Wenn Sie Anegarns-Komunionbüchel (!) nach meinem Wunsche (!) kompletiren wollen, so wären vom Katechismus nur jene³²⁾ nothwendigen Stücke im Auszuge anzuführen, die man von den 1ten Comunicanten (!) billig zu wissen verlangen solle, doch so, daß man die Lectionen auf die zur Andacht bestimmten Tage vertheilt. Nach meiner Ansicht sind solche Comunicanten (!) für längere Meditationen noch nicht reif; und man solle ihnen mit dazwischen gestellten Fragen zu Hülfe kommen.

Die Entheiligung des Sonntags durch Fabriken und Stadthandwerker Fuhrleute u. d. g.³³⁾ ist in unseren Tagen himmelschreyend; eben so sträflich das Stillschweigen jener, die für die Heiligung der Tage des Herrn wachen sollten, nachdem so gar das prot. England dafür eifert.

Ich muß in diesem Stücke Ihre Grundsätze ganz billigen; — und es wäre höchstnothwendig diesen Gegenstand der Pastoration näher zu besprechen, und ein gleichförmiges Verfahren für vorkommende Fälle festzusetzen. Daß besondere Privilegien (!) zur Uibertretung der Sontagsfeyer gegeben würden, ist kaum glaublich: Die Hochöfen, oder einige Feuerarbeiter ausgenommen, wo man das Feuer nicht löschen kann. — Kinder in die Fabriken zu geben soll den Aeltern sowohl in Sanitäts — als Moraliäts-Rücksicht abgerathen werden. Zu bedauern ist indessen jeder Seelsorger, der mit dem Mamon kämpfen muß. Ich habe ein eigenes Lied — Vbogo dete v faberkah — in das Jahrbuch 1846 eingerückt, um Ihre Gegend auf dieses Uibel aufmerksam zu machen.

Das Befinden unsers Hochwürdigsten Oberhirten ist, Gott Lob, seit dem Anfange des neuen Jahres sichtlich besser, und eine bessere Zukunft zu erwarten, wenn der März glücklich vorüber geht. Am 21. v. M. hatten S^{ne} Eminenz der Erzbischof von Salzburg uns einen Besuch abgestattet.

Am 6ten d. M. wird den Alumnen der neue Priesterhausdirektor Witzeling feyerlich vorgestellt.

Nun wünsche auch Ihnen ich ein segenreiches neues Jahr mit der Bitte, in der alten Liebe erhalten zu [woh] wollen

Ihren alten Freund

St. Andrä am 4/1 846.

Slomschek m. p.

Opombe k 32. pismu: Pesem „Vbogi otrok v fáberkah“ je priobčena v Drobtnicah I (1846), str. 217 ter se konkretno nanaša na predilnico pri Sv. Pavlu ob Voljski. — Radi te tovarne je imel težave tudi župnik Pečovnik, o čemer je večkrat govor v Sl. pismih. S socialno bedo se je tam vgnezdila tudi nemškutarija. — Prav je slutil Slomšek, da bo

³²⁾ d > j

³³⁾ L Fuhrleute u. d. g.

marec za bolehavega škofa kritičen; res je umrl 8. marca 1846. — Obisk kardinala nadškofa Schwarzenberga pri Sv. Andražu je bil za Slomškega odločilnega pomena. Jasno je bilo, da so bolehavemu škofu Kutnarju dnevi šteti; pri tem obisku je gotovo med štirimi očmi med nadškofom in Kutnarjem padla beseda o nasledniku. Slomšek je bil škofova zaupna oseba in škof ga je najbrž pr. poročil za svojega naslednika. Dejanski je že Slomšek vodil škofijo. — O Witzelingu gl. opombo k 7. pismu, str. 33. — Kosar je priobčil tretji in četrti odstavek, tega okrajšano (o. c. 63).

33.

Hochwürdiger Herr Stojan!
Geliebter Freund!

Ihr Gesuch war keineswegs anmassend. Mich freuet es, daß Sie sich doch aus Ihrer zu großen Bescheidenheit ein Mal heraus gearbeitet haben. Sie haben Verdienste und alle Eigenschaften dazu — mit Ausnahme einer etwas zu großen Güte und Gläubigkeit. Am kommenden Mitwoche wird wahrscheinlich der Vorschlag gemacht; allein das Fiat steht nur beim hohen Patrone in Laibach. Unter den Competenten sind Brunner, Juvantschitsch, Stepischnik und noch bei 1 Dutzend anderer. Jas pa le Vam želim. Kakor Bog hoče!

Zakaj si daste toljko djanja ino pa skerbi naložiti? — Se bojim, da mi bote opešali. Also auch Land. Filialvorsteher! Dem Vernehmen nach — wie zu erwarten — wird aus dem Južni Slovar Nichts. Škoda za Vaš trud.

S^{ne} Majestät haben für das Domkapitel von Lavant 1 Domprobsten mit 1200 fl., einen Domdechant mit 1000 fl., 4 Domherrn mit 800 fl., 2 Chorvikäre mit 400 fl. u. 2 Choralisten mit 250 fl. CM. bewilligt. Diese Besetz(ung) solle gleich nach dem Eintreffen des neuen Fürstbischofes Statt finden.

In Gratz u. Klagenfurt verlautete es, Domherr Maximilian von Ternovzcy (!) von Salzburg ein sehr liebenswürdiger Mann von 42 Jahren soll unser Oberhirt werden; doch wissen wir bis zur Stunde darüber Nichts gewisses.

Ich werde mich mit 23. d. M. auf meine Pfründe investiren lassen, und solche in Gottes Nahmen (!) gegen Ende d. M. antreten.

Ihre Nebenbeilagen sind von P. T. Herrn Bisthumsadministrator allhier zum allfälligen Gebrauche rückbehalten worden, der Sie recht schön grüßen laßt (!).

Nun ein fröhliches Alleluja

von

Ihrem

Freunde

Am 9. Apr. 846.

Slomschek m. p.

(Pismu je priložen listič, na katerem je Slomšek zaznamoval imena tistih, ki bi naj prevzeli nameravano prevajanje sv. pisma. Imena so sledeča:)³⁴⁾

³⁴⁾ Podatke za pomišljajem je dodal izdajatelj.

Bibelübersetzer

Herr Stojan

„ Haschnik — Josip, znani pesnik in rodoljub, takrat kapelan pri Sv. Jurju p. Taborom.

Herr Vlaga — Josip star., takrat kapelan v Žalcu.

„ Pirsch — Matej, takrat kapelan pri Sv. Jurju ob j. ž.

„ Oroschen Valent. — takrat kapelan v Podsredi.

„ „ Ignaz — takrat vikar v Celju.

„ Sortschitsch — Franc, takrat kapelan v Celju.

„ Seuschek — Luka, kapelan v Šmarju, gl. ČZN 1930, str. 101.

„ Aljantschitsch — Andrej, rodom iz Kovora na Kranjskem, kano-
nik in vikar v Velikovcu.

Herr Arlitsch — Janez. O njem gl. Kovačič, Nadž. Sv. Križa, str. 74.

„ Drobnitsch — Jožef, kapelan v Pišecah, Slomšekov gojenec, umrl
v Gradcu 5. avg. 1861.

Herr Globotschnik Fel. — takrat že župnik v Kotljah.

„ Kognik — Matej, prošt in župnik v Dravogradu.

„ Lenartschitsch — Andrej, gl. Orožen VI, 90.

„ Pinter Joseph — takrat kurat v Stranica.

P. Robida Karl — gl. op. k 31. pismu.

Hr. Stepischnik Jakob — poznejši škof, takratni dvorni kapelan.

P. Placidus Jabornik — gl. op. k 31. pismu.

Hr. Krumpak Johan (!) — takrat kurat pri Sv. Primožu nad Vuzenico.
O njem gl. ČZN 1930, str. 99.

Herr Mathias Mayr. — Znani koroški rodoljub in pisatelj.

Aus der Seckauer Diözese

Herr Joseph Murschetz — takrat prof. na realki v Gradcu.

„ Jakob Koschar — dvorni kapelan sek. škofa, umrl že 13. apr. 1846.

O njem gl. Drobtinice 1850, str. 123---125.

Herr Georg Zaf — znani jezikoslovec, takrat kapelan v Framu.

„ Georg Mathiaschitsch — takrat prof. na mariborski gimnaziji.

„ Martin Terstenjak — takrat kapelan v Slivnici.

Vielleicht einige aus Krain?

Wissen Sie einige noch anzurathen?

O p o m b e k 33. pismu: Nameravani prevod sv. Pisma se ni izvršil. P. Javornik (Jabornik) je izdal že l. 1848. I. knj. Mozesovo, pogl. 1—20, pozneje še pogl. 21—50, potem je l. 1854. izdala Mohorjeva družba v Celovcu še 2. in 3. knj. Mozesovo. A Javornikovo delo se je zdelo za širje sloje preučeno, zato je Mohorjeva družba ustavila nadaljnje izdajanje in je potem l. 1855. ljubljanski škof Alojzij Wolf sklenil izdati nov prevod sv. Pisma. Delo je vodil Jurij Volc s sodelovanjem več kranjskih duhovnikov. Gl. Predgovor k I. knj. l. 1857. in Lampe, Zgodbe sv. Pisma, str. 3. V zgodovini slov. prevodov sv. Pisma se vsekakor mora omeniti, da je pobuda prišla od Slomšeka (oziroma Stojana, gl. pismo 30 in 31). — Kosar je priobčil predzadnji odstavek in vsebinsko posnel (a v popolnoma samovoljni stilizaciji) mesto o stolnem kapitulu (o. c. 63—64).

34.

Hochwürdiger Herr Dechant!
Verehrtester Freund!

Ne morem se Vam dovolj zahvaliti za lepo pesmico Jeranovo, ki ste mi jo poslali. Pozdravite v mojim imeni blagiga pevca Jerana, pa povabite, naj tudi mene objiskat pride; takih mož jaz želim. Posvečenje Drobtine svetimu Maksimiljanu bo na čeli leta 1847 stalo. Ravno se trudim za prihodno leto Drobtince zistaviti(!); pa mi gre kesno izpod rok. Za leto 1848 se bote morli Vi Drobtine lotiti. Tudi podobo sv. Maksimiljana sim ravno prijel. Pač škoda, de niste Župana v šolo dali! Dobili bi dobriga izobrasnika.

Uiber Ihre Amtirung ist noch keine Beschwerde vorgekommen; vielmehr haben Sie der Einzige die Schuleinlagen ohne Mangel geliefert. Man schätzt Ihren Fleiß, und schenkt Ihnen das ganze Vertrauen.

Die Herrn Dechante sollen Nichts über das Knie brechen, sich nie übereilen; aber auch nicht ermüden zu wachen, zu ermahnen, zu bitten und nöthigen Falls dem Bischofe anzuzeigen. Et qui faciunt haec, pax super illos! Nur wer gehorchen gelernet, weiß zu regieren; ergo ex verbo Tuo Te judico, serve bone et fidelis. — Et si taedet labor, aspice praemium!

Den Bericht über Decanats-Visitation müssen Sie ohneweiters, wenigsten(s) summarisch machen; exceptiones sunt vulnera legum; auch ich bin ein Anfänger, und darf nicht damit anfangen. Sie können aber jene Menda übergehen, von denen Sie glauben, daß solche durch Ihre Anordnung zurecht gebracht werden.

Bog Vas ohrani zdraviga ino veseliga

Vašimu

Am 17. 9^{ber} 846.

Antonu m. p.

O p o m b e k 34. pismu: Stojan ni prevzel uredništva Drobtinic l. 1848., ampak šele 1856. — Preskromni in nekako malodušni Stojan je menda bil v skrbeh, da njegovo uradovanje ni pravilno. Kot novinec v dekanijijski službi se je hotel izogniti tudi uradnemu poročilu o stanju dekanije, česar pa Slomšek ni pripustil. — O Ž u p a n u gl. pismo 28. — To je prvo (ohranjeno) pismo, ki ga je Slomšek pisal Stojanu kot škof. — Kosar je priobčil zadnje tri odstavke, a deloma okrajšano in netočno (o. c. 302).

35.

Hochwürdiger Herr Dechant!
Verehrtester!

Die Fastendispens für Ihren Herrn Chyrurgen Jahn wird nächstens erfolgen, mit dem Bemerken, daß bey sich wiederholenden Fällen mit einem ämtlichen Gesuche samt ämtl. gutächtlicher Einbegleitung an das Ordinariat stilisirt zu verwenden sey.

Die beantragten Pastoral-Conferenzen sollen für die beiden Decanate Oberburg und Fraßlau bey Ihnen abgehalten werden. Haben Sie die Güte

sich ungesäumt an mich zu äußern, ob Sie geneigt sind, diese Conferenzen nach der zu erlassenden Instruction zu leiten, und den theilnehmenden Priestern gegen meine Vergütung ein apostolisches i. e. mäßiges Mittagmahl zu verabreichen? damit ich darauf gestützt in der nächsten Ausschreibung auch Fraßlau als Conferenz-Station bezeichnen kann.

Nachdem der Abt von Cilli erst seine Pfründe angetreten(!), und all dort die Unterbringung von mehreren Priestern derzeit nicht thunlich ist, so werden die Exercitien für den Cillier Kreis im l. J. noch unterbleiben müssen; dagegen hoffe ich solche für den Kärntner Antheil in der kommenden Pflingst-woche abhalten zu können. Gott gebe seinen Segen, daß Ihre Wünsche erfüllet würden.

Eben heute ist die Nachricht eingelangt, daß S^{ne} Majestät den Domherrn Albrecht zum Domdechante cum infula, Dechant Brunner und Pfarrer Miklausin zu wirklichen Domherrn, den Dechant Koren u. Raßpotnig u. Pfarrer Predonig aber zu Ehrendomherrn ernant(!) haben. Die 3te erst nun durch die Promotion des H. Albrecht erledigte Domherrnstelle wird erst ausgeschrieben, und darnach besetzt. Die Benediction des neuen Herrn Abten wird, wenn Gott will, am 2ten Mai l. J. in Cilli Statt finden, wo ich Sie erwarte.

Die Drobtince sind bereits unter der Presse; dürften aber kaum bis Ostern ganz vollendet seyn. Der h. Maximilian wird sehr schön ausfallen. Et nunc recomendo Vos Deo et verbo gratiae ipsius. Estote vigilantes!

Z Bogam!

Vaš

Am 11/3 847.

Anton m. p.

O p o m b e k 35. pismu: Novi opat celjski, naslednik Slomšekov, je bil Matija Vodušek, kateremu je Slomšek pisal številna pisma, priobčena pod II. — O Albrechtu gl. Orožen I. str. XIX. in Kovačič, Zgod. Lav. škof., str. 435. — Miklavzin Gregor je bil župnik na Dobrni in je nastopil stolni kanonikat 23. apr. 1847. Čez tri leta je pustil kanonikat in šel rajši za župnika v Škale, kjer je umrl 14. jan. 1872. — B r u n n e r Franc pa ni bil nikdar kanonik, ne pravi in ne častni. Ta stavek je v Sl. pismu morda pomota, ali pa Br. ni sprejel imenovanja za kanonika. Dohodki stolnih kanonikov so bili namreč takrat tako slabi, da ta služba v gmotnem oziru nikakor ni mikala. — P r e d o n i k Valentin je bil rojen v Braslovčah 14. febr. 1782, posv. 22. sept. 1810. Služboval je kot kapelan v Celju do nov. l. 1822, potem je bil zaporedoma provizor v Laškem in v Gornjem Gradu, l. 1825. je postal župnik v Žalcu in je kot tak umrl 21. jan. 1850.

36.

Prečastiti g. Dehant!

Za Vaše prijazno pismo 20ga Sušca Vam hvala lepa; tode meni hvale ne, ki mi jo dajate. Bog daj, de bi vse tako bilo, ko pišete.

De so odpustki svetiga časa živa spodbada vredno sveto veliko noč obhajati, me prav serčno veseli. Ravno to me je primoralo sveti čas za te svete dni oznaniti, naj si ravno zberlivi modri bogoslovci grajajo, ino dvomijo, ali se odpustki v tim časi zadobé, če se posebno dobre dela posta, sv. ob-

hajila i. t. d. ne opravijo. Zaupam, da sv. oče Piji (!) našo napravo³⁵⁾ poterdijo. Po veliki nočni spovedi bi ne bilo toljke svetoželje, ino bi ljudje tudi per nas ne vtegnili svojih pobožnih del opravljati. Ako še nimate, Vam pošlem troje knjižic 1/2 svetiga leta za pisanko, ker lepši nimam. Le škoda, de je za našo škofijo prepozno na svetlo prišla. Nagloma je bila za silo zložena, kar se ji pozná.

Drobtince dolgo zaostajajo, ino bojo težko pred Binkoštni po sveti. Gračani so kesni, pa tudi kesen bil sim jas; kar priča, de nisim više za tako delo; naj se ga kdo drugi mlajših domorodcov prime.

Bog daj, de bi se Omerza neprenehama dobro obnašal, kakor ga hvalite, ne le po škornji, ampak tudi po serci. Dokler pa per možu ponižnosti ni, tudi ni korenine praviga preobernenja; ino se je le težko zanesti.

Bog Vam daj prav veselo Alelujo, ino Vas ohrani
zdraviga ino veseliga

Vašimu

Am 30/3 847.

Antonu m. p.

O p o m b e k 36. pismu: Dne 16. jun. 1846 je bil izvoljen novi papež Pij IX., ki je, kakor običajno, razpisal sveto leto, najprej za Rim, potem za ostali katoliški svet. Praktični Slomšek je dotične pobožnosti za pridobitev odpustkov določil za postni čas, ko imajo ljudje na kmetih več časa. Razni rigoristi so pa dvomili, je li to pravilno, češ, da je postni čas itak čas pokore. Naslov dotični knjižici za sv. leto gl. pri Simonču str. 267. — O m e r z a Matija je bil r. 2. febr. 1807 na Vidmu in posv. 10. avg. 1832. 18. sept. i. l. je nastopil kapelansko službo v Libeličah ter je potem do 1847 imel še 11 kapelanskih postojank, ker so ga radi nerednega življenja morali vedno prestavljati. Ob času, ko je pisano to pismo, je bil kapelan pri Sv. Martinu na Paki (24. apr. 1845—20. dec. 1847). Menda na podlagi ugodnega poročila dobričine Stojana je prišel za provizorja v Kostrivnico, potem na Frankolovo, kjer je postal celo župnik, a je l. 1850. moral iti zopet za provizorja k Sv. Antonu na Poh., potem v Kotlje in v Preborje, kjer je l. 1855. postal deficijent in umrl 23. sept. 1873.

37.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Erhalten auf das werthe Schreiben von 22ten d. M. die Vollmacht jene dort genante (!) 26 jährige Braut von dem vorgebrachten einfachem (!) Gelübde ewiger Keuschheit zu dispensieren, um so mehr, als ich dergleichen frome (!) Anwandlungen und Entschlüsse in Stunden fromer (!) Begeisterung für keine eigentlichen Vota halte, in so ferne solche von keinem Stellvertreter Gottes förmlich abgenommen und ohne Guttheißung des Beichtvaters gemacht worden sind. Doch ist es gut auch in diesem Falle die betreffende Person im Gewissen zu beruhigen. Ergo fiat!

Es wird geredet, daß der eifrige Haschnik für die Primitz des Knes außerordentliche Anstalten mache, eine ungewöhnliche, Aufsehen erregende Nationaltracht — etwa die alt Illirische dabey zur Schau zu bringen beabsichte, u. d. g. Dergleichen Ostentationen sind einer Seits lächerlich, ander

³⁵⁾ napravo < naprajo

Seits aber in unserer Zeit aufreizend, bei Vielen Verdacht erregend, und mögen um so mehr unterbleiben, als eine Primitzfeyer mehr aufbauen als zerstreuen — ein Schauspiel der Engel und keine Komödie (!) des Zeitgeistes und seiner Trabanten seyn solle.

Auf meiner Visitationsreise habe ich im Vidmer Decanate viel Trostreiches erfahren, und muß der Geistlichkeit jenes Distriktes, mit weniger Ausnahme alles Lob sprechen, denn sie lehret nicht nur mit Worten, sondern was mehr ist, auch mit einem auferbaulichen Beispiele. Im Drachenburger Decanate stosse ich dagegen auf viele Steine, die ich nicht wegwälzen kann; sie sind zu tief gelegt, und zu veraltet.

Dechante! seydt darum umsichtige Wächter, und bauet zur rechten Zeit dem Uibel vor, das unsere Diözese brandmarkt! Dies zum Beweise meiner unveränderten Liebe und Achtung gegen meinen lebenswürdigen Michael, von
Ihrem

Bischofe

Fautsch am 27. August 1847.

Anton m. p.

O p o m b e k 37. pismu: Pismo je pisano v Bučah na škofovem vizitacijskem potovanju. V pismu omenjeni novomašnik K n e s je Anton K n e z, r. 10. jan. 1822 pri Sv. Juriju pod Taborom, posv. 30. jul. 1847, umrl že 23. nov. 1848 kot deficijent. — Kosar je priobčil (okrajšano) zadnje tri odstavke (o. c. 302—303).

38.

Hochwürdiger Herr Dechant!
Lieber Stojan!

Für Ihre herzlichen Wünsche danke ich mit der Bitte, solche mit Ihrem Gebethe recht kräftig zu unterstützen.

Es freuet mich besonders, daß Sie seit den Exercitien das Hauswesen so klug und ordnungsmäßig eingerichtet, daß Sie der Bischof dafür beloben muß. Praedica ergo verbo et exemplo, ut videant subditi tui Sacerdotes opera bona, glorificantes Patrem, qui in coelis est.

P. Placidus Jabornik hat zwar einen Anfang gemacht — aber zur vollständigen Herausgabe der ganzen h. Schrift keine Aussicht gegeben. Es thut Noth unsern einst gefaßten Plan neuerdings zur Sprache zu bringen, so bald das 1te Heft Jaborniks zum Vorschein kommt. Sie werden gewiß einen Theil der Uibersetzung übernehmen. — Vor mehrern Jahren haben Sie auch die Herausgabe eines größern Gebethbuches beantragt. Dieses Bedürfniß finde ich nun mehr als je. Ich ersuche Sie [danf] dafür zu sammeln, Quellen zu sondern, um mir in einiger Zeit zu solcher Ausgabe behülflich zu seyn.

Im Anschluße folgen 12 fl 30 xr als Recompens für die Bewirthung der Conferenz Theilnehmer pro 1847 mit der Bitte, auch am kommenden Conferenz-Tage die gleiche Bewirthung aus Liebe für die gute Sache besorgen

zu wollen. Sollten Sie Mehre(r)es ausgelegt haben, so bitte ich mir nur zu melden; ich bin bereit den Ersatz zu leisten.

Ihr Aufsatz wieder die Benedict(io) illegit.(imarum) ist mir ganz aus dem Herzen geschrieben und meisterhaft gehalten. Nur wollen Sie künftig, insoferne die Herrn Conferentisten nicht Ihrer Meinung seyn sollten, immer ein Separat Votum einlegen, damit man die abweichenden Ansichten erkenne, und Sie sich nicht dem Vorwurfe aussetzen, daß Sie Ihre Meinung als jene der ganzen Conf. Station geltend machen wollten. Das Resultat der vorjährigen Besprechung werden (!) Ihnen für die nächste Conferenz mitgetheilt.

Ich empfehle Ihnen den armen Oreschnik, ihn theils zu heilen, theils mit Geduld zu übertragen, quia pater misericordiae es Tu.

Zdaj pa z Bogam!

Vaš

Na sv. Antona večer
848.

Anton m. p.

O p o m b e k 38. pismu: Molitvenik, o katerem govori Slomšek, bo menda Sv. opravilo, uradno vpeljana zbirka molitev za lavantinsko škofijo, ki je izšla šele l. 1860. v Mariboru pri Janžiču. — „Benedictio illegit.“: Cerkevni obrednik ima poseben blagoslov za zakonske matere po porodu, ki bi naj bil nekaj častnega za nje. Razpasla se je pa navada, da se je ta blagoslov delil brez razločka zakonskim in nezakonskim materam. Proti temu je bil Stojan in Slomšek mu je pritrtil. — Pismo je pisal Slomšek na svoj god 17. jan.

39.

Hochwürdiger Herr Dechant!
Verehrtester Herr Stojan!

Ihre beiden letzten Schreiben ddt. 14. Jänner u. 2. Febr. l. J. beantworte ich mit meinem Danke für die ausgesprochenen Wünsche. Gott bestätige solche und füge sein Fiat! dazu.

Ist Ihnen auch die Einladung zu Theil an dem Laibacher Kolednik mitzuarbeiten? Ich habe nichts dagegen, nur wollen Sie auf unsere Drobtince nicht vergessen, und für den Jahrgang 1849 die Beschreibung der ersten Kinder Comunion (!), wie Sie solche in Riek oder Gomilsko gefeyert, liefern.

Ihren Wünschen, eine einfache Pfründe zu haben, kann ich keinen Beifall geben. Dies hieße sein Talent vergraben. Jeder Stand — mit seinen Lasten ist eine Gabe Gottes; der Soldat muß jenen Posten behaupten, der ihm zugewiesen ist. Dergleichen Gedanken sind Versuchungen. Absint.

Mich freuet die moralischphysische Herstellung des Kaplans Oreschnik; nur wollen Sie sorgen, daß er nicht in das entgegengesetzte Extrem ver falle, was bei solchen Leuten so gerne geschieht.

Wie behauptet sich unser Haschnik — ich meine in sittlicher Beziehung. — Ich wünsche, daß er seine Prüfung wohl bestehe, um ihm bald Mehrer(es) anvertrauen zu können.

Unser gute Domprobst liegt an der Gicht krank darnieder, und kann sich nicht erholen. Der Kaplan Kamnatnik ist vor einigen Tagen gestorben.
Bog Vas ohrani

Vašimu

Am 26/2 848.

Antonu m. p.

O p o m b e k 39. pismu: Kake publikacije l. 1848. pod naslovom „Kolednik“ slovenska bibliografija ne pozna. Najbrž je ostalo samo pri načrtu. — V Drobtinica 1849 je res Stojanov (anonimen) spis o prvem sv. obhajilu. — Orešnik Gregor je bil gotovo nereden duhovnik, ki je od l. 1832, ko je bil posvečen, do 1862, ko je postal deficijent, imel nič manj ko 20 štacij. V Braslovčah je bil za kapelana od 15. jan. do 1. dec. 1848. — Kamnatnik Ivan je bil kapelan pri Sv. Marjeti pri Wolfsbergu v Lav. dolini in je umrl 15. febr. 1848, star 37 let. — Kosar je priobčil tretji odstavek (o. c. 303).

40.

Preljubi moj Stojan!

Lepo se Vam zahvalim za Vaše prijazno pismo, ino Vam veselo Alelujo iz serca vošim. Žalostnih časov smo včakali; pa skušali v naših krajih še le jih bomo, kedar se bojo vse zmote ino krivice med nas prihomotale. Zdaj je še le začetik. Potreba je pastirjem čuti ino pa moliti.

V Gradci so vboge Jezuite iztirali, te dni pojdejo nad revne Karmelite ino Karmelitarce. Ni ga, ktiri bi se za nje poskusil, alj jih branil. Pekel ima svoj divji lov. Za njimi bojo nad nas segli, ino poprej ljudstvo ob sveto véro djati poskusili. Naša pomoč je le v imeni Gospoda.

Eine religiöse Zeitschrift, sey es schon ein Wochenblatt(!) oder ein Monathelt(!) wird Bedürfniß werden. Ich habe dießbezüglich an Herrn Abten das Ansinnen gemacht; allein Vodušek weiß um keinen Redacteur. Vielleicht bringen die Laibacher ein solches Blatt zu Stande, das nothwendiger und nützlicher wäre, als eine slow. pol. Zeitung.

Auch einen Bücher Verein für das Volk müssen wir stiften, um den schlechten Büchern den Weg abzuschneiden, die man nun unter das Volk einschmuggeln wird. Vor bösen Menschen und schlechten Büchern bitte ich die arglosen Kinder des Landes vorzüglich zu warnen.

Die Ultra Radicalen Gratzer wollen den Klerus ganz um die allgemeine Achtung bringen. Sie haben einen Auswürfling bei den Karmelitern befreyet, und haben vor auch unsere Sträflinge in Voitsberg auszulassen. Dann wollen Sie eine Broschir(!) drucken lassen, die alle Schandthaten des Klerus der Welt preisgeben soll.

Mich freuet Ihr tröstliches Zeugniß über Haschnik. Er ist ein thätiger Mann, der für die gute Sache kämpfen kann, wenn ihn der gute Geist leitet.

Ich werde bereits am 2ten Sonntage post Pascha³⁰⁾ die Visitation im Jaunthale anfangen, und nach der Ordination, in das Oberburger und Ska-

³⁰⁾ L. post Pascha

liser Decanat kommen, wenn keine Hindernisse entgegen treten (!). Es könnte (!) seyn, daß ich Ihnen einen kleinen Besuch mache.

Eben schreibe ich den Životopis Ihres lieben Fričko für die Drobtince 1849. Ich werde mich möglichst beeilen den Jahrgang fertig zu machen, darum bitte ich mir die Beiträge möglichst bald einzusenden.

Das übertriebene Treiben des überspanten (!) Mayrs erregt hier in Kärnten allgemeine Indignation; es nimmt von uns Niemand Antheil an dieser Agitation. Wir wollen Oestr. Slowenen bleiben, ohne zum deutschen Bund — noch zum Kroathenthum zu gehören. Unsere Petitionen wollen wir zu einer gelegenern Zeit machen.

Zdaj pa veselo Alelujo Vam ino Vašim želi

Vaš

Am 19/3 848.

Anton m. p.

Opombe k 40. pismu: V Ljubljani je 1. jul. 1848 začel izhajati „Slovenski cerkveni časopis“, od l. 1849. „Zgodnja Danica“. — Med ohranjenimi, pod II priobčenimi pismi, nobeno ne govori o kakem religioznem listu, za katerega bi naj bil Vodušek iskal urednika. Dotično pismo se je menda izgubilo. — Mayr je Matija Majar Ziljski. — Kosar je priobčil (netočno, okrajšano in deloma drugače razvrščeno) prvih pet odstavkov in zadnji odstavek (o. c. 303 – 304).

41.

Hochwürdiger Herr Dechant

Erhalten im Anschluße die Ordin. Genehmigung zur 2. Auflage der Zillier Evangelien. Der schnelle Absatz ist ein Beweis der besonderen Brauchbarkeit. Ich hoffe, daß dieses Werk seine guten Früchte getragen, und eine gesegnete Arbeit genant (!) werden könne; daher ich auch für gut finde, die 2te Auflage unverändert zu lassen Der Ausdruck: Pač blagor še bolj tistim könnte höchstens ein Böswilliger übel interpretiren; mir gefählt (!) indessen das alte Izveličani so veliko več tisti weit besser, indem es dem latein: Beatus näher zu kommen scheint. Am Titel-Blatte soll der Name meines seligen Vorgängers bleiben.

Der nicht angenehme Vorfall mit dem nur zu vorlauten und etwas eitlen Hašnik ist meinerseits wohl betrübend, wird aber anderseits auch dem Betreffenden hoffentlich ein heilsames Arzneymittel seyn. Diese Conflictte mit der Geistlichkeit an sehr vielen Wahlstationen sollen für den Klerus eine Warnung sein, sich in polit. Verhandlungen ja nicht einzulassen, und nur eine pass. Haltung beobachten. Da haben die pol. Vorsteher zu predigen. Ubrigens sind uns die traurigen Vorgänge und die üble Stimmung unseres so hoch gepriesenen Slaven-Volkes ein betrübender Maßstab, der uns zeigt, wie tief im Irdischen noch die Slaven stecken, wie wenig wahrer geistl. Bildung sie noch besitzen. Selbst die gewiß wohlgemeinten Worte des Bischofes fanden keine gute[n] Aufnahme. Wehe uns!

Die Deutschen in Kärnten sind noch ganz ruhig und besonnen; dagegen haben die Windischen den Propst Welbich in Tainach mit Steinen geschlagen, den Administrator von Eberndorf verjagt und auch in Klagenfurt Excessen gemacht. Auch unsere Theologen machen übermüthige Petitionen, worunter die Amovirung des braven, aber für die Schwindelköpfe zu strengen Spirituals, Aufhebung der Klausur u. d. g. Nur das ausgezeichnete 4te Jahr hat sich nicht dabei betheiliget. Gottes Geist erleichte (!) und leite uns! Darum wollen wir bethen. Am 13. verreise ich in das Bleiburger Decanat, und bin bis 26. d. M. in der Visitation. Z Bogam!

Am 10. Mai 1848.

Vaš

Anton m. p.

(Na zadnji prazni strani je Slomšek zapisal:)

Decano Stojan, ker so odpremili pismo očividno v škof. pisarni.

Opomba k 41. pismu: Druga izdaja Stojanovih Evangelijev je izšla šele l. 1850. — Hašnik je bil l. 1848. kapelan pri Sv. Juriju pod Taborom. Njegova afera, ki je v zvezi z volitvami za Frankfurt, je le eden izmed številnih prizorov, ki so se odigrali na Sp. Štaj. Da je v Savinjski dolini precej vrela, kaže napad na soneški grad. Gl. o tem Apih, Slovenci in l. 1848., str. 60–63 in 108. Sicer afera Hašnikova ni natančneje znana. Hašnik je v Novicah št. 17 dne 26. aprila 1848 objavil pesem „Svobodni Lenart“, kjer smeši „svobodo“, kakor so si jo predstavljali mnogi kmetje. Najbrž je hotel Hašnik v tem smislu miriti razgrete glave, pa je slabo naletel. Volitve za Frankfurt so se vršile 3. maja, one za avstr. državni zbor pa šele 20. jun. — Prošt Lovro Welwisch (po Slomšku Welbich) je bil za pravo prošt velikoveškega kapitola, ob enem pa dekan in župnik v Tinjah v krški škofiji. Bil je doktor teologije, rojen pri Gospej Sveti 17. okt. 1792, umrl 8. okt. 1859. — Spiritual v Celoveu je bil takrat Mihael Pikel.

42.

Hochwürdiger Herr Dechant

Erhalten hiemit meinen Dank für die übermittelten beiden Exemplare Lukas Doliners Mnoge svete pesmi mit der Bitte unserm lieben unermüdeten Sänger und Spender gelegenheitlich meinen und des Herrn Dompropsten Fridlich (!) schuldigen Dank für das werthvolle Geschenk auszusprechen.

Ihrem Wunsche wird in Kürze entsprochen werden; trachten Sie nur auch den guten lieben Kossar bald herzustellen; ich wünsche sehr seine baldige Genesung. — Dem ebenfalls kranken Herrn Knez wollen Sie angeschlossene 10 fl auf [die] eine Messintention pro clero Lavantino einhändigen. Sollte einer der beiden Defizienten Mangel an Stipendien haben, so konnte (!) man ihm von hieraus zeitweise aushelfen.

Der gute Pogačar läßt³⁷⁾ sich viel Mühe und Reisen kosten, um seine theol. Blätter am Leben zu erhalten. Auch wir sollen keine Mühe sparen ihn

³⁷⁾ läßt < lasset

nach Kräften zu unterstützen. Schmutzblätter drohen uns ganz das Volk zu verpesten, Es (!) werden ganze Packete an die Postämter zur unentgeltlichen Vertheilung versendet. Die Kinder dieser Welt sind viel thätiger und opferwilliger als wir. Lasset uns wachen und wirken.

Die Einführung eines Katholiken Vereines (Bratovšine sv. Križa) ist — und wird immer mehr auch für unsere Gegenden eine Lebensfrage. — Ich ersuche Sie mir Ihre Ansichten, Pläne und Wünsche mit zu theilen (: quia homo Dei es!) und eingedenk zu sein

Ihres

Am 6. 9^{ber} 848.

Antons m. p.

Opombe k 42. pismu: O Dolinarju gl. SBL. — Kosar je kot mlad kapelan v Poljčanah spomladi 1848 nevarno zbolel in je moral dalje časa počivati doma v Braslovčah. Gl. Križanič, Fr. Kosar, 37—39. — Nemški list, ki ga je urejeval dr. Janez Zlatoust Pogačar, poznejši ljubljanski škof, se je imenoval „Theologische Zeitschrift“. On je urejeval tudi „Slovenski cerkveni časopis“, od 1849 naslovljen „Zgodnja Danica“. Gl. Apih o. c. str. 147. — Kosar je priobčil stavek o Knezu ter zadnja dva odstavka (o. c. 304).

43.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Nach langem Stillschweigen ein fröhliches Alleluja in der Hoffnung daß Ihnen der schöne Frühling auch eine verjüngte Gesundheit gebracht, und Sie sich von der schweren Osterarbeit bereits erholet haben werden.

Weil aber in der Welt keine Süsse ohne Bitterkeit sein kann, somit auch mein Schreiben. In Laibach erzählt man sich von der Geistlichkeit des Sann- und Schallthales skandalöse Sachen, daß Einige, dazu noch Angesehene, Kinder-Spielsachen in ihren Pfarrhöfen brauchen, die Sie auf Wägen mit ihren Wirtschafterinnen (!) fahrend von den Märkten heimführen. Der Berichterstatter versichert dieses ärgerliche Benehmen aus einer sehr achtbaren Quelle vernommen (!) zu haben, von dem ihm Thatsachen erzählt worden sind. Wollte Gott, es wären dergleichen Plauschereyen leeres Zeug; mir kann es indeß nicht gleichgültig bleiben, und ich soll u. will die sittl. Zustände meines mir so werthen Klerus kennen. Haben Sie daher die Güte in der Osterzeit ganz unvorhergesehen Ihre unterstehenden Pfarrer, wo Sie einen gerechten Verdacht hegen dürfen, zu besuchen, sich selbst die nothwendige Überzeugung zu verschaffen (!), auch glaubwürdige Zeugen zu vernehmen, und mir die Hausverhältnisse von Franz, St. Georgen und Gomilsko genau zu erheben, und mir bis 15ten k. M. privatim Bericht zu erstatten. Sunt odiosa — officiosa!

Am 28ten werde ich, wenn Gott will, zur Consecration unser(e)s hohen Metropolitens vereisen (!). Begleiten Sie mit einem frommen Memento

Ihren

treuen Freund

Am 20/4. 51.

Anton Martin m. p.

Opomba k 43. pismu: Slabi glasovi o savinjski in šaleški duhovščini, ki so Slomšku prišli na uho iz Ljubljane, menda niso bili utemeljeni, ker ni bilo kakih posledic radi tega. Na Vrnskem je bil takrat župnik Andrej Zdolšek (1841—1855), Slomšekov mladostni prijatelj, kateremu je Slomšek sam spisal posmrtnico v Drob. l. 1855., česar bi pač ne bil storil, če bi bil Zd. v moralnem oziru omadeževan. Pri Sv. Juriju pod Taborom je bil župnik (1849—1853) Gašpar Schwarz. Pri tem nekaj ni bilo v redu, kakor je sklepati iz 50. pisma. Na Gomilskem pa je bil župnik (1846—1876) naslednik Stojanov Andrej Stvarnik, o katerem gl. op. k 9. p. str. 36. — Posvetitev novega metropolita Maksimilijana Josipa Tarnoczaya se je vršila v Solnogradu 1. junija 1851. — Kosar je priobčil (po svoje) zadnja dva stavka (o. c. 305).

44.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Es ist nun endlich ganz festgesetzt in der Quatemberwoche in der Pfarre zu Ponikl mit Gotteshülfe eine Mission in forma Jubilaei zu halten. Pfarrer Marcus Glaser mit 5 Seckauern unter Mitwirkung mehrerer Lavanter soll die Seele der Mission sein. Auch Sie sind uns unentbehrlich und werden hiemit eingeladen nach Möglichkeit im Beichtstuhle, dann etwa mit der Anleitung der Kinder zur hl. Beicht, und mit einem Vortrage uns zu helfen, insoferne es Ihnen die Gesundheit und Ihr Amt zulaßt (!). Ich wünsche sie schon am Pfingstmontage mit dem Mittagsträin circa 2 Uhr nachmittags in Ponikl, und bitte um Ihre ungesäumte Erklärung um Ihnen die Geschäfte vor meiner Abreise nach Salzburg, die in Vigilia Ascensionis wenn Gott will stattfinden soll, anweisen zu können.

Am heutigen Tagen (!) vollende ich die Visitation in Stranitzen, und hoffe morgen mittags zu St. Andrä einzutreffen

Vale et dilige

Tuum

Gonobitz am 22. Mai 1851.

Antonium m. p.

(Na zadnji strani pisma običajni naslov in dobro ohranjen pečat škofov.)

Opomba k 44. pismu: Misijon na Ponikvi binškošni teden 1851 je bil združen s Slomšekovo škofovsko vizitacijo v njegovi rojstni župniji. O tem misijonu je poročala „Zgodnja Danica“ št. 27. 3. jul. 1851, potem št. 18. 29. apr. 1852. Med v dopisu navedenimi duhovniki ni Stojana, torej se najbrž ni odzval vabilu Slomšekovemu, ali pa je pomagal le v spovednici ne pa pri pridigah.

45.

Preljubi moj Stojan!

Zašto Vi ko[ll]marje precejate, in pa muhe lovite kakti kebre velike? — in pa po zimi! Viel Lärmens um ein kleines Ding. Sie reden von Strafen? Worin bestehen Sie denn? Nec putatis, gratis esse malos in hoc mundo et nihil boni agere Deum de illis. Omnis malus aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit, ut per illum bonus exerceatur. S. Aug. Uiberdieß ist Tanzer noch nicht so böse, als ihn die böse Welt schildert. Er ist eifrig und thätig; was ihm an Klugheit mangelt, wird ihm die neue Leitung und seine gemachten

Erfahrungen geben. Ergo, bono animo esto Michaelis! česar se človek pogosto boji — mu je naj bolj po godu; — česar se veseli, se mu rado, rado vgreni. To Vas in nas skušnja uči.

Tanzer komt (!) aus dem Fegefeuer eines Lipovšek in den Himel (!) von Fraßlau. Welch eine Freude für ihn! Ako pa raja ne bo vreden, ga bo Mihael z gorečem (!) mečem pregnal v solzno dolino. Tanzer hat seine Schatten — aber auch seine Lichtseiten. Die Schattenseite wird von der Sonne eines musterhaften Kollegen und eines exemplarischen Pfarrer(s) beleuchtet bald verschwinden. Welch eine Ehre! welch ein Lohn! Geht es aber nicht, so wird man dem Unverbesserlichen weiter helfen ohne Ihre theure Pfarrsgemeinde zu strafen. Bin denn ich ein Strafbischof? Ubrigens hat Tanzer eben sein Gesuch zur Auswanderung als Missionär nach Amerika eingereicht. Sobald er seine Aufnahme in irgend eine Amerk. Diözese beibringt, wird er auch seine Entlaßung erhalten. Tako se ga bote lahko in hitro iznebili; in kolika čast za Braslovčane misjonarja v Ameriko poslati! Poglejte, kako se nerodno kregate, in ne veste zakaj? — „Pa g. Križana ne radi zgubimo“. Tudi Kalobčani so ga ne radi dali. To mene — pa tudi Križana veseli. Saj niste za Križana prosili! — Takega ravno Doberčani vtrebujejo, de jim šolo na noge spravi. Tudi prijatelj Vaš g. f. Nagi takega potrebuje in želi; in Vi ne smete biti tako sebični, de bi ga mu ne privošili. Kamo bi pa bila Vaša ker. ljubezn? Vi pravite, de Vas stiska. Rad verjamem, kajti stisko sam pogosto čutim. Pa bi vendar rad kako stotinko gosp. Stojanu posodil, če bi mi v s li besedico zinil. — Glejte, tako Vam kratko — pa dobro pismice pišem

Vaš

prijatelj

Anton m. p.

Sie werden übrigens dem Generale in der Kirche Gottes verzeihen, der oft Versetzungen machen muß, die nicht Allen gefallen, oft zu Bitten taube Ohren macht, weil er solche nicht erfüllen kann, ohne das allgemeine Beste dem Einzelnen zu opfern. Parce mihi domine!

O p o m b e k 45. pismu: Pismo je brez datuma, ali pisano je nekje proti koncu meseca januarja l. 1852. — Janez Tancer, r. v Studenicah 20. dec. 1820, posv. 1845, je prišel v Braslovče 12. febr. 1852 od Sv. Kungote na Poh. Ostal je v Braslovčah do 25. jul. 1853, ko je res odšel kot misijonar v Ameriko. — Lipovšek je bil župnik pri Sv. Kungoti na Pohorju in je moral biti sitnež, ker službovanje pri njem označuje Sl. kot „vice“. — Križan Henrik je bil v Braslovčah od 10. sept. 1851 do 12. febr. 1852. Iz Dobrne je 24. apr. 1856 prišel v Olimje, iz Olimja pa 1. febr. 1857 v Pilštajn, kjer je bil tudi rojen 26. maja 1825. Umril je kot župnik pri Sv. Janžu na Peči 1. jan. 1889. — Albert Nagi je bil župnik na Dobrni. — Kosar je priobčil (netočno) začetek pisma (do „schildert“), pripis in mesto o Stojanovi „stiski“; datira ga z januarjem 1851 (o. c. 305—306).

46.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Qui cito dat, bis dat; ich übersende aber nur ./. angeschlossen 100 fl CM als eine kleine Ergötzlichkeit. Es steht geschrieben: Vinum laetificat cor

hominis; in unsern geldarmen Tagen heißt es aber: Nervus rerum gerendarum exhilarescit animum. Selig sind die Kapuziner, insolange sie sich von allen Geldplagen ledig zu erhalten wissen. Allein das liebe Geld ist ein Probestein, auf dem in unsern Tagen auch das Votum paupertatis scheidet. Was soll man erst über das viele vergrabene Geld klagen, das in 100 Jahren erst blühen wird!

Unser gute Domprobst leidet seit 4 Tagen an seinem Gichtübel, und ist genöthiget das Bet(!) zu hüthen.

Möge der erste Eindruck des neuen Kaplans bis zur Abreise nach Amerika dauern. Gott erhalte Sie

Ihrem

Freund

Am 17/2 852.

Anton m. p.

O p o m b e k 46. pismu: Stojan je bil kot župnik v Braslovčah v gmotnih zadregah, pa mu je blagi Slomšek pomagal in napravil šaljivo aluzijo na denar. — Kosar je priobčil začetek (do „animum“), a netočno (o. c. 306).

47.

L. J. Ch!

Auf das liebe Schreiben vom 16. v. M. folgen angeschlossen 100 fl B. N. als eine runde Summe, die Sie schon bis zur Erfolglassung(?) der Rückstände zu verwenden wissen werden. Es ist bitter durch so unerwartete Mißstände in seinem Einkommen behindert zu werden; wird aber plötzlich die so lange zurückgehaltene Geldquelle flüßig werden, dann ist für Sie große Gefahr in den Wellen des Reichthums nicht unterzugehen. — Bereiten Sie sich darum nur gut vor!

Auch unsere Jubiläumsandacht hat einen guten Eindruck gemacht, und scheint einen guten Nachklang zu lassen. Daß man der Andacht eine neue Form, und mit solcher auch einen neuen Reitz verschafft(!), ist sehr weise gehandelt. Die beiden Herrn Kapläne verdienen für den hl. Eifer eine Belobung. Möge solche indessen im Buche des Lebens aufgezeichnet werden, damit es nicht heiße: Jam acceperunt mercedem suam.

Endlich ist unser Gebetsverein unter Anrufung des hl. Cyrill u. Method vom hl. Vater gutgeheißen und mit Kirchenschätzen theilhaft worden. Nächstens kommt eine wiederholte Einladung; angeschlossen aber einige Bilder. Ich lasse in Maria Einsiedeln kleinere und billigere Vereinsbilder machen nach dem Muster jener der Kindheit Jesu.

Mit Liebe

Ihr

Am 1. July 852.

Anton m. p.

O p o m b e k 47. pismu: Braslovški župnik je prišel ob svoje dohodke radi podložniške odveze, imel je namreč poprej nekaj podložnikov, gornino, snopovno desetino,

ribištvo. Izvzemši slednje, je vse ostalo bilo odkupljeno šele 1. 1854. za 20.360 gl. 20 kr. Preden se je vse to uredilo, so zastali župnikovi dohodki. — Jubilejska pobožnost, ki jo omenja Slomšek, se nanaša na sv. leto, ki ga je razpisal papež Pij IX. 21. nov. 1851 in se je začelo z marcem 1852. — Kosar je priobčil celo pismo razen prvih dveh stavkov drugega odstavka, vendar precej predrugačeno (o. c. 306).

48.

Verehrtester Herr Dechant!

Das liebe Dankschreiben vom 26ten d. M. glaube ich am besten damit zu beantworten, wenn ich Ihnen abèrmals eine Vorhilfe pr 100 fl. B. N. übersende, mit welcher Sume (!) Sie etwa theilweise Ihre Dienstbothen zum neuen Jahre bezahlen mögen. Sollten Sie aber damit nicht auslangen, so schreiben Sie mir.

Auch übersende Ich Ihnen 50. Stk. Vereinsbilder des hl. Ciril (!) u. Method für die Mitglieder.

Die guten Missionspriester haben harte Proben zu bestehen; mögen sie nur stark genug werden die Missionen siegreich zu halten! Dann wird auch Ihrem gerechten Wunsche entsprochen werden. Es heißt daß die Carmeliten von Gratz nach Wien berufen werden, um dort gegen das Einreißen der Sittenlosigkeit zu wirken, indem die Polizeigewalt zu ohnmächtig erscheint dem Strome zu widerstehen.

Was solle aus der Kollektur werden, die Ihre Kapläne in der Kuratie Gomilsko beziehen? In diesem Bestande kann u. darf man es nicht belassen, um der Sache der Religion nicht zu schaden.

Vesele praznike božične, pa srečno novo leto Vam in Vašim želji (!)

Vaš

prijatelj

St. Andrä am 1. 10^{ber} 852

Anton Martin m. p.

O p o m b e k 48. pismu: Sedanja gomilska župnija je kot samostojna kuracija bila izločena iz braslovške pražupnije l. 1786. Ker je pa zbirca na njenem ozemlju tvorila sestavni del dohodkov braslovških kapelanov in jim izgube niso z ničim nadomestili, so jim pustili še nadalje zbirco v gomilski kuraciji. Toda sčasoma je postalo to nevdržno: braslovški kapelani niso imeli nič več opraviti v gomilski kuraciji, pač pa so pobirali zbirco. Za Slomšekovega časa se je to uredilo tako, da se je pravica do te zbirce priznala gomilskemu kuratu. (Orožen, Dekanat Frasslau 69.) — Kosar je priobčil (netočno) prvi odstavek in (v nemškem prevodu) zaključni stavek (o. c. 306).

49.

Hochwürdiger Herr Dechant!

In der Erwartung daß Sie die verlangten Exemplare unseres Djanje Svetnikov entweder schon erhalten, oder nächstens erhalten werden (am 15. d. M. wurde(n) die Bücher von Gratz nach Cilli befördert) ersuche ich Sie den von mir schuldigen Betrag für die im letztverflossenen Jahre gehabte

Verpflegung der Conferenz-Theilnehmer mit 20 fl von dem Bücherbetrage in Abzug zu bringen, und um so viel weniger einzusenden, um die gegenseitigen Geldsendungen zu vermeiden.

Endlich sind wir mit dem Manuscripte fertig; auch der Druck des 2ten Bandes ist bereits bei dem 25. Bogen. Ich danke für Ihre Mitarbeit. Pač škoda, da niso več Svitnikov(!) Oni obdelali; gospod Cizej je priden, pa se preveč nemške čerke derži.

Vam in Vašim veselo novo leto blagoželjim

Vaš

Na stariga leta 1853.

Anton m. p.

(Na zadnji strani naslov.)

O p o m b e k 49. pismu: Djanja Svetnikov je izšel II. zvezek l. 1854. O Cizeju gl. op. k 15. pismu. L. 1853. je bil od 15. sept. kapelan v Braslovčah in je ostal tam do 4. jul. 1859. — Kosar je priobčil (netočno) zadnji odstavek (o. c. 306–307).

50.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Erst jetzt komme ich zur Beantwortung Ihres lieben Schreibens von — nachdem wir, so wie auch Sie die Marienandacht vollendet, und nun mehr Zeit haben werden zu schreiben, so wie zu lesen.

Wegen der abzuhaltenden Volksmission zu Fraßlau können Sie ohne Sorgen schlafen. Sie halten bereits durch Ihre Andachten genug Vor-Missionen; darum dem Bedürfnisse genügend abgeholfen. Auch ist bereits eine Volksmission einem Stadtpfarrer für das künftige Jahr, wenn Gott gibt, zugesagt, wo solche nothwendiger sein dürfte. Weder in Oberburg noch in Pletrovitsch ist ein Verlangen nach einer Mission.

Was die Approbation Ihres Manuscriptes: der Marien-Monath betrifft (!), so kann solche nicht bevor ertheilt werden, als das ganze Manuscript samt dem Titel vorliegt. Befleißigen Sie sich, es fertig zu machen, dann wird auch das Ordinariat nicht säumen das Seinige zu thun.

Wie steht das Hausverhältniß in St. Georgen? Haltet der Pfarrer jene Person noch vom Pfarrhofe entfernt? Was, wie haltet sich Ihre liebe Deca-geistlichkeit? Alles dieses interessirt

Ihren

Freund

St. Andreä am 11. 10^{ber} 854.

Slomschek m. p.

(Na zadnji strani naslov.)

O p o m b e k 50. pismu: V pismu omenjena Stojanova knjižica „Der Marien-Monath“ bo pač „Marije Rožni cvet“, ki je izšel 1856. — O župniku pri Sv. Juriju pod Taborom gl. op. k 43. pismu.

Prečastiti Gospod Dekan!

Ne zamerite, de Vas tako dolgo mudimo. Godi se nam kakti kmetu, kateri od samega dela ne vč, cesar(!) bi se lotil; o tem se pa v senco vleže, de mu čas prejde. Vi imate brez našega slabega dela dovolj blaga, in ste brez naše pomoči bogat zadosti; torej se skoraj ne spleča, Vam kaj poslati, ker nam pero že kesno, in pa gladko ne teče, tudi beseda ne reče, kakor svoje dni. Samo to nas primora še za pero prijeti, de se pisarstva clo ne odvadimo, in dane obljube ne snemo. Popilite in popravite, kar je roglato, kakor ste sedem žalost Marije okoljbali; kar pa ne sodi, med smeti veržite; to je vredništva pravica! —

Sedma pridga od sedem žalost Marije od malega števila Zveličanih je kratka, ter ne bo nad 3—4 strani natisa zasegla. Dostavil sim jo, naj bo število popolnoma, in se ne bo kdo spotikal. Mislim pa, de bo za prvo torbico A: že blaga zadosti, ker je pridig in take robe že preveč po sveti; ako česar izverstnega, posebniga nimate, bi bilo škoda za natis; navadne pisarije že ljudem presedajo.

Pošlem Vam životopis rajnega častitega dekana Rejata, kteriga scer po osebi niste poznali; spoznajte jih vsaj v pipisu(!), ki je scer nategnen in nekoliko obširnej; pa bi rad, naj bi bil v naukih popolnej, kakor ga mislim mladim duhovnikom potrebnega.

Po mojem nasvetu Vam tudi Vaš stari prijatelj korar Pıkl čertico pošlejo, iz nemškega nekoliko posneto, ktera Vam bo, mislim po volji; le gospoda Rozmana ne morem pripraviti, de bi Drobtince podperali; še jim merzi, de smo jih družtvi sv. Mohorja prepustili.

Imam še betvice osnovano od cerkvenega peta(!), ki se nam močno močno kazi; pa še prepisati vtegnil nisim. Za oddelk E alj pa za G sim zostavik namenil, in bom Vam skusil poslati, poprej ko na tisto versto pridete. Bojim se, de letošne Drobtince ne bodo velike noči vidle; g. Leon ima drugih poslov čezveč, in take le odlaga, ki mu ne ujidejo.

Prejmite tudi dvojno načelo za prihodne Drobtince nazaj. Plaskanov popis je prav hvale vreden in jako obdelan, ter zasluži letošnim Drobtincam na čeli svetiti se. Sv. Just je še le v osnovi, in se naj na drugo leto, če Bog da, odloži, in prav gladko obdela. Tako g. Pıkl mislijo. Kar pa željim, in Vam priporočim de terjate, naj se podoba sv. Frančiška po nasvetu Plaskanovim v Einsiedelnu prav čedno naredi, ako Mohorčani ne premorejo Jekloreza omisliti; pa mora podoba tudi romarsko cerkvo imeti. Lanska podoba sv. Martina ni toljkega svetnika vredna, je preborna.

Pošlem Vam za novo leto nekoliko novih podobic

Vaš

Am 4. Jäner (!) 1857.

Anton m. p.

NB. Jaz imam obširnejšo podobo sv. Frančiška, brez čudov(?) na oglah, če bo je treba v Einsiedel poslati, jo rad posodim; le cerkve nimam; morda jo v Gradcu malovreden Kaiser ima?

O p o m b e k 51. pismu: „Sedem žalosti Marije pridige“ so v Drobotnicah l. 1857. — Tudi življenjepis Andreja Reja je v istih Drobotnicah. — R o z m a n Jožef je bil takrat stolni kanonik, umrl je kot nadžupnik konjiški 12. avg. 1874. — P l a s k a n Mihael je bil 1854 do smrti 7. avg. 1861 župnik pri Sv. Ksaverju ter je v Drobotnicah 1857 na prvem mestu njegov opis božjepotne cerkve sv. Frančiška Ksav. pri Gor. gradu. Plaskanov življenjepis je objavil Ig. Orožen v Drobotnicah 1864. — Kosar je priobčil prvi odstavek, v prevodu, a netočno in z dostavkom iz naslednjega pisma (o. c. 308).

52.

Dragi gospod Stojan!

Prejmite še nekaj obljubljenih Drobotinc in za ovo leto za dobro vzemite, ker boljših nimam. Dam, česar imam, in blagor Vam de vsakoršnega blaga čez zadosti imati (!), in lahko betvice moje zaveržete, če Vam ne dopadejo brez vse zamere; zakaj častiti g. g. vredniki imajo pravico gledati ne na pisateljev osebo, marveč na delo. Ali je že g. Leon, komur je dobra ženka umerla, letošnih Drobotinc kaj natisnil, meni znano ni; samo to vemo, de bomo spet pozni; pa nič ne de, ako bodo Drobotince za toliko gorše. Bog Vas ovarji

Vašmu

14/1. 57.

Anton u m. p.

O p o m b e k 52. pismu: Poleg dveh večjih spisov obsegajo Drobotnice 1857 štiri kratke sestavke iz Slomšekovega peresa, v oddelku „Slovenska gerlica“ pa spis „Cerkveno petje nekdanjo po Štajerskem“ in „Pesem grešnika k Devici Mariji ---“. — Kosar je porabil stavek o „pravici vrednikov“, pa ga pripisal prejšnjemu pismu (o. c. 308).

53.

Predragi Gospod Stojanov!

Kaj de ste clo omolknil, in ni sluha ne duha od Vas, pa tudi ne od Vaših Drobotinc za novo leto? Dostokrat se pri mizi opominkamo: kaj g. Stojan delajo? Ali jim hočejo Drobotince pozebsti? —

Ako še niso pozebli in še niso gotove, nate, Vam pošlem majhen kosček: Oznanilo cerkveniga leta, ktiro bi rad, naj bi saj eno alj drugo leto oznilo (!) in ljudstvo z duham cerkveniga leta ziznanilo (!) in naučilo svetke pobožno obhajati. — Pregledajte, popravite, dostavite, ako Vam drago, in postavite ovo Oznanilo v prvi preddel Drobotinc. Bom dal potem za vsako faro iztiskov posebej napraviti in za vse fare razposlati, naj bi pomagalo buditi pravega duha cerkveniga.

Vem de ste bogati, in Vam za naše drobotince ni mar; pa vbogi delavec mora svoje pridelke ponujati, kedar kupca ni; kupec ima pa pravico zberati,

ravno tako tudi Vi vrednik slovitih Drobotinc. Ako Vam ni polji³⁸⁾ kupiti, pa mi nazaj pošlite, in ne pozabite

Vašega starega prijatla
Am 7. 10. ber 857. Slomšek m. p. Antona.

Vesele božične praznike in pa prav srečno novo leto!

Opombe k 52. pismu: Oznanilo cerkvenega leta se res nahaja v Drobotincah l. 1858. — Kosar je priobčil pismo v precej prostem prevodu (o. c. 307—308).

54.

Hochwürdiger Herr Dechant!

Für die vielen Briefe, die ich leider meistens unbeantwortet ließ, für die Leitung der Pastoralconferenz folgt hiemit mein verbindlicher Dank, und ein kleiner Beitrag für die Verköstung der Theilnehmer mit 20 fl B. N.

Pridni ste pridni vrednik naših Drobotinc in G. Pikel po krivici zabavljajo rekoč, de bote Vi Drobotince pokopali. Pa mi smo kesni de je za jokati, in natisa še nismo vravnali, nekoliko zato, ker nevtegnemo, nekaj pa zato, ker mislimo Drobotince že to leto Celovčanom vzeti in v Maribor jih preseliti. Gospod Leon se nam je zameril in Mohorčani le po dnarjih gledajo; mislim de smo jim že dovolj postregli; poskusimo še kje podrugod. Ako pa niste Vi naših misli, tako nam pa šribajte; kajti Vi imate pravico določiti, kaj in kako se naj zgodi.

Für die Exercitien mit dem Beginne des 1. Mais wünsche ich den besten Segen. Der das gute Werk angefangen, wird es auch vollenden. Le to se bojím, de mi bote misionarja prehitro iznucali. Die Vollmachten bleiben auch für diese Zeit, wie solche für das vorige Mal gegeben wurden.

Zdaj Vam pa in vsim poštenim Braslovčanom iz serca vošim prav srečno in veselo Allelujo

Vaš
Am 20. April 1859. Slomšek m. p. Anton.

Opomba k 53. pismu: „Drobotinice“ so za l. 1859. in 1860. izšle skupno. Tiskal jih je Jožef A. Kienreich v Gradcu, naslednji letnik (XV, 1861) pa že E. Janžič v Mariboru; uredil ga je Caf.

20 a.

(Naslednje pismo, oziroma dostavek k pismu, je izdajatelj našel v Kosarjevi zapuščini v kapitolskem arhivu, ko je dotično (20.) pismo, h kateremu spada, že bilo tiskano. Da spada k 20. pismu Stojanu, je razvidno iz vsebine in iz pojasnila v opombi.)

Nachschrift.

Eben war Ihr liebes Schreiben ddt. 17. d. M. angekommen, als ich meinen Brief an Sie versiegeln wollte; daher die Fortsetzung. Davorin hat der Haupt-

³⁸⁾ Pomotoma namesto „po volji“.

sache kaum Etwas geschadet; — war in Businica kein 1000jähriges — so war es wahrscheinlich — ein mehr als 1000jähriges Jubelfest; — wo wir keine hist. Gewisheit haben, folgen wir billig der Wahrscheinlichkeit. — Ich bin gegen den gedachten Aufsatz völlig gleichgültig -- u. habe weder Zeit noch Gelegenheit mich mit histor. Artikeln herum zu tummeln; — habe auch keine Quellen. Indessen war mir dieser Artikel nicht unerwartet.

In Bezug auf das Evangelienbuch für den Cillier-Kreis wäre es wünschenswerth, wenn Sie das Manuscript einem wohlbewanderten Seelsorger, der unserer Muttersprache mächtig, mittheilen; weil Sprach-Verstoße den Augen des Einen so leicht entschlüpf(en). Uibrigens wird bei der Ausgabe des Evangeliums bei Ihnen das zur Tugend — was sonst in Ihren Schriften gerne ein Fehler seyn mag: — das zu ängstliche Halt(en) an das Wort. —

Meines Erachtens bedarf es der Lav. Ord. Approbation um so weniger, als es nicht vorgeschrieben wird; — auch wollte sich während der Administration Niemand damit befassen. Uibergeben Sie das Man(uscript) dem Verleger mit dem, daß der Drucker für eine gehörige Correctur sorgt; der etwaige Fehler des Manus. nicht übersieht, aber auch absichtlich vermiedene Carniolismen nicht einkorrigirt.

Grüßen Sie den guten Pikel

von

Ihrem

Slomsch m. p.

O p o m b e k pismu 20 a: Ta dostavek spada nedvomno k 20. Stoj. pismu. Dokaz temu je: 1. v pismu je govor o izdaji evangelijev, kateri je avtor Stojan; 2. pozdrav Piklu, ki je bil takrat kapelan v Braslovčah; 3. dostavek je pisan za časa škof. sedisvakance med Zimmermannom in Kutnarjem (28. 9. 1843 – 23. 11. 1843), baš v to dobo pa spada 20. pismo Stojanu. — Convers. Carant. et Bogoar. omenja med l. 840–859 v naših krajih neko cerkev v Businici. Slomšek je pod tem umeval Vuzenico in kot nadžupnik vuzeniški praznoval 1000 letnico. V Sl. ostalini se je še ohranil rokopis njegove slavnostne pridige ob tej priliki, ki ima bolj religiozno-moralno kakor pa historično vsebino. Proti enačenju: Businica — Vuzenica se je oglasil Davorin Trstenjak v „Gratz. Zeitung“ št. 172, 173 l. 1843. in mu ni bilo težko izpodbiti vuzeniško 1000 letnico. Kratek opis te slovesnosti je iz vuzeniške kronike objavil dr. A. Medved v „Voditelju“ XVII (1914), str. 41–42.

II. Slomšek — Vodušek Matija.

Slomšek in Vodušek sta bila po letih skoraj vrstnika; fizično je Vodušek dve leti mlajši ko Slomšek, kanonično, t. j. po mašniškem posvečenju, pa samo eno leto; Slomšek je bil posvečen l. 1824., Vodušek pa 1825. Ko je Slomšek kot bogoslovec otvoril v celovski bogoslovnici tečaj za slovenski jezik, je bil Matija Vodušek med njegovimi prvimi poslušalci. (Gl. ČZN 1922, str. 14 in op. 6 na i. str.). Bila sta tudi blizu krajana, Vodušek je bil namreč iz Dramelj. Druge življenjepisne podatke o njem gl. pri Orožnu, Dekanat Cilli

str. 297. — Vodušek je istotako poslal od Slomškega prejeta pisma Kosarju, kjer so ostala; iz Kosarjeve zapuščine jih je prevzel L. Herg. Dasiravno sta bila od mladih nog prijatelja in sta si dopisovala, so se vendar pisma ohranila šele od l. 1846., ko je Slomšek postal celjski opat, predzadnje pismo je iz 1858. Potem nastane dolga pavza do 8. marca 1862, ko je datirano zadnje pismo, ki je pa nastalo čisto slučajno. L. 1858. in 1859. je imel Slomšek nešteto skrbi s selitvijo, pozneje pa tudi ni bilo več povoda za korespondenco. Kar je bilo potrebno, je šlo uradnim putem, sicer pa Maribor ni bil od Celja tako oddaljen kakor Sv. Andraž in tako je umljivo, da v tem času preneha korespondenca s Stojanom in Vodušekom. Vseh ohranjenih pisem, ki jih je Vodušek sprejel od Slomškega, je 94. Starejša pisma je Vodušek pri svojih selitvah najbrž izgubil ali zavrgel.

1.

Verehrtester!

Der 3te März d. J. hat nicht nur den Cilliern einen Abten gegeben, sondern auch das Lavanter Domkapitel der Gestalt completirt, daß für die Zukunft ein Domprobst mit 1200 fl, ein inful. Domdechant mit 1000 fl, dann 4 Domherrn mit 800 fl jeder, unter denen der fähigste die Schulenoberaufsicht zu führen mit der bisherigen Remuneration pr 200 fl hat, dann 2 Chorvicaere jeder mit 400 fl und 2 Choralisten jeder mit 250 fl CMz zu bestehen haben. Lauter Erfreuliches, das der Hochselige so gewünscht, aber nicht erlebt.

Hätte ich das so frühe Hinscheiden, und diese Organisierung genug vorgesehen, so hätte auch ich nicht die Lavant mit der Sann [nicht] vertauscht. Sit nomen Dni benedictum! Die förmliche Organisierung wird auf den komm. Oberhirten warten.

Dein Antrag zur Belobung wurde unterstützt; doch die beiden Herrn Stadtpfarrkapläne erst belobt — nur in Vormerk genommen. — Heute ist auch das Gesuch um einen 2ten Zeichnungslehrer eingelangt. Ob Deine Argumentation höhern Orts verstanden werden wird? dubito. Von hieraus wird das Möglichste gethan werden.

Heute ist Pfarrer Szerkuly auf Mansberg installirt, und dadurch Gabritsch als Provisor nach Stoperzen, Gornik als Benefiziat nach W. gratz, Bergmann nach Rohitsch, und Kottinig als Kaplan in Mansberg auf sein Verlangen geblieben. — Meine Stelle übernimmt Domherr Wiery mit 1ten May. Die Trauerrede werdet ihr in den kath. Blättern aus Tyroll lesen.

Ich danke Herrn Plaßkan für dessen liebevolle Vorsorge zum Besten des künft. Stadtpfarrers. Ich wünsche den Betrag der für mich erstandenen Effekte zu erfahren, um dem Ersteher die verausgabte Summe übermitteln zu können. Nun wolle die Administration auch so dienstfreundlich seyn, und den Anbau des Grünzeuges, dann der Erdäpfel u. d. g. für mich besorgen, damit wir nicht

allein zu trinken, sondern auch zu essen haben werden. Indem die Grundstücke der Abtey bereits verpachtet seyn werden, so habe ich vor, nur so viel wieder heimzunehmen, [als] daß der Hausbedarf gedeckt seyn wird. Ich kann die Wirthschaft nur kleinweise anfangen, um mich nicht zu sehr zu verschulden. Im Uibrigen vertraue ich auf Gott. —

Die 200 Stk. Angel habe ich leider ungebunden erhalten, und nach Völkermarkt zum Einbinden übermachen müßen. Die Andachtsübungen für die Schuljugend hat Buchbinder Wolfgang Pirker in Wolfsberg im Verlage; den Bedarf für Cilli nehme ich auf meine Rechnung. — Wie theuer sollen wir die Drobince anschlagen? Nach meiner Berechnung wird der Druck bei 16 Bogen stark kosten bei 450 fl.; dann das Binden zusammen(!) gerechnet 100 fl.; ich rechne auf sogleiche Abnahme von 1200, indem über 1000 prae-numerirt sind. Ich gedenke den netto Preis auf 30 xr CMz zu setzen; damit der Ladenpreis 40 fl.¹⁾ betrage. Die Versendung für den Cillier Kreis werde ich durch die Cillier Geistlichkeit, für den Marburger Kreis von Marburg, und von St. Andrä aus für Kärnten einleiten. Die Praenumerirten sollen alle in Gratz gebunden werden. Solltest Du mir nach Gratz zu schreiben haben, so atesiere(!) an Hofkaplan Jakob Koschar. Ich reise morgen ab, und gedenke bis letzten d. M. in Gratz zu bleiben. Vale faveque

Gruß an die P. T. Tischgenossen.

Tuo

Am 24. März 846.

Antonio m. p.

O p o m b e k 1. pismu: Ob desnem robu prve strani je Vodušek napisal: Erh. 24. März 846, kar je čudno, da bi v takratnih prometnih razmerah pismo isti dan, ko je bilo pri Sv. Andražu pisano, prišlo že v Celje. — Slomšek je na željo škofa Kutnarja šel za opata v Celje, ker je škof na tej odlični in važni postojanki hotel imeti popolno zanesljivega moža. — Majšperski župnik Srkulj Ivan je bil Hrvat; r. v Krapini 12. dec. 1798, posv. 27. avg. 1826. Pred svojim imenovanjem za župnika v Majšpergu je bil lokalni kapelan v Stopercah. Njegov odhod v Majšperg je povzročil celo vrsto prestav. — Gabrič Anton, r. v Brežicah 3. sept. 1804, posv. 10. avg. 1832, je bil od 23. apr. 1845 beneficijat v Slovenjgradcu, odtod je šel za provizorja v Stoperce, kjer je 9. sept. 1846 postal kurat. 29. jun. 1871 je nastopil župnijo Sv. Peter na Medv. selu, pa je že 20. marca 1875 stopil v pokoj in umrl v Rogatecu 11. marca 1885. — Gornik Franc je bil r. v Jarenini 24. marca 1800, je šel v lavantinsko bogoslovnico in bil posv. pri Sv. Andreju 6. avg. 1834. Od 5. nov. 1845 je bil kapelan v Rogatecu, odtod je šel 1846 za beneficijata v Slovenjgradec, a že čez nekaj mesecev je odšel za kapelana na Ponikvo. Od 28. avgusta 1849 do smrti 28. jan. 1868 je bil župnik v Slivnici pri Celju. — Bergmann Karol Filip je bil Celjan, r. 4. febr. 1817, posv. 1. avg. 1839. Njegova prva kapelanska služba je bila v Vuzenici, kjer je Slomšek isto jesen nastopil kot nadžupnik. L. 1840. je bil premeščen v Vojnik, odtod pa 1844 v Majšperg in odtod koncem marca 1846 v Rogatec, kjer je ostal le do 15. okt. i. l. Potem je služboval v Gornjem gradu, v Tinjah, Laporju, pri Sv. Marjeti pri Wolfsbergu, 16. jun. 1852 je prišel v Doberloves, kjer je pa zbolel in umrl kot deficijent na Gomilskem 28. jun. 1854. — Kotnik Jožef je bil od 19. jan. 1846 provizor v Majšpergu in je prišel semkaj od Sv. Vida pri Grobelnem. R. je bil v Črešnjevcu 2. febr. 1807, posv. 6. avg. 1834. V Majšpergu je še ostal do 27. dec. 1846, potem je šel za provizorja v Sl. Bistrico.

¹⁾ Pač pomota mesto 40 xr.

Od 27. apr. 1848 je bil kurat v Bučah, kjer je umrl 25. nov. 1851. — Plaskan Mihael je bil z malim presledkom dvakrat zaporedoma provizor celjske mestne župnije. Najprej po smrti opata Schneiderja († 10. avg. 1845) do nastopa Antona Martina Slomška (25. apr. 1846), ko pa je ta čez nekaj tednov postal lavantinski škof, je zopet upravljal celjsko župnijo do nastopa Matije Vodušeka. Plaskanov življenjepis je objavil Ign. Orožen v Drobtincah 1864, str. 126-143. — Knjižica „Angel molitve za pobožne šolarje“ je izšla prvič pri Jeretinu v Celju 1846. — O Košarju Jakobu gl. Drobtinice 1850, str. 123-124.

2.

Preljubi moj Matija!

Lepo Te pozdravim zopet iz Koroške zemlje, ino Ti toljko povem, de boš moj nastopnik, ako bo po volji božji ino pa po sreči. Vem, de Ti bom težo veliko nakladal, skerbí dovolj napravil, pa sim si zvest, de jih boš z meno vesel. Bog daj srečo Celskimu novimu Apatu!

Veliko imava se pogovoriti; povabim Te torej, ako Ti drago, v lepi Labuda dolini praznike svoje obhajaj. Prihoden teden pojdem v Ljublano, pridem pa v enih dneh zopet damo. V četertek pred sv. Jernejam pojdem birmovat v Slovenograško dolino; — na Angelsko nedelo, če Bog da, bom novo cerkvo na Doberni posvečoval, in pojdem potem na Rogatec, ter upam 9. Kimovca svojo apostolsko hojo dogotoviti; se popeljam na kaka dva dni v Gradec, ino bom v k(v)atern teden zopet doma.

Zdaj pa veš, kar želiš; tode ljudem praviti vsiga potreba ni.

Bog Te ohrani naši Škofiji ino pa

Tvojimu

Per sv. Andreji 1^{ga} vilikiga
serpana 1846.

Antonu m. p.
škofu.

O p o m b a k 2. pismu: Na zadnji prazni strani je Vodušek zgoraj napisal: Slomšek. Pod tem pa: Erstes Schreiben als Bischof 1846.

3.

Hochwürdiger Herr Director!

Verehrtester Freund!

Wo ist mein geschriebenes Choralbuch geblieben, das ich dem Carl Köppel in Cilli zur Einsicht rückließ? —

Schon zwei Mal hätten wir es in unserer Domkirche gebraucht, während es in Cilli unbenützt liegt. Habe die Güte zu sorgen, daß es mit nächster Gelegenheit anher komme!

Nun bist du wieder in das alte Joch eingespant(!); hoffentlich wird es nicht so lange dauern. Es ist mein Wille, daß der 3te Kaplan ein par Klassen unter Deiner Anleitung zur Katechese übernehme, so wie auch, daß Du auf die Seelsorge überhaupt immer mehr Einfluß nimmest.

Diese Woche lauft der Vorschlag für die Dompraebenden (: Domherrn-Stellen :) dann für 3 Ehrendomherrn-Dignitäten von hier ab. — Vor Georgi dürfte die fact. Besetzung nicht Statt finden.

Lebe und wirke nun recht wohl, herzlich begrüßt von [d]

Deinem

alten Freunde

Am 9. 8^{ber} 846.

Anton m. p.

Opombe k 3. pismu: Zgoraj na zadnji strani zapisano: Slom. 8. Oct. 846. — Karol Köppel je bil učitelj v 1. razredu v Celju in najbrž obenem orglavec v mestni župni cerkvi. — Vodušek je bil zopet uprežen v šoli, ker imenovanje za opata (po cesarju) še ni bilo izvršeno.

4.

Preljubi moj Matija!

Auf Deine beiden lieben Schreiben vom 31. v. u. 13. d. M. folgt hiemit unter Einem die Antwort. Die Unterbringung der Candidatin Zotter ist mir wohl recht angenehm. Wer nichts wagt, wird auch nichts gewinnen. Das Kostgeld wirst Du wohl dem Bischofe allein zur Zahlung überlassen müssen. Da ich indeß in Gratz keine Gelder zur Disposition habe, so weise nur die verlangte Zahlung von Deiner Guthabung an; bei unserer persönlichen Zusammenkunft werde ich Dir die Verausgabung ersetzen, und Dich bitten, die Besorgung dieser Angelegenheit ganz zu übernehmen. Die Zuschrift der Oberin folgt zurück. %.

Hier folgt eine Parthie Drobtince pro $\frac{1}{2}$ für den Schulprovisor Pouh zum Abschreiben. Bekommst Du in Cilli ein gleiches Papierformat, [so] wie das Muster $\frac{1}{3}$ schluße es ihm bey. Pouh ist an meine Schrift bestens gewöhnt, und hat für den Setzer die deutlichsten Buchstaben. Honoriren werden wir ihn, wenn er fertig geworden. Die Abschriften sende mir gelegentlich.

Eben sendet mir Dechant Stojan ein schönes Weihe-Lied dem h. Maximilian, das Du in dem Manuskripte lesen mögest. — Schade daß der Samouk keine Vorbildung hat! — Ich werde auf das 2te Project warten, dann aber alsogleich absenden. Der Prospekt von Cilli ist richtig, aber leider nicht kunstgemäß.

Also sieht sich der Musikverein dem Ende nahe? — Es ist nicht Schade darum. Nun aber müssen wir auf ein Surrogat bedacht seyn. Vor Allem wird ein tüchtiges Individuum als Musiklehrer erfordert; dann ein Fond für dessen theilweise Salerirung auszumitteln seyn. — Dann ist auf Mittel zu denken, dem Prabaranden-Curse (!) geeignete Individuen zuzuführen.

Darüber werden wir mündlich Rücksprache pflegen; Gott schenke nur uns beiden seine Gnade, Leben und Gesundheit, und unterstützende Freunde.

Die bemeinte Auszeichnung eines Seelsorgers in Eurem Decanate scheint Euch Freude zu machen, mir drohet sie Kummer und Verdruß zu bereiten. Bereits wurde von einer hochgestellten Person bemerkt, daß man den P. . .

unter den Vorgeschlagenen nicht erwartete. Die des Concubinales beinzüchtigen (!)²⁾ Diözesanen würden mit dem Finger nach P. zeigen, und dem Bischöfe dießfalls den Gehorsam verweigern. — Ich bleibe bey meinem Beschlusse, und werde, wenn die Gerüchte sich erwahren den P. vermögen, seiner u. der Diözesan Ehre mit Entfernung der gedachten Person ein Opfer zu bringen.

Auch wir wissen bis zur Stunde nichts über den Fortgang in der Besetzung von Cilli. Vor Auslauf dieses Jahres wird dieser Gegenstand nicht erledigt. Der Antritt steht in Hinsicht der Zeit dem neuen Abten frey. Uibrigens dürfte es in dessen Interesse seyn, die Besitznahme nicht zu verschieben.

Vale, et perge amare

Tuum

Am 17. 9^{ber} 846.

Antonium m. p.

Würdet Ihr den Druck der Drobtince wegen der bessern Correctur nicht lieber in Cilli machen.

O p o m b e k 4. pismu: Zotter je mislila stopiti v kak ženski samostan v Gradcu, vendar sekovski in lavantinski šematizmi naslednjih let nimajo tega imena. — Kdo je bil tisti duhovnik P. . . , zoper katerega odlikovanje je imel Slomšek pomisleke? Pod v pismu označeno „bemeinte Auszeichnung“ je pač častni kanonikat, ki je bil takrat namenjen trem odličnim duhovnikom (gl. prejšnje pismo 3). V celjski dekaniji so bili takrat trije duhovniki z začetnico P: celjski vikar Plaskan, župnik pri Sv. Petru v Sav. dol. Peinè in žalski župnik Valentin Predonik. Prva dva pri nameravanem odlikovanju ne prideta v poštev. Predonik je pa res postal častni kanonik. Da v njegovem župnišču ni bilo nekaj v redu, namiguje Slomšek v 28. pismu Stojanu. Pri tem pa ni bil Predonik osebno zadet, marveč 64 letni mož je najbrž igral ulogo starozakonskega Helija in je imel najbrž pri sebi kako sorodnico, ki je za njegovim hrbtom hodila svoja pota. Če bi on sam bil omadeževan, bi strogi Slomšek nikdar ne bil privolil k njegovemu imenovanju za častnega kanonika.

5.

Hochwürdiger Herr Direktor!

Preljubi moj Matija!

Auf Deine vielen sehr lieben Briefe folgt endlich hiemit eine sumarische (!) Antwort. — Eben bin ich mit der Redaction unserer Drobtince fertig geworden. Das Abschreiben geht langsam von Statten. Ich hoffe das (!) der Inhalt dieses Jahrganges dem vorjährigen [n] nicht nachstehen wird. Auch das Bild des h. Max. ist durch Künstler des Stiftes St. Paul zu Stande gekommen. Nächstens geht es nach Nürnberg ab; und auch das Manuskript hoffe ich in den ersten Tagen des künftigen Monathes nach Gratz zur Drucklegung übersenden zu können. Nun bitte ich mir den Entschluß mitzutheilen, ob die Korrektur in Cilli besorgt werden könne, oder ob ich abermals in Gratz solche machen lassen solle; — dann, wie hoch die Auflage seyn solle? -- und wie wir abermals den Verschleiß einleiten sollten?

²⁾ Pač pomotoma namesto „bezüchtigten“.

Unser Matevž Pirš hat in dem eingesendeten Aufsätze viel Vortrefliches — manches Einseitige und auch Uibertriebene. Man kann den Aufsatz wie er ist, nicht brauchen; und solcher wird fürs künftige Jahr aufbewahrt. Wer soll die Redaction für die Zukunft übernehmen!

Deine durch die Litt. Zeitung proclamirte Ernennung scheint eine Frucht litt. Schreysucht alla Hofrichter zu seyn, vor welcher man sich möglichst verwarren muß. Vor allen Schreyern habe ich eine Abscheu. Uibrigens wird Deine Ernennung mit jedem Tage erwartet; und sobald dieselbe erfolgt, so lasse Dich sogleich zu Deinem und zum Besten der Pfründe investiren; denn die Taxen sind vom Tage der Ernennung zu bezahlen; daher ich für meine Zeit [bereits] einen Taxenbetrag pr 375 fl 53 xr CM. zusammen(!) zu bezahlen hätte. Nachdem mir aber S^e Majestät die Einkünfte des Bisthums vom Tage meiner Ernennung, d. i. vom 30ten Mai an zugesprochen haben, so dürften meine Taxen etwas geringer ausfallen.

Warum hast Du mir das Sparrkassabüchel des Preparanden(!)-Fonds anher gesendet? Bist Du nicht der eigentliche Präparanden-Vater? Bei Deiner nächsten Ankunft erhältst Du das Sparrkassabüchel zurück, mit baaren 90 fl CMz für die Candidatin Zotter.

Mit den 2000 fl CMz werde ich Dir wohl aushelfen; nachdem mir ein Vorschuß pr 6000 fl bewilliget ist. Nur werden Dir a Conto dieser Freund Galluf bei 200 fl und Pfarrer Pleunik 800 fl zu bezahlen haben.

Unser Domorganist hat einen Dienst in Leoben erhalten, der ihm aber dermahlen streitig gemacht wird. Wird er befördert, dann wünschen wir einen soliden Nachfolger. Auch der brave Lehrer Höller in St. Paul ist am [23ten d. M. mit Tode abgegangen.] Sterbebette.

Die Auflage meines Blaže wird wahrscheinlich unterbleiben; indessen wünsche ich den Angel molitve wieder aufgelegt, doch mit einer besser³⁾ Titel-Vignette.

Von Slom erhalte ich lange keine Nachricht, ob der Blaž Mašnik für mich 1 Paar Wirtschafts-Pferde eingekauft? Vielleicht hast Du Gelegenheit etwas darüber für mich in Erfahrung zu bringen? — Vam želim prav vesele praznike

Vaš

star prijatelj

Na sveto Bilo 1846.

Anton m. p.

O p o m b e k 5. pismu: Na zadnji strani ob zgornjem robu je Vodušek zapisal: Slom. 25. Dez. 846. — O Piršu Matiji gl. Orožen VII, 232. Kakega spisa pod njegovim imenom ni najti v Drobčnicah tistih let. — Hofrichter je pač istoveten z I. C. Hofrichterjem. — Galuf Anton je bil Slomšekov rojak (r. na Ponikvi 16. jan. 1801) in naslednik v Vuzenici, kjer je umrl 30. dec. 1881. — Plevnik Anton je bil 1839—1860 župnik v Vitanju. Gl. Orožen VIII, 443.

³⁾ Polovica r in naslednji n iztrgana, ker sta se držala pečata.

6.

Preljubi moj Matija!

Nachdem ich heute am Altare mein Memento gemacht, muß ich Dich auch mit diesen Zeilen zu Deinem Namensfeste heimsuchen. Bog Te ohrani zdraviga ino veseliga v svoji sveti gnadi, de bi srečno škofovo kapo nosil, pa tudi škofu butaro nositi berzno pomagal Bogu v čast, našim dušam pa v izveličanje. Amen.

Eben habe ich die ersten Druckbögen unserer neuen Drobtince durchgesehen, und angewiesen die fertigen Bögen dem Buchbinder Mayer zu übermachen. Habe die Güte den Letztern anzuweisen, daß er diese Arbeit unter den vorjährigen Bedingungen übernimmt; und wenn Du etwa zur Marktzeit nach Gratz kommst, so betreibe und ordne nach Möglichkeit diesen Gegenstand.

Am 20. d. M. ist der gute Professor P. Norbert Heilmann in Klagenfurt gestorben. Am 21. d. M. ging Herr Domprobst mit dem Prälaten zum Leichenbegängniß nach Klagenfurt, und ist noch nicht zurück gekommen.

P. Franz Humpel ist von seiner Triester-Chur endlich nach Wolfsberg heimgekehrt, und bedauert Dich nicht in St. Andrä gesehen zu haben. Er wünschet nochmals nach Cilli zu kommen, und verspricht seine einstigen Uibereilungen auszubessern. Ob ihm aber das Glück zu Theil wird, ist zu zweifeln, nachdem ihm der Provincial abgeneigt ist.

Zdaj Te pa Bog ohrani

Tvojimu
prijatlu

Na sv. Matija jutro
847.

Antonu m. p.

Opombe k 6. pismu: Na zadnji prazni strani je ob zgornjem robu Vodušek pripisal: Fürstbischof dd 24. Febr. 847. — Heilmann P. Norbert je bil benediktinec št. pavelskega samostana, r. v Inomostu 12. febr. 1787, posv. 21. sept. 1811; bil je profesor pastirne v celovški bogoslovnici. — P. Franc Humpel je bil kapucin, r. v Trstu 13. jul. 1793, posv. 10. nov. 1822.

7.

Hochwürdigster Herr Abt!
Verehrtester Freund!

Nachdem alle benachbarten Zeitungen von dem neu ernanten (!) Abte zu Cilli reden, so muß auch ich das liebe Schreiben vom 2ten d. M. beantwortend Dir Glück zu diesem zwar nicht bequemen, aber schönen Ehrenposten wünschen, und noch mehr Gott bitten, daß er Deine neue Lebenspoche wie bis nun segnen wolle. Indem ich nun einen meiner liebsten Jugendfreunden (!) am ersten und wichtigsten Posten nach dem Bischofsitze in meiner Diözese mit Freuden erblicke, hoffe ich auch an Dir mein rechtes Auge — meine Rechte erlangt zu haben, der treu an der Warte Sions für das Haus Israel mit mir Wache halten und die Lasten mit altem Eifer theilen wird.

P. T. Herr Gubernialrath Kraus hatte die besondere Aufmerksamkeit auch mich unter 2. d. M. über Deine Ernennung in die Kenntniß zu setzen, und unter Einem mitzutheilen, daß die Drobtince bereits an die Bücher-Revision, und dann an die Leikams Buchdruckerei befördert worden. Ich habe 2500 Stücke zur Auflage bestimmt. Die noch hier übrigen Exemplare de 846 kannst Du übernehmen. Herr Murschetz besorgt die Korrektur.

Deine Anherkunft wird auf die Faschingstage erwartet, wo auch die übrigen Verfügungen in Vollzug gesetzt werden. Da Pfarrer Zentrich unter Einem zur Investitur anher berufen ist, so wäre es vielleicht beiden gedient zusammen zu reisen.

Auch Georg Stepischnik ist für Feistritz ernennt(!).

Herrn Plabkan lasse ich ersuchen, er möge die zwischen uns obwaltende Verrechnung zusammen stellen, damit ich mich aus dem lästigen Schuldiger-seyn doch einerseits herausarbeite, und mir durch Dich den Conto übermitteln. — Mein dortiges Inventar wirst auch Du übernommen(!) wollen?

Die alte Magd Jerca, die von Cilli mir nachkam, ist zwar gerne hier; auch ich bin mit ihr zufrieden; allein bei ihrem vorgerückten Alter paßt sie für deutschen Dienst niemehr ganz. Zu Dir wollte sie schon wieder zurück, wenn Du sie nehmen u. darum anreden würdest.

Plura oretenus. Vale, faveque

Tuo

St. Andrä am 7/2 847.

Antonio m. p.

Opombe k 7. pismu: Na zadnji strani ob gor. robu je adresat napisal: Erh. 10. Febr. 1847 1/2 9 Uhr. — O gubernijalnem svetniku Krausu gl. opombe k pismu 20. — Centrih Anton je 28. febr. 1847 postal župnik v Rajhenburgu. O njem gl. Kovačič, Nadžupnija Sv. Križa str. 74. — Stepišnik Jurij je bil brat poznejšega škofa Jakoba Maksimiljana, r. v Celju 9. dec. 1809. V Slov. Bistrici je bil le kratek čas župnik in dekan, že 1. dec. 1848 je odšel v Mozirje, potem na Vransko in končno 1857 k Sv. Petru pod Sv. Gorami, kjer je umrl 10. maja 1862.

8.

Hochwürdiger Herr Abt!
Verehrtester Freund!

Auf Dein liebes Schreiben vom 2ten d. M. habe ich Dir zu berichten, daß ich mit der Ablösungs-Sume(!) meiner in Cilli rückgelassenen Effekte ganz zufrieden gestellt(!) bin; nur bei einer Speckkübel muß ich bemerken, daß solche ein Eigenthum des Uiberführers von Saldenhofen sey, und ich solche — wenn dieselbe gefordert werden sollte, dem Eigenthümer zurückstellen — Dir aber den Werth zu ersetzen habe. Das 1 Stück Vapeur auf Fenstervorhänge liegt noch unbenützt hier, weil die Residenz mit dergleichen Zeug versehen ist. Mit nächster Gelegenheit werde ich Dir das ganze Stück übersenden, mit der Bitte die geforderten 16fl CMz an Herrn Plaskan abzuführen.

Bey unserer Kanzley Expedition ist der Verstoß vorgefallen, daß der Tag Deiner Investitur der 14te (nicht der 15te) Februar an alle betreffenden Stellen angezeigt wurde, dem zu Folge Du um 1 Tag früher in den Genuß der Pfründe trittst, und für 1 Tag den Provisor und die Herrn Kapläne zu entschädigen hast; was Dir hiemit zu Deiner Benehmungswissenschaft eröffnet wird.

Laut einer Nachricht von Wien wird der Antrag wegen der Errichtung einer besonderen Katechetenstelle in Cilli für ganz zweckmäßig gefunden und nach Kräften unterstützt werden; während dem armen Carl Köppel die verdiente Dekoration nicht zuerkant(!) worden, und das Gesuch um solche wird wiederholt werden müssen.

Für Deine feyerliche Benediction bleibt der 4te Sonntag [f] nach Ostern, d. i. der 2te May l. J. bestimmt, wenn nicht unvorhergesehene Hindernisse eintreten. Auch die h. Firmung kann am Tage darauf, den 3ten May ausgespendet werden. Um jedoch dießbezüglich eine ämtliche Anordnung erlassen zu können, wollest Du ein Gesuch um die Benediction an das Ordinariat machen, da solche von Amtswegen nicht vorgenommen werden kann. Für die beiden Assistenten wird gesorgt werden; und das übrigens Erforderliche in dem Erlasse nahmhaft gemacht. Es würde hier erwünscht, wenn Du Gelegenheitlich den Gubernialrath Ladinig zu dieser Feyer einladen würdest. Wegen der neuen Pontifikal-Schuhen mache Dir kein schweres Gewissen; ich habe mir für Cilli ein Paar neue Schuhe machen lassen, die für meinen Gebrauch, so wie zur Ausfüllung des Inventars genügen. Die Ernennung der neuen Dombherrn liegt schon seit geraumer Zeit im Kabinete; uns wäre solche selbst schon sehr erwünscht. Wann solche erfolgen werde, ist noch nicht in Aussicht.

Herr Director Sorčić soll den Blashe nach seinem Dafürhalten ergänzen und zur 2ten Auflage vorbereiten. Ob aber aldann das ebenso voluminöse als vertheuerte Buch für Anfänger taugen werde, ist eine Frage?

Herrn Plaskan meinen Gruß, mit dem Bemerken, daß er sich mit seiner Competenz nicht übereilen solle.

Nun, z Bogam!

St. Andrä am 10. März 847.

Dein Freund

Anton m. p.

Opombe k 8. pismu: O Köppelu gl. op. k 3. pismu. — Sorčić je postal za Vodušekom direktor normalke v Celju. Drugo o njem gl. Orožen I., str. XVIII., Kovačič, Zgod. Lav. šk. str. 433.

9.

Hochwürdiger Herr Abt!
Verehrtester Freund!

Im Anschluße ./ erhältst Du ein Probeblatt unsers Maximilians. Du wirst mit dem Bilde mit mir zufriedener seyn, als mit der Landschaft, die sich nur

von der Ferne gut und richtig ausnimmt. — Von Gratz habe ich lange Zeit keine Nachricht über den Fortgang unsrer Novice. Vielleicht ist Dir näher bekannt, wie weit die Arbeit gediehen.

Eben heute sind die Dekrete für die neu gewählten Domherrn eingelaufen, und werde(n) sogleich an die Betreffenden ablaufen. Herr Domdechant laßt sich am 25ten d. M. investiren und infuliren; die beiden Steyrer dürften wahrscheinlich auf Georgy warten.

Unter einem erhältst Du auch das Stück Vapeur durch eine Privatgelegenheit; womit unsere Gegenseitige(!) Uiber und Abnahme abgeschlossen ist. Für die Pfarre Kastreinitz sind bereits 16 Werber eingelaufen; und eben morgen wird bei uns das Loos geworfen werden.

Bog Vas ohrani

Vašimu

Am 16/3 847.

Antonu m. p.

Opomba k 9. pismu: Novoimenovani stolni dekan je bil Gašpar Albrecht. Drugo o njem gl. Orožen I. str. XIX. in Kovačič, Zgod. Lav. škofije 435. — Kostrivniška župnija je bila izpraznjena radi smrti župnika Jerneja Černeta († 29. jan. 1847), dobil jo je potem Gašpar Šorš, dotlej nadžupnik svetokriški. (Gl. Orožen VII, 232 in Kovačič, Nadžupnija Sv. Križa str. 55-56.)

10.

Hochwürdiger Herr Abt!

Auf Dein liebes Schreiben von 18ten d. M. beeile ich mich Dir zu schreiben, daß Du bei Deiner Anwesenheit allhier die beiden Assistenten bereits eingeladen hast. Nachdem nun Herr Domdechant Albrecht am 25ten d. M. feyerlich infulirt wird, und sich freuet bei Dein(er)⁴⁾ Benediction fungiren zu können, so bekommst Du durch die Einladung des P. T. Herrn Gubernialrathes Kraus cum infula 3 inful. Assistenten, wozu nur 2 vorgeschrieben; — wir sind nun seltsam, wie Du Dir aus der Verlegenheit helfen wirst, um an Deinem Ehrentage nicht Verdruß einzuernten? Bereits macht Herr Domprobst Miene zurückbleiben zu wollen, um Dir eine Verlegenheit zu ersparen. Uibrigens freuet uns überaus die Zusage des lebenswürdigen Herrn Gubernialrathes (:excepta infula:) für den Fall, daß 3 Assistenten erscheinen. Ich wünsche selbst den Herrn Gubernial zu sehen, und zu sprechen. Uibrigens bitte ich Dich jeden überflüssigen Aufwand zu vermeiden; er bringt keinen Segen.

Die Absonderung der Drobtince pro 1847 hast Du recht klug vorgenommen; — ich setzte voraus, daß Du den gehörigen Abschnitt getroffen hast. Wie aber das Manuscript so viele Druckbögen geben kann, ist mir [unbegr] nur begreiflich, wenn ich in den ersten Druckbögen bemerke, wie absichtlich der Setzer das Ganze ausdehnt! — Hoffentlich werden wir das Ende des Druckes doch erwarten, obgleich sich solcher wider meinen Willen in die Länge ziehet.

4) Črki er s pečatom odtrgani.

Gegen die Wiederauflage des Angel molitve hat das Ordinariat nichts einzuwenden; nur hätte Sorčič ein Exemplar beischließen sollen, damit man demselben die Approbation beifügen könnte. Zum Glück habe ich noch ein Exempl. vorrätig. Die Maximilian Bilder sind noch nicht eingelangt.

Laut Nachricht von 20. d. M. liegt Hauptpfarrer Šošterič in Rohitsch hoffnungslos am Cerebral Thyphus darnieder. Gott tröste ihn! und gebe der Krankheit eine glückliche Wendung.

Unser Woschnak wird am 23. d. M. zum Doctor promovirt, und wird dann seine Reise alsobald antreten. Mit Liebe

Dein

Am 23/3 847.

Anton m. p.

O p o m b e k 10. pismu: Ob zgornjem robu na zadnji strani je zapisano: Erh. 27. Mrz 847. — Gubernijalni svetnik Ivan Nepomuk Kraus, doktor filozofije, je bil referent pri cerkvenih in šolskih zadevah, ob enem infilirani prošt vesprimski in dosluženi rektor graške univerze. — Šošterič Jakob je umrl že naslednjega dne 24. marca. (Gl. Orožen VII., 157). — Vošnjak Ivan je kot gojenec avguštineja študiral na Dunaju. (O njem gl. Slekovec, Škofija in nadžupnija v Ptuju, str. 187–192.)

11.

Hochwürdiger Herr Abt!
Verehrtester Freund!

Ich bestätige hiemit den richtigen Empfang der baar eingesendeten 200 fl CMz von der mich treffenden Tangente des Intercalar-Ertrages der Abtey Stadtpfarre Cilli mit der Bitte dem Herrn Verwalter Gollob meinen Dank zu melden. Die Quittung will ich sobald ausfertigen, als ermittelt seyn wird, was mich für ein Betrag eigentlic(h) trifft(!).

Laut Deiner mir letzt gemachten Mittheilungen hast Du Dir fest vorgenommen Deine bevorstehenden Decanats-Visitationen nicht nur in bester Form sondern auch dem Wesen(?) nach mit beabsichtigten(!) Erfolge abzuführen. Gott stärke Dich in Deinem Vorsatze, und gebe Dir Ausdauer.

Ich wünsche Deine Visitationspunkte gelegentlich [schrift] in Abschrift zu bekommen, um solche genauer zu würdigen, vielleicht auch vervollständigen zu können. Eine Regulierung dieser Visitationen wünsche ich nach der Zeit zu bewerkstelligen.

Herr Director Sorčič wolle gelegentlich einige 20 Stück ordinär gebundene Drobtince anher befördern; ich habe die mir zugedachten 50 Stück an das Decanat Eberndorf abgegeben.

Nun lebe wohl, begrüßt

von Deinem

Am 30. Juny 847.

Anton m. p.

O p o m b a k 11. pismu: Ob zgornjem robu zadnje strani je Vodušek zapisal: Fürstbischof 30. Juni 847 Antw. 5. Juli.

V oceno in zameno doposlane publikacije.

Od 15. februarja 1931—15. oktobra 1931.

- B'lgarskata Akademija za naukitě, Sofija; Ivanov J.: B'lgarski starini iz Makedonija. Sofija 1931. — Letopis na B'lgarskata akademija. XII. Sofija 1931. — Sbornik za narodni umotvorenija i narodopis. XXXVIII. Sofija 1930. — Spisanje na B'lgarskata akademija. XLIII. Sofija 1930.
- Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb: Rad. 240. knjiga. Zagreb 1931.
- Kr. Srpska Akademija, Beograd: Arhivska grada. II. — Glas Srpske Kraljevske Akademije. 144. Beograd 1931. — Posebna izdanja. LXXXIII—LXXXIV. Beograd 1930—1931. — Spomenik. LXXI. — Srpski etnografski zbornik. XLVII. Beograd 1930. — Zbornik za istoriju, jezik i književnost. I. 20. II/3. Beograd 1931.
- Znanstveno društvo v Ljubljani: Razprave VII—X. Ljubljana 1930—1931.
- Arhitektura, I, 1. Ljubljana 1931.
- Biblioteka »Ludu Słowiańskiego« II. Kraków 1931.
- Cyzantinoslavica, III, 1. V Praze 1930.
- Bolletino dell' Associazione internazionale per gli studi Mediterranei. II, 1—3. Roma 1931.
- Cankar Izidor: Zgodovina likovne umetnosti. II, 1. Ljubljana 1931.
- Čas. XXV, 5—10. Ljubljana 1931.
- Časopis Mačicy Serbskeje. LXXXIV. Budyšin 1931.
- Časopis viastenceckého spolku musejního. XLIV. Olomouc 1931.
- Český Časopis Historický. Ročn. XXXVII, seš. 1—2. Praha 1931.
- Dom in Svet. XXXIV, 1—6. Ljubljana 1931.
- Etnolog. IV, 2. Ljubljana 1931.
- Centraljnaja Evropa. IV, 3—10. Praga 1931.
- Glasnik Etnografskog Muzeja u Beogradu. V. Beograd 1930.
- Glasnik istoriskog društva u Novom Sadu. IV, 1—2. Novi Sad 1931.
- Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo. XI. (Historični razred). Ljubljana 1930.
- Glasnik zemaljskog Muzeja. XXXXII. Sarajevo 1930.
- Godišnjak skopskog filozofskog fakulteta. I. Skoplje 1930.
- Izvestija na istoričeskoto družestvo. VII—X. Sofija 1928—1931.
- Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slawen. N. F. VI, 2—4, VII, 1. Breslau 1930—1931.
- Kidrič France: Zgodovina slovenskega slovstva. 2. Ljubljana 1931.
- Koledar Klaverjeve družbe za 1932. Ljubljana 1931.
- Kwartalnik Historiczny. XLV, 1—2. Lwów 1931.
- Lud. IX, 1—4. Lwów 1930.
- Lud Słowiański. II, 1. Kraków 1931.
- Mentor. XVII, 3—10. XIX, 1—2. Ljubljana 1931.
- Monografije Towarzystwa przyjaciół nauk na Śląsku. I. Katowice 1931.
- Orientalia Christiana. 50—69. Roma 1929—1931.
- Pavičević G.: Kako su postali moji »Crnogorci«.
- Pirjevec A.: Levstikova pisma. Ljubljana 1931.
- Planta Polonica II. Warszawa 1930.
- Polivka J.: Súpis slovenských rozprávok. Turčianski Sv. Martin. 1923—1930.
- Popotnik. LII, 6—10. Ljubljana 1931.
- Slovenski Pravník. XLV, 3—10. Ljubljana 1931.
- Slovanský Přehled. XXIII, 2—7. Praha 1931.
- Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. X, 2. Beograd 1931.
- Priroda. XXI, 2—6. Zagreb 1931.

- Premrou Miroslav: Una descrizione della contea di Gorizia del 1748. Gorizia 1930; Documenti Vaticani sulle Saline Triestine 1608—1610. Trieste 1930; Due documenti vaticani sulla erezione del Vescovato-Arcivescovato di Gorizia del 1610 e 1626. Gorizia 1930; Poročilo novomeškega prošta Alberta Peslerja o pleterskih Uskokih iz l. 1625. Ljubljana 1929; Serie dei vescovi petinesi dal 1573—1798. Trieste 1930.
- Studeničková Eva spieva. Turčianski Sv. Martin 1928.
- Reymont V.—Glonar J.: Kmetje. 4. Ljubljana 1931.
- Československo-jugoslovenská Revue. I, 7—10. II, 1. Praha 1931.
- Revue des Etudes slaves. IX—X. Paris 1929—1930.
- Nova Revija. X, 1—2. Makarska 1931.
- Rivista di letterature slave. VI, 1—4. Roma 1931.
- Rizner L. V.: Bibliografija pisomništva slovenskeho. I—II. Turčianski Sv. Martin 1929—1931.
- Ročenka slov. ústavu. III. Praha 1931.
- Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. XXII. Warszawa 1930.
- Slavia. IX, 4. X. 1. Praha 1930, 1931.
- Stanković St.: Biografija naroda crnih gora.
- Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego III. XXIII, 1—6. Warszawa 1930.
- Narodna Starina. Zv. 18, 23, 25. Zagreb 1931.
- Stolinski Z.: Die deutsche Minderheit in Polen. Warszawa 1928.
- Szykowski: Polska účast v českem národním obrození. I. V Praze 1931.
- Bogoslovni Vestnik. XI, 2—4. Ljubljana 1931.
- Narodopisný Věstník Československý. XXIV, 1—2. Praha 1931.
- Zdravniški Vestnik. III, 1—2. Ljubljana 1931.
- Zapiski Naukovogo tovaristva imeni Ševčenka. CL. Lviv 1929.
- Jubilejni Zbirnik Ukrajinskogo Universiteta v Prazi. Praga 1923.
- Naukovij Zbirnik Ukrajinskogo Universiteta v Prazi. I—II. Praga 1923—1930.
- Zbornik za umetnostno zgodovino. X, 2. Ljubljana 1930.
- Wiener Zeitschrift für Volkskunde. XXXVI, 1—4. Wien 1931.
- Vodnik po zbirkah Narodnega Muzeja v Ljubljani. Ljubljana 1931.
- Ljubljanski Zvon. LI, 3—9. Ljubljana 1931.
- Žena in dom. III, 2—10. Ljubljana 1931.

Od publikacij ZDM so v zalogi še:

ČZN II—VII; IX—X; IX—XXIV. Cena Din 60, za člane Din 40 (v inozemstvu Din 50). XXV. Cena Din 75, za člane Din 50 (v inozemstvu Din 60). Kazalo ČZN I—XX. Cena Din 50, za člane Din 30 (v inozemstvu Din 40). Dolenc Metod, dr.: Kmečko dedno nasledstvo za časa veljavnosti gorskih bukev. Din 10. — Košir P. — Möderndorfer V.: Ljudska medicina. Din 10. — Kovačič Fr.: Ljutomer. Zgodovina trga in sreza. Din 50, po pošti Din 53. — Kovačič Fr.: Nadžupnija Sv. Križa pri Rogški Slatini. Din 25. — Marolt Marijan: Umetnostni spomeniki Slovenije. III. Dekanija Celje. I. Din 50, za člane Din 35. — Strmšek Pavel, dr.: Dramatično društvo v Mariboru. Din 10. — Štrekelj Karel, dr.: Historična slovnica slovenskega jezika. I—2 à Din 10, 3 à Din 3. — Vrstovšek K., dr.: Dr. Matija Prelog. Din 3. — Zgodovinska knjižnica. I, 1.: Krajevne kronike. Din 3. — Zgodovinska knjižnica. II, 1.: Prazgodovinske izkopine. Din 3.

Poleg teh ima ZDM v zalogi tudi naslednje publikacije: Kragelj Jos.: Tolminski opravilnik. Din 3. — Mravljak Jos.: Vuzenica. II. Din 15. — Orožen Ignac: Das Dekanat Oberburg. Din 25. — Strmšek Pavel, dr.: Zur älteren Geschichte der westlichen Südslawen. Din 10.